

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИКИ

СУСЛІКОВ Л.М. СТУДЕНЯК І.П.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ УКРАЇНИ

Навчальний посібник
для студентів фізико-технічних спеціальностей

УЖГОРОД - 2010

Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Інтелектуальна власність України. Навчальний посібник. – Ужгород: Видавничий центр УжНУ «Говерла», 2010 - 210 с.

Посібник написаний на основі лекцій з курсу „Право інтелектуальної власності”, який читається для студентів кафедри прикладної фізики Ужгородського національного університета. У посібнику розглянуто основні положення законодавства України з питань інтелектуальної власності та її правової охорони, особливості авторського та патентного права, умови надання правової охорони об’єктам інтелектуальної власності. Висвітлюються питання оформлення та подання заявки на одержання патенту на винахід, процедура розгляду заявки в патентному відомстві, права та обов’язки власника патенту на винахід, методи реалізації патентних прав, передача прав на винахід.

Посібник рекомендований для студентів та аспірантів фізико-технічних спеціальностей.

Рецензенти:

Опачко І.І. – зав. кафедри електронних систем УжНУ, доктор фізико-математичних наук, професор

Небола І.І. – доктор фізико-математичних наук, професор кафедри прикладної фізики УжНУ

Рекомендовано Видавничою (Методичною) Радою Ужгородського національного університету (протокол № від 2010 р.)

© Ужгородський національний університет, 2010

© Сусліков Л.М., Студеняк І.П., 2010

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	14
1.1. Поняття та сутність інтелектуальної власності.....	14
1.2. Місце і роль інтелектуальної власності в соціально-економічному розвитку держави.....	19
1.3. Поняття права інтелектуальної власності.....	23
1.4. Право власності і право інтелектуальної власності.....	25
1.5. Законодавство України про інтелектуальну власність.....	28
1.6. Система органів управління в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні.....	30
1.7. Мета і принципи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.....	35
РОЗДІЛ 2 .АВТОРСЬКЕ ПРАВО І ПАТЕНТНЕ ПРАВО.....	38
2.1. Спільне в цивільно–правовому регулюванні авторських і патентних відносин.....	38
2.2. Відмінності в правовому регулюванні відносин, пов'язаних із творчою діяльністю.....	42
РОЗДІЛ 3. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА.....	43
3.1. Авторське право. Поняття і види результатів творчості, що охороняються авторським правом.....	43
3.2. Об'єкти авторського права.....	44
3.3. Суб'єкти авторських відносин.....	46
3.4. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі.....	50
3.4.1. Особисті немайнові права авторів.....	50
3.4.2. Майнові права автора та іншої особи, що має авторське право.....	53
3.5. Вільне використання творів.....	55
3.6. Право на авторську винагороду.....	57
3.7. Суміжні права.....	57
3.8. Суб'єкти суміжних прав.....	58
3.9. Суб'єктивні суміжні права, їх зміст і межі.....	59
3.10. Захист авторського права і суміжних прав.....	61
3.11. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав.....	63
3.12. Охорона прав на об'єкти авторського права і суміжних прав за кордоном.....	63
РОЗДІЛ 4.ПРОМИСЛОВА ВЛАСНІСТЬ.....	65
4.1. Поняття промислової власності.....	65
4.2. Об'єкти промислової власності.....	67
4.3. Винахід. Корисна модель. Об'єкти винаходу (корисної моделі).....	70
4.4.Умови надання правової охорони винаходу (корисної моделі).....	71
4.5. Патент.....	74
4.6. Промисловий зразок.....	75

4.7. Суб'єкти права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки..	76
4.8. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.....	77
4.9. Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності..	78
РОЗДІЛ 5. ПРАВО НА ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ.....	80
5.1. Право на одержання патенту, право авторства.....	80
5.2.Оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки.....	81
5.3. Порядок оформлення та подання заявки на винахід.....	83
5.3.1. Вимога єдності винаходу.....	83
5.3.2. Загальні вимоги до змісту документів заявки.....	84
5.3.3.Склад заявки.....	84
5.3.4. Опис винаходу (корисної моделі) та вимоги до нього.....	85
5.3.5. Формула винаходу (корисної моделі) і вимоги до неї.....	88
5.3.6. Вимоги до ілюстративних матеріалів.....	89
5.3.7.Реферат та вимоги до нього.....	89
5.3.8. Документи , що додаються до заявки.....	90
5.4. Порядок одержання патенту на промисловий зразок.....	91
РОЗДІЛ 6. ПРОЦЕДУРА ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ УКРАЇНИ НА ВИНАХІД.....	92
6.1. Подання заявки. Пріоритет винаходу.....	92
6.2. Експертиза заявки на винахід (корисну модель).....	94
6.2.1. Експертиза заявки на винахід за формальними ознаками.....	96
6.2.2. Експертиза заявки на винахід по суті.....	97
6.3. Оскарження рішення за заявкою.....	99
6.4. Публікація відомостей про винахід.....	100
6.5. Тимчасова правова охорона.....	101
6.6. Процедура видачі патенту України на винахід (корисну модель).....	101
6.7. Винаходи, що становлять державну таємницю.....	103
6.8. Сплата збору за дії, пов'язані з охороною прав на винаходи (корисні моделі).....	103
6.9. Припинення дії патенту та визнання його недійсним.....	104
6.10.Патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах.....	105
6.10.1.Патентування винаходу в іноземних державах за процедурою договору про патентну кооперацію (РСТ).....	109
6.10.2.Процедура одержання європейського патенту.....	110
6.10.3. Процедура ЄВРО-РСТ.....	111
6.10.4. Патентування винаходів за процедурою євразійської патентної конвенції.....	111
РОЗДІЛ 7. РЕАЛІЗАЦІЯ ПАТЕНТНИХ ПРАВ.....	113
7.1.Права та обов'язки власника патенту на винахід (корисну модель).....	113
7.1.1.Особисті немайнові права.....	113

7.1.2. Майнові права суб'єктів права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки.....	114
7.2. Обмеження прав власника патенту.....	116
7.3. Обов'язки власника патенту.....	117
7.4. Взаємовідносини співвласників патенту.....	118
РОЗДІЛ 8. ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	120
8.1. Інтелектуальна власність як товар.....	120
8.2. Інтелектуальна власність як нематеріальний актив.....	121
8.3. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності.....	123
8.4. Використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві.....	123
8.5. Внесення інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства.....	123
РОЗДІЛ 9. ПЕРЕДАЧА ПРАВА НА ВИКОРИСТАННЯ ВІНАХОДУ...125	125
9.1. Ліцензії на право користування об'єктами інтелектуальної власності.....	125
9.2. Види ліцензій.....	126
9.3. Грошова винагорода за використання винаходу.....	129
9.4. Обов'язкові умови та реквізити ліцензійного договору.....	130
9.5. Відкрита ліцензія.....	134
9.6. Примусове відчуження прав на винахід (корисну модель).....	134
9.7. Захист прав патентовласника.....	136
9.8. Авторські договори.....	136
9.9. Види авторських договорів.....	138
РОЗДІЛ 10. УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	144
10.1. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності.....	144
10.2. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі його створення.....	145
10.3. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі набуття прав.....	146
10.4. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі використання прав.....	146
10.5. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі захисту прав.....	147
10.6. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі утилізації.....	147
РОЗДІЛ 11. ПРАВОВІ ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ТОВАРНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ І ПОСЛУГ.....	149
11.1. Знаки для товарів і послуг.....	151
11.1.1. Види товарних знаків.....	152
11.1.2. Функції товарного знака.....	153
11.2. Правова охорона знака в Україні.....	155
11.3. Суб'єкти права на знаки для товарів і послуг.....	159
11.4. Експертиза заявки на знак.....	161

11.5. Права і обов'язки, що випливають із свідоцтва на знак.....	164
11.6. Захист прав на знаки для товарів і послуг.....	168
11.7. Використання знака.....	169
11.8. Право на фірмове найменування.....	170
11.9. Право на найменування місця походження товару.....	173
11.10. Право на раціоналізаторську пропозицію.....	176
11.10.1. Ознаки раціоналізаторської пропозиції.....	177
11.10.2. Складання, подання та розгляд заяви на раціоналізаторську пропозицію.....	180
11.11. Права автора раціоналізаторської пропозиції та їх захист.....	184
РОЗДІЛ 12. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	186
12.1. Загальні положення.....	186
12.2. Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності.....	189
12.3. Категорії спорів.....	191
12.4. Форми, порядки та способи захисту права інтелектуальної власності.....	192
12.5. Адміністративно-правовий спосіб захисту прав.....	192
12.6. Цивільно-правовий спосіб захисту прав.....	193
12.7. Кримінальна відповідальність за порушення прав.....	194
12.8. Пільги суб'єктів інтелектуальної власності при захисті їх прав.....	195
РОЗДІЛ 13. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	199
13.1. Всесвітня організація інтелектуальної власності.....	199
13.2. Міжнародна охорона промислової власності.....	201
13.3. Міжнародна охорона літературної і художньої власності (авторське право).....	205
ЛІТЕРАТУРА.....	208

ВСТУП

Культура, науково-технічний рівень виробництва, ефективність економіки, соціально-економічний прогрес в цілому і добробут суспільства значною мірою залежать від рівня та ефективності творчої діяльності в цьому суспільстві. Не буде перебільшенням твердження, що однією з найпотужніших рушійних сил розвитку цивілізації є творча діяльність людей.

У сучасних умовах будь-який вид діяльності людини – виробництво, оборона, охорона здоров'я тощо – просто неможливий без належного науково-технічного забезпечення, так само, як неможливий соціально-економічний прогрес суспільства взагалі без духовного розвитку. Це щільно взаємопов'язані процеси, які, в свою чергу, взаємозалежні. Наука не може успішно розвиватися, якщо виробництво не забезпечить її необхідними інструментами, приладами, устаткуванням. Виробництво не може прогресувати без розвитку науки і техніки.

Зрозуміло, що будь-який прогрес суспільства неможливий без добре налагодженої системи освіти. Отже сучасна цивілізація тримається на трьох „китах” – освіта, наука, культура. Світовий досвід переконує, що там, де глибоко усвідомлюють значення і роль цих трьох чинників для суспільного розвитку і приділяють їм належну увагу, країна залучається до числа держав із високо розвинутою економікою. Вірогідність цієї тези легко простежити на досвіді Південної Кореї та інших країн Східної та Південної Азії, які не мають ні своєї сировини, ні власних енергоносіїв.

Що таке творчість? Творчість – це цілеспрямована пошукова діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, яке вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість притаманна людині, оскільки передбачає творця – суб'єкт творчої діяльності, яким може бути тільки людина.

Часто творчість визначають як інтелектуальну. Інтелект у перекладі з латинської означає пізнання, розуміння, розум. Інтелект – це є здатність до мислення, раціонального пізнання. Тобто інтелектуальна творчість – це і є розумова діяльність, адже творчості без розумового осмислення бути не може, бо творити здатна тільки людина, наділена розумом. Проте вислів „інтелектуальна творчість” часто зустрічається в широкому вжитку.

Творчість властива будь-якій діяльності людини, але далеко не будь-яка творчість завершується досягненням певного об'єктивного результату. За кінцевими результатами творчість також розрізняється технічна, художня, літературна, наукова, виробнича тощо (ст.54 Конституції України).

За своєю цілеспрямованістю творчість можна умовно розподілити на два основних види: духовна творчість і науково-технічна творчість.

До першого виду належать результати художньої творчості.

До другого – науково-технічної.

І перша і друга охоплюють великі кола різноманітних видів творчості. Ст. 5 Закону України „Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня

1993 року дає перелік результатів художньої творчості, на які поширюється авторське право: це твори літератури, мистецтва, науки. Архітектура і мистецтво, містобудування, живопис, фотографічні твори і твори, одержані способами, аналогічними фотографії, скульптура, графіка, дизайн, картини, твори прикладного мистецтва, науки, літератури – все це результати творчої діяльності людини, які підпадають під поняття духовної творчості і під дію Закону України „Про авторське право і суміжні права”. Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування його світогляду.

Другу величезну групу складають результати науково-технічної творчості, які підпадають під поняття „промислова власність”. Результати технічної творчості застосовуються переважно у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють передусім підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, продуктивності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг. Тому результати науково-технічної творчості користуються особливо великим попитом на ринку науково-технічної продукції. Ця продукція зумовлює науково-технічний прогрес у суспільстві і тому має не менш важливе значення, ніж література і мистецтво. Поняття «промислова власність» іноді помилково ототожнюється з матеріальними об’єктами промисловості – будинками, спорудами, устаткуванням. Однак це не так. Промислова власність – це вид інтелектуальної власності. Вираз „промислова власність” може здатися не зовсім точним, оскільки поки мова йде лише про винаходи; основним сектором економіки, який зацікавлений в них, є промисловість. Дійсно, винаходи використовуються, як правило, на промислових підприємствах. Але товарні знаки, знаки обслуговування, комерційні найменування та позначення являють інтерес не лише для промисловості, а й для торгівлі. Незважаючи на недостатню точність, вираз „промислова власність” набув в європейських мовах значення, яке охоплює не тільки винаходи, а й інші згадані об’єкти.

Нарешті третя група об’єктів інтелектуальної власності – це засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товару і послуг. Це також своєрідний товар, який сприяє збуту іншого товару. У наш час перед виробниками, особливо в країнах із розвинутою економікою, часто постає проблема збуту. Однорідних товарів виробляється так багато, що ринок уже не спроможний усі їх поглинути. Споживач починає у морі однорідних товарів вишукувати той, який вирізняється якістю, зовнішнім оформленням, економічністю та іншими якісними чи естетичними ознаками. Тут споживачеві у пригоді стають спеціальні позначення і найменування, які допомагають йому відрізнити товар одного виробника від однорідного товару іншого виробника. Тому такі позначення у сучасних умовах також є товаром, який на ринку продається і купується. Раціональне і доцільне використання зазначеного товару забезпечує його власникові досить солідні прибутки. Його можна використовувати багатьма різноманітними способами, але в межах, визначених законом.

Конвенція, якою 14 липня 1967 року у Стокгольмі було засновано Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), зазначає, що „інтелектуальна власність” містить права, які стосуються:

1. літературних, художніх та наукових творів;
2. виступів виконавців, фонограм та програм ефірного мовлення;
3. винаходів у всіх сферах людської діяльності;
4. наукових відкриттів;
5. промислових зразків;
6. корисних моделей;
7. товарних знаків, знаків обслуговування і торгових назв та позначень, найменування місця походження;
8. припинення недобросовісної конкуренції

а також всіх інших результатів інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній або художній областях.

Здобуття Україною статусу незалежної держави, перехід її до ринкових відносин зумовили багато нових проблем у соціальній, економічній та майновій сферах діяльності. Хоча тепер і спостерігається значний підйом виробництва, однак потреба у розгортанні науково-технічних досліджень в напрямі переоснащення виробництва, посилення ролі технологічних чинників у соціально-економічному розвитку, і значення цих досліджень для народного господарства неперервно зростає.

Слід пам'ятати, що Україна має сформований десятиліттями потужний науковий та науково-технічний потенціал, який дає можливість формувати засади науково-технічної діяльності, орієнтованої на перспективу, в галузі створення нових матеріалів, технологій, інженерних рішень тощо. Науковий потенціал України, напрацьований не одним поколінням, є надбанням нації.

Розвиток науки і техніки повинен сприяти вирішенню економічних і соціальних задач, які стоять перед українським суспільством, прискоренню переходу економіки на шлях інтенсивного розвитку, підвищенню ефективності суспільного виробництва.

Виходячи з того, що в найближчі роки вітчизняна промисловість повинна забезпечити випуск машин, обладнання, приладів, матеріалів та іншої продукції, яка відповідає по своїм техніко-економічним показникам світовому рівню, перед нашим суспільством постають два основні завдання:

1. Покращити систему науково-технічної інформації і патентно-ліцензійну роботу;
2. Всебічно сприяти подальшому розвитку творчості винахідників і раціоналізаторів.

Винахідницька діяльність є проявом творчої ініціативи робочих, інженерів, технічного персоналу, вчених. З цією діяльністю безпосередньо пов'язані темпи науково-технічного прогресу, підвищення продуктивності праці. Тому від подальшого вдосконалення, покращання організації і розвитку винахідницької діяльності багато в чому залежить успішне виконання економічних і соціальних задач нашого суспільства.

Ефективне використання науково-технічного потенціалу України з метою подолання кризи, здійснення структурної перебудови економіки та соціально-економічного розвитку України пов'язане із встановленням особливого режиму її правової охорони.

Проведення економічних та правових реформ для подолання кризи в науково-технічній сфері, посилення впливу держави на процеси формування інноваційного потенціалу, структурних перетворень економіки, а також забезпечення державної підтримки розвитку науки, техніки і культури в Україні тісно пов'язані з наявністю нормативної та правової бази в сфері охорони інтелектуальної власності.

Поступальний рух України по шляху розвитку державності, входження в міжнародне науково-технічне співробітництво зумовили необхідність розробки законодавства в сфері охорони інтелектуальної власності.

В Україні основи законодавства про науково-технічну творчість було закладено одразу після проголошення незалежності. Зараз основними джерелами законодавства України про інтелектуальну власність є Закони України:

1. Закон України „Про власність”, лютий 1991 р.
2. Закон України „Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності”, грудень 1991 р.
3. Закон України „Про науково-технічну інформацію”, червень 1993 р.
4. Закон України „Про авторське право і суміжні права”, грудень 1993 р.
5. Закон України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, грудень 1993 р.
6. Закон України „Про охорону прав на промислові зразки”, грудень 1993 р.
7. Закон України „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, травень 1993 р.
8. Закон України „Про охорону прав на сорти рослин”, квітень 1993 р.
9. Закон України „Про видавничу діяльність”, червень 1993 р.
10. Закон України „Про телебачення і радіомовлення”, грудень 1993 р.
11. Закон України „Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів”, травень 1995 р.
12. Постанова Кабміну України „Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва”, липень 1995 р.
13. Закон України „Про захист від недобросовісної конкуренції”, червень 1996 р.
14. Закон України „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”, листопад 1997 р.
15. Закон України „Про охорону прав на зазначення походження товарів”, „Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, червень 1999 р.
16. Закон України „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм”, березень 2000 р.

17. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, червень 2000 р.

18. Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності”, травень 2003 р.

19. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р., який набрав чинності з 1 січня 2004 року,

а також Укази Президента України та Постанови Кабміну України стосовно права інтелектуальної власності.

Цими Законами передбачається здійснення комплексу заходів по підвищенню рівня розвитку техніки, більш широкому використанню відкриттів та винаходів, вдосконаленню системи патентної інформації, розвитку творчої активності винахідників та раціоналізаторів. Необхідність цих заходів полягає у великому значенні відкриттів і винаходів в прискоренні науково-технічного прогресу та зростанні питомої ваги винаходів у зовнішньоторгових операціях.

У відповідності з цими Законами керівники міністерств, відомств, підприємств, організацій і установ зобов'язані розробити і здійснити заходи по розвитку винахідництва і підвищення його ефективності. При цьому необхідно систематично використовувати відкриття і винаходи на всіх етапах розробки і опанування нових виробів, матеріалів і технологічних процесів; спрямовувати діяльність конструкторів, розробників і дослідників на створення принципово нових об'єктів з врахуванням останніх досягнень винахідництва; створювати лабораторії і спеціальні групи по реалізації винаходів та раціоналізаторських пропозицій.

Окрім цього, Закони передбачають ряд заходів по підвищенню ефективності патентної інформації, забезпеченню патентної чистоти технічних засобів та пристроїв, що розробляються та випускаються промисловістю, покращанню планування використання винаходів, підвищенню ролі державної патентної експертизи винаходів.

Особливого значення робота по винахідництву і раціоналізації, а також по захисту прав винахідників і раціоналізаторів, набуває в світлі Конституції України (прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.). У відповідності із статтею 41 Конституції України:

Кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

У відповідності із статтею 54 Конституції України:

Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятком випадків, встановлених Законом.

Питання використання і охорони об'єктів промислової власності, тобто винаходів, „ноу-хау”, товарних знаків, промислових зразків, корисних

моделей стали невід'ємною частиною міжнародних угод по економічному і науково-технічному співробітництву. Співпраця в області винахідництва і патентної справи стає швидко розвиваючою областю міжнародних угод по економічному і науково-технічному співробітництву.

Існують дві основні взаємопов'язані підстави, за якими країни приймають закони, спрямовані на охорону промислової власності:

Перша – це необхідність законодавчо оформити моральні і економічні права авторів інтелектуальної діяльності;

Друга – прагнення стимулювати в рамках урядової політики творчу активність людей, розповсюдження та використання її результатів, а також заохочувати приватну торгівлю.

Загалом це сприяє економічному і соціальному розвитку суспільства.

Вивчення основ інтелектуальної власності в вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації зумовлене необхідністю стимулювання винахідницької діяльності та використання її результатів для розвитку національної економіки, усвідомлення суспільством недоторканості права власності на результати інтелектуальної діяльності.

Сучасний грамотний інженер, випускник вузу повинен володіти певними знаннями в сфері інтелектуальної власності та винахідницької діяльності. Відсутність на даний час цих знань у інженера або наукового співробітника приводить до значного зниження ефективності їх праці, а іноді і до втрати пріоритету нашої держави в деяких розробках. Пояснюється це тим, що із значної кількості поданих заявок на винаходи біля половини відхиляються державною патентно-технічною експертизою, що обумовлено недостатньою патентною підготовкою сучасних інженерів і наукових робітників.

Ліквідувати недоліки підготовки спеціалістів в цій сфері покликаний курс „Право інтелектуальної власності”, який читається для студентів фізичного факультету Ужгородського національного університету.

Метою курсу “Право інтелектуальної власності” є підвищення рівня знань з інтелектуальної власності та закономірностей розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні, створення умов для формування і розвитку кожної молоді людини як особистості, здатної чітко орієнтуватися в сучасних реаліях і перспективах розвитку соціальної, науково-технічної і культурної сфер, ознайомлення з загальними питаннями інтелектуальної власності, винахідницької, патентної і раціоналізаторської діяльності, з основами законодавства України з питань інтелектуальної власності та охорони прав на винаходи.

Випускник вищого навчального закладу, особливо технічного, повинен не тільки вміти спроектувати той чи інший об'єкт, але й професійно підготувати обґрунтування щодо вибору певної конструкції, певних дій з матеріальними об'єктами та порядку їх виконання в часі, певних інгредієнтів тощо; повинен уміти правильно використовувати нормативні документи, що регламентують порядок складання, оформлення заявок на різні об'єкти промислової власності.

В зв'язку з цим завдання курсу полягає в наданні майбутньому спеціалісту знань, які необхідні для того, щоб:

1. Орієнтуватися в основних поняттях сфери інтелектуальної власності;
2. Орієнтуватися в патентній інформації і документації;
3. Досліджувати і правильно формувати ознаки новизни в розроблюваних об'єктах, допомагати в створенні нових технологічних процесів;
4. Грамотно користуватися чинною нормативно-законодавчою базою з метою правового захисту розроблюваних об'єктів та їх введення у господарський обіг для одержання прибутку у власних інтересах та в інтересах суспільства.
5. Грамотно оформити заявку на винахід;
6. Грамотно аналізувати технічні рішення з метою визначення їх охороноздатності і патентної чистоти по різним країнам.

РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Поняття та сутність інтелектуальної власності.

Виникнення самого терміна „інтелектуальна власність” припадає на кінець 18-го століття. Він уперше з’явився у французькому законодавстві на ґрунті теорії природного права, яке одержало свій найбільш послідовний розвиток саме в працях французьких філософів – просвітителів (Вольтер, Дідро, Гольбах, Гельвецій, Руссо). Відповідно до цієї теорії право творця будь-якого творчого результату – чи то літературного твору, чи винаходу, є його невід’ємним природним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та „існує незалежно від визнання цього права державною владою”.

Інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результат інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах.

Законодавство, яке визначає права на інтелектуальну власність, базується на праві кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом не матеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, визначених законодавством.

Поняття «інтелектуальна власність» виникло в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері науки, виробництва, мистецтва і літератури.

Але справжня історія терміну почалася у 1967 році, після створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ). Ця організація доклала багато зусиль для світового визнання для закріплення терміну, який є ключовою складовою частиною її назви.

14 липня 1967 року у Стокгольмі було підписано Конвенцію про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності, яка з грудня 1976р. набула статусу спеціалізованої установи Організації Об’єднаних націй. Але фактичне започаткування цієї організації слід віднести на кінець 19-го ст., коли 20 березня 1883 р. було укладено Паризьку конвенцію про охорону промислової власності. Пізніше. А саме в 1886 р., було прийнято Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів. Обидві конвенції передбачали створення секретаріату, який називався „Міжнародне бюро”. В 1893 р. ці секретаріати були об’єднані в один, який діяв під різними назвами.

Всесвітня організація інтелектуальної власності у поняття інтелектуальної власності включає:

1. промислову власність, що головним чином охоплює винаходи, товарні знаки і промислові зразки, і
2. авторське право, яке стосується літературних, музичних, художніх, фотографічних і аудіовізуальних творів.

Нині поняття інтелектуальної власності включає значно більше результатів інтелектуальної діяльності. Коло об'єктів інтелектуальної власності сьогодні можна поділити на три основні групи:

перша – це результати наукової, літературної і художньої творчості, які охороняються авторським правом і суміжними правами;

друга – це результати науково-технічної творчості, що охороняються патентними правом або, точніше сказати, правом промислової власності;

третю групу складають засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, які прирівняні до результатів інтелектуальної діяльності.

Отже, інтелектуальна власність – це результати творчої діяльності. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості. А саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях. Це специфічна особливість інтелектуальної власності – її об'єктами є нематеріальні речі, а саме безтілесні ідеї тощо. Проте не будь-які ідеї, а лише такі, що можуть бути втілені в матеріальних носіях, тобто їх автори повідомляють, як ту чи іншу ідею можна втілити і використати, або вона вже втілена в науковому, літературному чи художньому творі. Це одна із ознак інтелектуальної власності, яка відрізняє її від звичайної власності. Ті ідеї, що містять результати науково-технічної творчості і претендують на визнання об'єктом промислової власності, мають бути кваліфіковані як такі уповноваженими на це державними органами. Яким би він не був – він є об'єктом власності його творця. Наприклад, автор розробив якусь технічну пропозицію, спрямовану на удосконалення певного технологічного процесу, і подав її до Державного департаменту інтелектуальної власності як винахід. У результаті науково-технічної експертизи цю пропозицію винаходом не визнано. Проте вона не перестала бути об'єктом власності її творця.

Перелік об'єктів інтелектуальної діяльності, які можуть бути визнані об'єктами інтелектуальної власності наведений у Законі України „Про власність” від 7 лютого 1991 р. Цей закон містить спеціальний розділ VI, який називається „Право інтелектуальної власності”, в ст. 41 якого наводиться перелік об'єктів права інтелектуальної власності: „Об'єктами права інтелектуальної власності є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та інші результати інтелектуальної праці”. Отже, як бачимо, об'єктами інтелектуальної власності визнаються будь-які результати інтелектуальної праці.

В прийнятому Верховною Радою України новому Цивільному кодексі (ЦК), який набрав чинності з 1 січня 2004 року, питанням інтелектуальної власності відведена окрема книга IV „Право інтелектуальної власності”. Найважливішим є те, що у ній здійснено принципово новий підхід до визначення правового статусу форм та об'єктів правового захисту і самих понять об'єктів інтелектуальної власності. Стаття 420 ЦК, яка так і

називається „Об’єкти права інтелектуальної власності”, проголошує: „До об’єктів права інтелектуальної власності належать:

- літературні та художні твори;
- комп’ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компоновання (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Суттєвим є включення до переліку об’єктів інтелектуальної власності наукового відкриття.

Наукове відкриття як явище чисто наукове є свідченням високого рівня науково-дослідної діяльності в суспільстві, високого рівня науки в цілому. Наукове відкриття є найвищим досягненням будь-якої науки. Правову охорону наукові відкриття дістали не так давно. Її започатковано в колишньому СРСР. У 1959 році, не тільки в СРСР, а й в усьому світі, вперше було введено державну реєстрацію наукових відкриттів, але з датою пріоритету від 1947 року. За час існування державної реєстрації відкриттів їх зареєстровано понад 350.

За наполяганням колишнього Радянського Союзу наукові відкриття були включені до об’єктів правової охорони Конвенції про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ст. 2 п. VIII). В Україні державної реєстрації наукових відкриттів за радянських часів не було, а незалежна Україна державної реєстрації наукових відкриттів не розпочала.

Новий Цивільний кодекс України включив наукові відкриття до переліку об’єктів правової охорони. Стаття 457 ЦК містить визначення поняття «наукове відкриття». Це визначення відрізняється від відомих тим, що до терміна «відкриття», який вживався раніше, додали слово «наукове», отже, тепер це найвище досягнення науково-дослідної діяльності називається „наукове відкриття”:

Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об’єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Автор наукового відкриття має право надавати науковому відкриттю своє ім’я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

На даний час різноманітні види об'єктів інтелектуальної власності класифікують наступним чином:

Об'єкти авторського права

- Твори літератури: письмові твори белетристичного характеру, збірники творів.
- Твори мистецтва: музичні, драматичні, хореографічні, аудіовізуальні твори; твори образотворчого та прикладного мистецтва, архітектури, фотографії; сценічні обробки, аранжування, переробки та переклади творів.
- Твори мистецтва: музичні, драматичні, хореографічні, аудіовізуальні твори; твори образотворчого та прикладного мистецтва, архітектури, фотографії; сценічні обробки, аранжування, переробки та переклади творів.
- Комп'ютерні програми: набір інструкцій, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети.
- Бази даних: сукупність творів, даних, або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, підбір і розташування складових частин якої, та її упорядкування є результатом творчої праці.

Об'єкти суміжних прав

- Виконання творів: виконання вперше на території України, зафіксовано на фонограмі чи включено в передачу організації мовлення.
- Фонограми і відеограми: місце знаходження виробника і перша публікація фонограми — на території України, чи протягом 30 днів від дня першої публікації в іншій державі.
- Програми телерадіоорганізацій: місце знаходження і здійснення передач з передавача розташованого на території України.

Об'єкти науково-технічної інформації

- Науково-технічна документація: результати науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення.
- Наукові відкриття: встановлення раніше невідомих, об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ матеріального світу.
- Раціоналізаторські пропозиції: пропозиція нова і корисна для підприємства, якому вона подана і передбачає створення, або заміну конструкції виробів, технології виробництва і застосовуваної техніки, або складу матеріалу. Сорти рослин (селекційні досягнення): сорт є новим та відповідає умовам відмінності, однорідності і стабільності.
- Породи тварин (селекційні досягнення): порода є новою та відповідає умовам відмінності, однорідності і стабільності.

Об'єкти промислової власності

- Винаходи: продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин), спосіб, застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням, якщо він новий, має

винахідницький рівень і є промислово придатним. Корисні моделі: конструктивне виконання пристрою, що є новим і промислово придатним.

- Промислові зразки: форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб, якщо він новий і промислово придатний.

- Топографії інтегральних мікросхем: зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

- Секретні об'єкти: об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі і промислові зразки), що становлять державну таємницю.

- Захист від недобросовісної конкуренції: захист через адміністративні чи судові органи від недобросовісних конкурентних дій — неправомірне використання ділової репутації підприємця, створення перешкод у процесі конкуренції, неправомірне використання комерційної таємниці.

Засоби індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу

- Знаки для товарів і послуг: словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів, що відповідають умовам правової охорони.

- Зазначення походження товарів (назва місця чи географічне зазначення походження товару): визначення, що ідентифікують певний товар, який походить з певного району чи місцевості країни, коли якість або інші характеристики товару, на яких базується його репутація, обумовлені географічним місцем походження товару.

- Фірмові назви: назва підприємства зареєстрованого на місцевому (регіональному) рівні, що є його візитною карточкою і частиною його іміджу.

- Комерційне найменування.

- Доменне ім'я.

Ноу-Хау

- Комерційні секрети: (відомості виробничого, організаційного, фінансового та ін. характеру, що складають комерційну цінність, не відомі третім особам і недоступні необмеженому кругу осіб).

- Технічна документація: конструкторська, технологічна, проектна, економічна, юридична, призначена для використання у виробництві і реалізації товарів і послуг.

- Творчі розробки: незапатентовані винаходи, формули, рецепти, склади, розрахунки, дослідні зразки, результати випробовувань і дослідів.

- Системи організації виробництва, маркетингу, управління якістю продукції, кадрами, фінансами, політикою капіталовкладень. Виробничо-комерційний досвід організації виробництва, маркетингу і навчання персоналу

- Науково-технічна документація

На рис. 1 наведена класифікація об'єктів інтелектуальної власності, що визначені такими у Цивільному кодексі України.

Рис. 1. Об'єкти інтелектуальної власності.

1.2. Місце і роль інтелектуальної власності в соціально - економічному розвитку держави

Соціально – економічний розвиток будь-якої країни передбачає:

1. розвиток суспільного виробництва тобто, по – перше, збільшення виробництва матеріально - речових благ та послуг (товарів та послуг), що задовольняють матеріальні потреби людей, і, по – друге, розвиток галузей, що виробляють нематеріальні блага та послуги (охорона здоров'я, освіта, спорт, культура, мистецтво тощо), призначені для задоволення духовних потреб населення;

2. соціальний прогрес тобто підвищення матеріального і культурного (духовного) розвитку суспільства, створення найкращих умов для всебічного розвитку людини, підвищення рівня життя населення, рівня соціального захисту та добробуту кожного громадянина і суспільства в цілому.

Одна з основних властивостей інтелектуальної власності саме і полягає в тому, що вона повинна приносити матеріальну чи іншу користь або сприяти духовному розвитку громадян.

Історія свідчить, що найбільших успіхів досягають країни, в деяких інтереси держави збігаються з інтересами громадян. Тому держави, що прагнуть стати процвітаючими, стратегічними задачами вважають підвищення культури громадян, розвиток економіки країни, зміцнення національної безпеки.

Людина за своєю природою схильна до будь-якої творчості, вона завжди перебуває у процесі пошуку кращих умов життя, прагне до найбільш повного задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, своєї безпеки тощо. Творчою працею людини створюються всі багатства суспільства. Так було, є і буде. Людство у своєму розвитку ніколи не досягне такого стану, коли б його задовольняли наявні засоби забезпечення життєдіяльності. Людина постійно перебуває у творчому пошукові. Це невід'ємна властивість людини, якою природа наділяє кожного із нас.

Творчість притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності — у промисловому чи сільськогосподарському виробництві, військовій справі, охороні здоров'я людей, лікуванні тварин, організації свого відпочинку і дозвілля тощо. Саме завдяки розумовій діяльності людство переходить від одного етапу забезпечення необхідними засобами та знаряддями для свого існування до іншого — більш досконалого.

Тенденції розвитку науки, культури, техніки і виробництва, особливо у другій половині ХХ ст., свідчать про те, що людство у своєму розвитку підійшло до тієї межі, коли подальший прогрес буде зумовлюватися саме розумовою діяльністю суспільства. Тобто, саме результати розумової діяльності або за теперішньою термінологією — інтелектуальної діяльності будуть визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Уже тепер видно, що високий рівень інтелектуальної діяльності у тій чи іншій країні зумовлює високий рівень добробуту її народу. Але в силу тих чи інших причин рівень інтелектуальної діяльності в різних країнах неоднаковий. Він у першу чергу визначається рівнем усвідомлення значення цієї діяльності для розвитку суспільства, створенням сприятливих умов для цього виду творчості та іншими чинниками, які певною мірою їй сприяють.

Неважко помітити, що всі країни з високорозвинутою ринковою економікою вирізняються високим рівнем освіти, науки і культури. Там, де поважають науку, культуру і мистецтво, люди живуть краще, адже досягнення інтелектуальної діяльності зумовлюють рівень виробництва, культури, освіти тощо. Зазначені досягнення, безперечно, будуть визначати рівень виробництва, що стане лише засобом чи способом реалізації здобутків науки, культури, техніки. Не викликає сумніву, що досягнення науки мають пріоритетне значення і можуть бути використані у будь-якій сфері діяльності людей. Науково-технічні досягнення формують рівень і характер виробництва. Інтелектуальні досягнення у сфері художньої літератури, мистецтва і культури в цілому формують моральні засади суспільства, його світогляд, ставлення до навколишнього середовища, його бачення, тобто ті засади, які ми називаємо людськими цінностями і які визначають духовний світ людини і суспільства. Саме це зумовлює та визначає рівень цивілізованості того чи іншого суспільства. Вони ж є у переважній більшості саме результатом творчої діяльності людини, оскільки

стан і освіти і культури зумовлюється рівнем розвитку науки. Наукова діяльність – це, безсумнівно, творчий процес.

Інтелектуальна власність, яка вже давно визнана у промислово розвинених країнах, сьогодні використовується як важливий інструмент духовного, технологічного та економічного розвитку і в основному в країнах, що розвиваються. Більшість з них розуміють, що в їхніх інтересах створити національні системи інтелектуальної власності, зміцнити та вдосконалити існуючі системи, які були успадковані з минулого і вже не відповідають адекватно новим потребам та пріоритетам. Там, де належним чином сприяють інтелектуальній діяльності, досягається високий рівень добробуту народу, зміцнюються морально-естетичні засади суспільства. Світовий досвід свідчить: прогресу досягають там, де цінують інтелектуальну діяльність і вміло використовують її здобутки.

Безсумнівно, суспільне виробництво успішно розвивається в тих країнах, де висока винахідницька активність, де винахідництво добре стимулюється, де діє налагоджене правове регулювання цього виду творчої діяльності. Яскраві сплески в розвитку цивілізації спостерігалися тоді, коли держава ефективно заохочувала творчу діяльність своїх громадян. Світовий досвід підтверджує цей неспростовний висновок. Японія відзначається досить високою винахідницькою діяльністю і, як кажуть, результати очевидні.

Сьогодні як державні діячі, так і прості громадяни все частіше приходять до розуміння того, що першоосною економічного і культурного розвитку суспільства є результати інтелектуальної діяльності людини - науково-технічної і художньої творчості. Тому держава, що прагне до лідерства, повинна забезпечувати своїм громадянам максимально сприятливі умови для творчої роботи.

У сучасному світі найбільш процвітаючі країни зводять у ранг державної політики розвиток творчого потенціалу нації. Так, у США і Японії працюють ретельно продумані програми розвитку творчості громадян починаючи з дошкільного віку.

Таким чином, інтелектуальна власність є необхідною умовою процвітання тих культур, де її важливість є повністю зрозумілою і сприйнятою та ефективно захищається законами, виконання яких гарантується державою.

На відміну від природних ресурсів; землі, нафти, вугілля тощо, запаси яких мають певну межу, інтелектуальна власність є невичерпним ресурсом, тому в останні десятиріччя вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного і культурного розвитку суспільства.

Роль промислової власності у економічному розвитку

Ми живемо в епоху технологічних суспільств, тобто суспільств, у яких визначальною ланкою у виробництві матеріальних благ є технології. Щоб вижити в конкурентній боротьбі, потрібно виробляти конкурентоздатні товари. Цього можна досягти, якщо безупинно вдосконалювати технологічні

процеси для їхнього виробництва. А це можливо здійснити тільки за рахунок використання результатів інтелектуальної діяльності, а саме науково-технічної творчості, тобто об'єктів промислової власності: винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау тощо. Безперечно, результати такої діяльності будуть більш вагомими, особливо у сфері оборони, якщо вони отримані своїми громадянами,

Необхідною умовою для ефективного створення і використання об'єктів промислової власності є наявність в країні патентної системи. Тому країни, у яких відсутня патентна система, створюють її, а країни, де такі системи не відповідають новим потребам і викликам часу, намагаються удосконалити їх.

Створення національної патентної системи промислової власності переслідує подвійну мету. З одного боку, необхідно законним чином оформити економічні і моральні права авторів і власників об'єктів промислової власності, а з іншого боку - стимулювати в рамках державної політики творчу активність громадян, сприяти поширенню і застосуванню її результатів, заохочувати чесну торгівлю.

Так, право на одержання патенту на винахід стимулює вкладення грошей і зосередження людських ресурсів у галузі досліджень і розробок. Видача патенту стимулює інвестиції в промислове використання винаходу. Публікація патенту робить доступною інформацію про нього широкому колу людей і стимулює, тим самим, створення нових винаходів і, отже, сприяє науково-технічному прогресу. У свою чергу, право на торговельну марку захищає підприємство від недобросовісної конкуренції.

Серед об'єктів промислової власності великий вплив на науково-технічний і економічний розвиток мають, безумовно, винаходи. Відбита в патентній документації технічна, технологічна і правова інформація дає можливість заощаджувати час, гроші і в процесі науково-дослідної діяльності, не повторювати роботу, вже виконану іншими.

Патентна документація дозволяє виявляти альтернативні технології, якими можна замінити менш сучасні існуючі технології. На основі аналізу патентної документації можна дати оцінку конкретній технології, розглянути її на предмет впровадження чи ліцензування.

Патентна документація служить також для виявлення підприємств, що діють у тій чи іншій сфері технології, зокрема, конкурентів. Нарешті, вивчення патентної документації допомагає знаходити рішення технічних проблем, виявляти сучасний рівень розвитку технології, проводити експертизу науково-технічних програм, визначати пріоритетні напрямки розвитку галузей промисловості й окремих виробництв.

Одне з головних призначень патентної системи полягає в тому, що вона заохочує винахідницьку діяльність і стимулює творчу активність громадян країни.

Прикладом вдалого використання винаходів є історія відомої фірми TOYOTA (Японія). У 1896 р. Сакігі Тойота отримав патент, який удосконаливав відомий у Європі ткацький станок. Через 13 років Сакігі

отримав патент на важливий винахід - автоматичний ткацький станок. У наступні роки було отримано багато патентів на доповнюючі винаходи до цього станку. У 1924 р. син Сакігі, Кіхіро Тойота, уклав ліцензійну угоду з компанією братів Платт на виключне право виготовляти і продавати автоматичний ткацький станок у будь-якій країні, окрім Японії, Китаю та Сполучених Штатів Америки. Вартість ліцензії становила \$25 млн., на які Кіхіро заснував відому автомобільну фірму TOYOTA.

Вплив винаходів на економічний розвиток може здійснюватися за чотирма каналами:

1. Інформація про патенти полегшує передачу (трансфер) технологій і сприяє залученню прямих іноземних інвестицій.

2. Патенти стимулюють наукові дослідження.

3. Патенти є каталізатором нових технологій і бізнесу.

4. Бізнес накопичує патенти і комерціалізує їх шляхом передачі прав через ліцензійні угоди, внесення до статутного капіталу підприємств, використання у власному виробництві для отримання додаткового прибутку.

Важко переоцінити роль такого об'єкта як торговельна марка, у просуванні товару на ринок. Вдала торговельна марка - важливий внесок в економіку підприємства тому, що вона дозволяє зайняти на ринку вигідне положення, засноване на визнанні даної торговельної марки покупцями.

Вдало "розкручена" торговельна марка приносить її правоволодільцю додатковий прибуток понад того, який би він отримав без її використання. Перевагою торговельної марки перед винаходом є те, що строк користування правами на неї практично не обмежений у часі.

Так, фантастичний успіх кінострічки "Гаррі Поттер і філософський камінь" (\$93,5 млн. доходу за перші три доби прокату) підштовхнув кіностудію "Warner Brothers" на передачу прав на користування цією маркою за ліцензійними угодами іншим фірмам для використання у бізнесі від виробництва ляльок до програмного забезпечення, від чого отримано значний додатковий прибуток.

Отже, об'єкти промислової власності мають велике значення для економіки.

Авторське право і розвиток культури

Важко переоцінити роль авторського права в розвитку культури суспільства, особливо у сфері культурного (духовного) розвитку його громадян. Звичайно, об'єкти авторського права: літературні й художні твори можна самим не створювати, а запозичати їх від інших держав. Однак, такий шлях варто вважати змушеним і, в остаточному підсумку, хибним. Надзвичайно важливо, щоб твори літератури і мистецтва створювалися авторами, які належать до того суспільства, якому вони адресовані, а суспільство, у свою чергу, повинно бачити своє відображення в цих творах. Використання іноземних робіт у розумних межах варто вважати виправданим настільки, наскільки це сприяє культурному обміну і взаємному збагаченню ідеями.

Розвиток національної творчості не має перспектив, якщо автору не гарантована авторська винагорода за його творчу працю. Тому охорона авторського права і суміжних прав передбачає не тільки виплату справедливої винагороди авторам, але й належний захист прав видавців і виконавців.

Добре поставлений захист авторських прав вигідний не тільки авторам, але і державі, тому що, усуваючи недобросовісну конкуренцію, сприяє поповненню державної скарбниці за рахунок податків. Однак для цього необхідно створити відповідну адміністративну інфраструктуру, яка б забезпечувала строге дотримання авторських прав.

Об'єкти авторського права і суміжних прав, які роблять внесок до культурного розвитку держави, можуть мати й істотне економічне значення як для авторів, які їх створили, так і для підприємства або держави. Так, найбагатшою жінкою Великої Британії у 2002 р. була визнана письменниця Джоана Кетлін Роулінг, яка подарувала світові Гаррі Поттера. Тільки за один рік вона отримала від продажу прав на видавництво своїх книг та їх екранізацію 77 млн. євро. А відома фірма "Microsoft®", використовуючи такий об'єкт авторського права, як комп'ютерна програма, за короткий час вийшла на перше місце у світі за обсягом капіталу, а її засновника - Білла Гейтса вважають найбагатшою людиною світу.

1.3. Поняття права інтелектуальної власності.

Виходячи зі сказаного вище, логічно впливає висновок: якщо є інтелектуальна власність, то очевидно, що є і право інтелектуальної власності. Не може бути власності без права власності. Якщо інтелектуальна власність нематеріальна, то що є об'єктом власності? Об'єктом власності є право на результати інтелектуальної діяльності людини.

За Законом України „Про власність” будь-які результати інтелектуальної діяльності визнаються об'єктами права власності (приватної, комунальної чи державної). Це право має подвійну природу.

З одного боку, творець (автор) нематеріального об'єкта власності і творець матеріального об'єкта власності мають подібні права власності, тому

що право на результат творчої діяльності забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати іншим особам, тобто воно подібне до права власності на матеріальні об'єкти (майновим правом).

З іншого боку, поряд з майновим правом, існує деяке духовне право творця на результат творчої праці, так зване право автора. Тобто автор має сукупність особистих немайнових (моральних) прав, що не можуть відчужуватися від їхнього власника в силу їхньої природи, та майнових прав.

Іншими словами, якщо майнове (економічне право) на результат творчої праці може бути віддільним від творця (переданим іншій особі в обмежене чи необмежене користування), то моральне (немайнове) право автора невіддільне від творця і не може бути передано іншій особі.

Проте закони України про інтелектуальну власність непослідовні у визначенні права на результати творчості. Принаймні три закони України („Про авторське право і суміжні права”, „Про охорону прав на сорти рослин”, „Про племінне тваринництво”) право на результати творчої діяльності обмежують лише виключним правом на використання цього результату. Інші закони про промислову власність результати науково-технічної творчості чітко і однозначно визнають об'єктами права власності з усіма наслідками, що з цього випливають. Так, Закон України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” у п.5 ст. 5 визначає: „Право власності на винахід (корисну модель) засвідчується патентом”.

Ми будемо виходити з тієї точки зору, за якою за творцями визнається право власності на їхні витвори.

Так, Цивільний кодекс України (стаття 418) дає наступне визначення права інтелектуальної власності:

„Право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншими законами”.

Таким чином, право інтелектуальної власності включає:

1. майнові права, а саме: права володіти, права користуватися, права розпоряджатися та

2. особисті немайнові права, а саме: право на авторство, право на недоторканість твору тощо.

Зміст цих прав щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним Кодексом та іншими законами.

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Слід відзначити, що право власності, як і будь-яке інше цивільне право, прийнято розглядати в **об'єктивному** і **суб'єктивному** значенні.

Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у процесі створення і використання результатів інтелектуальної діяльності. Тобто це сукупність цивільно-правових актів, які регулюють зазначені відносини.

У суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності – особисті немайнові і майнові права, що відповідно до чинного законодавства належать авторам того чи іншого результату інтелектуальної діяльності. Зміст суб'єктивних прав інтелектуальної власності буде розкрито далі.

Об'єктами права інтелектуальної власності є результати творчої діяльності, а первісними суб'єктами цього права є творці цих результатів. Безумовно, право інтелектуальної власності може належати не лише безпосередньо творцям, але і їх правонаступникам.

Залежно від характеру інтелектуальної діяльності право власності на зазначені результати буває трьох видів:

1. Якщо результатом творчої діяльності є твори науки, літератури, мистецтва, то вони охороняються авторським правом. До авторського права долучаються так звані суміжні права (права виконавців, розробників фонограм та організацій мовлення).

2. Другу групу прав інтелектуальної власності складають результати науково-технічної творчості, які об'єднуються в групу об'єктів промислової власності.

3. Позначення і найменування, засобами яких розрізняються учасники цивільного обороту, товари і послуги складають третю групу прав інтелектуальної власності.

Найбільш адекватна змісту назва „право промислової власності”. У цій групі об'єднані результати науково-технічної творчості, які можуть бути використані у виробничій діяльності людей у будь-якій галузі народного господарства. Вони мають за мету підвищення технічного рівня виробництва та досягнення певного позитивного ефекту у виробництві.

Що стосується творів науки, літератури і мистецтва, то ця група об'єктів права інтелектуальної власності не має своєї назви. Ми просто називаємо ці об'єкти такими, що охороняються авторським правом і суміжними правами. У спеціальній літературі зазначену групу називають інколи літературною власністю.

1.4. Право власності і право інтелектуальної власності.

Право власності і право інтелектуальної власності – це різні правові інститути, хоча вони і мають багато спільного. Воно полягає в тому, що їх суб'єктам належать однакові права на об'єкти власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності мають стосовно результатів творчої діяльності такі само правомочності, як і суб'єкти звичайного права власності. Це – право володіння, користування і розпорядження об'єктом своєї власності на свій розсуд (ст. 41 Конституції України). Спільними є способи виникнення права власності і права інтелектуальної власності, незважаючи на їх різноманітність:

- право власності виникає шляхом виробництва об'єкта, право інтелектуальної власності виникає також шляхом створення твору, винаходу тощо;

- право власності виникає шляхом укладення цивільно-правових договорів, так само виникає і право інтелектуальної власності;

Проте між цими двома видами право власності існує чимало суттєвих відмінностей. Зокрема:

1. Право власності (крім права власності, що встановлюється договором позики) не обмежене будь-яким строком. Цей строк може бути перерваний тільки у випадках, передбачених законом.

Право інтелектуальної власності встановлюється лише на певний строк, напр., патент на винахід видається строком лише на 20 років. Після чого винахід стає надбанням суспільства.

2. На окремі об'єкти (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо) правова охорона встановлюється лише після кваліфікації пропозиції як винаходу чи іншого об'єкта та його державної реєстрації.

Встановлення звичайного права власності на матеріальний об'єкт спеціальної кваліфікації на потребує. Державна реєстрація права власності на матеріальні об'єкти необхідна лише у випадках, передбачених законом (нерухомості, транспортних засобів тощо).

3. Найбільш суттєва відмінність між зазначеними правами власності полягає в тому, що звичайне право власності встановлюється на матеріальні об'єкти – предмети навколишнього середовища.

Об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише нематеріальні об'єкти – речі, які в римському приватному праві називались безтілесними. Як уже зазначалось, об'єктами інтелектуальної власності є ідеї, образи, символи, думки, гіпотези тощо. Перелічені об'єкти можуть стати інтелектуальною власністю лише за умови, що вони здатні матеріалізуватись, втілитись у матеріальних носіях. Ідея, яка не здатна до такої матеріалізації, об'єктом права інтелектуальної власності не стає. Проте законодавство деяких країн встановлює правову охорону і на ідеї.

4. Суттєвою відмінністю права інтелектуальної власності від звичайного права власності є здатність об'єкта інтелектуальної власності до тиражування, чого не можна сказати про матеріальні об'єкти власності. Ідеї, образи, звуки, символи тощо мають здатність до багаторазового втілення в матеріальному об'єкті. Книга, наприклад, в якій втілено інтелектуальну власність її автора, може бути тиражована в будь-якій кількості. Теж саме стосується й інших об'єктів інтелектуальної діяльності. Проте при цьому слід мати на увазі, що право інтелектуальної власності встановлюється і діє лише саме щодо цієї нематеріальної речі (ідеї, образи, символи, сполучення звуків тощо), а не щодо матеріальних носіїв, у яких втілено задум автора.

Власниками матеріальних носіїв, в які втілено об'єкти інтелектуальної власності, будуть інші особи, які придбали такі носії на законній підставі. Цих власників може бути стільки, скільки тиражовано копій зазначених

матеріальних носіїв, а суб'єктом права інтелектуальної власності буде лише автор чи його правонаступник.

Право інтелектуальної власності – це право володіння, користування і розпоряджання результатом інтелектуальної діяльності на свій розсуд. Суб'єкт права інтелектуальної власності має право на володіння її результатом. До будь-якого втілення цього результату в матеріальному носії володарем його може бути тільки автор чи його правонаступник. Напр., якщо певна музика чи слова пісні уже склалися у свідомості автора, або навіть уже записані на папері, але ще не оприлюднені, то володарем цієї музики чи слів пісні є автор. Коли ж ноти чи слова пісні опубліковані, то в силу здатності до тиражування ці твори можуть бути у володінні багатьох осіб, але всі вони будуть володіти музикою чи словами пісні не від свого імені, а від імені їх автора. Саме тому при виконанні пісні завжди проголошують ім'я композитора та автора слів.

1.5. Законодавство України про інтелектуальну власність.

Становлення національного законодавства про інтелектуальну власність стало можливим лише з набуттям Україною незалежності. Цьому сприяло прийняття Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України, якою було проголошено, що Україна самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах. Відповідно до цієї Декларації весь економічний та науково-технічний потенціал, створений на території України, проголошується власністю народу, матеріальною основою суверенітету України і використовується з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб громадян України. Декларацію було прийнято Верховною Радою 16 липня 1990 р.

3 серпня 1990 р. Верховна Рада прийняла Закон „Про економічну самостійність Української РСР”. У ньому було задекларовано, що весь економічний, науковий і технічний потенціал, розташований на території України, складає власність народу України і є основою її економічної самостійності.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України проголосила Акт проголошення незалежності України та створення самостійної держави – України.

Завдяки цьому були закладені підвалини створення своєї національної правової системи, у тому числі національного законодавства про інтелектуальну власність.

Законодавство України з питань інтелектуальної власності базується на Конституції України, Цивільному кодексі України та законах України стосовно правової охорони об'єктів інтелектуальної власності

Законодавство України, яке містить норми щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, умовно можна поділити на такі блоки:

1. Загальне законодавство:

- Конституція України;

- Цивільний кодекс України;
 - Цивільний процесуальний кодекс України;
 - Кримінальний кодекс України;
 - Кримінально-процесуальний кодекс України;
 - Митний кодекс України;
 - Господарський процесуальний кодекс України;
 - Кодекс законів про працю України.
2. Спеціальне законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності:
- Закон України «Про охорону прав на винаходи»;
 - Закон України «Про корисні моделі, промислові зразки»;
 - Закон України «Про знаки для товарів і послуг»;
 - Закон України «Про топографії інтегральних мікросхем»;
 - Закон України «Про сорти рослин»;
 - Закон України «Про охорону авторського права і суміжних прав» тощо.

3. Митне законодавство:

- Митний кодекс та інші нормативно-правові акти з цих питань.

Крім того, підзаконні акти — постанови Кабінету Міністрів України, укази та розпорядження Президента тощо.

Основні засади інтелектуальної діяльності закладені в чинній Конституції України.

Стаття 54 Конституції гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Держава створює матеріальні умови, надає підтримку добровільним товариствам і творчим спілкам. Право автора на свій витвір закріплено цією ж статтею Конституції України:

„Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом”.

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність є день прийняття Закону України „Про власність” – 7 лютого 1991 р. Цим Законом результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності.

Першим нормативним актом, який започаткував створення законодавства про промислову власність, було затверджене Указом Президента України „Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні” від 18 вересня 1992 р. Із прийняттям законів України про промислову власність зазначене положення втратило свою чинність.

13 грудня 1991 р. прийнято Закон України „Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності”. Цей Закон визначає загальні правові засади науково-технічної діяльності в Україні.

25 червня 1993 р. був прийнятий Закон України „Про науково-технічну інформацію”. Він встановив правові засади створення і користування науково-технічною інформацією, а також визнав науково-технічну інформацію товаром і об'єктом права інтелектуальної власності

21 квітня 1993 р. прийнято Закон України „Про охорону прав на сорти рослин”, який регулює відносини, що виникають у зв’язку з одержанням, використанням, захистом, відчуженням і припиненням дії права щодо сортів рослин в Україні.

Але основним джерелом права інтелектуальної власності є пакет законів, прийнятих у грудні 1993 р.: „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, „Про охорону прав на промислові зразки”, „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, „Про племінне тваринництво”, „Про авторське право і суміжні права”.

Основним законом, що регулює правовідносини в сфері авторських і суміжних прав, став Закон України "Про авторське право і суміжні права" (23 грудня 1993 року). В 1993 році прийнято також Закони України „Про видавничу діяльність”, „Про телебачення і радіомовлення”.

Питання правової охорони прав авторів знайшли своє відображення також у постановах Кабінету Міністрів України, серед яких: "Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва" (1994 р.) та "Про державну реєстрацію прав автора на добутки науки, літератури і мистецтва" (2003 р.), а також у нормативних актах Державного підприємства "Українське агентство з авторських і суміжних правах".

19 січня 1995 р. Верховна Рада України своєю постановою затвердила „Положення про порядок оформлення та використання прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, що становлять державну таємницю”.

В липні 1995 р. затверджено інструкції про порядок видачі патентів України на винаходи та промислові зразки, що охороняються охоронними документами СРСР.

На протязі 1996 - 2003 рр. було прийнято Закони України:

„Про захист від недобросовісної конкуренції”, „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”, „Про охорону прав на зазначення походження товарів”, „Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм”, „Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності”.

Завершальним акордом у розбудові законодавства України у сфері інтелектуальної власності стало прийняття у 2003 році Верховною Радою України Цивільного кодексу України (діє з 1 січня 2004 р.), в якому питанням інтелектуальної власності приділено значну увагу (книга IV Цивільного кодексу має назву "Право інтелектуальної власності").

На розвиток законодавства про інтелектуальну власність Державним Департаментом інтелектуальної власності України (ДДІВ) було розроблено і прийнято ряд відомчих актів, які регулюють діяльність ДДІВ з оформлення прав на об’єкти промислової власності.

Важливим джерелом права інтелектуальної власності є міжнародні конвенції і договори, до яких приєдналась Україна. Передусім Україна

вступила до Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), членами якої є понад 150 країн світу.

Законом України від 31 травня 1995 р. Україна приєдналась до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Законом України від 27 січня 1995 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав країн СНД. В червні 1999 р. Україна приєдналась до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Україна оголосила чинними на своїй території Паризьку конвенцію про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р., Договір про патентну кооперацію (РСТ), прийнятий 19 червня 1970 р.

Уряд України заявив, що бере на себе обов'язки, які випливають із зазначених Конвенції, Угоди і Договору по відношенню до території України.

У жовтні 1994 р. Україна підписала Договір про законодавство по товарних знаках, який ратифікований Верховною Радою у жовтні 1995 р.

Таким чином, в Україні вже створена законодавча база, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності.

1.6. Система органів управління в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні.

Після здобуття незалежності Україна отримала лише окремі фрагменти системи охорони інтелектуальної власності колишнього СРСР, які до того ж потребували докорінної перебудови відповідно до принципів ринкової економіки та стратегії входження країни до світового економічного, політичного й соціокультурного простору.

Останнім часом в Україні сформувалася досить розгалужена організаційна система органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності.

У структурі Верховної Ради України, у складі Комітету з питань науки і освіти створений Підкомітет з питань інноваційної діяльності і захисту інтелектуальної власності.

У структурі судової влади у 2001 році створена спеціалізована колегія суддів Вищого господарського суду України з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Подібні колегії також створені у складі господарських судів Автономної республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та Апеляційних господарських судів.

З 1 березня 2003 року у Вищому господарському суді України та в апеляційних господарських судах почали діяти спеціалізовані судові палати з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Запроваджено також відповідну спеціалізацію суддів у місцевих господарських судах.

Система виконавчих органів охоплює такі установи:

- Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності - постійно діючий орган при Кабінеті Міністрів України, створений у лютому 2000 р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності.

- Державний департамент інтелектуальної власності, створений у квітні 2000 р. у складі Міністерства освіти і науки України. Його основні завдання:

1. участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;
2. прогнозування та визначення перспектив і напрямів розвитку у сфері інтелектуальної власності;
3. розроблення нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності;
4. розроблення організаційного забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Державний департамент інтелектуальної власності є урядовим органом державного управління, що уповноважений представляти, реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, топографії інтегральних мікросхем, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних тощо.

Державний департамент інтелектуальної власності проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Він здійснює роботи по удосконаленню законодавчої і нормативної бази, міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності, забезпечує умови для введення інтелектуальної власності до господарського обороту, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, взаємодії з громадськими організаціями тощо.

При Держдепартаменті створено Консультативну раду з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України, а також Апеляційну палату для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і зазначення походження товарів.

До сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності включено: Український інститут промислової власності, Українське агентство з авторських і суміжних прав, Інститут інтелектуальної власності і права, Державне підприємство "Інтелзахист". У структурі Державного департаменту інтелектуальної власності є підрозділи державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

- Інші міністерства та відомства України, діяльність яких так чи інакше стосується охорони прав інтелектуальної власності:

- Антимонопольний комітет України - центральний орган що забезпечує

захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності.

- Міністерство юстиції України - бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу.

- Міністерство внутрішніх справ України — здійснює заходи з попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази.

Особливу вагу приділяє попередженню та викриттю фактів розмноження і розповсюдження контрафактної (незаконно виготовленої) аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних і зарубіжних виробників.

У 2001 р. в структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю були створені підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності — як у центральному апараті, так і на регіональному рівні. Вони проводять в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання стосовно дотримання вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіовізуальних творів і фонограм. Ця робота координується міжвідомчими робочими групами, до складу яких входять представники Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України.

- Державна податкова адміністрація України (ДПАУ) — здійснює контроль над нарахуванням і платою податків при ввезенні та виробництві (складанні) аудіо- й відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції, що сприяє захисту інтелектуальної власності, у тому числі авторських прав на аудіо- та відеопродукцію. Особливу увагу приділяє виявленню та знешкодженню підпільного виробництва.

- Державна митна служба України — забезпечує реєстрацію переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, та здійснює комплекс передбачених законодавством заходів з недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності.

- Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України — здійснює державний контроль над дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу в цій сфері.

- Служба безпеки України — бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних таємниць України; сприяє підприємствам, установам,

організаціям, підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України.

Відповідно до указів Президента України створені спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності. СБУ несе відповідальність за державну політику голографічного захисту товарів і документів; здійснює державний контроль і координацію у цій сфері.

Важливу роль у системі органів регулювання охорони інтелектуальної власності відіграють організації, що утворюють інфраструктуру діяльності в цій сфері:

- Державне підприємство „Український інститут промислової власності” (Укрпатент) перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України та підпорядковане Державному департаменту інтелектуальної власності; Воно є основою інфраструктури охорони промислової власності в Україні і здійснює такі функції:

- приймання заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності;
- проведення експертизи цих заявок на відповідність їх умовам надання правової охорони;
- забезпечення державної реєстрації об'єктів промислової власності, зміни їх правового статусу та офіційної публікації відповідних відомостей;
- здійснення державної реєстрації договорів про передачу права власності на об'єкти промислової власності, що охороняються в Україні, та договорів про видачу дозволу (ліцензій, ліцензійних договорів) на їх використання;
- інформаційне забезпечення функціонування державної системи охорони промислової власності;
- забезпечення фізичних та юридичних осіб інформацією про об'єкти промислової власності;
- формування фондів національної патентної документації в органах державної системи науково-технічної інформації України та ін.

Діяльність „Українського інституту промислової власності” регламентується його статутом, який був прийнятий у 2000 році.

- Державне підприємство „Українське агентство з авторських і суміжних прав” є основною ланкою охорони авторських прав, належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України та підпорядковане Державному департаменту інтелектуальної власності; виконує такі функції:

- забезпечення охорони авторських і суміжних прав правовласників України й інших країн та їх правонаступників на території України і за її межами;
- державна реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва;
- забезпечення фізичних і юридичних осіб інформацією про об'єкти авторських і суміжних прав;
- управління майновими правами авторів або їх правонаступників на колективній основі;

- надання допомоги авторам та іншим правовласникам авторських і суміжних прав в управлінні їх майновими правами та ін.

- Інститут інтелектуальної власності і права є структурною складовою Національної системи охорони інтелектуальної власності. Його головним завданням є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, а також установ, організацій і підприємств усіх форм власності.

Діяльність інституту безпосередньо координується Державним департаментом інтелектуальної власності. Інститут має ліцензії Міністерства освіти і науки України на право впровадження освітньої діяльності, пов'язаної з наданням другої вищої освіти за спеціальністю «Інтелектуальна власність».

Державне підприємство „Інтелзахист” створене відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 6 серпня 2002 року № 449. Воно засноване на державній власності, належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України та підпорядковане Державному департаменту інтелектуальної власності. Підприємство створене з метою удосконалення організації видачі контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм та баз даних, а також посилення захисту прав у сфері інтелектуальної власності. Державне підприємство "Інтелзахист" опікується питаннями боротьби з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності, причому більшою мірою суміжними правами.

Головним завданням державних інспекторів з питань інтелектуальної власності є попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Інспектори - це повноважні представники Державного департаменту інтелектуальної власності у регіонах України.

- Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг створений у 2001 р. в м. Києві з метою сприяння інноваційній активності та надання допомоги учасникам інноваційного процесу у вирішенні питань, що стосуються сфери промислової власності. У Центрі виконуються роботи на замовлення, надаються консультації та інші види послуг, включаючи складання комплекту документів для подання заявки на одержання правової охорони об'єкта промислової власності в Україні та за її межами; даються відповіді на запити експертизи за поданими заявками; надається допомога в дотриманні інтересів правовласників при складанні договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності, ліцензійних договорів на їх використання тощо.

- Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності створений у складі Академії правових наук і має стати спеціалізованою установою для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участі в розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків із зазначених питань.

До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних організацій, що складається із двох груп:

- Творчі спілки - Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів.

Недержавні інституції, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності:

- Всеукраїнська асоціація патентних повірених;
- Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності (CIPR);
- Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності (AIPPI);
- Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності (м. Київ);
- Антипіратський союз України;
- Українська юридична група;
- Авторсько-правове товариство.

Створена громадська організація Всеукраїнське агентство авторів.

Важливу роль у функціонуванні системи органів регулювання інтелектуальної власності відіграє інститут патентних повірених — представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними та діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, представляють їх інтереси перед Державним департаментом інтелектуальної власності та установами, що належать до сфери його управління, судовими органами, кредитними установами у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Аналіз структури органів з регулювання діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні дозволяє дійти висновку, що система державних і недержавних органів перебуває у завершальній фазі свого становлення та вже сьогодні здатна виконувати основні функції охорони інтелектуальної власності. Водночас ефективність діяльності цієї системи буде значною мірою залежати від розвитку тих її компонентів, які, з одного боку, пов'язані із якісним збільшенням потужності та технічного оснащення інфраструктури охорони інтелектуальної власності, а з іншого — з розвитком недержавних установ регулювання діяльності у сфері інтелектуальної власності. Саме такі установи мають відігравати найвагомішу роль у вирішенні ключових питань цієї сфери — як це має місце в розвинутих країнах з ринковою економікою. Ця теза, зокрема підкреслена в ст. 7 Закону України „Про основи національної безпеки України” від 17.06.2003 року, в якій зазначено, що недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності є однією з загроз національним інтересам і національній безпеці України у науково-тех-

нічній сфері, тому вдосконалення цих механізмів є першочерговим завданням держави.

Управління науково-технічною діяльністю на місцях здійснюється керівництвом підприємств, організацій і установ усіх форм власності. Що стосується творчої діяльності в галузі науки, літератури і мистецтва, то тут єдиної системи управління немає, оскільки, очевидно, що для всіх видів творчості єдина система не потрібна.

Управління науковою діяльністю здійснює Міністерство освіти і науки України, а також Президія Національної Академії наук України. У низовій ланці управління науковою діяльністю здійснюється керівництвом науково-дослідних, наукових, проектних, технологічних і т.п. організацій і установ.

1.7. Мета і принципи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності

Будь-яка власність має потребу в охороні. Інтелектуальна власність не є виключенням. Однак способи охорони права на об'єкти інтелектуальної власності відрізняються від таких для матеріальних об'єктів. Якщо матеріальний об'єкт власності досить помістити під "замок" чи приставити до нього охоронця, то для охорони об'єктів інтелектуальної власності такі засоби непридатні. Основним способом охорони в цьому випадку є видача автору або іншому суб'єкту права об'єкта інтелектуальної власності охоронного документа: патенту чи свідоцтва.

Охорона, яка надається інтелектуальній власності законами України, сприяє збільшенню кількості винаходів і раціоналізаторських пропозицій, росту інвестицій, розвитку науково-дослідної діяльності, що приводить до технічного прогресу, поліпшення якості промислової продукції, підвищення культурного рівня громадян.

Суть охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності полягає в тім, що автор (розроблювач) об'єкта інтелектуальної власності або інша визнана законом особа одержує від держави виключні права на створений об'єкт інтелектуальної власності на визначений період часу. Ці права регламентуються охоронним документом, що видається власнику об'єкта інтелектуальної власності.

Автор, що одержав охоронний документ, наприклад патент, відчуває себе впевнено, оскільки його права охороняються законом. Тепер він може розкрити даний винахід для широкого кола осіб на предмет "використання ними цього об'єкту на законних підставах. Якби автор не мав охоронного документа, то він, швидше за все, не розкрив би даний винахід, ніхто б не зміг скористатися ним і предмет винаходу залишився б невідомим. Крім того, закріплене охоронним документом присвоєння особистих (немайнових), а також майнових прав сприяє використанню об'єкта інтелектуальної власності, і це, мабуть єдиний спосіб отримання вигоди автором у результаті використання об'єкта інтелектуальної власності самостійно з одержанням

переваг над конкурентами чи шляхом дозволу третім особам використовувати об'єкт інтелектуальної власності за ліцензійні платежі.

Існують чотири принципи правової охорони:

1. принцип охороноспроможності. Тобто об'єкт правової охорони повинен відповідати визначеним законом вимогам. Наприклад, винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

2. принцип визнання за правоволодільцем виключного права на об'єкт права інтелектуальної власності.

3. принцип додержання прав не тільки правовласників, але й дійсних розробників (авторів, винахідників).

4. принцип додержання балансу інтересів правовласника з одного боку і суспільства - з іншого шляхом обмеження монополії на об'єкт права, наприклад, встановленням розумного строку дії охоронного документа.

Охороною об'єктів інтелектуальної власності (оформленням прав з видачею охоронного документа) займаються патентні органи, а захист цих прав у випадку їх порушення здійснюють адміністративні і судові органи.

РОЗДІЛ 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І ПАТЕНТНЕ ПРАВО.

Із загального поняття інтелектуальної власності міжнародно-правові документи виділяють окремо промислову власність, до якої належать винаходи, корисні моделі, промислові зразки, фабричні або товарні знаки, знаки обслуговування і вказівки щодо походження або найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції.

Інші об'єкти інтелектуальної власності, які залишилися за межами поняття промислової власності, складають групу результатів творчої діяльності, що охороняється авторським правом. Ця група не має спеціальної назви.

Отже всі результати творчої діяльності з точки зору цивільно-правової охорони поділяються на дві групи:

- одна охороняється авторським правом;
- друга – патентним.

Варто наголосити, що всі зазначені результати чинним законодавством визнані товаром і, отже, можуть бути об'єктом будь-яких цивільних правочинів.

Таким чином, у цивільному праві і в цивільному законодавстві склалося два самостійних правових інститути – авторське право і патентне право або право промислової власності.

2.1. Спільне в цивільно–правовому регулюванні авторських і патентних відносин.

Відзначимо спільні ознаки в цивільно-правовому регулюванні авторських і патентних відносин.

1. Спільною суттєвою ознакою цих двох правових інститутів є те, що **об'єктами авторських і патентних прав є саме результати творчої діяльності людини.** Характерна риса і особливість їх – регулювання відносин, які складаються у зв'язку з творчою діяльністю людей. Ніяка інша діяльність, що не має творчого характеру, не може бути предметом регулювання цих інститутів. Тому і авторському, і в патентному законодавстві акцентується, що творцем може бути тільки людина. Але суб'єктами авторських і патентних відносин (прав і обов'язків) можуть бути як громадяни, так і юридичні особи. Суб'єктом авторських прав може бути, наприклад, кіностудія, телестудія, видавництво та інші юридичні особи. Суб'єктом патентних прав можуть бути роботодавці, підприємства будь-яких форм власності та інші юридичні особи.

Творчий характер діяльності означає, що надання будь-якої технічної допомоги автору чи винахіднику – консультації, розрахунки, креслення, оформлення заявок – не має творчого характеру і не підпадає під поняття творчості, а такого роду допомога не може вважатися творчим співавторством.

Не має творчого характеру і тому не вважається творчістю запозичення, переймання і використання чужого, хай навіть надто позитивного досвіду, використання результату за ліцензією тощо.

Творчий характер діяльності означає передусім певну індивідуальність, як кажуть, „власний почерк” автора, який вирізняє таку діяльність від іншої.

2. Другою спільною ознакою цих двох видів творчої діяльності є те, що **вони мають завершитися певним результатом, втіленим у певну матеріальну форму або зафіксованим у певному матеріальному носії**. Якщо ж творчий пошук не завершився певним результатом, то немає об'єкта правової охорони – нічого охороняти.

При цьому результати науково-технічної творчості мають бути реалізовані не просто у певній матеріальній формі (креслення, зразок, опис тощо), а й в установленому порядку визнані відповідним державним органом саме тим результатом, на досягнення якого був спрямований творчий пошук.

Винахід має бути описаний у заявці чи відображений у кресленнях. Але для надання йому правової охорони цього замало – він має бути кваліфікований Українським інститутом промислової власності саме як винахід. Без такого визнання і без державної реєстрації заявлена пропозиція не вважається винаходом і їй не надається правова охорона.

Результати творчої діяльності, які охороняються авторським правом, спеціальної кваліфікації і державної реєстрації не потребують. Для одержання правової охорони таких результатів творчої діяльності досить надання їм певної матеріальної форми (рукопис, ноти, завершена скульптура, малюнок тощо). Проте все частіше постає питання про надання більш ефективного правового захисту саме тих результатам творчої діяльності, які не потребують спеціальної кваліфікації і державної реєстрації. Тобто питання постає про необхідність державної реєстрації і таких результатів творчої діяльності. Відповідно до „Положення про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва”, затвердженого постановою Кабміну України від 18 липня 1995 р. державна реєстрація прав авторів здійснюється за їх бажанням Українським агентством з авторських та суміжних прав.

Український інститут промислової власності і Українське агентство з авторських та суміжних прав включені до сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності (Установи).

3. Третя спільність, яка поєднує зазначені правові інститути, полягає в тому, що **простір дії авторських і патентних прав – це територія України**. Тобто авторські і патентні права діють лише в межах України. Отже, патент, виданий Установою, має силу тільки в межах України. Для того, щоб захистити патентні права українського винахідника в іншій державі, наприклад у Франції, необхідно його винахід запатентувати ще раз – у Франції.

Те ж саме стосується і авторських прав. Закон України „Про авторське право і суміжні права” проголошує, що за громадянами України авторське право визнається і в тих випадках, коли їх твори уперше випущені в світ або

знаходяться в будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави. Проте цю норму не слід розуміти так, що авторські права громадянина України захищаються в тій країні, де твір уперше випущений у світ або знаходиться в будь-якій об'єктивній формі.

Питання про захист авторських прав громадян України на території іноземних держав постає і сьогодні. Зазначені права захищаються на території інших держав лише на основі двосторонніх договорів або міжнародних конвенцій. Поза зазначеними договорами і конвенціями твори громадян України можуть використовуватися на території іноземних держав без спеціального на це дозволу і без виплати авторської винагороди.

4. Четвертою спільністю в правовому регулюванні відносин, що пов'язані з творчою діяльністю, є **однакова дієздатність суб'єктів творчого процесу**. Тобто творцями будь-яких результатів творчої діяльності можуть бути як повнолітні громадяни, так і неповнолітні. Відповідно до Цивільного кодексу повна дієздатність громадян України настає по досягненні ними 18-ти років. Проте для створення будь-якого твору літератури, мистецтва, винаходу тощо цього віку не вимагається. Творити можна в будь-якому віці. Відомо чимало прикладів, коли діти створювали і створюють твори мистецтва, художньої літератури, цінні винаходи та технічні пристрої.

Неповнолітні творці будь-яких творів літератури, мистецтва, об'єктів промислової власності наділяються усіма тими самими правами, що і їх повнолітні колеги. Вони мають право на авторство, на ім'я, на винагороду за використання їх творів чи об'єктів промислової власності та інші права і пільги.

5. П'яту спільність у регулюванні зазначених відносин **складає право авторства і право на ім'я**. Воно виникає як у автора будь-якого твору літератури, науки і мистецтва, так і у автора винаходу чи будь-якого іншого об'єкта промислової власності незалежно від віку. Кожен творець будь-якого результату творчої діяльності має право вважати себе автором свого винаходу чи іншого твору і вимагати цього від інших. Кожен з них має право випускати твір у світ під власним іменем або під псевдонімом чи анонімно. Творець об'єкта промислової власності має право просити, щоб його витвору було присвоєно його ім'я або певна спеціальна назва.

6. Спільною ознакою для всіх авторів результату творчої діяльності є **право на винагороду і підстави її виплати**. Такою підставою відповідно до чинного законодавства є лише факт використання цього результату.

Проте різняться між собою способи і методи обчислення винагороди за використання творів літератури, науки і мистецтва та об'єктів промислової власності. Кожний вид творчості має свої особливості у визначенні розміру винагороди за використання її результатів. Але у всіх випадках право на винагороду виникає на підставі використання результату творчої діяльності за договором.

7. Спільним є те, що **суб'єктом авторських і патентних прав може стати у випадках, визначених законодавством, держава**. Так, за впливом

строку дії авторського права твор стає надбанням суспільства. Винахідник може передати виключне право на використання винаходу державі.

2.2. Відмінності в правовому регулюванні відносин, пов'язаних із творчою діяльністю.

Незважаючи на багато спільного в цивільно-правовому регулюванні відносин, пов'язаних із творчою діяльністю, між ними існує також чимало істотних відмінностей.

1. Істотною відмінністю є передусім різні об'єкти цих відносин.

Об'єктом авторських відносин є продукти творчої діяльності гуманітарної сфери або духовної діяльності. Зокрема це – твори літератури, науки, мистецтва тощо. У свою чергу, ці види творчої діяльності поділяються на ряд підвидів. Наприклад, науково-дослідна діяльність може завершитися різними підвидами своїх результатів – стаття, монографія, дисертація, брошура тощо. Мистецтво, в свою чергу, як вид творчої діяльності об'єднує цілий комплекс окремих підвидів цієї творчості – це музика, скульптура, пластика, художня література, виконавська майстерність артистів, диригентів тощо.

Другу групу об'єктів зазначених цивільно-правових відносин складають об'єкти, які ми називаємо об'єктами промислової власності. Ці відносини регулюються патентним законодавством і стосуються сфери науково-технічної творчості. Але слід зазначити, що науково-технічна інформація як результат науково-технічної творчості є об'єктом права власності, проте на неї не видаються правоохоронні документи. Патентне законодавство охоплює відносини по створенню і використанню винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій знаків для товарів і послуг тощо.

2. Друга відмінність об'єктів означених цивільно-правових відносин зумовлена **особливостями правової охорони цих об'єктів**. Чинне законодавство передбачає для надання правової охорони об'єктам промислової власності їх попередню кваліфікацію як таких і наступну їх державну реєстрацію. Лише після виконання цих процедур заявникам видаються правоохоронні документи у формі патентів або свідоцтв.

Отже для одержання правової охорони об'єкта промислової власності необхідно подати заявку до Установи. Заявка має пройти належну експертизу і, нарешті, одержати відповідний правоохоронний документ. Без здійснення цих операцій об'єкту промислової власності правова охорона не надається. Зауважимо, що це досить складна і дорога процедура.

Об'єкти, що охороняються авторським правом, для одержання правової охорони не потребують подання спеціальної заявки, проведення експертизи і державної реєстрації. На результати творчої духовної діяльності правоохоронні документи не видаються. Для одержання правової охорони цих об'єктів досить надання їм об'єктивної матеріальної форми.

3. Істотною відмінністю цивільно-правової охорони результатів духовної і науково-технічної творчості є **різні строки дії авторського і патентного права.**

Зазначимо, що право авторства, право на ім'я, право на недоторканість твору не обмежуються будь-яким строком. Автор будь-якого твору науки, літератури і мистецтва чи будь-якого об'єкта промислової власності залишається автором незалежно від того, коли створено твір чи будь-який інший результат науково-технічної творчості. Право авторства охороняється довічно. Право на ім'я також ніяким строком не обмежено. Воно діє безстроково, як і право авторства. Різниця полягає лише в тому, що за авторським правом автор може випускати свій твір у світ під власним іменем, під псевдонімом або анонімно.

Що стосується об'єктів промислової власності, то автор (винахідник) має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу (корисній моделі), новому сорту рослин тощо.

Інші авторські і патентні права обмежені певним строком дії. Так, Цивільний кодекс України передбачає, що авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, відлічуючи з 1 січня року, який настає за роком смерті автора.

Строки дії патентних прав для різних об'єктів промислової власності встановлені різні. Патенти на винаходи і нові сорти рослин діють протягом 20 років від дати подання заявки до Установи. Патент на промисловий зразок видається строком на 10 років від дати подання заявки до Установи і може бути подовжений, але не більше як на 5 наступних років. Свідоцтво на знак для товарів і послуг діє протягом 10 років від дати подання заявки до Установи, і його дія може бути подовжена на наступні 10 років.

Авторське право, на яке чинне законодавство встановило певні строки його дії, зводиться до права на винагороду за використання твору чи будь-якого іншого об'єкта промислової власності. Автори результатів творчої діяльності мають право на винагороду, якщо зазначені результати будуть використані протягом строку дії авторського права. Письменник чи його спадкоємці мають право на винагороду, якщо твір використовується за життя його автора або в межах 70 років після його смерті. Винагорода за використання винаходу чи іншого об'єкта промислової власності виплачується за умови, що використання мало місце в межах строку дії патенту.

Після закінчення строку дії авторського чи патентного права твір чи будь-який інший об'єкт промислової власності може використовуватися будь-ким без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди, за винятками, встановленими законом.

РОЗДІЛ 3. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА.

3.1. Авторське право. Поняття і види результатів творчості, що охороняються авторським правом.

Духовна творчість народу є показником його мудрості, культури і моралі. Значення духовної творчості неперервно зростає. Саме наука, література і мистецтво як результат духовної творчості формують світогляд народу, збагачують його культуру, визначають моральні засади суспільства.

Основними напрямками духовної творчості народу є наукова діяльність, література і мистецтво. Об'єктивні результати цих видів творчої діяльності людини і є предметом правової охорони. Звичайно, зазначені види діяльності не є вичерпними. Вони перебувають у постійному розвитку: народжуються нові форми, прийоми, виникають нові способи об'єктивного вираження духовного багатства людини.

У зв'язку із створенням творів науки, літератури і мистецтва виникають певні суспільні відносини, пов'язані з їх використанням. Відносини ці потребують правового регулювання, яке бере на себе **авторське право.**

В об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури, мистецтва.

У суб'єктивному розумінні авторське право є сукупністю прав, які належать автору або його правонаступникам у зв'язку із створенням і використанням творів науки, літератури, мистецтва.

Завдання авторського права – створити найсприятливіші правові умови для творчої діяльності, забезпечити доступність результатів цієї діяльності всьому суспільству. Його основним принципом є поєднання інтересів автора та інтересів усього суспільства. Авторське право проголошує і забезпечує широкий захист особистих немайнових і майнових прав авторів.

Джерела авторського права представлені нормативними актами, до яких, перш за все, належать конституційні законодавчі акти, що визначають основні засади, та інші закони. Так, законодавство зазначає, що громадянин має виключне право розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці. Зокрема, Закон України „Про власність” проголошує, що об'єктами права власності громадян є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг та інші результати інтелектуальної праці. Стаття 41 цього Закону встановлює, що об'єктами права інтелектуальної власності є твори науки, літератури і мистецтва.

Серед джерел авторського права слід передусім назвати Закон України „Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р., постанови Кабміну України „Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва” від 18 листопада 1994 р. та

„Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва” від 18 липня 1995 р.

Для правильного і однозначного застосування законодавства при захисті авторських прав істотне значення має судова практика з розгляду справ, що виникають із порушення авторських прав. Верховний суд України систематично узагальнює і аналізує таку практику, робить відповідні висновки і дає корисні поради судам.

Особливу групу джерел сучасного авторського права становлять міжнародні договори: підписана 14 липня 1967 р. в Стокгольмі Конвенція, що створює Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ) (ця Конвенція набрала чинності 1970 р.); Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція про авторські права від вересня 1952 р.; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971р.); Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програм сигналів, що передаються через супутники (1974 р.); Угода про заходи щодо охорони промислової власності й створення Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн СНД (1993р.); Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, до якої Україна приєдналася в 1999 р. та інші.

3.2. Об'єкти авторського права.

Об'єктом авторського права є твір науки, літератури і мистецтва, виражений у будь-якій об'єктивній (матеріальній) формі. Твір – це результат творчої праці автора, комплекс ідей образів, поглядів тощо. Закон дає перелік об'єктів авторського права та їх загальні ознаки. Це можуть бути усні твори (промови, лекції, доповіді, проповіді, виступи тощо), письмові (літературні, наукові тощо), музичні твори, переклади, сценарії, твори образотворчого мистецтва тощо. Закон не дає повного переліку об'єктів авторського права, оскільки життя у своєму розвитку може породжувати нові форми об'єктивного вираження творчої діяльності людей.

Проте об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а лише той, який має певні, встановлені Законом, ознаки, а саме:

1. творчий характер;
2. вираження в об'єктивній формі.

Об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора. Не вважається об'єктом авторського права суто технічна робота (наприклад, передрук чужого твору, його літературна обробка – редагування, коректура тощо).

Твір може бути виражений у будь-якій об'єктивній формі, але так, щоб його можна було відтворювати, сприймати. Сама об'єктивна форма може бути найрізноманітнішою (усною, письмовою) – ноти, креслення, схеми, запис на платівку, магнітну плівку, фотографії тощо. Але задум письменника чи композитора, який у свідомості автора уже склався у закінчену форму,

образ, певне сполучення звуків, але ще не виражений зовні у будь-якій формі, не визнається об'єктом авторського права. Об'єктами авторського права визнаються не тільки твори, що втілені в будь-яку матеріальну форму, а й усі твори, наприклад, виголошені виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори, оскільки усні твори шляхом їх виголошення вважаються опублікованими, тобто такими, що набули об'єктивної форми.

До об'єктів авторського права відносять різні види музичних творів із текстом і без тексту (інструментальні – симфонії, сонати, квартети і вокальні пісні, романси тощо, а також музично-драматичні – опери, оперети, балети тощо). Музичні твори, якщо вони не записані, об'єктами авторського права стають із моменту їх першого опублікування. До цієї групи можна віднести пантоміми, хореографічні та інші подібного роду твори для сценічного показу, а також сценічні обробки літературних художніх творів, обробки фольклору, придатні для сценічного показу.

Самостійними об'єктами авторського права є так звані похідні твори - переклади, обробки, анотації, реферати, резюме, інсценізації, музичні аранжування та інші переробки творів науки, літератури і мистецтва та обробки фольклору - незалежно від того, чи є об'єктами авторського права твори, на основі яких створені похідні твори.

Авторським правом охороняються комп'ютерні програми усіх видів, включаючи прикладні програми і операційні системи. Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

Авторське право визнається за будь-яким твором незалежно від його форми, готовності і художньої цінності, у тому числі й за такими, які не призначалися автором для публікації, наприклад, листи, щоденники, особисті записи, враження.

Інколи художній твір як єдине ціле з'являється внаслідок використання не однієї, а двох чи більше форм, наприклад, музично-драматичні твори (музика і текст або музика і танці). Сучасний рівень науки і техніки дає можливість створювати складні твори, в яких поєднується кілька форм, наприклад, кіно -, теле - і відеофільми. Об'єктом авторського права є фільм як єдине ціле. Проте самостійними об'єктами авторського права у складному творі можуть бути й окремі складові частини – сценарії, музика, пояснювальний текст, робота головного оператора, художника-постановника, яка увійшла складовою частиною до складного твору.

Певна категорія творів **не визнається** об'єктами авторського права. Це передусім офіційні документи та акти органів державної влади (закони, укази, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади. Однак слід мати на увазі, що автори проектів зазначених офіційних документів мають право авторства.

Не визнаються об'єктами авторського права офіційні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки тощо), а також повідомлення про поточні події, що мають характер звичайної прес-конференції.

Не визнаються об'єктами авторського права витвори народної творчості, а також результати, одержані з допомогою технічних засобів,

призначених для виробництва певного роду – без здійснення творчої діяльності, безпосередньо спрямованої на створення індивідуального твору.

Авторське право **не поширюється** на ідеї, методи, процеси, системи, способи, концепції, принципи, відкриття або просто факти.

3.3. Суб'єкти авторських відносин.

Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Право на твір належить його справжньому автору – тому, хто написав книгу, картину, створив музику, виліпив скульптуру.

Автором наукового, літературного або мистецького твору може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Але поняття автор твору і поняття суб'єкт авторського права не тотожні як за змістом, так і за значенням. Автором твору завжди буде його творець. Творити може лише людина. Отже автором твору може бути тільки фізична особа, причому незалежно від віку.

Авторське право автора прийнято називати **первісним (первинним)**, авторське право правонаступників – **похідним**.

На твори, вперше випущені у світ на території України або які не випущені, але знаходяться на території України в будь-якій об'єктивній формі, авторське право визнається за авторами, їхніми спадкоємцями та іншими правонаступниками незалежно від громадянства (ст.8 Закону). Закон визнає авторське право за авторами та їхніми правонаступниками також на твори, які хоч і вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, але їхніми авторами є громадяни України або автори мають постійне місце проживання на території України (ст.8 Закону).

Дія Закону поширюється також на авторів, твори яких вперше опубліковані в іншій країні, але протягом 30 днів після цього опубліковані в Україні незалежно від громадянства і постійного місця проживання автора. За іншими особами авторське право на твори, які вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, визнається відповідно до міжнародних договорів або угод, в яких бере участь Україна.

Авторське право за іноземними правонаступниками вітчизняних авторів може бути визнане на території України у випадках передачі їм цього права у порядку, передбаченому законодавчими та іншими нормативними актами.

Порядок передачі українським автором права на використання його твору на території іноземної держави також встановлюється законодавством України і може бути здійснене через Державне агентство з авторських і суміжних прав України.

27 травня 1973 р. вступило в силу рішення про приєднання колишнього СРСР до Всесвітньої (Женевської) конвенції з охорони авторських прав (у редакції 1952 р.). Оскільки Україна є однією із правонаступниць колишнього

СРСР, то вона також взяла на себе зобов'язання за цією Конвенцією. Відповідно до її положень кожна держава — учасниця Конвенції надає громадянам інших країн — учасниць Конвенції таку саму охорону авторських прав, як і власним громадянам.

Цей важливий акт забезпечує охорону прав вітчизняних авторів, закладає правову основу використання вітчизняних творів за кордоном. Всесвітня конвенція з охорони авторських прав поширюється також на музичні і кінематографічні твори та на твори образотворчого мистецтва.

У більшості випадків твори науки, літератури, мистецтва створюються однією особою, але іноді двома або, кількома, тобто спільною творчою працею кількох співавторів. Якщо два або кілька авторів спільною працею створюють твір, відносини між ними називаються **співавторством** (ст. 12 Закону).

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

Цивільно-правова теорія виробила два види співавторства:

1. коли неможливо виділити працю кожного співавтора – нероздільне співавторство;
2. коли складові частини чітко визначені і відомо, хто із співавторів написав ту чи іншу частину — роздільне співавторство.

Співавторство можливе при створенні будь-яких творів. Для його визнання необхідні певні умови:

1. Твір, створений спільною творчою працею співавторів, має бути єдиним цілим, таким, що не може існувати без складових частин як ціле. Наприклад, якщо з підручника, написаного співавторами, вилучити одну чи кілька глав, підручник як цілісний твір втрачає своє значення. У балеті, опері, опереті музика поєднується з текстом. Музика без тексту — не опера, танок без музики — не балет. Проте можливе і таке поєднання двох форм творчості, коли жодна з них не втрачає самостійного значення, але в такому випадку не буде співавторства.

2. Спільна праця співавторів твору має бути творчою. Якщо один розповідає сюжет, свої погляди, а інший записує — це не співавторство.

3. Має бути угода про спільну працю над твором.

При роздільному співавторстві кожен із співавторів зберігає авторське право на свою частину. Одночасно він є співавтором твору в цілому. Співавторство має бути добровільним.

При нероздільному співавторстві твір може використовуватися лише за спільною згодою всіх співавторів. Проте право опублікування та іншого використання твору належить однаковою мірою всім співавторам. Один

співавтор не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. В разі порушення спільного авторського права кожний співавтор може доводити своє право в судовому порядку,

Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частинах, якщо угодою не передбачається інше (ст.12 Закону).

Від співавторства слід відрізнити співробітництво, за якого кілька авторів беруть участь у створенні колективної праці за завданням певної організації. Ця колективна праця не є єдиним цілим, що вимагається від твору, створеного співавторами. Авторське право на колективний твір належить юридичній особі.

Не визнається співавтором, а отже, і суб'єктом авторського права також той, хто надав автору технічну допомогу (друкарки, креслярі, тощо).

Суб'єктом авторського права може бути автор твору, а також інші фізичні і юридичні особи, для яких авторське право може виникати у силу закону, договору або спадкування. Так, відповідно до Закону суб'єктами авторського права можуть бути інші фізичні і юридичні особи. Зокрема, авторське право на збірники та інші складові твори, належить їх упорядникам. Вони мають авторське право на здійснений ними добір і розташування матеріалів, що є результатом творчої праці (упорядкування). Проте упорядники зобов'язані суворо дотримуватись прав авторів кожного із творів, включених до складового (складеного) твору; У свою чергу автори творів, включених до складового (складеного) твору, мають право використовувати свої твори незалежно від складового (складеного) твору, якщо інше не передбачено договором.

Автори похідних творів мають самостійне авторське право на здійснений переклад, переробку, аранжування або будь-яку іншу зміну. Переклад, аранжування або переробка твору не повинна завдавати шкоди авторським правам автора твору, що зазнав перекладу, аранжування чи іншої переробки. Переклади чи переробки творів можуть здійснюватись кількома різними особами.

Авторське право може перейти від автора до інших осіб - правонаступників. Так, за ст. 25 Закону авторське право померлого автора переходить до його спадкоємців. Але в усіх випадках за автором зберігаються його особисті немайнові права. Отже, суб'єкти авторських прав — не автори — не можуть мати прав, які мають автори творів. Особисті немайнові права автора є невід'ємними.

Працівники вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств та інших організацій часто створюють твори у порядку виконання службових обов'язків чи службового завдання. У цих випадках особисті немайнові права належать тільки авторам зазначених творів. Виключне право на використання твору належить особі, з якою автор

перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором. Виключне право на використання твору охоплює усі майнові права автора. Отже, усі вони належать роботодавцю за таких умов:

- автор перебуває у трудових відносинах із роботодавцем на підставі договору найму;
- договір найму визначає коло службових обов'язків автора, до числа яких входить створення певного роду творів;
- твір створено автором під час дії договору найму;
- у договорі найму не передбачено інше.

У договорі найму автора з роботодавцем має бути встановлено розмір авторської винагороди за кожний вид використання твору, створеного за договором найму, та порядок її виплати.

При будь-якому використанні твору, створеного за договором найму, роботодавець має право зазначати своє найменування або вимагати такого зазначення

Суб'єктом похідного авторського права може стати будь-яка фізична чи юридична особа, до якої авторське право перейшло на підставі цивільної угоди відповідно до ст.27 Закону. Крім того, авторське право може перейти від автора чи іншої особи, що має авторське право, до інших фізичних чи юридичних осіб або до держави в порядку спадкування (ст. 25 Закону). Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганням на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Суб'єктами авторського права визнаються також видавці енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників і збірників, що продовжуються, колективних наукових праць, газет, журналів та інших періодичних видань. Зазначеним суб'єктам авторського права належать виключні права на використання таких видань у цілому. Видавець має право при будь-якому використанні такого видання зазначати своє найменування або вимагати такого зазначення. Такі видання прийнято називати колективними творами, які складаються з окремих творів різних авторів.

Самі видавці авторами творів, що включені до колективного твору, не визнаються. Автори творів, що включені до таких колективних видань, зберігають і своє авторство, і виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому. Проте авторський договір може передбачати інше.

Нове законодавство про авторське право визнало право на інтерв'ю. Прийнято вважати, що інтерв'ю — це спільний твір особи, що дала його, і особи, що взяла інтерв'ю. Авторське право на запис інтерв'ю належить їм обом, якщо інше не передбачено угодою між ними.

Опублікування запису інтерв'ю допускається лише зі згоди особи, що дала його.

До колективних і складових творів можна віднести і аудіовізуальні твори. Проте вони мають свою специфіку. Авторами аудіовізуального твору вважаються автори сценаріїв, діалогів, музичних творів, спеціально

створених для певного аудіовізуального твору, режисери-постановники, оператори тощо. В аудіовізуальному творі можуть бути використані також раніше створені твори, перероблені або включені до аудіовізуального твору. Автори зазначених творів також визнаються співавторами аудіовізуального твору.

Відповідно до Закону авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Але з цього загального правила встановлено винятки:

1) строк охорони творів, створених співавторами, діє протягом усього життя і 70 років після смерті останнього співавтора;

2) строк охорони творів помертвено реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації;

3) строк охорони твору, який уперше було опубліковано після смерті автора, але в межах 30 років після смерті, діє протягом 70 років від дати опублікування твору;

4) для творів, які були обнародовані анонімно або під псевдонімом, авторське право діє протягом 70 років від дати обнародування твору.

Право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, що може завдати шкоди честі та репутації автора, охороняються безстроково.

Твори, на які термін авторського права скінчився, або які ніколи ним не охоронялися на території України, вважаються суспільним надбанням.

Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно використовуватися будь-якою особою без виплати авторської винагороди.

3.4. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі

3.4.1. Особисті немайнові права авторів.

На відміну від промислової власності, де автори одержують охоронні документи у формі патентів чи свідоцтв і де існують строгі процедури для цього, оформлення прав на об'єкти авторського права не настільки формалізовано.

Авторське право виникає з моменту створення твору.

Автору відповідно до Закону належать особисті немайнові і майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням будь-якого твору науки, літератури або мистецтва. Для виникнення і здійснення авторських прав не вимагається виконання будь-яких формальностей. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використати знак охорони авторського права, який розміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі - ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

Особа, яка має авторське право або будь-яку виключну правомочність на твір, може їх зареєструвати в офіційних державних реєстрах протягом строку охорони авторського права.

Державну реєстрацію здійснює Державне агентство з авторських і суміжних прав у встановленому порядку (ДААСП).

Факт державної реєстрації прав автора засвідчується свідоцтвом.

Якщо за публічне використання літературно-художніх і музичних творів авторів - постійних жителів України нараховується **авторська винагорода**, автори для одержання гонорару реєструють ці твори в ДААСП у порядку, обумовленому "Інструкцією про порядок обліку авторів, реєстрації творів і розподілу гонорару", що затверджено наказом ДААСП від 19 лютого 1997 № 10. Автори, яким виплачуються лише договірні й інші разові суми, в Установі не реєструються. Їхні права, звичайно, охороняються договірним правом.

Власник авторського права для одержання свідоцтва про авторство на оприлюднений твір у будь-який час протягом терміну охорони авторського права може його зареєструвати в офіційних державних реєстрах.

Державна реєстрація здійснюється відповідно до встановленого порядку ДААСП, що складає і періодично видає каталоги всіх реєстрацій.

Після реєстрації прав автору видається свідоцтво. При виникненні суперечки реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто вважається дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

Слід враховувати ту обставину, що авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює за наймом, належить автору. А от виключне право на використання такого твору належить особі, з якою автор знаходиться у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором.

Особисті немайнові права автора — це право на:

1. авторство;
2. авторське ім'я;
3. недоторканність твору;
4. обнародування твору.

Право авторства полягає в тому, що тільки справжній творець вправі називати себе автором твору, а всі інші особи, що використовують твір, зобов'язані зазначати його ім'я (ст.13 Закону). Право авторства закріплює факт створення певного твору конкретною особою.

Зазначення імені автора при використанні твору обов'язкове в усіх випадках за одним винятком: якщо твір образотворчого мистецтва або фотографічний твір використовується у промисловості. У цьому випадку ім'я автора не згадується з суто технічних причин.

Право автора на ім'я дає можливість випустити свій твір під власним іменем, умовним (псевдонімом) або взагалі без зазначення імені (анонімно) (ст. 13 Закону). У більшості випадків автор публікує свої твори під власним іменем, тобто вказує своє прізвище та ініціали.

Право на вибір способу зазначення імені, а також на розкриття псевдоніма або аноніма є особистим правом автора. Лише у випадку, коли автор у своєму творі порушив чийсь права (наприклад, образив когось), на вимогу слідчих органів або суду видавництва, редакція газети чи театр, яким відоме справжнє ім'я автора, можуть розкрити його псевдонім чи анонім.

Право на недоторканність твору визначається в Законі як право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. Це означає, що при виданні, публічному виконанні або будь-якому іншому використанні твору забороняється без дозволу автора та його правонаступників вносити будь-які зміни, перекручення, спотворення як до самого твору, так і його назви, позначення імені автора. Не допускається також без дозволу автора супроводжувати твір при його виданні ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями і будь-якими іншими поясненнями, доповнювати або скорочувати твір. За типовими видавничими договорами малюнок і навіть колір обкладинки можна робити лише зі згоди автора.

Контроль за дотриманням вимог Закону щодо недоторканості твору здійснює Державне агентство України з авторських і суміжних прав.

Право автора на недоторканність твору полягає і в тому, що переклад твору на іншу мову з метою випуску у світ допускається лише зі згоди автора або його правонаступників і на підставі договору. Переклад може здійснюватися лише за умови збереження цілісності й змісту твору.

Право на обнародування твору. Закон містить визначення поняття обнародування твору. Це дія, здійснена зі згоди автора, яка робить твір доступним для загального відома шляхом його опублікування, публічного показу, передачі в ефір або в інший спосіб.

Зазначене право є особистим немайновим правом. Відповідно до Закону твір вважається обнародуваним, якщо він виданий, публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню або будь-яким іншим чином повідомлений невизначеному колу осіб.

Твір може бути обнародований різними способами, але істотним є те, що його зміст повідомлений невизначеному колу осіб. Обнародування полягає в ознайомленні з ним громадськості в будь-який спосіб, що залежить від його форми та характеру. Письмові твори (наукові, художні, драматичні, музично-драматичні тощо) випускаються у світ шляхом видання; твори образотворчого мистецтва — шляхом показу на виставках, у музеях для загального огляду. Скульптури, наприклад, виставляють на площах, вулицях, у пам'ятних місцях тощо. Музичні твори можна випустити у світ шляхом публічного виконання, передачі по радіо чи телебаченню або шляхом видання.

Не вважається обнародуванням (опублікуванням) інформація про твір з викладом його короткого змісту або повідомлення обмеженому колу осіб (наприклад, коли поет прочитає свого вірша у колі друзів, композитор виконає сонату на сімейному вечорі).

Право першого обнародування твору належить лише автору. Тільки він може вирішувати, чи готовий його твір до випуску в світ. Порушення цього права дає автору підстави вимагати сплати гонорару або відшкодування завданих збитків, а також вжиття інших заходів аж до вилучення твору і заборони випуску його у світ.

3.4.2. Майнові права автора та іншої особи, що має авторське право.

1. Передусім автору чи іншій особі, що має авторське право належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-який спосіб (ст.14 Закону). Закон містить визначення поняття "виключне право" — право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії, за винятком випадків, передбачених Законом). Отже, крім суб'єкта авторського права ніхто і в і будь-який спосіб використати твір не має права.

Закон надає автору чи іншій особі, що має авторське право, виключне право дозволяти або забороняти:

1. Відтворення творів, тобто виготовлення одного або більше примірників твору або фонограми у будь-якій матеріальній формі, в тому числі у звуко- і відеозапису. Примірник — це результат будь-якого відтворення твору.

2. Публічне виконання і публічне сповіщення творів.

Публічне виконання — це подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та в інший спосіб як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по проводах) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих. Публічне виконання аудіовізуального твору означає демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору в їх послідовності.

Публічне сповіщення — така передача в ефір чи по проводах зображень і (або) звуків творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення, коли зазначені зображення чи звуки можуть бути сприйняті особами, що не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих.

3. Публічний показ — будь-яка демонстрація оригіналу або примірників творів, виконань, передач організацій мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадра тощо.

4. Будь-яке повторне публічне сповіщення в ефір чи по проводах вже переданих в ефір творів за умови, що воно здійснюється іншою організацією.

Мається на увазі, що жодна організація мовлення не може здійснювати публічне сповіщення в ефір чи по проводах твору без дозволу його автора.

5. Переклад творів. Ніхто без дозволу автора не може перекласти його твір іншою мовою. Автор оригіналу може сам здійснити переклад свого твору іншою мовою (авторський переклад). За наявності авторського

перекладу ніхто інший не може перекладати цей само твір на ту ж саму мову. Від авторського перекладу слід відрізнити авторизовані переклади, тобто переклади, схвалені автором.

Той самий твір однією мовою можуть перекладати різні перекладачі. Кожен із них зберігає авторське право на свій переклад.

Автор твору і його перекладач не є співавторами твору. При цьому перекладач не несе відповідальності за зміст оригіналу, а автор оригіналу не несе відповідальності за якість перекладу.

Можливий переклад не з мови оригіналу, а з проміжного перекладу. Наприклад, твір французького автора перекладений російською мовою. Якщо передбачається цей твір перекласти на українську, але не з французької мови, а з російської, то російський переклад буде проміжним. Переклад українською мовою зазначеного твору може бути здійснений з дозволу як французького автора, так і автора російського перекладу.

6. Переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів.

Переробки творів можуть здійснюватися і різними способами, і в різних формах. Наприклад, на основі одного твору (розповідного) створюється інший — драматичний чи сценарій або навпаки. Такі твори прийнято називати **похідними**.

Похідний твір — продукт інтелектуальної творчості, заснованої на іншому наявному творі (переклад, адаптація, аранжування тощо).

Адаптація твору — це пристосування або полегшення твору для сприйняття малопідготовленими читачами або пристосування літературно-художнього тексту для осіб, що починають вивчати іноземну мову.

Аранжування — перекладення музичного твору, написаного для одного музичного інструменту чи складу інструментів (голосів), стосовно до іншого інструменту або іншого складу — розширеного чи звуженого.

7. Розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найом чи у прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору.

Продаж твору не потребує пояснення. Щодо інших способів відчуження, то маються на увазі дарування, обмін тощо.

Здача в найом — передача права володіння і користування оригіналом чи примірником твору або фонограми на певний строк із метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

Прокат — передача твору іншим особам у тимчасове користування за обумовлену плату.

8. Здача в найом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі.

Здача в найом означає передачу права володіння оригіналом чи примірником твору або фонограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

9. Імпорт примірників творів з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу автора або іншої особи, яка має авторське право.

Імпорт — ввезення в Україну творів із-за кордону. Такий імпорт може бути здійснений лише з дозволу автора твору.

2. Будь-яке використання творів іншими особами дає автору чи іншій особі, що має авторське право, право вимагати виплати винагороди. Винагорода може здійснюватись у вигляді платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складається із змішаних платежів.

При цьому слід мати на увазі: якщо примірники правомірно опублікованого твору введені в цивільний оборот шляхом їх продажу, то допускається їх подальше розповсюдження без згоди суб'єкта авторського права і без виплати авторської винагороди.

3. Важливим нововведенням є право доступу автора до твору образотворчого мистецтва. За цією нормою автор має право доступу до свого твору образотворчого мистецтва, який знаходиться у власності іншої особи. Такий доступ може мати на меті використання твору для його відтворення — виготовлення примірників, слайдів, карток тощо. Власник не може відмовити автору в доступі до твору без поважних для цього підстав. Однак доступ автора до зазначеного твору може мати місце за певних умов:

1. автор при передачі носія твору образотворчого мистецтва у власність іншій особі не поступився своїми майновими правами;

2. доступ автора до твору необґрунтовано не зачіпає законних прав та інтересів власника твору образотворчого мистецтва.

4. Ще одним істотним нововведенням є так зване право слідування. Воно полягає в тому, що автор за життя, а після його смерті спадкоємці мають право на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу носія твору образотворчого мистецтва. Це право не відчужене, але воно належить не тільки автору твору, а і його спадкоємцям. Воно зберігає чинність протягом чинності самого авторського права, а набуває її після першого відчуження твору, здійсненого автором.

3.5. Вільне використання творів

Закон певною мірою обмежує виключне право автора на використання твору. Використання твору без згоди автора Закон називає "вільним використанням". Дозволяється в окремих, зазначених у Законі, випадках вільне використання творів без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди та вільне використання твору без згоди автора, але з виплатою йому авторської винагороди.

Без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів;

2) використання літературних і художніх творів як ілюстрації у виданнях, у передачах мовлення, у записах звуку або зображення навчального характеру;

3) відтворення у пресі, передача в ефір або інше публічне повідомлення опублікованих у газетах або журналах статей із поточних економічних, політичних, релігійних питань або передача в ефір творів такого ж характеру, коли це спеціально заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, передача в ефір або інше повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій;

5) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;

6) відтворення творів для судового і адміністративного провадження;

7) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похорон;

8) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів.

В усіх зазначених випадках твори використовуються чи відтворюються в обсязі, виправданому поставленою метою;

9) відтворення твору в особистих цілях за умов, передбачених статтями 16—19 Закону.

Відтворення творів у особистих цілях без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою винагороди допускається лише в одному випадку. Відповідно до п. 9 ст. 15 Закону допускається відтворення виключно в особистих цілях творів, зафіксованих у звуко- і відеозаписах (ст. 19 Закону), без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою авторської винагороди.

Винагорода у зазначеному випадку виплачується у формі відрахувань (відсотків) виробниками або імпортерами обладнання (аудіоапаратури, відеомагнітофонів тощо) та матеріальних носіїв (звуко- або відеоплівки, касет, лазерних дисків, компакт-дисків тощо), які використовуються для такого відтворення.

Збір і розподіл такої винагороди здійснюються однією із організацій, що управляє майновими правами авторів, виконавців і виробників фонограм на колективній основі, відповідно до угоди між цими організаціями. Зазначена винагорода розподіляється в такій пропорції: сорок відсотків — авторам, тридцять відсотків — виконавцям, тридцять відсотків — виробникам фонограм, якщо інше не передбачено угодою.

3.6. Право на авторську винагороду.

Право на авторську винагороду — це основне майнове право автора чи іншої особи, що має авторське право. Підставою для винагороди є факт використання твору в будь-який спосіб.

Конкретними юридичними фактами, що породжують у автора чи іншої особи, що має авторське право, право на винагороду, можуть бути:

а) авторський ліцензійний договір (видавничий, постановочний, ценоарний, художнього замовлення тощо);

б) факт позадоговірного використання твору, коли за Законом не вимагається згода авторів, але передбачена виплата авторської винагороди (ст. 19 Закону);

в) неправомірне використання твору.

Як бачимо, право на одержання винагороди породжується, як правило, лише фактом використання твору. Сам по собі факт наявності твору в об'єктивній формі права на винагороду не породжує.

Винагорода, яку одержує автор чи інша особа, що має авторське право, є по суті винагородою за працю, вкладену у створення твору. Вона може бути у формі заробітної плати (наприклад, штатний художник, науковий співробітник науково-дослідної установи) або авторського гонорару. Можливе поєднання цих форм оплати.

Винагорода має виплачуватися за будь-яке використання твору. Винагорода може Здійснюватися у вигляді одноразового платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складатися із змішаних платежів.

Розмір і порядок обчислення авторської винагороди за створення і використання твору визначається в авторському договорі.

3.7. Суміжні права.

Суміжні права безпосередньо пов'язані з авторськими правами, саме тому вони називаються суміжними і охороняються одним Законом. Особливістю суміжних прав є те, що вони ґрунтуються на використанні, як правило, чужих авторських прав. Суміжні права впливають із творчої діяльності з реалізації, використання вже обнародованих творів літератури і мистецтва. Наприклад, поет написав слова пісні, композитор написав музику до цієї пісні. Але пісня може бути донесена до слухачів тільки певним виконавцем — співаком. Творчість співака є суміжною творчою діяльністю з реалізації самої пісні. Із цієї творчої діяльності впливає право співака на власне виконання пісні, яке одержало назву суміжного права.

Суміжні права останнім часом набули прискореного розвитку. Сучасні технічні засоби надають можливість певним чином фіксувати виконання будь-якого виконавця (артиста, диригента, клоуна тощо) і в такий спосіб вилучати дохід із чужої майстерності, таланту. Щоб цьому запобігти і запроваджено охорону суміжних прав.

Під суміжними правами Закон розуміє три групи прав:

а) права виконавців;

б) права виробників фонограм;

в) права організацій мовлення.

Це права на оригінальність, майстерність, манеру виконання, на інтерпретацію твору. Це низка прав виробників фонограм і прав організацій мовлення на їх програми передач.

Отже, суміжні права можна визначити як права на результати творчої діяльності виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення з використанням творів літератури і мистецтва, авторські права на які належать іншим особам.

Об'єктами суміжних прав, таким чином, є:

а) виконання для фіксації, відтворення і розповсюдження за допомогою технічних засобів;

б) записи виконання та інші записи за допомогою технічних засобів (фонограми, відеограми);

в) програми (передачі) організацій мовлення.

Зазначені результати творчої діяльності можуть одержати правову охорону лише за певних умов, визначених Законом.

Права виконавців охороняються, якщо:

1) виконання вперше мало місце на території України;

2) виконання зафіксоване на фонограмі, що охороняється відповідно до Закону;

3) виконання, не зафіксоване на фонограмі, включено у передачу організації мовлення, що охороняється відповідно до Закону.

Права виробників фонограм охороняються, якщо:

1) виробник є громадянином України або юридичною особою з офіційним місцезнаходженням на території України;

2) фонограму вперше опубліковано на території України або опубліковано на території України протягом 30 днів від дня її публікації в іншій державі;

3) перша фіксація фонограми мала місце в Україні.

Права організацій мовлення охороняються, якщо вони мають офіційне місцезнаходження на території України і здійснюють передачі з передавачів, розташованих на території України.

3.8. Суб'єкти суміжних прав.

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення.

Виконавцями визнаються актори (театру, кіно тощо), співаки, музиканти, диригенти, танцюристи, а також інші особи, які виконують роль, співають, читають, декламують, грають на музичних інструментах чи у будь-який інший спосіб виконують твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору. Тобто виконавцями визнаються також особи, які хоча і не є офіційно артистами, співаками тощо, але виконують їх функції. Виконавцями визнаються також особи, які здійснюють таку само творчу діяльність, у тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери.

Виконавцями можуть бути громадяни України, іноземні громадяни і особи без громадянства незалежно від віку.

Виробниками фонограм можуть бути фізичні і юридичні особи, які вперше здійснили запис будь-якого виконання або інших звуків на фонограмі. Проте щодо юридичних осіб Закон робить застереження. Вони одержують захист своїх суміжних прав лише за умови, що їх постійне місцезнаходження — на території України. При цьому не має значення, так би мовити, "громадянство" цієї юридичної особи. Вона може бути українською або іноземною.

Фонограми — виключно звуковий запис будь-якого виконання чи інших звуків. Грамофонні платівки, диски, магнітофонні касети та інші носії записів визнаються примірниками фонограм.

До суб'єктів суміжних прав Закон відносить також організації мовлення, тобто тільки юридичних осіб. Це організації радіо- і телебачення, які використовують твори літератури і мистецтва у своїх програмах передач як в ефір, так і по проводах.

Безумовно, до суб'єктів суміжних прав належать організації мовлення як державні, так і приватні чи інших форм власності.

3.9. Суб'єктивні суміжні права, їх зміст і межі.

1. Передусім всі суб'єкти суміжних прав мають використовувати свої суб'єктивні права в такий спосіб, щоб не порушити прав авторів, чії твори використовуються.

Виконавці мають здійснювати свої суб'єктивні права за умови дотримання прав авторів, чії твори виконують.

Виробники фонограм зобов'язані дотримуватись прав авторів і виконавців.

Організації мовлення — прав виробників фонограм, авторів і виконавців.

2. Закон не передбачає процедури закріплення виникнення і здійснення суміжних прав. Проте виробники фонограм і виконавці з метою інформування про належність їм суміжних прав, що виникли у процесі створення фонограм, можуть на всіх її примірниках або їх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак містить латинську літеру Р у колі – ® та ім'я (найменування) особи, що має суміжні права, і зазначення року першої публікації фонограм.

Права виконавців. Виконавцям належить ряд особистих немайнових і майнових прав. До особистих немайнових прав виконавців належать право на ім'я, на охорону своїх виступів від спотворення і на згадування свого імені у зв'язку з використанням виконання там, де це можливо.

Виконавцю належить виключне право на використання виконання у будь-якій формі, включаючи право на одержання винагороди за кожний вид використання.

Виключне право на використання виконання означає право дозволяти або забороняти здійснення таких дій:

- 1) записувати раніше не записане виконання;
- 2) відтворювати запис виконання;
- 3) сповіщати виконання в ефір, по кабелю або здійснювати інше публічне сповіщення виконання;
- 4) здавати в найом опубліковану фонограму, що включає виконання за участю виконавця.

Дозвіл на використання виконання дає сам виконавець. Якщо виконання здійснювалось колективом виконавців — керівник такого колективу шляхом укладання письмового договору з користувачем.

Якщо виконання використовується в аудіовізуальному творі, то відповідним договором між виконавцем і постановником аудіовізуального твору передбачається передача виконавцем постановнику прав, викладених вище. При цьому виконавець зберігає право на винагороду за здачу в найом примірників такого аудіовізуального твору.

Виконавець може укласти договір на використання свого виконання організацією мовлення для сповіщення в ефір або по кабелю.

Розмір винагороди виконавцю за таке використання встановлюється в зазначеному договорі.

Виключне право на використання виконання, створеного за договором найму, належить особі, з якою виконавець перебуває в трудових відносинах (роботодавцю), якщо договором не передбачено інше. Особисті немайнові права на виконання належать виконавцю.

Виключні права, що належать виконавцю, можуть передаватися за договором іншим особам.

Права виробника фонограми. Виробнику фонограми належить виключне право на використання фонограми у будь-якій формі, включаючи право на одержання винагороди за таке використання.

Виключне право на використання фонограми означає право дозволяти або забороняти вчинення таких дій:

- 1) відтворювати фонограму;
- 2) розповсюджувати примірники фонограми будь-яким чином: продавати, здавати в найом тощо;
- 3) імпортувати примірники фонограми з метою розповсюдження;
- 4) переробляти або будь-яким іншим чином змінювати фонограму.

Без згоди виробника фонограми і без виплати йому винагороди можуть розповсюджуватись правомірно опубліковані примірники фонограми за умови, що вони уже введені в цивільний оборот шляхом їх продажу.

Права організації мовлення. Організації мовлення належить виключне право на використання її передачі у будь-якій формі, включаючи право на одержання винагороди за таке використання. Виключне право на використання передачі мовлення означає право організації ефірного або кабельного мовлення дозволяти або забороняти вчинення таких дій:

- 1) записувати передачу;

- 2) відтворювати запис передачі;
- 3) одночасно сповіщати в ефір (по кабелю) передачу іншій організації ефірного (кабельного) мовлення;
- 4) сповіщати передачу по кабелю (в ефір)
- 5) публічно сповіщати передачу з місця з платним входом.

Обмеження прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Вільне використання виконання, фонограм і програм мовлення допускається за умови, що таке використання не заподіє їм шкоди, не обмежить необґрунтованим способом законних інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення.

Використання фонограм, опублікованих із комерційною метою. Без згоди виробників фонограм, опублікованих із комерційною метою, і виконавців, записаних на таких фонограмах, але з виплатою винагороди допускається:

- 1) публічне виконання фонограм;
- 2) передача фонограм в ефір;
- 3) передача фонограм по проводах.

Строки чинності суміжних майнових прав. Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років після першої фіксації виконання або постановки. Права виробників фонограм діють протягом 50 років після першого опублікування фонограм, а якщо публікації фонограми не було, то протягом 50 років після першої фіксації звукового запису. Права організацій мовлення діють протягом 50 років після першої передачі в ефір або по проводах.

Законом в окремих випадках можуть встановлюватися інші строки чинності суміжних прав.

До спадкоємців виконавця і правонаступників виробників фонограм і організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконання фонограми, передачі в ефір і по проводах, а також право на одержання винагороди в межах частини строків чинності права, що залишилися.

Особисті немайнові права виконавця у спадщину не переходять. Проте спадкоємці мають право захищати авторство на об'єкт суміжних прав і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні виконання, фонограми і програми мовлення або будь-якому посяганню на об'єкт, що може зашкодити честі і репутації виконавця, виробника фонограми чи організації мовлення.

3.10. Захист авторського права і суміжних прав.

Захист майнових і особистих немайнових прав авторів, виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення здійснюється нормами різних галузей права — кримінального, адміністративного, цивільного тощо. Але найчастіше застосовуються цивільно-правові засоби захисту авторського права і суміжних прав. Порушення прав автора можуть бути пов'язані з

порушенням його майнових інтересів або тільки особистих прав. Випуск у світ твору без зазначення імені автора, зі змінами, самовільно здійсненими видавництвом, постановка драматичного твору зі змінами без схвалення автора, перекручення твору — все це порушення особистих прав без матеріальної шкоди. У таких випадках автор вправі вимагати задоволення його порушених інтересів.

Порушення майнових прав зумовлює обов'язок порушника відшкодувати автору завдані збитки.

Захист інтересів автора та його правонаступника в Україні і за кордоном здійснює Державний департамент інтелектуальної власності України (ДДІВ). Він наділений широкими повноваженнями і здійснює представництво та захист інтересів усіх авторів (літераторів, художників, композиторів, журналістів, кінематографістів тощо), у тому числі й іноземних. На прохання авторів ДДІВ України захищає їхні інтереси у взаємовідносинах із видавництвами, збирає від усіх видовищних підприємств винагороду за публічне виконання творів на території України і за кордоном та виплачує її авторам чи їх правонаступникам. ДДІВ України одержує і виплачує українським та іноземним авторам, їхнім правонаступникам потиражну винагороду за кінофільми, телефільми, використання творів образотворчого мистецтва тощо. Представники ДДІВ України виступають у суді від імені авторів та їхніх правонаступників у позовах, що впливають з авторського права.

Закон докладно визначає, що є порушенням авторського права і суміжних прав. Зокрема, порушенням авторського права і суміжних прав є:

— будь-яке відтворення, розповсюдження та інше використання, а також ввезення в Україну без дозволу осіб, які мають авторське право чи суміжні права, примірників творів, фонограм, програм мовлення;

— ввезення на територію України примірників творів і фонограм, які в Україні охороняються, із країн, де ці твори і фонограми не охороняються.

Примірники творів і фонограм, виготовлених і розповсюджених із порушенням авторського права і суміжних прав, є контрафактними, тобто незаконно виготовленими.

Способи забезпечення позову у справах про порушення авторського права і суміжних прав.

Якщо є достатні підстави вважати, що конкретна особа припустилась порушення авторського права чи суміжних прав, то суд чи суддя одноособово має право винести ухвалу про заборону порушнику вчиняти певні дії (виготовлення, відтворення, продаж, здача в найом, імпорт тощо) та інші способи використання, а також транспортування, зберігання або володіння з метою випуску в цивільний оборот примірників творів, фонограм, щодо яких є підстави вважати, що вони контрафактні.

На зазначені твори або фонограми судом може бути накладений арешт, і всі примірники творів або фонограм можуть бути вилучені із володіння порушників. Арешт і вилучення можуть бути застосовані до матеріалів та

обладнання, призначених для виготовлення контрафактних творів або фонограм.

3.11. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав.

Особи, які мають авторське право чи суміжні права, можуть вимагати:

- 1) відновлення положення, що існувало до порушення прав, і припинення дій, що порушують авторське право чи суміжні права або створюють загрозу його порушення;
- 2) визнання авторського права чи суміжних прав;
- 3) відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду;
- 4) стягнення доходу, одержаного порушником внаслідок порушення авторського права і суміжних прав, замість відшкодування збитків;
- 5) виплати компенсації в сумі від 5 до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених законодавством України, що визначається судом замість відшкодування збитків або стягнення доходу;
- б) вжиття інших, передбачених законодавчими актами, заходів, пов'язаних із захистом авторського і суміжних прав.

Зазначені в пунктах 3—5 заходи вживаються за вибором особи, що має авторське право чи суміжні права.

У разі відмови порушника виконати рішення суду про припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення, на нього може бути накладений штраф у розмірі 10 відсотків від суми, присудженої судом на користь позивача.

Контрафактні примірники твору або фонограми, матеріали і обладнання, що використовувались для їх відтворення, судом можуть бути конфісковані. Проте контрафактні примірники творів чи фонограм можуть бути передані позивачеві на його прохання. Не затребувані позивачем контрафактні примірники твору чи фонограми, а також матеріали і обладнання, що використовувалось для їх відтворення, за рішенням суду підлягає знищенню.

Однак конфіскації не підлягають контрафактні примірники творів чи фонограм, добросовісно придбані третіми особами.

3.12. Охорона прав на об'єкти авторського права і суміжних прав за кордоном

Охорона авторських прав за кордоном здійснюється відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), до якої приєдналася Україна. В основу Бернської конвенції покладено три принципи.

Принцип національного режиму полягає в тому, що твори, створені в одній країні - учасниці, повинні отримувати в інших країнах-учасницях таку ж охорону, яка надається в цих країнах творам своїх громадян.

Принцип автоматичної охорони означає, що охорона за національним режимом надається автоматично без будь-яких формальних умов реєстрації тощо.

Принцип незалежності охорони полягає в тому, що охорона надається в країнах - учасниках незалежно від наявності охорони в країнах походження твору.

Міжнародно-правова охорона суміжних прав здійснюється на підставі Римської конвенції 1961 року. За цією Конвенцією охороняються права виконавців (протидія фіксації та прямій передачі в ефір чи доведенню до загального відома їх виконань без згоди виконавця), права виробників фонограм (дозволяти чи забороняти відтворення фонограм, а також ввезення та розповсюдження примірників без їхнього дозволу), права організацій мовлення (дозволяти чи забороняти ретрансляцію, фіксацію і відтворення їхніх програм).

Основним принципом Римської конвенції є принцип національного режиму. Так, виконання охороняється за національним режимом країни-члена, якщо воно мало місце в іншій країні, що домовляється. Охорона фонограми надається за національним режимом країни-члена за умови, якщо виробник фонограм є громадянином іншої країни, що домовляється; перший запис звуку зроблено в іншій країні, що домовляється; фонограма вперше опублікована в країні, що домовляється. Кожна країна, що домовляється, надає організації мовлення національний режим за умови, якщо штаб-квартира організації мовлення знаходиться в іншій країні-члені або якщо передачу в ефір здійснено за допомогою передавача, що знаходиться в іншій країні-члені Римської конвенції.

Якщо міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші правила охорони, ніж ті, котрі містяться в Законі України "Про авторське право і суміжні права", то застосовуються норми міжнародного договору.

РОЗДІЛ 4. ПРОМИСЛОВА ВЛАСНІСТЬ.

4.1. Поняття промислової власності.

До промислової власності належать результати науково-технічної діяльності. За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., до якої приєдналась Україна, до об'єктів промислової власності належать винаходи, корисні моделі, промислові зразки, фабричні і товарні знаки, знаки обслуговування, фірмове найменування і вказівки про місце походження або найменування місця походження, а також запобігання недобросовісній конкуренції.

У цьому переліку не йдеться про раціоналізаторські пропозиції, секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення тощо. Проте в п. 3 ст. 1 цієї Конвенції уточнюється, що об'єктами промислової власності можуть бути усі продукти, як вироблені, так і природного походження.

Відповідно до чинного законодавства України про промислову власність до цієї групи об'єктів інтелектуальної власності належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, нерозкрита інформація, в тому числі секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції, товарні знаки, знаки обслуговування, торгові назви і позначення, припинення недобросовісної конкуренції.

Отже, промислову власність можна визначити як результати науково-технічної творчості, які можуть бути використані для потреб суспільства в будь-якій доцільній діяльності людей. Промислова власність — один із видів інтелектуальної власності, її складова частина.

Україна поставила собі за мету оновити суспільство, перебудувати господарський механізм і, врешті-решт, істотно поліпшити добробут народу. У розв'язанні цих завдань велике значення має використання потужного науково-технічного потенціалу країни, зокрема такого невичерпного джерела, як технічна творчість і вищого її рівня — винахідництва. Винахідництво — це одна з об'єктивно необхідних стадій у процесі перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу. З одного боку, воно пов'язане з науковою діяльністю, насамперед, з її вищими досягненнями — відкриттями, а з другого — забезпечує суспільне виробництво необхідними засобами, знаряддями, технологіями, матеріалами тощо.

Таким чином, винахідництво є однією із ланок єдиного безперервного і взаємообумовленого науково-виробничого процесу. У сучасних умовах суспільне виробництво не зможе успішно розвиватись і функціонувати без належного науково-технічного забезпечення. Розвиток наукової діяльності і розвиток суспільного виробництва не можна розглядати як окремі ізольовані процеси. Виробництво у своєму розвитку постійно опирається на досягнення науки і техніки, але у свою чергу ставить перед наукою все нові й нові проблеми, завдання, які потребують відповідей, розв'язання. Та досягнення науки не можуть бути використані безпосередньо у виробництві. Треба знайти способи використання їх у доцільній діяльності людини. Пошуки

таких способів використання фундаментальних наукових досягнень у практичній діяльності суспільства і має здійснити винахідництво.

Створення і впровадження технічних удосконалень значною мірою залежить від раціонального регулювання творчої діяльності, яка полягає у пошуках нових рішень з метою підвищення рівня виробництва, його ефективності і, зрештою, підвищення рівня добробуту народу України. Тому такі пошуки мають всебічно стимулюватись із боку держави. Вони потребують докладного правового забезпечення. Розробка таких рішень, їх оформлення, використання у народному господарстві породжують низку правових відносин між авторами пропозицій, їхніми володільцями та особами, що їх використовують. Ці відносини регулюються правом промислової власності або патентним правом, оскільки основним правоохоронним документом, яким захищаються об'єкти промислової власності, є патент (деякі результати науково-технічної творчості охороняються свідоцтвами або посвідченнями).

Патентну форму охорони об'єктів промислової власності в Україні введено вперше. Патентне законодавство формується досить активно, оскільки така форма охорони творчої діяльності найбільшою мірою відповідає вимогам ринкової економіки. Патентне законодавство має передусім стимулювати усебічний розвиток науково-технічної творчості і використання її досягнень у народному господарстві України.

Безсумнівно, суспільне виробництво успішно розвивається в тих країнах, де висока винахідницька активність, де винахідництво добре стимулюється, де діє відлагоджене правове регулювання цього виду творчої діяльності. Світовий досвід підтверджує цей неспростовний висновок. Японія відзначається досить високою винахідницькою діяльністю і, як то кажуть, результати очевидні.

Тому в країнах із розвинутою ринковою економікою постійно удосконалюють правове регулювання винахідництва. В Україні законодавство про науково-технічну творчість на даний час в основному сформовано. Основними джерелами законодавства України про промислову власність є Цивільний кодекс України, а також Закони України: "Про власність" від 7 лютого 1991 р., "Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності" від 13 грудня 1991 р., "Про науково-технічну інформацію" від 25 червня 1993 р., "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 15 грудня 1993 р., (із змінами, внесеними згідно із Законами України від 01.06.2000 р., від 21.12.2000 р., від 10.01.2002 р., від 04.07.2002 р., від 15.05.2003 р., від 22.05.2003 р.), "Про охорону прав на промислові зразки" від 15 грудня 1993 р., "Про охорону прав на сорти рослин" від 21 квітня 1993 р., "Про племінне тваринництво" від 15 грудня 1993 р., а також Положення про Державне патентне відомство України від 21 липня 1992 р., Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні від 18 вересня 1992 р., Тимчасова методика (основні положення) визначення доходу від використання винаходів та раціоналізаторських пропозицій та ін. Державний

департамент інтелектуальної власності України на розвиток законодавчих актів про промислову власність прийняв ряд відомчих нормативних актів, які визначають порядок оформлення прав на об'єкти промислової власності.

Важливим джерелом патентного права України є міжнародні договори і конвенції. Кабінет Міністрів України своєю заявою від 26 серпня 1992 р, проголосив приєднання України до Паризької конвенції про охорону промислової власності, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, до Договору про патентну кооперацію. Уряд України взяв на себе зобов'язання, що випливають із зазначених Конвенції, Угоди і Договору.

Якщо міжнародним договором, в якому бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про промислову власність, то застосовуються правила міжнародного договору.

На підставі наведеного можна визначити, що **в об'єктивному розумінні право промислової власності — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що складаються у процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості.**

У суб'єктивному значенні право промислової власності — це право, яким наділяється відповідно до законодавства автор будь-якого результату науково-технічної діяльності.

Отже, об'єктом права промислової власності може бути будь-який результат науково-технічної діяльності незалежно від того, чи відповідає цей результат встановленим вимогам. Наприклад, винахідник подав пропозицію до ДДІВ України. Пропозиція вирізняється високою ефективністю, але її новизна втрачена. Пропозиція ознакам винаходу не відповідає і тому таким не може бути визнана. Але незважаючи на це, пропозиція не перестала бути об'єктом права власності її автора-винахідника. Інша справа, що держава не зможе забезпечити надійну правову охорону цієї пропозиції. Вона може одержати захист лише як раціоналізаторська пропозиція.

4.2. Об'єкти промислової власності.

Основними об'єктами промислової власності, як уже зазначалось, є результати винахідництва та промислові зразки. Винахідництво — один із найбільш поширених і масових видів творчості, який практично доступний кожному. Інша справа, що здатність до винахідництва у одних більша, в інших — менша. Країни з високорозвинутою економікою відзначаються високою винахідницькою активністю. Насамперед це стосується досить досконалої системи правового регулювання відносин у сфері науково-технічної творчості. Саме тому винахідництву, в тому числі правовому регулюванню відносин, які складаються у сфері створення і використання винаходів, в усіх країнах приділяється значна увага. У нашій державі винахідницька діяльність регулюється Законом України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", " творча діяльність у створенні і використанні

промислових зразків — Законом України "Про охорону прав на промислові зразки".

При цьому варто зробити таке застереження. Зазначені закони регулюють не творчу діяльність із створення винаходів, корисних моделей і промислових зразків, а суспільні відносини, які складаються в процесі створення, виявлення, оформлення, використання і охорони результатів науково-технічної творчості. Слід пам'ятати, що сама творчість будь-якому регулюванню не підлягає, але право може створювати сприятливі умови для успішної творчості, або навпаки створювати несприятливі умови, за яких винахідництво буде розвиватись мляво або взагалі не буде розвиватись. Щоправда, винахідництво така властивість людини, без якої вона існувати не може. Винахідництво розвивається за будь-яких умов, але, зрозуміло, за сприятливих - краще, за несприятливих — гірше.

До об'єктів промислової власності відносять також знаки для товарів та послуг та географічне зазначення місця походження.

Основні характеристики щодо правової охорони цих об'єктів наведені в табл. 1. Чинне законодавство встановило вимоги, яким мають відповідати об'єкти промислової власності. На підставі цих вимог можна дати визначення цих об'єктів.

Таблиця 1. Характеристика об'єктів промислової власності

Об'єкт промислової власності	Об'єкт правової охорони	Критерії охороноздатності	Охоронний документ	Термін правової охорони, роки
Винахід	продукт; процес; нове застосування відомого продукту чи процесу	- новизна; - винахідницький рівень - промислова придатність.	патент	20 або 6
Корисна модель	форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу.	- новизна; -промислова -придатність.	патент	10
Промисловий зразок	результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання	- новизна;	патент	10
Торговельна марка (знак для товарів і послуг)	будь-яке позначення (слова, літери, цифри тощо), або будь-яка комбінація позначень	відповідність публічному порядку, принципам гуманності і моралі	свідоцтво	10
Географічне зазначення	назва географічного місця, яка вживається для позначення товару	правдивість	свідоцтво	10

4.3. Винахід. Корисна модель. Об'єкти винаходу(корисної моделі).

Що таке винахід?

Винахід (корисна модель) — це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

Отже, законодавство не обмежує поле винахідницької діяльності певною технологічною галуззю, тобто **винахід (корисна модель) — це результат творчої діяльності людини в будь-якій галузі технології.**

Об'єктом винаходу (корисної моделі) може бути:

- продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин тощо);
- процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Пристрій – це машини, механізми, прилади, деталі, вузли або сукупність взаємопов'язаних деталей та вузлів.

Речовина – це штучно створена сукупність взаємозв'язаних інгредієнтів, індивідуальні хімічні сполуки, об'єкти генетичної інженерії, композиції та продукти ядерного перетворення.

Штам – це спадково однорідні культури мікроорганізмів, що продукують корисні речовини або використовуються безпосередньо.

Спосіб - це процес виконання дій над матеріальним об'єктом (об'єктами) за допомогою матеріальних об'єктів.

Які об'єкти не можуть одержати правову охорону?

Законом України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" визначено, які результати діяльності людини **не визнаються винаходами (корисними моделями)**. Правова охорона згідно з цим законом не поширюється на такі об'єкти технології:

- сорти рослин і породи тварин;
- біологічні в своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що не відносяться до небіологічних та мікробіологічних процесів;
- топографії інтегральних мікросхем;
- результати художнього конструювання.

Винахід (корисна модель) може бути секретний і службовий.

Секретний винахід (секретна корисна модель) – це винахід (секретна корисна модель), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці.

Службовий винахід (корисна модель) – це винахід (корисна модель), створений працівником:

по-перше, у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця, за умови, що трудовим договором (контрактом) на передбачене інше;

по-друге, з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

Службові обов'язки - зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що

передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення винаходу (корисної моделі);

Доручення роботодавця - це видане працівникові у письмовій формі завдання, яке має безпосереднє відношення до специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця і може привести до створення винаходу (корисної моделі);

Роботодавець – особа, яка найняла працівника за трудовим договором (контрактом).

Винахідник - людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід (корисну модель).

Пріоритет, авторство і право власності на винахід охороняється державою і засвідчуються патентом (деклараційним патентом).

Пріоритет, авторство і право власності на корисну модель засвідчуються деклараційним патентом.

Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки до центрального органу виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності (Установи).

Строк дії деклараційного патенту на винахід становить 6 років від дати подання заявки до Установи.

Строк дії деклараційного патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки до Установи.

Строк дії патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід і деклараційного патенту на секретну корисну модель дорівнює строку засекречування винаходу (корисної моделі), але не може бути довшим від визначеного Законом строку дії охорони винаходу (корисної моделі).

Дія патенту (деклараційного патенту), виданого на спосіб одержання продукту, поширюється і на продукт, безпосередньо одержаний цим способом.

Всі питання, пов'язані з одержанням та використанням права власності на винаходи регулюються Законом України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі від 15 грудня 1993 р. із змінами, внесеними відповідними Законами.

4.4. Умови надання правової охорони винаходу (корисної моделі).

Правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що по-перше, не суперечить публічному порядку, принципам гуманності і моралі і

по-друге, відповідає умовам патентоздатності

Умови патентоздатності винаходу.

Що таке патентоздатність?

Патентоздатність – це властивість, якої набуває об'єкт господарської діяльності (продукт або спосіб) у разі відповідності умовам надання правової охорони винаходу згідно з Законом.

Згідно Закону, винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

Корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Який винахід (корисна модель) визнається новим?

Винахід (корисна модель) визнається **новим**, якщо він не є частиною рівня техніки. Об'єкти, що є частиною рівня техніки, для визначення новизни винаходу повинні враховуватися лише окремо.

Рівень техніки включає всі відомості, які стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету

Такий рівень стосовно заявленої пропозиції визначається за всіма видами інформації, загальнодоступними в Україні та за кордоном до дати пріоритету винаходу. Це означає, що до дати пріоритету заявки сутність цього або тотожного рішення не була розкрита ні в Україні, ні за кордоном для невизначеного кола осіб настільки, що стало можливим його використання, тобто Законом встановлюється принцип світової новизни.

Під „загальнодоступними” необхідно розуміти відомості, розповсюдження яких не обмежено, наприклад, грифом „секретно” тощо. Необхідно мати на увазі, що новизну можуть порочити всі заявки, що подані до Установи за умови більш раннього пріоритету, незважаючи на те, що ці документи не можуть бути віднесені до категорії загальнодоступних.

Бувають випадки, коли новатор самостійно знаходить вирішення певної задачі. Між тим, виявляється, що таку задачу вже вирішено, але відомості про це не дійшли до автора. **Винахід повинен давати нове технічне рішення, не відоме сучасному рівню техніки.** Тому не може бути визнана винаходом пропозиція, описана у вітчизняній чи зарубіжній літературі, або впроваджена у виробництво в Україні чи за її межами.

Не визнається винаходом пропозиція, на яку уже подано заявку або видано патент. Причому не має значення, де видано патент — в Україні чи за кордоном. Новизна пропозиції втрачається й тоді, коли відомості про її сутність розголошені іншим шляхом до її заявки і роблять можливим її використання третіми особами. Тому автор пропозиції, що може бути визнана винаходом, а також інші особи, які мають відношення до пропозиції, повинні уникати будь-якого розголошення змісту пропозиції до її заявки. Це має значення не лише для автора, а й для держави. У разі розголошення суті пропозиції до її заявки, хоча б і самим автором, останній втрачає право на одержання правоохоронного документа, оскільки держава не може гарантувати охорону такої пропозиції. У цьому ж випадку втрачається можливість патентування пропозиції за кордоном і вона може бути використана іноземними особами без будь-якого дозволу і без виплати винагороди за її використання.

Проте з цього загального правила Законом встановлено важливий виняток. Якщо сам винахідник чи особа, яка одержала інформацію про винахід від винахідника прямо чи опосередковано, розкриють цю

інформацію, але не раніше як за 12 місяців до дати подання заявки до Установи, то таке розкриття інформації про винахід не впливає на визнання його патентоздатним. Тобто новизна пропозиції не втрачається.

Який винахід має винахідницький рівень?

Будь-який винахід можна охарактеризувати деякою сукупністю суттєвих ознак, кожна з яких необхідна, а всі разом є достатніми для досягнення технічного результату, який забезпечує винахід

Винахід має **винахідницький рівень**, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто його сутність не впливає явно з рівня техніки.

Тобто не виявлені рішення, які мають ознаки, що збігаються з відрізняючими ознаками заявленого винаходу, або, якщо такі рішення виявлені, але не підтверджена відомість впливу відрізняючих ознак заявленого винаходу на технічний результат, вказаний заявником у заявці.. Винахідницький рівень свідчить передусім про творчий характер пропозиції. Винахід — це винайдення, відшукання рішення, якого фахівець не знає. Це рішення істотно відрізняється від подібних відомих рішень (прототипів) такими ознаками чи перевагами, що роблять доцільним його використання. Винахідництво — це творчий пошук, створення нового пристрою, технології, матеріалу тощо. Тому не вважається винаходом запозичення відомого рішення, перенесення і використання позитивного досвіду, хоча ці заходи можуть бути дуже ефективними. У них немає творчого процесу самого винахідництва.

Проте одного творчого характеру для визнання за пропозицією винахідницького рівня ще не достатньо. Може мати місце творчість, а підстав для визнання її результатів винаходом не буде. Пропозиція має творчий характер, але не відповідає вимогам патентоздатності. Вона визнається такою, що має винахідницький рівень, якщо порівняно з рішеннями, відомими у науці й техніці на дату пріоритету, пропозиція характеризується новою якістю, перевагами, які позитивно відрізняють її від відомих рішень, Винахідницьким рівнем відзначаються, зокрема, пропозиції, які відкривають нові галузі техніки, нові напрями у суспільному виробництві, у медицині, сільському господарстві або створюють нові види цінних матеріалів, машин, виробів, ліків тощо. Винахідницьким рівнем відзначаються пропозиції, які істотно поліпшують умови і безпеку праці, а також самої продукції, виробленої на основі пропозиції.

Що таке промислова придатність?

Винахід (корисна модель) визнається **промислово придатним**, якщо його може бути використано у промисловості або в іншій сфері діяльності.

Основне значення вимоги промислової придатності полягає в можливості реалізації рішення, що заявляється у вигляді конкретного матеріального засобу виробництва.

Йдеться про два аспекти поняття промислової придатності:

- а) галузі застосування винаходу;
- б) технічна можливість використання винаходу.

Інколи надходять пропозиції, які за своїми параметрами відповідають вимогам патентоспроможності, але вони і в сучасних умовах, наприклад, ще не можуть бути використані в суспільному виробництві — немає відповідного устаткування, матеріалів тощо.

Із Закону випливає, що пропозиція може бути використана у будь-якій галузі практичної діяльності людини, суспільства, держави, не забороненій чинним законодавством. Це може бути діяльність наукова і господарська, культурно-освітня і лікувальна тощо. Не обмежується використання винаходу формами власності і господарювання. Винахід (корисна модель) може бути використаний як державними, кооперативними, акціонерними, так й іншими підприємствами, організаціями та установами; може використовуватись для власних потреб, а також за кордоном шляхом продажу ліцензій тощо.

У Законі наголошується й така ознака винаходу (корисної моделі) як технічна можливість його застосування на практиці, тобто пропозиція має бути придатною для відтворення, повторення і тиражування як у даний час, так і в майбутньому. Отже, винаходом (корисною моделлю) визнається і пропозиція, яка може бути використана лише за умови появи технічної можливості у майбутньому.

Крім того, ця вимога передбачає ще одну якісну ознаку винаходу (корисної моделі) — його позитивний ефект. Явно некорисні пропозиції в принципі можуть бути винаходами (корисними моделями), але розумна людина їх просто не використовуватиме. Отже, здатність до промислового використання означає і корисність винаходу. Щоправда, це інколи буває важко визначити. У сучасних умовах пропозиція може бути визнана некорисною, а в майбутньому ця сама пропозиція може дати значний прибуток. Такі факти в історії техніки непоодинокі.

Корисність пропозиції може виявитись у найрізноманітніших формах і способах. Вона може давати певний економічний ефект, поліпшувати умови і безпеку праці, якість продукції, зменшувати витрати енергії і матеріалів, негативний вплив на навколишнє середовище тощо.

Пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель) засвідчуються патентом (деклараційним патентом).

4.5. Патент.

Право на винахід, корисну модель охороняється державою і засвідчується патентом.

Патент - це техніко-юридичний (охоронний) документ, виданий заявнику на винахід, корисну модель чи промисловий зразок, що відповідає умовам патентоспроможності, який засвідчує (підтверджує) пріоритет, авторство, і право власності на зазначені об'єкти.

Розрізняють два види патенту: патент і деклараційний патент.

Патент на винахід – різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід.

Деклараційний патент на винахід – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на винахід.

Патент (деклараційний патент) на секретний винахід - різновид патенту, що видається на винахід, віднесений до державної таємниці.

Патент України на винахід (корисну модель) діє тільки на території України.

Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи за умови сплати збору за підтримання його чинності.

Строк дії деклараційного патенту на винахід становить 6 років від дати подання заявки до Установи.

Деклараційний патент на корисну модель - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель.

Деклараційний патент на секретну корисну модель - різновид патенту, що видається на корисну модель, віднесена до державної таємниці.

Строк дії деклараційного патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки до Установи.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається формулою винаходу (корисної моделі). Тлумачення формули повинно здійснюватися в межах опису винаходу (корисної моделі) та відповідних креслень.

4.6. Промисловий зразок.

Промисловий зразок — це нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом, тобто це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Суспільні відносини, що складаються у процесі створення і використання промислового зразка, регулюються Законом України "Про охорону прав на промислові зразки" від 15 грудня 1993 р. Відповідно до цього Закону **об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.**

Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Промисловий зразок відповідає умовам патентоздатності, якщо він **новий і промислово придатний.**

Промисловий зразок визнається **новим**, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до подання заявки до Установи. Проте на новизну промислового зразка не впливає розкриття інформації про нього автором або особою, яка одержала від автора прямо чи опосередковано таку інформацію, протягом 6-ти місяців до дати подання заявки до Установи.

Промисловий зразок визнається **промислово придатним**, якщо його може бути використано в промисловості або в будь-якій іншій галузі діяльності.

Право власності на промисловий зразок засвідчується патентом.

Строк дії патенту на промисловий зразок становить 15 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника патенту, але не більше як на 5 років.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається сукупністю суттєвих ознак промислового зразка, зображених на фотографіях виробу.

Відповідно до Закону про промислові зразки його дія **не поширюється** на:

- об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди;
- друковану продукцію як таку;
- об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних їм речовин тощо.

4.7. Суб'єкти права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки.

1. Автором результату творчої праці може бути громадянин України, громадянин будь-якої іншої держави або особа без громадянства, тобто це завжди буде фізична особа.

2. Громадяни можуть бути авторами винаходу, корисної моделі чи промислового зразка незалежно від віку

3. Поняття "суб'єкти права на винахід, корисну модель чи промисловий зразок" стосується як автора результату, так і його правонаступників — будь-яких фізичних і юридичних осіб, яким автор передав своє суб'єктивне майнове право на результати творчої праці. Такими правонаступниками можуть бути спадкоємці або інші особи.

Суб'єктами зазначених прав можуть бути будь-які фізичні чи юридичні особи, до яких суб'єктивне право авторів переходить за договором або за заповітом. Держава може стати суб'єктом зазначених прав у чітко визначених законом випадках. Так, винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, строк охорони прав на які минув, стають надбанням суспільства.

Проте треба мати на увазі, що при переході суб'єктивних прав автора до інших осіб в усіх випадках за автором залишаються його особисті немайнові права.

4. Досить часто винахід, корисна модель чи промисловий зразок можуть бути створені не одним автором, а спільною творчою працею кількох співавторів. У такому разі складаються відносини, які називають співавторством. Але співавторство має місце лише тоді, коли воно набуває творчого характеру. Надання технічної допомоги автору іншими особами не є співавторством (наприклад, консультації, здійснення розрахунків, виготовлення моделей, креслярські роботи). За законодавством про

промислову власність відносини між співавторами визначаються угодою між ними. Склад співавторів може бути змінений Установою на підставі поданої співавторами заяви.

5. Нове законодавство про інтелектуальну власність істотно підняло роль ще одного суб'єкта права на результат творчої праці. Йдеться про роботодавця, з яким автор знаходиться в трудових відносинах за договором найму.

Закони про винаходи, корисні моделі та промислові зразки містять норми, відповідно до яких право на одержання патенту має роботодавець, якщо винахід, корисну модель чи промисловий зразок створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи доручення роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше. Роботодавець має укласти письмовий договір з автором і за його умовами видати винагороду автору відповідно до економічної цінності винаходу, корисної моделі чи промислового зразка та іншої вигоди, одержаної роботодавцем від використання зазначених об'єктів промислової власності. У свою чергу винахідник або автор корисної моделі чи промислового зразка має подати роботодавцеві письмове повідомлення про досягнутий ним результат творчої праці з описом, що розкриває сутність винаходу, корисної моделі чи промислового зразка настільки повно і ясно, що робить можливим його використання. При цьому треба мати на увазі, що інколи сам автор результату не в змозі скласти докладного і всебічного опису винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. В такому випадку він змушений вдатися до допомоги самого роботодавця.

Проте якщо роботодавець протягом чотирьох місяців від дати одержання такого повідомлення не подасть заявки до Установи, то право на одержання заявки переходить до винахідника чи автора промислового зразка. Із цієї норми випливає висновок, що в разі створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у зв'язку з виконанням службового обов'язку чи доручення роботодавця, право на одержання патенту має роботодавець, і лише коли він цим правом не скористається, воно переходить до винахідника чи автора промислового зразка.

Право власності на винаходи, корисні моделі і промислові зразки у переважній більшості випадків належить саме роботодавцеві, оскільки за статистикою минулих років близько 90 відсотків авторів працюють за наймом.

6. Як уже зазначалось, суб'єктом права на винаходи, корисні моделі може бути Фонд винаходів України. Це юридична особа, яка має право користуватись і розпоряджатись переданими йому об'єктами на власний розсуд на комерційних засадах.

4.8. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Сорт рослин - це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів.

Під **породою тварин** розуміють селекційні досягнення у тваринництві.

Топографія інтегральної мікросхеми – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

Комерційна таємниця - це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, що здатна підвищити ефективність виробництва або іншої соціальної доцільної діяльності або забезпечити інший позитивний ефект.

Відкриття – це встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу.

Раціоналізаторська пропозиція - це визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

4.9. Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Права на сорти рослин охороняються Законом України "Про охорону прав на сорти рослин" (2001 р.).

Охоронним документом, що закріплює права суб'єктів права на сорт рослин, є патент.

Урядовий орган державного управління, що діє у складі центрального органу вищої виконавчої влади з питань сільського господарства і продовольства, на підставі позитивного рішення експертного органу за результатами експертизи на патентоспроможність сорту, здійснює державну реєстрацію сорту, вносячи його до Державного реєстру сортів України. Після реєстрації сорту Урядовий орган протягом одного місяця видає авторові (авторам) свідоцтво про авторство на сорт, а заявникові - патент.

Термін дії патенту становить 25 років від дати надходження заявки. Для сортів деревних, чагарникових культур - 30 років.

Права на топографії інтегральних мікросхем охороняються Законом України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" (1997 р.).

Охоронним документом, що підтверджує реєстрацію Установою топографії інтегральних мікросхем і засвідчує право власності на дану топографію, є свідоцтво. Реєстрація здійснюється шляхом занесення Установою топографії до Державного реєстру України топографій інтегральних мікросхем. Свідоцтво діє протягом 10 років від дати подачі заявки в Установу чи від дати першого використання топографії.

Комерційна таємниця виконує важливу функцію в забезпеченні конкурентноздатності товарів і послуг. Тому правовласник, безумовно, має право на захист її від неправомірного використання. Але незважаючи на високу і безупинно зростаючу значимість цього об'єкта інтелектуальної власності, відсутня його пряма правова охорона. На цей час немає закону України про охорону комерційної таємниці. Основною перешкодою для розроблення закону є те, що інформація про комерційну таємницю внаслідок

її конфіденційності не підлягає реєстрації. З цієї причини охоронних документів на неї ніхто не видає.

До того ж виявити неправомірне використання такої інформації майже неможливо, установити порушення і порушника дуже складно.

Частково правова охорона комерційної таємниці може бути здійснена в рамках законів України "Про інформацію" і "Про науково-технічну інформацію" у частині, що стосується нерозкритої інформації.

Однак варто мати на увазі, що нерозкрита інформація може бути об'єктом правової охорони доти, поки вона зберігає свою конфіденційність. Більш надійним способом охорони такої інформації може бути застосування заходів, що гарантують збереження її конфіденційності. Умови конфіденційності, зокрема, можуть охоронятися договором.

Джерелом права щодо охорони раціоналізаторських пропозицій є "Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій", затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 року. Порядок оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію регламентований "Методичними рекомендаціями про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію", що затверджені наказом Державного патентного відомства України від 27 квітня 1995 року. Новий Цивільний кодекс України, що набрав чинності з 1 січня 2004 року дає більш розширене, у порівнянні з попередньою редакцією, тлумачення поняття раціоналізаторської пропозиції. Це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Для оформлення прав на раціоналізаторську пропозицію автор подає заявку на неї тому підприємству, діяльності якого відповідає пропозиція. Заява реєструється в журналі реєстрації заяв на рацпропозицію за формою, затвердженою Державним комітетом статистики України. На підприємстві пропозиція піддається своєрідній експертизі по суті. Якщо пропозиція визнається раціоналізаторською, то вона приймається для використання. По закінченні місяця після ухвалення позитивного рішення автору видається охоронний документ-свідоцтво установленої форми. Свідоцтво підписується керівником підприємства і затверджується печаткою. Це свідоцтво закріплює за автором немай-нові і майнові права. До останніх відноситься право на винагороду.

Що стосується таких об'єктів, як породи тварин і наукові відкриття, то на цей час ще не розроблені закони України щодо їх правової охорони.

РОЗДІЛ 5. ПРАВО НА ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ.

5.1. Право на одержання патенту, право авторства.

Хто може подати заявку на винахід(корисну модель)?

Заявку на видачу патенту може подати винахідник або його спадкоємець, роботодавець або правонаступник винахідника чи роботодавця. За дорученням заявника заявку може подати представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) або інша довірена особа.

Винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель), мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними.

Іноземні та інші особи, що проживають поза межами України, у відносинах з Установою реалізують свої права через патентних повірених.

Хто визнається винахідником?

Винахідником визнається фізична особа, творчою працею якої створено винахід (корисну модель).

Закон чітко відокремлює винахідника від інших осіб, які надавали йому лише технічну, організаційну, матеріальну та юридичну допомогу або допомогу у проведенні дослідницької роботи та виготовленні технічної документації. Так, стаття 8, пункт 4 Закону проголошує:

Не визнаються винахідниками фізичні особи, які не внесли особистого творчого внеску у створення винаходу, а надали винахіднику тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і (або) оформленні заявки.

Якщо у створенні винаходу (корисної моделі) брали участь декілька фізичних осіб, всі вони визнаються винахідниками, а порядок користування правами, що їм належать, визначається угодою між ними.

Винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково.

Винахідник має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу(корисній моделі).

Що таке право авторства?

Право авторства є особистим немайновим правом і належить винахіднику. Воно є невідчуженим: не передається іншим особам та охороняється безстроково, не переходить до правонаступника на відміну від майнових прав, засвідчених патентом.

Юридична особа не визнається як автор.

Виникає питання: кому належить право на одержання патенту на службовий винахід ?

Ми вже казали, що під „службовим винаходом” розуміється винахід, створений за дорученням роботодавця або у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) має роботодавець винахідника.

Винахідник подає роботодавцю письмове повідомлення про створений ним службовий винахід (корисну модель) з описом, що розкриває суть винаходу (корисної моделі) достатньо ясно і повно. Роботодавець повинен протягом 4-ох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення подати до Установи заявку на одержання патенту чи передати право на його одержання іншій особі або прийняти рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації. У цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому (його правонаступнику) винагороди відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем.

Якщо роботодавець не виконає зазначених вимог у встановлений строк, то право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника або його правонаступника. У цьому випадку за роботодавцем залишається переважне право на придбання ліцензії.

Строк збереження роботодавцем чи його правонаступником службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації у разі його невикористання не повинен перевищувати 4-ох років. У протилежному випадку право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника чи його правонаступника.

Спори щодо умов одержання винахідником службового винаходу (корисної моделі) винагороди та її розміру вирішуються у судовому порядку.

5.2. Оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки.

Автор пропозиції, що має ознаки винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, може стати суб'єктом патентних прав лише за умови відповідної кваліфікації заявленої пропозиції компетентним державним органом, яким в Україні є Укрпатент - Державне підприємство „Український інститут промислової власності” Міністерства освіти і науки України – уповноважений державний заклад для розгляду і проведення експертизи заявок.

Для цього автор пропозиції має надати їй об'єктивної форми, яка б робила останню можливою для сприйняття іншими особами і була здатна до відтворення. Пропозиція має бути втілена в кресленні, дослідному зразку чи просто описана так, що її сутність зрозуміла і доступна іншим особам і придатна для користування.

Право кваліфікації творчої пропозиції як винаходу, корисної моделі чи промислового зразка належить Укрпатенту. Лише після того як Укрпатент визнає заявлену пропозицію винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком прийме рішення про внесення її до відповідного Державного реєстру і видачу патенту автору, він офіційно визнається автором свого творіння і здобуває певні права та пільги, встановлені чинним законодавством України.

Тільки після цього автор, а також інші особи можуть розголошувати сутність пропозиції шляхом публікації, усних доповідей та іншим чином.

Оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки потребує виконання ряду формальностей. Це, передусім, подання належним чином оформленої заявки до Установи.

Заявка на видачу патенту України на винахід і корисну модель має відповідати вимогам, що встановлені „Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки корисну модель”, затвердженими наказом Міністра освіти і науки України від 22 січня 2001 р. Заявка на промисловий зразок має відповідати вимогам Правил складання та подання заявки на видачу патенту України на промисловий зразок, затверджених наказом Установи від 15 січня 1995 р.

Наступним етапом є проведення експертиз поданої заявки в тих випадках, коли вони передбачені. Останній етап — занесення до спеціального Державного реєстру об'єктів, які відповідають умовам патентоздатності. Після державної реєстрації видається правоохоронний документ — патент. Зараз в Україні встановлена єдина форма правової охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків— патент.

Патент — це техніко-юридичний документ, який засвідчує визнання заявленої пропозиції винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, авторство на них, пріоритет і право власності на зазначені об'єкти.

Право на подання заявки на винахід, корисну модель чи промисловий зразок передусім має автор. Він може (але не зобов'язаний) подавати заявку до Установи через представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) або іншу довірену особу. Іноземні громадяни і юридичні особи, що мають постійне місце знаходження за межами України, подають заявки тільки через представників у справах інтелектуальної власності.

Право на подання заявки має роботодавець, якщо винахід, корисна модель чи промисловий зразок створено у зв'язку з виконанням службового обов'язку чи доручення роботодавця.

Право на подання заявки, мають також правонаступники як авторів, так і роботодавців. Заявка складається українською мовою і має стосуватись лише одного результату технічної творчості. Об'єднання в одній заявці двох винаходів, корисних моделей чи промислових зразків не допускається.

Заявка надсилається на адресу Українського інституту промислової власності (Укрпатент). Заява на видачу патенту подається за встановленою формою. У графі цієї форми заяви, що містить прохання видати патент України, необхідно вказати, на який із двох об'єктів промислової власності заявник просить видати патент — на "винахід" чи на "корисну модель". У разі прохання видати патент на винахід, слід зазначити, який саме патент бажає одержати заявник — патент із строком дії 20 років, що видається після проведення експертизи по суті, чи деклараційний патент із строком дії 6 років, що видається під відповідальність заявника без проведення експертизи по суті. У заяві на видачу патенту обов'язково має бути вказано прізвище

заявника (заявників), його адресу, а також автора (авторів) заявленої пропозиції.

5.3. Порядок оформлення та подання заявки на винахід.

5.3.1. Вимога єдності винаходу.

Згідно з частиною 4 статті 12 Закону заявка на винахід повинна стосуватися одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдності винаходу). Група винаходів визнається пов'язаною єдиним винахідницьким задумом, якщо має місце технічний взаємозв'язок між цими винаходами, що виражається однією або сукупністю однакових чи відповідних суттєвих ознак, які визначають внесок у рівень техніки кожного із заявлених винаходів, які розглядаються в сукупності.

Що таке вимога єдності винаходу?

Вимога єдності винаходу визнається дотриманою, якщо:

1. заявка стосується одного винаходу, тобто одного продукту, способу чи застосування раніше відомого продукту або способу за новим призначенням;
2. заявка стосується одного винаходу, який охарактеризований з розвитком або уточненням окремих конкретних варіантів його здійснення, що не супроводжується заміною чи вилученням окремих ознак, наведених у незалежному пункті формули винаходу;
3. заявка стосується групи винаходів, які пов'язані єдиним винахідницьким задумом, а саме:
 - а). винаходів, один з яких призначений для одержання(виготовлення) іншого, напр. пристрій. речовина або штам та спосіб його одержання, виготовлення;
 - б). винаходів, один з яких призначений для здійснення іншого, напр. спосіб і пристрій для здійснення способу;
 - в). винаходів, один з яких призначений для використання в іншому (в іншому), напр. спосіб і речовина, яка призначена для використання в способі;
 - г). винаходів однакового призначення, які забезпечують одержання одного і того ж технічного результату принципово одним і тим же шляхом (варіанти).

Заявка на корисну модель повинна стосуватися однієї корисної моделі.

Вимога єдності корисної моделі визнається дотриманою, якщо:

1. заявка стосується однієї корисної моделі, тобто одного пристрою;
2. заявка стосується однієї корисної моделі, яка охарактеризована з розвитком або уточненням окремих конкретних варіантів її здійснення, що не супроводжується зміною чи вилученням окремих ознак, наведених в незалежному пункті формули.

Вимога єдності не визнається дотриманою, якщо заявка стосується винаходу (корисної моделі), який охарактеризований набором ознак, що не

утворюють єдину сукупність і спрямовані на досягнення різних, самостійних технічних результатів.

5.3.2. Загальні вимоги до змісту документів заявки.

Заявка складається українською мовою. Якщо опис і формулу винаходу (корисної моделі) викладено іншою мовою, то для збереження дати подання їх переклад повинен надійти до Укрпатенту протягом двох місяців від дати подання заявки.

Матеріали заявки не повинні містити висловів, креслень, малюнків, фотографій та будь-яких інших матеріалів, що суперечать громадському порядку і моралі, зневажливих висловлювань стосовно винаходів (корисних моделей) та результатів діяльності інших осіб, а також відомостей і матеріалів, які вочевидь не стосуються або не є необхідними для визнання документів заявки такими, що відповідають вимогам Правил.

У формулі, описі, рефераті і пояснювальних матеріалах до опису використовують, як правило, стандартизовані терміни і скорочення, а за їх відсутності - загальнозживані в науковій і технічній літературі.

При використанні термінів і позначень, що не є загальнозживаними, необхідно пояснити їх значення при першому зживанні в тексті.

Усі умовні позначення слід розшифрувати.

У описі, формулі винаходу (корисної моделі) та рефераті необхідно зберігати єдиність термінології, тобто одні і ті самі ознаки в зазначених документах повинні називатися однаково. Вимога єдиності термінології стосується також умовних позначень і розмірності фізичних одиниць, які використовуються в матеріалах заявки.

Назва винаходу, за потреби, може містити символи латинської абетки та цифри. Використання символів інших абеток, спеціальних знаків у назві не допускається.

Одиниці вимірювання фізичних величин переважно зживаються в одиницях діючої Міжнародної системи одиниць.

Документи заявки, а саме: заяву про видачу патенту, опис і формулу винаходу (корисної моделі), креслення і реферат подають у трьох примірниках. Документи, які потребують подальшого перекладу, можуть бути подані мовою оригіналу в одному примірнику, а їх переклад — у трьох примірниках.

5.3.3. Склад заявки.

Заявка – це сукупність документів, необхідних для видачі Установою (Міністерством освіти і науки України) патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту України на корисну модель.

Заявка повинна містити:

1. заяву про видачу патенту (деклараційного патенту) України на винахід чи деклараційного патенту України на корисну модель;

2. опис винаходу (корисної моделі);
3. формулу винаходу (корисної моделі);
4. креслення (якщо на них є посилання в описі);
5. реферат;
6. документи, що додаються до заявки.

Всі зазначені вище матеріали готуються та подаються у 3-х примірниках. Документи, які потребують подальшого перекладу, можуть бути подані мовою оригіналу в одному примірнику, а їх переклад – у трьох примірниках.

Заяву про видачу патенту (деклараційного патенту) України на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель слід подавати українською мовою за встановленою формою. Всі розділи заяви необхідно заповнити, окрім тих, які призначені для відміток Укрпатенту. Якщо відомості не можуть бути повністю розміщені за браком місця у відповідних графах, то їх наводять на додатковому аркуші за тією самою формою із зазначенням у відповідній графі заяви — "див. на окремому аркуші".

У заяві необхідно вказати повне ім'я або найменування (для юридичної особи) заявника та його адресу, а також навести дані про винахідника.

У разі прохання видати патент на винахід слід зазначити, який саме патент бажає одержати заявник – патент із строком дії 20 років, що видається після проведення експертизи по суті, чи патенті з строком дії 6 років (деклараційний патент), що видається під відповідальність заявника за результатами формальної експертизи без проведення експертизи по суті.

Заява підписується заявником і обов'язково проставляється дата підпису.

Якщо заявник – юридична особа, то заява підписується особою, що має на це повноваження. Підпис складається з повного найменування посади особи, яка підписує заяву, особистого підпису, ініціалів, прізвища і скріплюється печаткою.

Якщо заявник доручив ведення справ по заявці патентному повіреному або іншій довірній особі, останній може ставити свій підпис замість заявника, а до заяви необхідно додати видану заявником довіреність.

5.3.4. Опис винаходу (корисної моделі) та вимоги до нього.

Опис винаходу повинен розкривати суть винаходу (корисної моделі) настільки ясно і повно, щоб його міг здійснити фахівець у зазначеній галузі.

Опис винаходу необхідно викладати у зазначеному Правилами порядку.

Опис починається із зазначення індексу рубрики діючої Міжнародної патентної класифікації (МПК), до якої належить винахід(корисна модель) та назви винаходу.

Опис містить такі розділи:

1. галузь техніки, до якої належить винахід (корисна модель);

2. рівень техніки, тобто характеристики аналогів та прототипу, а також критику прототипу;
3. суть винаходу (корисної моделі);
4. перелік фігур креслення, якщо на них є посилання в описі;
5. відомості, які підтверджують можливість здійснення винаходу (корисної моделі).

Назва винаходу (корисної моделі) повинна відповідати суті винаходу (корисної моделі) і характеризувати його (її) призначення.

Назву винаходу (корисної моделі) слід викладати в однині.

Винятки складають:

1. назви, які не вживаються в однині;
2. назви винаходів, що є хімічними сполуками, охопленими загальною структурною формулою.

Назва групи винаходів, що стосуються об'єктів, один з яких призначений для одержання, здійснення або використання іншого, повинна містити повну назву одного винаходу і скорочену – іншого.

Назва групи винаходів, що стосуються об'єктів, один з яких призначений для використання в іншому, повинна містити повні назви винаходів, які входять до групи.

В розділі „галузь техніки, до якої належить винахід (корисна модель)” зазначають галузь техніки, до якої належить винахід (корисна модель), а також, за потреби, галузь застосування винаходу (корисної моделі).

В розділі „рівень техніки” наводять дані про відомі заявнику аналоги винаходу (корисної моделі) з виділенням серед них аналога, найбільш близького за сукупністю ознак до винаходу (корисної моделі), тобто прототипу.

Аналог винаходу (корисної моделі) – це засіб того самого призначення, який відомий з джерел, що стали загальнодоступними до дати подання заявки до Укрпатенту, або до дати пріоритету, і характеризуються сукупністю ознак, подібних до сукупності суттєвих ознак винаходу (корисної моделі).

Якщо аналогів декілька, то останнім описують найближчий аналог (прототип).

При описі кожного з аналогів наводять

1. бібліографічні дані джерела інформації, де він розкритий: його ознаки, із зазначенням тих з них, що збігаються з суттєвими ознаками винаходу, що заявляється;
2. зазначають причини, що перешкоджають одержанню очікуваного технічного результату.

Для виявлення та обґрунтування причин, що перешкоджають при використанні найближчого аналога (прототипу) одержанню очікуваного технічного результату, необхідно

1. проаналізувати технічні властивості прототипу, обумовлені сукупністю, притаманних йому ознак;

2. проаналізувати характер виявлення цих властивостей при використанні прототипу;

3. показати їх недостатність для досягнення потрібного технічного результату.

Суть винаходу (корисної моделі) визначається сукупністю суттєвих ознак, достатніх для досягнення технічного результату, який забезпечує винахід (корисна модель).

Ознаки належать до суттєвих, якщо вони впливають на технічний результат, якого можна досягти, тобто перебувають у причинно-наслідковому зв'язку із зазначеним результатом.

В розділі „Суть винаходу” детально розкривають технічну задачу, на вирішення якої спрямовано винахід (корисна модель), що заявляється, і вказують технічний результат, якого можна досягти при здійсненні винаходу (корисної моделі).

Технічна задача, як правило, полягає у створенні об'єкта, характеристики якого відповідають заданим вимогам. Цим об'єктом може бути пристрій, спосіб тощо.

Розкриття задачі містить:

1. зазначення об'єкта, який підлягає вдосконаленню;
2. зазначення у загальному вигляді характеру вдосконалень, що вносяться до об'єкта;
3. зазначення технічного результату, якого можна досягти при здійсненні винаходу (корисної моделі).

У цьому ж розділі зазначають всі суттєві ознаки, що характеризують винахід (корисну модель), з виділенням ознак, відмінних від прототипу, та з поділом останніх на ознаки, достатні у всіх випадках, на які поширюється обсяг правової охорони, і ознаки, що характеризують винахід (корисну модель) лише в окремих випадках, а саме в конкретних формах виконання чи в особливих умовах його використання.

Під технічним результатом, якого можна досягти при здійсненні винаходу (корисної моделі), розуміють виявлення нових властивостей або покращання характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу (корисної моделі), що можуть бути одержані при здійсненні винаходу (корисної моделі).

Перелік фігур креслення.

У цьому розділі опису, крім переліку фігур, наводять стислі пояснення того, що зображено на кожній з них.

Якщо суть винаходу пояснюють інші ілюстративні матеріали (наприклад, фотографії), то слід дати стисле пояснення їх змісту.

Таблиці нумерують окремо.

Відомості, які підтверджують можливість здійснення винаходу.

У цьому розділі розкривають можливість одержання зазначеного в розділі „Суть винаходу (корисної моделі)” технічного результату при здійсненні винаходу (корисної моделі).

Можливість здійснення винаходу підтверджують або описом засобу для реалізації суттєвих ознак винаходу безпосередньо в матеріалах заявки, або посиланням на відомість такого засобу чи методів його одержання.

Відомості, які підтверджують можливість здійснення винаходу, що стосується пристрою, повинні містити опис пристрою в статичному стані. Після опису пристрою в статичному стані описують дію пристрою або спосіб його використання.

Відомості, які підтверджують можливість реалізації винаходу, що стосуються речовини, повинні містити докази можливості використання її за певним призначенням.

Для винаходу, що стосується нової індивідуальної сполуки з визначеною структурою, наводять визначену відомими методами структурну формулу, фізико-хімічні константи і описують спосіб, яким вона вперше була одержана.

Опис винаходу (корисної моделі) підписується заявником у тому самому порядку, що й заяву про видачу патенту (деклараційного патенту).

5.3.5. Формула винаходу (корисної моделі) і вимоги до неї.

Формула винаходу (корисної моделі) – це стисла словесна характеристика технічної суті винаходу, що містить сукупність його суттєвих ознак, які достатні для досягнення зазначеного заявником технічного результату.

Формула винаходу (корисної моделі) призначена для визначення обсягу правової охорони, яка надається патентом (деклараційним патентом).

Формула винаходу (корисної моделі) повинна стисло і ясно відобразити суть винаходу (корисної моделі).

Лише формула набуває правове значення і визначає обсяг правової охорони винаходу, оскільки за нею встановлюється факт використання винаходу.

Формула винаходу (корисної моделі) повинна:

1. базуватися на описі і характеризувати винахід (корисну модель) тими самими поняттями, що містить опис винаходу (корисної моделі);
2. стисло і чітко виражати технічну суть винаходу, а саме відобразити об'єкт винаходу сукупністю його суттєвих ознак;
3. визначити обсяг винаходу, а саме межі прав власника патенту, встановлені нормативними актами;
4. служити засобом відрізнення об'єкта винаходу від інших об'єктів.

Ознаки винаходу (корисної моделі) у формулі винаходу (корисної моделі) викладають таким чином, щоб забезпечити можливість їх ідентифікації, тобто однозначного розуміння їх змісту фахівцем на основі відомого рівня техніки

Структура формули винаходу (корисної моделі).

За своєю структурою формула винаходу (корисної моделі) може бути одноланковою чи багатоланковою і включати відповідно один або декілька пунктів.

Одноланкову формулу застосовують для характеристики одного винаходу (корисної моделі) сукупністю суттєвих ознак, які не мають розвитку чи уточнення стосовно окремих випадків його виконання або використання.

Багатоланкову формулу застосовують для характеристики одного винаходу (корисної моделі) з розвитком і(або) уточненням сукупності його(її) суттєвих ознак стосовно деяких випадків виконання і використання винаходу (корисної моделі) або для характеристики групи винаходів.

Багатоланкова формула, що характеризує один винахід (корисну модель) має один незалежний пункт і наступний за ним залежний пункт.

Багатоланкова формула, що характеризує групу винаходів, має декілька незалежних пунктів, кожний з яких характеризує один з винаходів групи.

Загальні положення та особливості складання формули винаходу наведені у „Правилах складання та подання заявки на винахід та заявки на корисну модель” від 22 січня 2001 р.

Підкреслимо, що формула винаходу підписується заявником у тому ж порядку, що й заява про видачу патенту.

5.3.6. Вимоги до ілюстративних матеріалів.

Графічні зображення (власне креслення, схеми, діаграми тощо) оформлюють на окремому аркуші (окремих аркушах). У правому верхньому куті кожного аркуша зазначають назву винаходу (корисної моделі), а у правому нижньому куті – прізвище (прізвища) та ініціали винахідника (винахідників).

Для пояснення суті винаходу (корисної моделі) як додаток до інших графічних матеріалів можуть бути подані фотографії. У виняткових випадках фотографії можуть бути подані як основний вид ілюстративних матеріалів, наприклад для ілюстрації етапів виконання хірургічних операцій.

Формат фотографій повинен бути таким, щоб не виходив за розміри полів аркушів документів заявки. Фотографії малого формату слід наклеювати на аркуші встановленого формату з дотриманням вимог до якості аркуша.

5.3.7. Реферат та вимоги до нього.

Реферат – це скорочений виклад змісту опису винаходу (корисної моделі), який включає назву винаходу (корисної моделі), характеристику галузі техніки, якої стосується винахід (корисна модель), і галузь його (її) застосування, характеристику суті винаходу (корисної моделі) із зазначенням технічного результату, якого мають досягти.

Суть винаходу (корисної моделі) в рефераті характеризують шляхом вільного викладу формули, переважно такого, при якому зберігаються всі суттєві ознаки кожного незалежного пункту.

Реферат складається лише з інформаційною метою. Він не може братися до уваги з іншою метою, зокрема для тлумачення формули винаходу (корисної моделі) і визначення рівня техніки.

Реферат складають таким чином, щоб він міг служити ефективним засобом пошуку у відповідній галузі техніки.

Інформацію для реферату треба брати з формули та відповідних розділів опису винаходу. Не слід складати реферат лише на основі формули винаходу, без звертання до тексту опису. Реферат не може повністю повторювати пункти формули винаходу.

Реферат повинен подаватися у категоризованій формі і містити такі підрозділи:

1. об'єкт винаходу;
2. галузь застосування;
3. суть винаходу;
4. альтернативні рішення (якщо вони є);
5. технічний результат.

Рекомендований обсяг тексту реферату становить до 1000 знаків.

Текст реферату слід викладати окремими короткими реченнями і уникати складних у стилістичному плані зворотів.

Вимоги до складання реферату викладені у Правилах.

5.3.8. Документи , що додаються до заявки.

До заявки додають документ , що підтверджує сплату збору за подання заявки у встановленому розмірі, та документ, що підтверджує право заявника на звільнення чи часткове звільнення від сплати зазначеного збору. якщо таке право у заявника є.

Документом про сплату збору є копія платіжного доручення на перерахування збору з відміткою установи банку або квитанція установленної форми.

Ці документи подають разом з заявкою або протягом двох місяців від дати подання заявки. В останньому випадку діловодство по заявці не проводять до надходження зазначених документів.

Категорії громадян України, яким надаються пільги щодо сплати зборів, вказані у „Положенні про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, яке затверджено постановою Кабміну України від 16 червня 2003 р.

Хто може допомогти в оформленні заявки на винахід?

Якщо вам потрібна допомога для того, щоб скласти заявку і виконати всі дії, пов'язані з одержанням патенту України, зверніться до патентного повіреного або до будь-якої особи, що має достатній кваліфікаційний рівень для надання такої допомоги.

5.4. Порядок одержання патенту на промисловий зразок.

Особа, яка бажає одержати патент і має на це право, подає до Установи заявку.

За дорученням заявника заявку може бути подано через представника у справах інтелектуальної власності або іншу довірену особу.

Заявка повинна стосуватися одного промислового зразка і може містити його варіанти (вимога єдності).

Заявка складається українською мовою і повинна містити:

1. заяву про видачу патенту;
2. комплект фотографій з зображенням виробу (його макета, малюнка), що дають повне уявлення про зовнішній вигляд виробу;
3. опис промислового зразка;
4. креслення, схему, карту (якщо необхідно).

У заяві про видачу патенту необхідно вказати заявника (заявників) і його адресу, а також автора (авторів).

Автор має право вимагати, щоб його не згадували як такого в будь-якій публікації Установи, зокрема у відомостях про заявку чи патент.

Заявка повинна розкривати суть промислового зразка досить ясно і повно, щоб його зміг здійснити фахівець у зазначеній галузі.

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору повинен надійти до Відомства разом з заявкою або протягом двох місяців від дати подання заявки.

РОЗДІЛ 6. ПРОЦЕДУРА ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ УКРАЇНИ НА ВИНАХІД.

6.1. Подання заявки. Пріоритет винаходу.

Заявку на видачу патенту (деклараційного патенту) України на винахід чи деклараційного патенту України на корисну модель відповідно до Закону подає до Установи особа, яка бажає одержати патент і має на це право. Заявку безпосередньо подають або надсилають на адресу Укрпатенту.

Відповідно до Закону датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять принаймні:

заяву у довільній формі про видачу патенту (деклараційного патенту), викладену українською мовою;

відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою;

матеріал, що справляє враження опису винаходу (корисної моделі), і частину матеріалу, яку можна прийняти за формулу винаходу (корисної моделі), викладені українською або іншою мовою. Якщо опис і формулу винаходу (корисної моделі) викладено іншою мовою, то для збереження дати подання заявки їх переклад українською мовою повинен надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

За дорученням заявника заявку може бути подано через представника або іншу довірену особу. Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, у відносинах з Установою реалізують свої права через представника, якщо інше не передбачено міжнародними угодами.

Якщо до складу заявників входить фізична особа, яка проживає, чи юридична особа, яка має постійне місцезнаходження на території України, то заявку може бути подано без залучення представника за умови зазначення адреси для листування в Україні.

Якщо заявку подають через представника або іншу довірену особу, то до заявки слід додати видану заявником довіреність, що засвідчує його (її) повноваження, або її копію.

Якщо довіреність викладена мовою оригіналу, то до неї додають переклад українською мовою.

Довіреність має бути подана разом з документами заявки.

Довіреність може стосуватися однієї або декількох заявок, зазначених у ній.

Якщо довіреність видано на ведення справ за декількома заявками, то до кожної заявки додається копія довіреності.

У довіреності зазначається:

- повне ім'я особи, якій вона видана;
- обсяг повноважень, які надаються особі, на ім'я якої видано довіреність;
- дата її вчинення, без якої довіреність вважається недійсною.

Довіреність підписується особою, яка її видала. Якщо довіреність видається юридичною особою України, то підпис особи, що має на це повноваження, засвідчується печаткою.

Строк дії довіреності не може перевищувати трьох років. Якщо в довіреності зазначено більший строк, то довіреність дійсна три роки від дати її вчинення. Якщо строк дії довіреності не зазначений, то вона вважається дійсною протягом одного року від дати її вчинення.

Форма і строк дії довіреності, виданої поза межами України, визначаються за законом країни, де була видана довіреність.

Як встановлюється дата подання заявки?

Дата подання заявки встановлюється за датою одержання Установою матеріалів заявки, що викладаються українською мовою та мають містити:

1. клопотання про видачу патенту на винахід (корисну модель), написане у довільній формі;
2. відомості про заявника та його адресу;
3. опис винаходу (корисної моделі).

Якщо опис викладено іноземною мовою, то для збереження дати подання заявки його переклад на українську мову повинен надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

Після встановлення дати подання заявки заявнику надсилається повідомлення, в якому вказується дата подання заявки та її реєстраційний номер. В подальшому під час листування з Установою заявник повинен посилатись на реєстраційний номер заявки.

Як встановлюється пріоритет винаходу (кориної моделі)?

Пріоритет – це першість у поданні заявки, і він, як правило, встановлюється за датою подання до Установи правильно оформленої заявки.

Якщо заявка на видачу патенту на такий же винахід (корисну модель) була подана спочатку до патентного відомства однієї з держав – учасниць Паризької конвенції з охорони промислової власності, заявник має право скористатись правом конвенційного пріоритету. Це означає, що протягом 12 місяців від дати подання заявки, заявник може подати заявку в Україні, зазначивши у заяві, що має намір скористатись правом конвенційного пріоритету, вказавши дату подання та реєстраційний номер попередньої заявки, державу, в якій вона була подана.

До відома: Попередня заявка – це заявка, яка була подана до Установи чи до патентного відомства будь-якої держави – учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності, за якою заявляється пріоритет.

Якщо винахід створено роздільною творчою працею декількох винахідників незалежно один від одного, право на одержання патенту має той заявник, заявка якого подана до Установи з більш ранньою датою пріоритету.

6.2. Експертиза заявки на винахід (корисну модель).

Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи, складається

з

1. формальної або попередньої експертизи та,
 2. кваліфікаційної експертизи або експертизою по суті (за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід)
- і проводиться закладом експертизи відповідно до Закону та правил, встановлених на його основі Установою.

Заклад експертизи – це уповноважений Установою (Центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності) державний заклад (підприємство, організація) для розгляду і проведення експертизи заявок.

Заклад експертизи здійснює інформаційну діяльність, необхідну для проведення експертизи заявок, і є центром міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями, прийнятої 3 грудня 1958 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

Кінцеві результати експертизи заявки, що не вважається відкликаною або не відкликана, відображаються в обгрунтованому висновку експертизи за заявкою, що набирає чинності після затвердження його Установою. На підставі такого висновку Установа приймає рішення про видачу патенту або про відмову у видачі патенту. Рішення Установи надсилається заявнику.

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним рішення Установи затребувати копії матеріалів, що протиставлені заявці. Ці копії надсилаються заявнику протягом місяця.

Заявник має право з власної ініціативи чи на запрошення закладу експертизи особисто або через свого представника брати участь у встановленому Установою порядку в розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи.

Заявник має право вносити до заявки виправлення помилок та зміни свого імені (найменування) і своєї адреси, адреси для листування, імені та адреси свого представника.

Заявник може вносити до заявки зміни, пов'язані зі зміною особи заявника, за умови згоди зазначених у заявці інших заявників. Такі зміни може за згодою всіх заявників вносити також особа, яка бажає стати заявником. Ці виправлення та зміни враховуються, якщо вони одержані закладом експертизи не пізніше одержання ним документа про сплату державного мита за видачу патенту.

За подання заяви про виправлення помилки або про внесення будь-якої із зазначених змін сплачується збір, за умови, що помилка не є очевидною чи технічною, а зміна виникла через залежні від подавця заяви обставини.

Заклад експертизи може вимагати від заявника надання додаткових матеріалів, якщо без них проведення експертизи

неможливе, або у разі виникнення обгрунтованих сумнівів у достовірності будь-яких відомостей чи елементів, що містяться в матеріалах заявки.

Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним повідомлення чи висновку закладу експертизи із вимогою про надання додаткових матеріалів затребувати від нього копії матеріалів, що протиставлені заявці. Додаткові матеріали мають бути подані заявником протягом двох місяців від дати одержання ним повідомлення чи висновку закладу експертизи або копій матеріалів, що протиставлені заявці.

Під час проведення попередньої експертизи заявка, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній відомостей, які можуть бути віднесені згідно із Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці.

За наявності в заявці таких відомостей, а також якщо заявка містить пропозицію заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, матеріали заявки надсилаються відповідному Державному експерту з питань таємниць (далі Державний експерт) для прийняття рішення щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці.

Державний експерт надсилає своє рішення разом з матеріалами заявки до закладу експертизи протягом місяця від дати одержання ним матеріалів заявки.

Строк, протягом якого може діяти рішення про віднесення інформації, викладеної у заявці, до державної таємниці, встановлюється Державним експертом з урахуванням ступеня секретності інформації.

Якщо Державний експерт прийняв рішення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, він визначає коло осіб, які можуть мати доступ до нього, і все наступне діловодство за заявкою здійснюється у режимі секретності.

Про рішення Державного експерта заклад експертизи негайно повідомляє заявника. Якщо у заявці не було пропозиції заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, а Державний експерт відніс винахід (корисну модель) до державної таємниці, то заявник, у разі незгоди, може подати до закладу експертизи мотивоване клопотання про розсекречування матеріалів заявки чи осаржити рішення Державного експерта до суду.

В Україні встановлена система так званої відстроченої (відкладеної) експертизи розгляду заявок на видачу патентів на винаходи. Суть цієї системи полягає в тому, що діловодство за заявкою складається з **двох етапів:**

1. експертизи за формальними ознаками, що закінчується публікацією відомостей про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду, в офіційному бюлетені Установи;

2. кваліфікаційної експертизи або експертизи заявленого винаходу по суті.

Розгляд заявки починається з дати її подання. Датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять принаймні:

- заявку у довільній формі про видачу патенту(деклараційного патенту), викладену українською мовою;
- відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою;
- матеріал, що справляє враження опису винаходу, і частину матеріалу, яку можна прийняти за формулу винаходу, викладений українською або іншою мовою. Якщо опис і формулу винаходу виконано іншою мовою, то для збереження дати подання заявки їх переклад українською мовою повинен надійти до Установи протягом 2-х місяців від дати подання заявки.

Після подання заявки та наявності документа про сплату збору за її подання проводиться формальна експертиза заявки.

Заявник має право з власної ініціативи вносити до заявки виправлення і уточнення протягом року від дати подання заявки, тобто за 6 місяців до дати публікації відомостей про заявку, яка прийнята до розгляду, в офіційному бюлетені. Але ці виправлення і уточнення не враховуються, якщо вони надійшли до закладу експертизи після одержання заявником рішення про видачу патенту або рішення про відмову у його видачі.

За внесення змін та уточнень в матеріали заявки на винахід з ініціативи заявника після встановлення дати подання заявки сплачується збір.

6.2.1. Експертиза заявки на винахід за формальними ознаками.

Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) – це експертиза, під час якої:

1. визначається належність зазначеного у заявці об'єкта, до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами;
2. перевіряється відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам;
3. перевіряється на відповідність встановленим вимогам документ про сплату збору за подання заявки.

Експертизу за формальними ознаками ще називають попередньою. Вона проводиться без спеціального клопотання заявника протягом 2-х місяців від дати подання заявки до Установи. У ході проведення такої експертизи перевіряється наявність необхідних документів та дотримання встановлених вимог до їх оформлення. Розглядається питання щодо відповідності заявленого об'єкта умовам надання правової охорони.

Перше повідомлення заявникові щодо формальної експертизи, яким може бути повідомлення про завершення формальної експертизи чи вимога про внесення змін до матеріалів заявки, повинно бути надіслане не пізніше 6 місяців від встановленої дати подання заявки.

Якщо матеріали заявки оформлені з порушенням вимог Закону, заявнику надсилається повідомлення про виявлені недоліки і він повинен протягом 2-х місяців від дати одержання повідомлення виправити наявні або подати відсутні документи.

За яких причин заявка може бути відхилена на етапі формальної експертизи?

На етапі експертизи за формальними ознаками заявка може бути відхилена за таких причин:

- винахід не відповідає умовам надання правової охорони, тобто вимогам п.1 формальної експертизи;
- якщо заявник не подасть відповідь на запит експертизи за формальними ознаками у встановлений Законом строк (2 місяці від дати одержання повідомлення Установи);
- якщо матеріали, надіслані заявником у відповідь на запит заявки закладу експертизи, не містять необхідних виправлень та уточнень;
- якщо додаткові або виправлені матеріали надійдуть пізніше 2-х місяців від дати одержання заявником повідомлення Установи;
- якщо прийнято рішення про можливість проведення експертизи по суті, а клопотання щодо її проведення не подано протягом 3-х років від дати подання заявки.

Якщо заявка не відповідає вимогам пункту 1 формальної експертизи, то Установа надсилає заявнику рішення про відмову у видачі патенту (деклараційного патенту).

Якщо заявка не відповідає вимогам пункту 2 формальної експертизи, то про це повідомляється заявнику у письмовій формі.

Для внесення змін до матеріалів заявки, а також виправлень і уточнень, заявнику надається 2 місяці від дати одержання ним повідомлення закладу експертизи.

Якщо Установа приймає рішення про відхилення заявки, повідомлення про надсилається заявнику.

Якщо заявка на видачу патенту на винахід (корисну модель) пройшла формальну експертизу, заявнику надсилається за заявкою стосовно:

- патенту на винахід - повідомлення про завершення формальної експертизи та можливість проведення кваліфікаційної експертизи;
- деклараційного патенту на винахід (корисну модель) - рішення Установи про видачу деклараційного патенту на винахід (корисну модель).

6.2.2. Експертиза заявки на винахід по суті.

За клопотанням заявника або будь-якої зацікавленої особи проводиться експертиза заявки по суті або кваліфікаційна експертиза. Заявник може подати таке клопотання протягом 3-х років від дати подання заявки до Установи. Будь-яка зацікавлена особа може подати клопотання про проведення експертизи по суті після публікації відомостей про заявку, яка

прийнята до розгляду, в офіційному бюлетені, але не пізніше 3-х років від дати її подання. До клопотання додається документ про сплату збору за проведення експертизи по суті.

За проведення кваліфікаційної експертизи сплачується збір. Якщо документ про сплату збору не надійшов разом із клопотанням, клопотання вважається неподаним.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) – це експертиза, що встановлює відповідність заявленого винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Якщо заявка на видачу деклараційного патенту на винахід пройшла формальну експертизу, заклад експертизи, за наявності документа про сплату відповідного збору за подання заявки, розпочинає проведення **експертизи заявки на локальну новизну**.

Експертиза на локальну новизну – складова частина кваліфікаційної експертизи, що встановлює локальну новизну винаходу.

Локальна новизна – новизна, що встановлюється за виданими в Україні патентами на винаходи і поданими до Установи заявками на видачу патентів.

При позитивному результаті експертизи заявки на локальну новизну Установа надсилає заявнику рішення про видачу деклараційного патенту на винахід. У протилежному випадку заявнику надсилається рішення про відмову у видачі деклараційного патенту.

По закінченні 18 місяців від дати подання заявки на видачу патенту на винахід, а якщо заявлено пріоритет, то від дати її пріоритету, Установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені нею відомості про заявку, за умови, що вона невідкликана або за нею не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

Після публікації відомостей про заявку будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки в установленому порядку. За ознайомлення з матеріалами заявки сплачується збір.

Відомості про заявку на видачу деклараційного патенту на винахід (корисну модель) не публікуються.

Відомості про заявки, щодо яких державний експерт прийняв рішення про віднесення їх до державної таємниці, не публікуються.

Експертиза заявки на винахід по суті включає такі етапи:

- перевірка формули винаходу;
- перевірка винаходу на відповідність умовам патентоздатності;

Установа має право зажадати від заявника додаткові матеріали, без яких проведення експертизи по суті неможливе, і за цих обставин заявник повинен подати їх протягом 2-х місяців від дати одержання відповідного запиту.

Якщо за результатами кваліфікаційної експертизи буде встановлено, що заявлений винахід відповідає умовам патентоздатності, заявнику надсилається рішення про видачу патенту на винахід. У протилежному випадку заявнику надсилається попереднє рішення про відмову у видачі

патенту. Протягом 2-х місяців від дати одержання попереднього рішення про відмову у видачі патенту заявник може внести зміни до матеріалів заявки, та подати додаткові матеріали. Якщо протягом 2-х місяців від дати одержання попереднього рішення про відмову у видачі патенту на винахід заявник не вніс зміни і не подав додаткові матеріали, Установа приймає рішення про відмову у видачі патенту на винахід.

Рішення про видачу або відмову у видачі патенту на винахід надсилається заявнику.

Заявник повинен протягом 3-х місяців від дати одержання рішення про видачу патенту надіслати до Установи документ про сплату збору за видачу патенту.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід та за наявності документа про сплату збору Установа публікує в офіційному бюлетені відомості про видачу патенту.

Якщо документ про сплату збору за видачу патенту не надійшов до Установи у встановлений Законом строк (3 місяці), заявка вважається відкликаною.

Чи має право заявник брати участь у розгляді заявки?

Заявник може брати участь у розгляді питань, які виникають під час проведення експертизи заявки на винахід по суті.

6.3. Оскарження рішення за заявкою.

Якщо заявник не згодний з рішенням Установи стосовно заявки, він може оскаржити рішення Установи, подавши мотивоване заперечення до Апеляційної палати. Заперечення подається протягом 2-х місяців від дати одержання рішення Установи стосовно заявки.

Апеляційна палата – колегіальний орган Установи для розгляду заперечень проти рішень Установи щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності та інших питань, віднесених до її компетенції згідно Закону.

За подання заперечення сплачується збір. Якщо збір не сплачено у зазначений строк (2 місяці), заперечення вважається неподаним, про що заявнику надсилається повідомлення.

У разі одержання Апеляційною палатою заперечення та документа про сплату збору за подання заперечення діловодство за заявкою зупиняється до затвердження рішення Апеляційної палати.

Заперечення проти рішення Установи за заявкою розглядається згідно з регламентом Апеляційної палати, протягом двох місяців від дати одержання заперечення та документа про сплату збору за подання заперечення, в межах мотивів, викладених заявником у запереченні та під час його розгляду. Строк розгляду заперечення продовжується за ініціативою заявника, але не більше ніж на два місяці, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

За результатами розгляду заперечення Апеляційна палата приймає мотивоване рішення, що затверджується наказом Установи та надсилається заявнику.

У разі задоволення заперечення повністю або частково збір за подання заперечення підлягає поверненню.

До затвердження рішення Апеляційної палати, в місячний строк від дати його прийняття, керівник Установи може внести мотивований письмовий протест на це рішення, який має бути розглянутий протягом місяця. Рішення Апеляційної палати, прийняте за цим протестом, є остаточним і може бути скасоване лише судом.

Заявник може оскаржити затвержене Установою рішення Апеляційної палати у судовому порядку протягом двох місяців від дати одержання рішення.

6.4. Публікація відомостей про винахід.

Публікація – це доведення офіційним шляхом до загального відома будь-якої інформації про винахід.

Офіційним виданням Установи є бюлетень „Промислова власність”, в якому знаходять відображення основні етапи патентного діловодства стосовно об’єктів промислової власності, що охороняються в Україні.

Перша публікація відомостей про винахід здійснюється через 18 місяців від дати подання заявки на винахід. Якщо заявник вважає, що 18 місяців занадто великий строк до публікації відомостей про заявку, він може прискорити публікацію. За клопотанням заявника Установа публікує відомості про заявку раніше зазначеного строку.

В офіційному бюлетені в розділі „Публікація відомостей про заявки, які прийняті до розгляду” подаються бібліографічні дані про заявки на винаходи, а в розділі „Публікація відомостей про видачу патентів України на винаходи (корисні моделі)” – бібліографічні дані та формула винаходу. Інформація у цих розділах упорядкована за індексами МПК.

У розділі „Сповідання” публікується інформація про всі юридично значимі дії стосовно винаходів, зокрема, припинення строку дії патенту, зміну повного імені власника патенту, виправлення очевидних помилок, відомості про передачу прав власності на винахід та ліцензійні договори тощо.

Покажчики, які є довідково-пошуковим апаратом до інформації, що подається в бюлетені, дозволяють здійснювати пошук за індексом МПК (систематичний покажчик), за номером патенту (нумераційний покажчик).

Річні покажчики, які видаються за матеріалами офіційного бюлетеня, дають можливість провести пошук також за іменем винахідника чи іменем власника патенту.

В офіційному бюлетені також публікуються законодавчі та нормативні матеріали, інструкції, тексти укладених міжнародних договорів, матеріали

конвенцій, повідомлень ВОІВ, повідомлень Європейського патентного відомства (ЄПВ) тощо.

6.5. Тимчасова правова охорона.

Від дати публікації відомостей про заявку, яка прийнята до розгляду, заявнику надається тимчасова правова охорона в обсязі формули винаходу.

Публікація відомостей про заявку є своєрідною рекламою для заявника, яка дає можливість з'ясувати питання стосовно зацікавленості інших осіб у створеному винаході.

Дія тимчасової правової охорони припиняється від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту на винахід чи повідомлення про припинення діловодства щодо заявки.

Якщо прийнято рішення про відмову у видачі патенту на винахід тимчасова правова охорона вважається такою, що не настала.

Від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про заявку на винахід, яка прийнята до розгляду, будь-яка особа, ознайомившись з матеріалами заявки, може подати клопотання про проведення експертизи заявки по суті з метою оспорування видачі патенту або вирішення питання щодо придбання права власності на винахід чи укладення ліцензійного договору.

6.6. Процедура видачі патенту України на винахід (корисну модель).

Реєстрація патенту.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід Установа здійснює державну реєстрацію патенту, для чого вносяться відповідні відомості до Реєстру.

Державна реєстрація патенту (декларційного патенту) на винахід та декларційного патенту на корисну модель здійснюється одночасно з публікацією відомостей про його видачу за наявності документів про сплату державного мита за його видачу і збору за публікації про видачу патенту.

До державного Реєстру патентів України на винаходи (корисні моделі), який є офіційним документом, призначеним для реєстрації патентів на винаходи та всіх змін їх правового статусу, заносяться відомості про патент.

Після публікації відомостей про видачу патенту будь-яка особа має право ознайомитись з відомостями, що занесені до державного Реєстру патентів України на винаходи (корисні моделі) відповідно до „Інструкції про порядок ознайомлення з матеріалами заявки на винаходи (корисні моделі) та відомостями, що занесені до державного реєстру патентів України на винаходи і державного реєстру патентів України на корисні моделі” від 24 червня 1995 р.

Видача патенту.

Видача патенту здійснюється Установою у місячний строк після його державної реєстрації.

Патент видається особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання одного і того ж патенту мають кілька осіб, їм видається один патент на ім'я особи, яка зазначена у заяві.

Деклараційний патент на винахід (корисну модель) видається під відповідальність його власника за відповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності.

Патент містить власне патентну грамоту та винахід з формулою.

Форма патенту і зміст зазначених у ньому відомостей визначаються Установою.

У патенті подаються бібліографічні дані, зокрема, номер та дата подання заявки, дата пріоритету, якщо він заявлявся, ім'я винахідника та ім'я власника патенту, а також опис винаходу з формулою і, за необхідності, ілюстративні матеріали. Ступінь повноти опису повинен дозволяти проведення технологічної або конструктивної розробки об'єкта винаходу чи безпосередньо його використання.

З якого часу діють права власника патенту на винахід?

Про факт виникнення прав, що впливають з патенту на винахід, свідчить публікація відомостей про видачу патенту в офіційному бюлетені. Одночасно з публікацією про видачу патенту здійснюється його державна реєстрація. Тобто, дата публікації і є датою, з якої діють права власника, що впливають з патенту.

Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу, тобто за нею встановлюється факт використання чи невикористання винаходу. Тлумачення формули винаходу здійснюється у межах винаходу та креслень, якщо на них є посилання в описі.

Власник деклараційного патенту на винахід з метою заміни деклараційного патенту на винахід на патент на винахід може подати клопотання про проведення кваліфікаційної експертизи заявки, за якою видано деклараційний патент. Таке клопотання повинно надійти до Установи не пізніше 3-х років від дати подання заявки, за якою видано деклараційний патент.

Строк дії патенту на винахід, виданого замість деклараційного патенту на винахід, становить 20 років від дати подання заявки на деклараційний патент на винахід.

Чи висилається дублікат патенту на винахід?

У випадку втрати чи зіпсування патенту його власнику видається дублікат патенту у порядку, встановленому Установою. За видачу дубліката патенту сплачується збір.

6.7. Винаходи, що становлять державну таємницю.

Винаходи, створені з використанням інформації, зареєстрованої у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю, та якщо інтереси держави потребують, щоб їх суть не була розголошена, належать до таких, що становлять державну таємницю.

Винахід, що становить державну таємницю, одержує правову охорону і використовується відповідно до вимог чинної нормативно-законодавчої бази України про державну таємницю.

Винахід, що становить державну таємницю, охороняється посвідченням на винахід, що засвідчує авторство, пріоритет винаходу та надає право на одержання грошової компенсації.

Посвідчення діє протягом строку засекречування винаходу, але не довше від терміну дії патенту, тобто 20 років від дати подання заявки до Установи.

За видачу та підтримання чинності посвідчення на винахід, що становить державну таємницю, збір на сплачується.

Чи можна отримати патент України на винахід, що становить державну таємницю і охороняється посвідченням?

Так. Протягом одного року від дати одержання заявником рішення державного експерта про розсекречення винаходу, він має право подати до Установи клопотання про видачу патенту на період, що залишився до закінчення терміну дії патенту України на винахід.

При цьому сплачується збір.

6.8. Сплата збору за дії, пов'язані з охороною прав на винаходи (корисні моделі).

За дії, пов'язані з охороною прав на винаходи, сплачуються відповідні збори. Перелік дій, за які сплачується збір, його розміри, терміни сплати, а також підстави для звільнення від сплати збору або зменшення його розміру, порядок повернення збору визначені „Положенням про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, яке затверджено постановою Кабміну України від 16 червня 2003 р.

Як сплачується збір за підтримання чинності патенту?

За підтримання чинності патенту сплачується річний збір за кожний рік його дії, рахуючи від дати подання заявки. Перша сплата збору за поточний рік провадиться протягом 4-х місяців від дати публікації відомостей про видачу патенту в офіційному бюлетені. За кожний наступний рік дії патенту сплата збору повинна провадиться протягом 4-х місяців до кінця поточного року дії патенту.

Документ про сплату збору може надійти до Установи протягом 12-ти місяців після закінчення встановленого терміну, але в цьому випадку розмір збору збільшується на 50 відсотків. Якщо після закінчення 6-ти місячного

терміну документ про сплату збору до Установи не надійде, дія патенту припиняється.

Сума збору повертається платникові (частково або повністю) у разі:

- сплати збору у більшому розмірі ніж передбачено Положенням;
- повернення Установою заяви (клопотання) або відмови у її прийнятті.

Для цього необхідно подати заяву про повернення суми збору протягом року з дня її зарахування на рахунок Установи.

6.9. Припинення дії патенту та визнання його недійсним.

За яких обставин дія патенту припиняється?

Власник патенту в будь-який час може відмовитись від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Установи. Відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені Установи.

Дія патенту припиняється у разі несплати у встановлений строк річного збору за підтримання його чинності.

Річний збір за підтримання чинності патенту сплачується за кожний рік його дії починаючи від дати подання заявки. Документ про першу сплату зазначеного збору має надійти до Установи не пізніше 4 місяців від дати публікації відомостей про видачу патенту. Документ про сплату збору за кожний наступний рік має надійти або бути відправленим до Установи до кінця поточного року дії патенту за умови сплати збору протягом його останніх 4 місяців.

Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено.

За яких обставин патент на винахід визнається недійсним?

Патент може бути визнано недійсним повністю або частково, якщо:

1. запатентований винахід (корисна модель) не відповідає умовам патентоздатності;
2. у формулі винаходу (корисної моделі) присутні ознаки, яких не було в заявці;
3. заявку на винахід (корисну модель) подано в орган іноземної держави раніше, ніж до Установи;
4. патент видано з порушенням прав інших осіб.

Заперечення до Апеляційної палати проти видачі патенту може подати будь-яка особа протягом 6-ти місяців від дати публікації відомостей про його видачу. Заперечення має бути розглянуто протягом 6-ти місяців від дати його подання.

З метою визнання деклараційного патенту недійсним будь-яка особа може подати до Установи клопотання про проведення експертизи запатентованого винаходу (корисної моделі) на відповідність умовам патентоздатності. За подання клопотання сплачується збір.

Патент або його частина, визнані недійсними, вважаються такими, що не набрали чинності, від дати публікації відомостей про видачу патенту в офіційному бюлетені.

6.10. Патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах.

Законодавство України, як і будь-якої іншої країни, регулює відносини у сфері промислової власності тільки своєї країни. Тому патент, отриманий в Україні, має силу тільки на території України. Якщо ж заявник хоче одержати правову охорону в інших країнах, він повинен одержати її в кожній із цих країн.

Для того щоб полегшити одержання правової охорони об'єктів промислової власності своїм громадянам і юридичним особам у зарубіжних країнах, у 1883 р. одинадцять країн підписали Паризьку конвенцію про охорону промислової власності і створили Міжнародний Союз по охороні промислової власності. На сьогодні учасниками цієї конвенції є понад 130 країн. Конвенція встановлює положення, що відносяться до винаходів, торговельних марок, промислових зразків, фірмових найменувань, найменувань місць походження і вказівок походження, а також до несумлінної конкуренції. Після підписання у 1883 р. Паризька конвенція час від часу переглядалася. Кожна з конференцій з перегляду, починаючи з Брюссельської конференції у 1900 р., закінчувалася прийняттям Акту перегляду Паризької конвенції.

Будь-який громадянин України має право запатентувати винахід, корисну модель, промисловий зразок в інших країнах. Для цього до подачі заявки на одержання охоронного документа за кордоном заявник зобов'язаний подати заявку до Державного департаменту інтелектуальної власності та інформувати його про свій намір здійснити таке патентування. Якщо протягом трьох місяців від дати подачі заявки не надійде заборона на патентування, то заявка може бути подана у відповідний орган відповідної держави. За клопотанням заявника йому надсилається повідомлення щодо можливості патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах раніше зазначеного строку. За подання клопотання сплачується збір

При цьому, якщо патентування винаходу здійснюється за процедурою Договору про патентну кооперацію (РСТ), міжнародна заявка теж подається до Державного департаменту інтелектуальної власності. Патентування за кордоном здійснюється, як правило, через посередника -патентного повіреного України.

Громадяни України також мають право зареєструвати торговельну марку за кордоном. При реєстрації торговельної марки за кордоном відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків однією з умов є подача заявки через власне національне патентне відомство.

При патентуванні за кордоном слід додержуватися норм міжнародних угод у сфері промислової власності, до яких приєдналася Україна.

Винаходи патентують в іноземних державах з метою:

1. захисту промислового експорту в державах, де передбачається його здійснювати. Мається на увазі експорт промислової продукції: машини, пристрої, обладнання, матеріали (речовини), продукція побутового призначення тощо;
2. захисту так званих комплексних поставок, тобто, об'єктів капітального будівництва, що споруджуються за кордоном при технічній допомозі України;
3. забезпечення патентного захисту національних науково-технічних досягнень в іноземних державах, на території яких винахід буде використовуватись на підставі ліцензійного договору;
4. забезпечення міжнародного науково-технічного співробітництва, включаючи створення спільних з іноземними фірмами підприємств тощо.

Які дії необхідно здійснити для того, щоб запатентувати винахід в іноземній державі?

1. У першу чергу необхідно визначити доцільність патентування Вашого винаходу в іноземних державах.
2. Одночасно потрібно визначити, у яких саме державах Ви можете одержати патент.
3. Після цього Ви маєте обрати найбільш оптимальний шлях до Вашої мети: вибрати процедуру патентування.

Відповідно до вибраної процедури Ви будете здійснювати дії щодо:

- підготовки та подання заявок на видачу патентів у відповідні патентні відомства;
- сплати зборів за дії, пов'язані з діловодством заявок та одержанням патентів, а також оплати послуг патентних повірених;
- листування з адміністративними та судовими органами при виникненні спорів.

Коли доцільно запатентувати винахід в іноземних державах?

Доцільність патентування винаходів в іноземних державах залежить від рівня та направленості технічного розвитку в тій чи іншій галузі промисловості конкретної держави.

Рішення стосовно одержання правової охорони винаходу в іноземних державах повинно прийматись за результатами оцінки перспектив його комерційної реалізації окремо в кожній державі.

Хто несе витрати, пов'язані з патентуванням винаходу в іноземних державах?

Всі витрати, пов'язані з патентуванням винаходів в іноземних державах, несе заявник або, за погодженням з ним, інша зацікавлена особа.

Слід пам'ятати, що при веденні листування з патентним відомством, пов'язаним з одержанням патенту, необхідно дотримуватись регламентованих строків щодо діловодства заявок та правильності сплати мита, розміри якого друкуються і офіційних патентних бюлетенях Європейського патентного відомства, Євразійського патентного відомства, а також в інших офіційних бюлетенях.

Вибираючи процедуру патентування необхідно враховувати розміри валютних витрат, які включають розміри офіційного мита та гонорарів патентних повірених.

До відома, вартість патентування одного винаходу в одній державі з використанням традиційної процедури від подання заявки до одержання патенту досягає 3-8 тис. доларів США з урахуванням оплати послуг патентного повіреного.

Чи можна подати заявку безпосередньо до відомства іншої держави?

Можна, але Законом чітко визначено, що до подання заявки на одержання патенту на винахід в орган іноземної держави, заявник зобов'язаний подати заявку в Україні.

Чи треба брати дозвіл на патентування винаходу в іноземних державах?

Відповідно до Закону заявник, подаючи заявку на винахід до Установи, повідомляє про свій намір здійснити патентування винаходу в іноземних державах. Для цього до Управління права та патентної політики Установи надсилається заявка, до якої додаються:

- матеріали заявки на винахід в повному обсязі;
- документ, який засвідчує подання заявки до Установи (розписка в прийнятті заявки, рішення про встановлення дати подання заявки);
- експертний висновок про можливість опублікування матеріалів щодо винаходу в пресі та інших засобах масової інформації згідно з „Положенням про порядок підготовки матеріалів призначених до відкритого опублікування”, затвердженим постановою Кабміну України від 21 липня 1992 р.
- документ, який засвідчує повноваження довіреної особи або правонаступництва.

Розгляд заявки здійснюється відповідно до „Інструкції про розгляд заявки про наміри здійснити патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах” від 1 червня 1995 р.

Якщо протягом 3-х місяців від дати надходження такого повідомлення до Установи заявнику не буде надіслано рішення про заборону патентувати винахід в іноземних державах, він має право подати заявку на одержання патенту на винахід до відповідного органу іноземної держави.

Як визначити держави патентування?

Патентувати винахід необхідно в державах, де досить розвинута галузь відповідна промисловості, та ведуться в цьому напрямі наукові дослідження. Якщо власник прагне завоювати монополію на ринку, він може запатентувати свій винахід у державах конкурентів, де розташовані їх підприємства, а саме:

- у державах, де планується організувати виробництво даної продукції;

- у державах, де знаходяться основні ринки збуту та передбачається продаж ліцензій.

Винахід можна патентувати в державах, що мають потенційні можливості для розвитку даного виробництва, зокрема, у державах, що розвиваються.

Важливим фактором при вирішенні питання щодо патентування в тій чи іншій державі є укладені договори про довгострокове науково-технічне співробітництво, усталений експорт продукції, в якій використовується винахід.

Необхідно звернути увагу на наявність у державі, де планується здійснити патентування, умов для організації нового виробництва: географічне положення держави, джерела сировини та транспортні засоби, кадри достатньої кваліфікації тощо.

Патентування винаходу з метою захисту експорту бажано супроводжувати реєстрацією за кордоном знаку для товарів і послуг, що підвищить попит на продукцію та її вартість.

Треба пам'ятати, що здійснити патентування неможливо, якщо в державі не існує патентної системи.

Як вибрати процедуру патентування?

Заявник вибирає процедуру патентування сам або за допомогою патентних повірених, які за його дорученням виконують роботи, пов'язані з патентуванням.

Вибір процедури патентування проводять з урахуванням того, чи бере держава, в якій планується здійснити патентування, участь у міжнародних або регіональних договорах з охорони промислової власності, а також особливостей її патентного законодавства.

Якщо необхідно запатентувати винахід лише у декількох державах, можна скористатись так званою **традиційною процедурою**, тобто подати заявку безпосередньо в кожену державу патентування. Але ця процедура має цілий ряд недоліків, а саме:

- матеріали заявки, зокрема, опис та формулу винаходу необхідно скласти відповідно до закону, згідно з правилами та мовою кожної держави патентування;
- необхідно оплачувати послуги патентних повірених в кожній державі патентування;
- заявка реєструється патентним відомством тільки після оплати відповідного мита.

Крім традиційної процедури, патентування винаходів в іноземних державах можна здійснити і за такими **процедурами**:

- згідно з договором про патентну кооперацію (РСТ);
- згідно з вимогами Європейської патентної конвенції (ЄПК);
- згідно з Євразійською патентною конвенцією (ЄАПК).

6.10.1. Патентування винаходу в іноземних державах за процедурою договору про патентну кооперацію (РСТ).

Процедура патентування винаходів згідно з Договором РСТ складається з двох етапів — міжнародної фази та національної фази.

Міжнародна фаза включає: подання міжнародної заявки, проведення пошуку, міжнародну публікацію та міжнародну попередню експертизу (остання не є обов'язковою і проводиться за бажанням заявника).

Національна фаза — це процедура розгляду міжнародних заявок у патентних відомствах тих держав, які були вказані та відібрані з урахуванням результатів міжнародного пошуку та міжнародної попередньої експертизи.

Міжнародна заявка складається відповідно до вимог, передбачених Договором РСТ та Інструкцією до нього. Вона повинна містити: заяву, опис винаходу, один або декілька пунктів формули, креслення (у разі потреби) та реферат. Заявники України можуть скласти заявку російською або англійською мовою. Це залежить від вибору заявником міжнародного пошукового органу, яким є Федеральний інститут промислової власності (Росія) або ЄПВ. Подається заявка у відповідне відомство. Українські заявники подають заявки до Установи (відділ міжнародних заявок на винаходи).

Пріоритет міжнародної заявки встановлюється за датою подання міжнародної або за датою подання попередньої заявки.

Подання міжнародної заявки супроводжується сплатою мита на користь Міжнародного бюро ВОІВ (міжнародне мито), міжнародного пошукового органу (мито за пошук) та відповідного відомства (мито за пересилання).

Патентування винаходу за процедурою РСТ має ряд переваг:

1. заявка подається українським заявником до Установи однією мовою (на цьому етапі не треба перекладати заявку на мови вказаних держав);
2. за результатами міжнародного пошуку можна вирішити питання стосовно доцільності подальшого патентування винаходу у визначених державах-учасниках, і тільки після одержання позитивного результату пошуку подавати заявки з їх перекладом до національних патентних відомств (національна фаза).

Недолік цієї процедури полягає у порівняно високій вартості, тому патентувати за процедурою РСТ доцільно лише тоді, коли патенти необхідно одержати не менш, ніж у чотирьох—п'яти державах. За цієї умови загальна вартість патентування буде меншою, ніж подання заявки в кожен окрему державу за традиційною процедурою.

До відома: На 1 травня 1998р. учасниками Договору РСТ було 96 держав. Україна є учасницею Договору РСТ і в міжнародних заявках може бути як вказаною, так і вибраною державою.

6.10.2. Процедура одержання європейського патенту.

Європейське патентне відомство (ЄПВ) приймає заявки, проводить експертизу та видає європейський патент на винахід, який має силу національного патенту на території кожної зазначеної у заяві держави. У заявці на європейський патент можуть вказуватись не всі, а лише деякі держави — учасниці Конвенції.

За вибором заявника заявка складається англійською, французькою або німецькою мовою. За заявкою проводиться експертиза за формальними ознаками, перевіряється сплата мита та дотримання вимог до оформлення заявки, призначається європейський патентний повірений, проводиться патентний пошук. Через 18 місяців заявка (опис, формула, креслення) публікуються разом із звітом про пошук. Заявнику надається тимчасова правова охорона від дати публікації відомостей про заявку в державах-учасниках ЄПК, що зазначені в опублікованій заявці.

Протягом шести місяців необхідно сплатити мито за експертизу заявки по суті. Якщо приймається рішення про видачу патенту, після сплати відповідного мита публікуються відомості про видачу європейського патенту.

Строк дії європейського патенту — 20 років від дати подання заявки.

Заявка на європейський патент може бути подана до ЄПВ в Мюнхені або до його філії в Гаазі, а також в національне патентне відомство. Подати заявку можна безпосередньо до ЄПВ або переслати поштою без участі патентного повіреного. Всі інші дії здійснюються тільки через європейського патентного повіреного.

Процедура патентування в ЄПВ коштує дорого, і її можна порівняти з вартістю традиційної процедури одержання 4—5 окремих національних патентів у державах-учасниках.

Проте ця процедура має і відповідні переваги у порівнянні з традиційною процедурою патентування

— підготовка та подання однієї заявки на одній мові в одне патентне відомство (ЄПВ) через одного патентного повіреного з одержанням патенту на винахід, що діє одночасно в усіх або декількох зазначених державах-учасниках Європейської патентної конвенції.

До відома: Членами Європейської патентної конвенції є 18 західноєвропейських держав—Австрія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Франція, Швейцарія та Швеція.

Процедура поширення дії європейського патенту.

Деякі держави Європи, котрі поки що не є членами Європейської патентної конвенції, заявили про поширення дії європейського патенту на їх території після спеціальної процедури та сплати відповідного мита.

До відома: На сьогодні дія європейського патенту може бути поширена на Албанію, Естонію, Латвію, Румунію, Словенію та Хорватію.

6.10.3. Процедура ЄВРО-РСТ.

Всі учасники Європейської патентної конвенції є учасниками Договору РСТ, тому європейський патент для будь-якої держави-учасниці може бути одержаний за процедурою РСТ. Надається можливість використати систему поширення дії європейського патенту, вказавши у міжнародній заявці держави — учасниці Договору РСТ, на які буде поширено його дію.

У той же час необхідно пам'ятати, що деякі європейські держави (Велику Британію, Францію тощо) не можна вказувати за процедурою РСТ окремо, а лише як державу — учасницю ЄПК. Тобто до таких держав можна застосовувати лише процедуру Євро-РСТ, вказавши ЄПВ.

До відома: Європейське патентне відомство на 20 відсотків знизило мито за проведення пошуку за заявками, що подані за процедурою РСТ.

6.10.4. Патентування винаходів за процедурою євразійської патентної конвенції.

Євразійська патентна конвенція надає охорону винаходам на території всіх держав — учасниць цієї конвенції єдиним охоронним документом — євразійським патентом.

Євразійське патентне відомство видає патент на винахід, якщо він є новим, має винахідницький рівень та промислово придатний.

Українські заявники можуть подавати заявку безпосередньо до Євразійського патентного відомства, повідомляючи при цьому Установу (як при патентуванні за традиційною процедурою).

Експертиза за формальними ознаками заявки проводиться протягом двох місяців від дати її подання та за умови сплати мита. За заявкою проводиться патентний пошук. Експертиза заявки по суті проводиться за клопотанням заявника та за умови сплати відповідного мита. Якщо за результатами експертизи встановлено, що винахід відповідає умовам патентоспроможності, приймається рішення про видачу євразійського патенту. В іншому випадку виноситься рішення про відмову у видачі патенту. Євразійський патент видається після сплати мита за його видачу та публікацію.

До відома: На сьогодні дев'ять країн СНД ратифікували ЄАПК або приєдналися до неї: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Російська Федерація, Туркменія та Таджикистан.

Хто може допомогти запатентувати винахід в іноземних державах?

Патентним законодавством майже всіх держав визначено, що заявники, які постійно проживають за межами відповідної держави, можуть подавати заявки тільки через **патентних повірених**, що акредитовані при патентних відомствах.

Патентування – це досить складний процес, що потребує високої кваліфікації, оскільки в кожній державі існує свій порядок і правила складання та подання заявки на винахід. Допомога патентного повіреного

необхідна заявнику, так як він досконало знає діючі закони та право своєї держави або регіону.

Списки патентних повірених можна одержати у кожному патентному відомстві, Патентні повірені України допоможуть зв'язатись з патентним повіреним відповідної держави.

Чи надає Установа фінансову допомогу заявникам?

Установа не надає фінансову та будь-яку іншу допомогу, оскільки це суперечить його ролі як державного виконавчого органу, що забезпечує реалізацію державної політики у галузі правової охорони об'єктів промислової власності. Фахівці Установи надають консультації лише про загальні положення нормативно-законодавчої бази у сфері промислової власності.

РОЗДІЛ 7. РЕАЛІЗАЦІЯ ПАТЕНТНИХ ПРАВ.

7.1. Права та обов'язки власника патенту на винахід (корисну модель).

Права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу.

Права, які надаються суб'єктам права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, заведено поділяти на дві групи: особисті немайнові і майнові права.

7.1.1. Особисті немайнові права.

До особистих немайнових прав належать право авторства, право на ім'я (спеціальну назву), право на подання заявки на одержання патенту на винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Але при цьому слід мати на увазі, що коло і характер особистих немайнових і майнових прав визначається тими результатами технічної творчості, які підлягають правовій охороні.

Як уже зазначалося, право авторства полягає в тому, що тільки справжній творець може називати себе автором винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. Усі інші особи, які використовують зазначені об'єкти, зобов'язані зазначити ім'я автора. Право авторства закріплює факт створення того чи іншого творчого результату певною конкретною особою, а це має значення для суспільної оцінки як самого результату, так і особи автора.

Зазначення імені автора в разі використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка обов'язкове.

Чинне законодавство України про промислову власність не забороняє присвоєння імені автора чи іншої спеціальної назви винаходу, корисній моделі чи промислового зразку. Більш того, згадані раніше Правила складання і подання заявки на видачу патенту України на винахід і корисну модель передбачають зазначення назви винаходу. Пункт 6.2.1 цих Правил проголошує: "Назва винаходу (корисної моделі) характеризує його (її) призначення, відповідає суті винаходу (корисної моделі) і, як правило, близька до назви відповідної рубрики Міжнародної патентної класифікації (МПК).

Слід звернути увагу на те, що особисті немайнові права авторів творів науки, літератури і мистецтва і авторів науково-технічних досягнень не співпадають. Закон не закріплює за винахідниками та авторами промислових зразків права на недоторканність та права на обнародування чи опублікування. Право на недоторканність твору не властиве і не стосується результатів технічної творчості, винахід можна удосконалювати будь-кому. Не можна приховувати від суспільства і готовий винахід.

7.1.2. Майнові права суб'єктів права на винаходи, корисні моделі і промислові зразки.

Право власності на винаходи, корисні моделі і промислові зразки, проголошене чинним законодавством, дає його суб'єкту ті самі правомочності, які дає право власності на будь-який інший об'єкт.

Якщо Ви власник патенту України на винахід (корисну модель), Вам належить :

1. право власності на винахід (корисну модель);
2. виключне право на використання винаходу (корисної моделі) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів;
3. право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без Вашого дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається законодавством порушенням прав власника патенту;
4. право опублікувати в офіційному бюлетені Установи „Промислова власність” заяву про надання будь-якій особі дозволу на використання винаходу (право видачі „відкритої ліцензії”) та право на відкликання цієї ліцензії;
5. право порушувати судові справи проти несанкціонованого використання винаходу та вимагати від порушника відшкодування заподіяних збитків.

Взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), патент на який належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожний власник патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати право власності на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту.

Права, що випливають з патенту на винахід, діють від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту.

Що надає власникові патенту право власності на винахід?

Право власності на винахід, що засвідчується патентом, надає його власнику повноваження, подібні до тих, що і право власності на будь-який інший об'єкт, який чинним законодавством визнаний товаром і тому може бути об'єктом будь-яких цивільних правочинів.

Зокрема, у власника патенту є можливість обрати будь-яку форму підприємницької діяльності щодо організації використання свого винаходу, а саме:

- розпочати власне виробництво продукту, який виготовлено із застосуванням запатентованого винаходу та його збут;
- внести право власності на запатентований винахід чи право на його використання як свій внесок в статутний фонд підприємства, що створюється або вже діє, тобто використати зазначені права як інвестицію;
- передати свої права на винахід.

Виключне право власника патенту на використання винаходу та його сутність.

Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід за своїм розсудом за умови, що таке використання не порушує прав інших власників патентів.

Виключне право діє від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту, охороняється виключне право за патентом України тільки на території України.

Право власника патенту називається виключним тому, що власник є єдиною особою, якій законодавством дозволено використовувати винахід, доки інші особи не одержать на це дозвіл від власника.

Використанням винаходу (корисної моделі) визнаються такі дії:

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

- застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Продукт визнається виготовленим із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), якщо при цьому використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй.

Виготовлення – це виробництво для комерційних цілей продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу, навіть якщо цей продукт тимчасово не реалізується, наприклад, накопичується з метою подальшого продажу.

Процес, що охороняється патентом, визнається застосованим, якщо використано кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй.

Застосування – всі випадки використання продукту на виробництві для комерційних цілей.

Ввезення – імпортування на територію України продукту, навіть якщо ввезений продукт не призначений для використання в Україні.

Зберігання – накопичування продукту з метою подальшого введення в господарський обіг.

Пропонування для продажу – рекламування продукту.

Продаж – комерційна діяльність з метою реалізації продукту.

Патент надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається згідно з цим Законом порушенням прав, що надаються патентом.

Виключне право надає його власнику можливість обмежувати права інших осіб при використанні винаходу.

Власник патенту може передавати на підставі договору право власності на винахід (корисну модель) будь-якій особі, яка стає його правонаступником, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) - тільки за погодженням із Державним експертом.

Власник патенту має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) на підставі ліцензійного договору, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) такий дозвіл надається тільки за погодженням із Державним експертом.

Яке використання запатентованого винаходу не порушує виключних прав власника патенту?

Жодна із наступних дій законодавством не визнається порушенням виключного права власника патенту на винахід:

- введення в господарський обіг виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі) продукту будь-якою особою, яка придбала його без порушення прав власника.

- використання з комерційною метою винаходу будь-якою особою, яка придбала продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого винаходу, і не могла знати, що цей продукт був виготовлений чи введений в обіг з порушенням прав, що надаються патентом. Проте після одержання відповідного повідомлення власника прав зазначена особа повинна припинити використання продукту або виплатити власнику прав відповідні кошти, розмір яких встановлюється відповідно до законів або за згодою сторін.

- використання винаходу на умовах примусової ліцензії з дозволу Уряду в інтересах суспільства та національної безпеки;

- використання винаходу на правах попереднього користування;

- використання винаходу для задоволення власних потреб без комерційної мети;

- разове виготовлення ліків в аптеках за рецептом лікаря;

- використання винаходу (корисної моделі) виключно для потреб транспортного засобу іноземної держави, коли цей засіб опинився в повітряному просторі, водах чи на території України випадково або тимчасово;

- використання винаходу (корисної моделі) з науковою метою або в порядку експерименту;

- за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо) з повідомленням власника патенту одразу, як це стане практично можливим та виплатою йому відповідної компенсації.

7.2. Обмеження прав власника патенту.

Права власника патенту на винахід можуть бути обмежені, якщо:

- формулу винаходу буде переглянуто у зв'язку з наявністю в ній ознак, яких не було в поданій заявці на видачу патенту;
- у власника патенту виникне необхідність одержати дозвіл на використання винаходу, який належить власнику раніше виданого патенту, якщо його винахід призначений для досягнення іншої мети або має значні техніко-економічні переваги і не може використовуватись без порушення прав власника раніше виданого патенту;
- винахід не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом 3-х років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу патенту або від дати, коли використання винаходу було припинено без поважних причин. У цьому разі власник патенту повинен укласти ліцензійний договір з будь-якою особою, яка має бажання і виявить готовність використовувати такий винахід;
- суспільні інтереси та інтереси національної безпеки вимагатимуть використання винаходу без згоди власника.

7.3. **Обов'язки власника патенту.**

Одночасно з широкими правами законодавство встановлює і обов'язки власника патенту.

Власник патенту повинен сплачувати відповідні збори за підтримання чинності патенту і добросовісно користуватися виключним правом, що випливає з патенту.

Добросовісне користування розуміється як таке, що не завдає шкоди іншим фізичним і юридичним особам, навколишньому середовищу, інтересам суспільства, національній безпеці тощо.

Якщо винахід не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом 3-х років, починаючи віддати публікації відомостей про видачу патенту або від дати, коли використання було припинено, він **зобов'язаний** дати дозвіл (ліцензію) на використання винаходу будь-якій особі, яка має бажання та виявила готовність використовувати винахід (корисну модель). У разі відмови власника патенту від укладання ліцензійного договору ця особа має право звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання винаходу.

При вирішенні цього питання суд може взяти до уваги подані власником патенту докази того що винахід не використовувався з поважних причин.

Власник патенту **зобов'язаний** надати дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу власнику пізніше виданого патенту, якщо:

- винахід останнього призначений для досягнення іншої мети;
- винахід власника пізніше виданого патенту має значні техніко-економічні переваги і не може використовуватись без порушення прав першого власника;

Дозвіл надається в обсязі, необхідному для використання винаходу власником патенту, який такий дозвіл затребував.

Так само власник пізніше виданого патенту зобов'язаний надати дозвіл на використання свого винаходу власнику раніше виданого патенту, якщо його винахід є більш досконалим або призначений для досягнення тієї ж мети.

7.4. Взаємовідносини співвласників патенту.

Якщо винахід належить кільком особам – співвласникам, то необхідно знати, що:

1. винахід, патент на який належить кільком особам (співвласникам), є їх спільною власністю;

2. частки кожного із співвласників визначаються угодою між ними, а за її відсутності визнаються рівними.

У разі відсутності угоди між співвласниками щодо визначення їх взаємовідносин при використанні винаходу, кожен має право:

1. особисто використовувати винахід за своїм розсудом;
2. самостійно порушувати судові справи проти порушників патенту.

Разом з тим жоден із співвласників **не має права** без згоди решти власників патенту:

1. давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу іншій особі;

2. передавати право власності на винахід.

Передача права власності на винахід.

Права, що випливають з патенту на винахід, можуть передаватись у повному обсязі або частково. Порядок передачі зазначених прав регламентується Законом України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”.

Винахід може бути відчуженим у будь-який спосіб:

- продажем;
- даруванням;
- обміном тощо.

Правовою формою передачі прав власності на винахід є договір про передачу права власності на винахід, який означає передачу власником прав, що випливають з патенту, будь-якій фізичній або юридичній особі, яка стає правонаступником власника патенту.

При передачі права власності на винахід власник патенту не може залишити за собою будь-якого права на використання винаходу, встановити будь-які часові або територіальні обмеження прав, що переходять до правонаступника.

Законодавством визначені обов'язкові умови та реквізити договору, У ньому повинні бути зазначені:

- сторони договору: повне офіційне найменування та юридична адреса – для юридичної особи; прізвище, ім'я, по-батькові та адреса – для фізичної особи;

- номер патенту;
- назва винаходу;
- предмет договору, який повинен містити бажання власника передати своє право власності на винахід та згоду правонаступника прийняти це право;

- підписи сторін;
- дату укладання договору.

Договір вважається дійсним, якщо він складений у письмовій формі та підписаний сторонами договору.

Договір від імені юридичної особи може підписувати особа, яка має відповідні повноваження.

Підписання договору означає зміну власника патенту на винахід та перехід прав, що впливають з патенту, до особи, яка стає правонаступником власника патенту.

З якого часу договір набуває чинності?

Якщо договором не передбачено інше, він набуває чинності стосовно сторін з моменту його підписання сторонами.

Запис про зміну власника патенту вноситься до Державного реєстру патентів України на винаходи на підставі прийнятого Установою рішення про реєстрацію договору. Відомості про реєстрацію договорів публікуються в офіційному бюлетені.

Коли можна укласти договір про передачу прав власності на винахід?

Укласти договір про передачу прав власності на винахід можна від початку дії виключних прав, тобто від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту на винахід і тільки в межах строку його дії.

Строк дії патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи.

За згодою власника одна або декілька осіб можуть стати співвласниками патенту на винахід. Для цього власник патенту повинен укласти з майбутнім співвласником (співвласниками) договір про передачу права власності на винахід у спів власність, який має бути підписаний сторонами і містити їх прізвище, ім'я та по – батькові для фізичної особи або повне офіційне найменування юридичної особи та їх повні адреси.

Заяву про реєстрацію такого договору подає власник патенту.

РОЗДІЛ 8. ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

8.1. Інтелектуальна власність як товар

Товар - це продукт праці, що виготовлений для продажу. Цей продукт стає товаром, якщо на нього визначена ціна. Відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" можуть оцінюватися "... нематеріальні активи, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності ...". Таким чином, майнові права на об'єкти інтелектуальної власності мають ознаки товару, тому що вони є продуктом праці і можуть мати ціну.

До основних властивостей будь-якого ринкового товару відносяться:

- а) корисність;
- б) рідкість - властивість, протилежна загальнодоступності;
- в) універсальність - придатність до обміну на гроші або на будь-які інші ринкові товари.

Корисність розуміється як здатність задовольняти будь-яку потребу. Тобто якщо об'єкт інтелектуальної власності нікому не потрібний, то він не може стати товаром.

Рідкість – це властивість, що перетворює корисність продукту в комерційну цінність, а сам продукт - у товар.

Рідкість для об'єктів інтелектуальної власності реалізується ідеально тому, що за визначенням об'єкт інтелектуальної власності повинен бути новим, оригінальним, неповторним. Наявність перших двох властивостей для матеріальних об'єктів звичайно майже автоматично забезпечує третю. Але для права інтелектуальної власності ця властивість має суттєві відмінності.

Універсальність – це властивість товару, яка тісно пов'язана з його оборотоспроможністю, що припускає відчуження прав інтелектуальної власності як від індивідуума, так і від підприємства. Тільки у цьому випадку права на об'єкти інтелектуальної власності можуть обертатися як товар у його звичайному розумінні.

За принципом "відокремлюваності" права інтелектуальної власності можна поділити на три групи:

- а) права, що відокремлюються як від індивідуума, так і від підприємства;
- б) права, що не відокремлюються від індивідуума;
- г) права, що не відокремлюються від підприємства.

До першої групи відносяться права на об'єкти права інтелектуальної власності, такі як: винаходи, торговельні марки, твори літератури і мистецтва, аудіо- та відеограми тощо.

До невідокремлюваної від індивідуума інтелектуальної власності відносяться: знання, уміння, творчі здібності людей тощо, які зайняті розробленням об'єктів інтелектуальної власності. У сукупності - це так званий людський капітал, що не може бути відокремлений від його носія - людини, тобто не може бути товаром у звичайному розумінні.

Від підприємства не можна відокремити: системи і методи функціонування, що розроблені як складові частини діючого підприємства; наявність підготовленого персоналу; досягнення в галузі маркетингу власної продукції, ділову репутацію підприємства тощо.

З цієї причини невідокремлювані від індивідуума чи від підприємства результати творчої діяльності не можуть виступати як товар. Але вони можуть продаватися (передаватися) разом з підприємством чи індивідуумом. Наприклад, не можна передати видатні організаторські здібності директора одного підприємства директору іншого підприємства. Можна тільки запросити талановитого директора на інше підприємство, запропонувавши йому більш вигідні умови праці, тобто "купити" його разом з його якостями.

8.2. Інтелектуальна власність як нематеріальний актив

Активи підприємства складаються з матеріальних активів, до яких відносять: рухоме, нерухоме майно і оборотні кошти, а також з нематеріальних активів - в основному прав. Насамперед, це права власності на ОІВ, права користування природними ресурсами (землею, водою, надрами), а також права користування економічними, організаційними й іншими перевагами і пільгами: податковими пільгами, місцем на товарній біржі. Крім того, до нематеріальних активів відносять гудвіл (ділову репутацію), списки клієнтів тощо.

Нематеріальні активи - це принципово новий об'єкт фінансового обліку для України, що узагальнює особливі види капіталу підприємства, а також характеризує його економічний потенціал і фінансову стабільність.

Відмінними ознаками нематеріальних активів є:

- відсутність матеріальної основи і при цьому володіння такою коштовною якістю, як здатність давати доход власнику, виходячи з довгострокових прав і переваг, що вони приносять йому так довго, як це можливо;

- відсутність наміру продажу нематеріальних активів у нормальних умовах діяльності підприємства;

- тривалість експлуатації, що дозволяє враховувати їх у складі довгострокових інвестицій як оборотні активи і через обраний варіант облікової політики встановлювати більш розумний термін погашення їхньої первісної вартості при загальній невизначеності термінів функціонування (гудвіл, товарні знаки тощо);

- відсутність відходів;

- багатоцільовий характер експлуатації, що дозволяє використовувати об'єкт на різних ділянках діяльності підприємства;

- підвищений ступінь ризику в прагненні отримати доход від застосування подібних активів.

В Україні основними нормативно-правовими актами, що регулюють правовідносини, які стосуються нематеріальних активів, є: Закон України "Про оподаткування прибутку підприємства" (1997 р.); "Положення про

організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні", затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 р. № 250; "Указівки по організації бухгалтерського обліку в Україні", затверджені наказом Міністерства економіки України від 7 травня 1993 р. № 25, а також Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" (Зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 02.11.1999 за № 750/4043).

Права на об'єкти інтелектуальної власності стають нематеріальними активами після того, як вони будуть поставлені на бухгалтерський облік. Для цього, принаймні, необхідно виконати дві умови: встановити ціну прав і термін їх служби.

За цією ознакою об'єкти інтелектуальної власності поділяються на дві групи:

1. об'єкти інтелектуальної власності з встановленим терміном служби та
2. об'єкти інтелектуальної власності з невстановленим терміном служби.

Ця обставина має важливі наслідки при визначенні вартості об'єкту інтелектуальної власності як товару, а також при встановленні терміну його амортизації, коли він перебуває на балансі підприємства як нематеріальний актив.

Розрізняють юридичний і економічний термін служби. Одні об'єкти інтелектуальної власності мають встановлений термін дії, а інші можуть не мати встановленого терміну служби. Наприклад, відповідно до Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" юридичний термін дії (служби) патенту дорівнює 20 рокам. Однак цілком можливо, що за цей час патент може морально застаріти, тому що не виключена імовірність, що з'являться нові аналогічні, більш ефективні винаходи. Тому при економічних розрахунках для патентів установлюється більш короткий термін, так званий економічний, котрий дорівнює 10-12 рокам, а в окремих випадках і менше.

Встановлений термін служби характерний для більшості прав на об'єкти інтелектуальної власності, відокремлюваних від індивідуума і підприємства, але не для всіх. Так, торговельні марки не мають встановленого терміну служби, оскільки визначений законом термін дії після його закінчення може кожний раз продовжуватися ще на 10 років. Не мають встановленого терміну більшість прав на об'єкти інтелектуальної власності, невіддільні від підприємства чи індивідуума. Крім того, права на ті самі об'єкти інтелектуальної власності можуть мати як визначений, так і невизначений термін дії. Наприклад, ліцензія на право використання винаходу чи товарного знака може бути надана як на визначений, так і на невизначений термін.

Відзначимо, що без встановлення терміну дії стає проблематичним визначення вартості переданих прав на об'єкти інтелектуальної власності, а сама процедура встановлення терміну дії буває надзвичайно складною і відповідальною.

8.3. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності

Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності - це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар.

Основними способами комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності є:

використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві;

- внесення прав на об'єкти права інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства;

передача (продаж) прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Для практичного здійснення вказаних шляхів комерціалізації необхідно також знати, як розрахувати вартість прав на об'єкт інтелектуальної власності та як поставити їх на бухгалтерський облік підприємства.

8.4. Використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві

Вважається, що комерціалізація через використання об'єктів інтелектуальної власності у власному виробництві є найбільш вигідною з точки зору прибутку. Адже весь прибуток від продажу інноваційного продукту, що отримано за допомогою об'єктів інтелектуальної власності, залишається у правовласника об'єкта інтелектуальної власності.

Оскільки обсяг виробленої продукції може бути великим, то і прибуток, що надходить від її реалізації, може у багато разів перевищувати вартість прав на об'єкти інтелектуальної власності у разі передачі прав на їх використання або продажу прав власності на них.

Цей спосіб комерціалізації пов'язаний із значними стартовими витратами на доопрацювання об'єкта інтелектуальної власності, розробленням технології виробництва тощо. Але у разі успіху продаж виробленої продукції компенсує ці витрати і, крім того, буде отриманий значний прибуток.

8.5. Внесення інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства

Статтею 13 Закону України "Про господарські товариства" (1991) передбачена можливість використання нематеріальних активів (у тому числі об'єктів інтелектуальної власності) при формуванні статутних капіталів нових господарських товариств. Отже, інтелектуальну власність можна

вносити до статутного капіталу замість майна, грошей та інших матеріальних цінностей, для чого необхідна лише добра воля всіх засновників.

Використання інтелектуальної власності в статутному капіталі дозволяє:

1. сформувати значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів й забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій, використовуючи інтелектуальну власність як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;

2. амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі і замінити її реальними коштами, включаючи амортизаційні відрахування на собівартість продукції, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;

3. авторам і підприємствам - власникам інтелектуальної власності - стати засновниками (власниками) при організації дочірніх і самостійних фірм без відгалуження коштів.

Внесення прав на об'єкти інтелектуальної власності до статутного капіталу замість "живих грошей" надає також:

право на отримання частки прибутку (дивідендів);

право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління;

право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації підприємства тощо.

РОЗДІЛ 9. ПРЕДАЧА ПРАВА НА ВИКОРИСТАННЯ ВИНАХОДУ

9.1. Ліцензії на право користування об'єктами інтелектуальної власності.

Якщо власник прав на об'єкт інтелектуальної власності не передбачає використовувати його у власному виробництві чи розпочати новий бізнес або створити спільне підприємство, він може передати повністю або частково права власності на об'єкт інтелектуальної власності іншій фізичній або юридичній особі.

Майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності є сукупністю права володіти, користуватися і розпоряджатися цим об'єктом.

Власник прав на будь-який об'єкт промислової власності (ліцензіар) може продати ліцензію (видати дозвіл на користування об'єктом інтелектуальної власності) будь-якій особі (піцензіату), якщо він не хоче або не в змозі використовувати відповідний об'єкт.

Продаючи ліцензію переслідують мету отримати прибуток, не втрачаючи капіталу на виробництво та освоєння ринку. Продаж ліцензії - це шлях впровадження технології на ринку без продажу товарної продукції. Доходами від продажу ліцензій юридичні або фізичні особи покривають свої витрати на наукові дослідження.

За сучасних умов найбільш поширеною правовою формою використання об'єктів інтелектуальної власності є **ліцензійні договори**.

Право на використання винаходу може бути передано у повному обсязі або частково шляхом видачі дозволу (ліцензії) на його використання. Правовою формою видачі ліцензії є ліцензійний договір.

Власник патенту, крім патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель, має право подати до Установи для офіційної публікації заяву про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу корисної моделі). У цьому разі річний збір за підтримання чинності патенту зменшується на 50 відсотків починаючи з року, наступного за роком публікації такої заяви.

Особа, яка виявила бажання скористатися зазначеним дозволом, зобов'язана укласти з власником патенту чи деклараційного патенту договір про платежі. Спори, що виникають під час виконання цього договору, вирішуються у судовому порядку.

Ліцензійний договір – це двостороння угода, за якою сторона, що володіє виключним правом на використання винаходу (ліцензіар), надає іншій стороні (ліцензіату) дозвіл (ліцензію) на використання винаходу, а ліцензіат зобов'язується сплачувати ліцензіару платежі та здійснювати інші дії, що передбачені договором.

За ліцензійним договором сторона, що має право власності (виключне право) на об'єкт інтелектуальної власності (**ліцензіар**), надає іншій стороні

(ліцензіату) дозвіл на право використання відповідного об'єкта інтелектуальної власності.

Предметом ліцензійного договору є право на використання запатентованого винаходу разом з іншими правами інтелектуальної власності, що передаються за ліцензійним договором.

Предмет договору, з юридичної точки зору, є основою для визначення обсягу прав ліцензіата, встановлення правових меж, в яких він може використовувати одержані за договором права, а також підставою для виплати ним ліцензійної винагороди ліцензіару.

Ліцензійний договір вважається дійсним, якщо він укладений у письмовій формі і підписаний сторонами.

Ліцензійний договір передбачається платним.

З якого часу ліцензійний договір набуває чинності?

Якщо не передбачено інше, ліцензійний договір набуває чинності стосовно сторін з моменту його підписання сторонами.

Як регулюються правовідносини сторін ліцензійного договору?

Ліцензійний договір – це договір, особливість якого полягає в тому, що права на використання запатентованого винаходу, що передаються, обмежені строком дії, територією, на якій вони діють, та обсягом прав, що охороняються.

Ліцензійний договір – це сукупність прав і обов'язків сторін та порядок їх виконання, і тому до нього, як до одного із різновидів угод у цивільному праві, застосовуються правила, встановлені для угод.

Ліцензійний договір – це єдиний документ, який регулює права та обов'язки сторін щодо використання запатентованого винаходу, їх взаємні розрахунки та матеріальну відповідальність.

Коли можна укласти ліцензійний договір?

Укласти ліцензійний договір на використання запатентованого винаходу можна від початку дії виключних прав, тобто від дати публікації в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту на винахід і тільки в межах строку його дії.

Чи можна використовувати винахід до одержання патенту?

Так, якщо Ви подали заявку на винахід, але ще не одержали патент, Ви можете використовувати винахід.

9.2. Види ліцензій.

Практика виробила три види ліцензійних договорів:

1. повна ліцензія;
2. виключна ліцензія;
3. невиключна або проста ліцензія.

Вид ліцензії визначається обсягом прав, що передаються за ліцензійним договором.

Повна ліцензія.

При повній ліцензії до ліцензіата переходять усі майнові права, що випливають із патенту, на строк дії договору. Продаж прав у повному обсязі здебільшого проводиться через договір купівлі-продажу як договір обмінної угоди, за яким у результаті передачі права власності на об'єкт інтелектуальної власності (продажу охоронного документа - патенту або свідоцтва) власник як сторона, яка продає, втрачає всі майнові права на нього. Тобто якщо продано патент на винахід, то він перереєстровується на ім'я нового правовласника і до останнього переходять всі майнові права на цей об'єкт. Ліцензіар є лише номінальним патентовласником, але тільки на строк чинності договору. По скінченні строку повної ліцензії майнові права патентовласника відновлюються в повному обсязі. Отже, повна ліцензія подібна до договору купівлі-продажу, але тільки на певний строк.

Договір повної ліцензії занадто обмежує права патентовласника, що в умовах розвиненої ринкової економіки не є доцільним. Завдяки виключній або невиключній ліцензії патентовласник може одержати кращий прибуток, ніж від продажу повної ліцензії. Це зумовило значне витіснення з ринку міжнародної торгівлі ліцензіями таку її форму як повна ліцензія. Зараз повна ліцензія навіть не згадується в законодавствах про інтелектуальну власність.

Частіше передається лише право користування об'єктом інтелектуальної власності.

Придбання або продаж ліцензії є діловою угодою. Факт продажу або купівлі ліцензії юридично оформляється ліцензійним договором, який відрізняється від інших договорів купівлі-продажу тим, що продається або купується нематеріальний об'єкт. Ліцензіат отримує право на використання винаходу лише на обумовленій ліцензійним договором території та на певний термін.

Виключна ліцензія.

Виключна ліцензія передбачає надання дозволу на право використання об'єкта інтелектуальної власності іншій особі (ліцензіату). При цьому ліцензіар зберігає за собою право на використання цього ж об'єкта, але не має права видавати ліцензію на право використання цього ж об'єкта іншим особам. Виключна ліцензія видається тільки одній особі.

За виключною ліцензією власник виключних прав (ліцензіар) надає дозвіл на використання винаходу іншій особі (ліцензіату) в певному обсязі, на визначеній території, на обумовлений строк, залишаючи за собою право використовувати свій винахід лише у частині, що не передається за ліцензійним договором. При цьому ліцензіар не має права надавати ліцензії на використання цього об'єкта іншим особам на тій же території в обсязі наданих ліцензіату прав. Але має право видати ліцензію іншим особам за межами виданих ліцензій.

Іншими словами, право на використання винаходу на території дії договору належить виключно ліцензіату (власнику виключної ліцензії), який отримує право і на видачу субліцензій.

Різновидом виключної ліцензії є **одинична ліцензія**, яка також видається тільки одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання винаходу у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у даній сфері.

Запам'ятайте: Якщо Ви власник виключної ліцензії, це означає, що ніхто інший, включаючи Вашого ліцензіара, на має права використовувати винахід на території дії договору в обсязі, який Ви одержали за ліцензією.

Якщо ліцензіар має наміри сам використовувати винахід, не зважаючи на існування виключної ліцензії, таке право обов'язково повинно бути обумовлене у ліцензійному договорі.

Обмеження прав ліцензіата.

Права ліцензіата на використання винаходу, які він одержав за виключною ліцензією, можуть бути обмеженими ліцензіаром стосовно:

- строку дії договору, який може бути меншим, ніж строк дії патенту;
- території дії договору, яка може обмежуватись конкретним підприємством, областю тощо;
- виду використання (тільки виробництво або тільки продаж тощо).

Але при обмеженні прав ліцензіата повинні враховуватись вимоги Закону України „Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 3 березня 1998 р., зокрема, про недопустимість нав'язування ліцензіаром таких умов договору або додаткових умов, які ставлять ліцензіата у нерівне становище, у тому числі нав'язування товару, непотрібного ліцензіату.

Субліцензійний договір.

Ліцензійний договір про надання ліцензіатом (власником виключної ліцензії) права на використання винаходу (об'єкта інтелектуальної власності) іншій особі у ліцензійній практиці називають **субліцензійним договором**.

Ліцензіат має право укласти субліцензійний договір лише у випадках, передбачених ліцензійним договором.

Відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо ліцензійним договором не передбачено інше.

У разі надання субліцензії правовідносини між ліцензіаром і ліцензіатом зберігаються. Субліцензіат не вступає у прямі договірні відносини з ліцензіаром (власником патенту на винахід). Відповідальність за виконання субліцензійного договору перед ліцензіаром несе ліцензіат, який видав субліцензію.

Економічна суть надання субліцензії полягає у тому, що за допомогою субліцензіата ліцензіат має можливість якнайбільше задовольнити попит на „продукцію по ліцензії” на території дії договору, якщо він не в змозі задовольнити таку потребу сам.

Тільки ліцензіат, який одержав виключні права на використання винаходу, має право на видачу субліцензій.

Обсяг прав, які надаються за субліцензійним договором, визначається обсягом прав, які одержав ліцензіат за виключною ліцензією, і не може перевищувати їх.

Невиключна ліцензія.

За невиключною ліцензією власник виключних прав (ліцензіар) надає іншій особі (ліцензіату) дозвіл на використання винаходу, зберігаючи за собою право на використання цього винаходу, включаючи право видачі ліцензій іншим особам. У цьому випадку ліцензіаром може бути як власник патенту, так і власник виключної ліцензії.

Ліцензіат, який одержав невиключну ліцензію, використовує винахід в умовах можливої конкуренції з самим ліцензіаром та іншими ліцензіатами.

Невиключні ліцензії, як правило, надаються на виробництво товарів масового побуту для його повного задоволення та для одержання максимально можливого прибутку.

9.3. Грошова винагорода за використання винаходу

За ліцензійним договором завжди передбачається виплата певної грошової винагороди ліцензіару. У більшості випадків продаж ліцензії здійснюється за розрахунковою договірною ціною з орієнтиром на ціни внутрішнього та зовнішнього ринків.

Основними видами ліцензійних платежів є роялті, паушальний та комбінований платежі.

Роялті - вид платежів, який платить ліцензіат ліцензіару протягом усього терміну дії ліцензійного договору чи як відсоток від суми прибутку чи суми обороту від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції.

Паушальний платіж - це виплата ліцензіарові визначеної зафіксованої в договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції.

Комбіновані платежі - найбільш поширені та передбачають виплату ліцензіару ліцензіатом первинного сталого платежу до початку виробництва та збуту ліцензійної продукції з подальшою виплатою залишку розрахункової ціни ліцензії як роялті після того, як буде налагоджено виробництво ліцензійної продукції. Таким чином, ліцензіар має можливість отримувати відрахування від реального доходу ліцензіата протягом усього терміну дії ліцензійного договору.

Патентовласник може отримати додатковий прибуток від використання свого об'єкта інтелектуальної власності за рахунок платежів за договором франшизи (в Україні - це договір комерційної концесії). Правовласник (franchiser) дозволяє іншій особі (franchisee) використовувати права на промислові зразки, фірмові найменування, торговельні марки, технології, комерційну таємницю тощо.

Різниця договору франшизи від звичайного ліцензійного договору у тому, що права передаються на пільговій, привілейованій основі. Так, користувач отримує вже готову технологію під відомою торговельною

маркою. Тому йому не потрібно відвойовувати місце на ринку, а його ризики зводяться до мінімуму. Договір франшизи повинен містити умову про те, що якість товарів та послуг franchisee буде не нижчої якості товарів і послуг franchiser, а останній буде здійснювати контроль за використанням цієї угоди.

Відносно новою формою комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності є лізинг. За договором лізингу передається різне технологічне обладнання, верстати, прилади тощо, які виконані на рівні винаходів і захищені патентами. Тобто разом з технологічним обладнанням і процесом передається право користуватися об'єктом інтелектуальної власності.

Вибір такої форми комерціалізації, як лізинг дозволяє починаючим підприємцям відкривати і розширяти свій бізнес навіть при досить обмеженому стартовому капіталі, оперативно використовуючи у виробництві сучасні досягнення науково-технічного прогресу.

9.4. Обов'язкові умови та реквізити ліцензійного договору.

Досвіду використання об'єктів інтелектуальної власності в Україні ще не накопичено. Основні умови та реквізити договорів поки що не типізовані у відповідних зразкових чи примірних договорах. Тому дуже важливо визначити зміст та основні умови передусім ліцензійного договору, який стає єдиним і основним документом, що регулюватиме права і обов'язки сторін у відносинах щодо використання об'єктів інтелектуальної власності, взаємні розрахунки і майнову відповідальність тощо. Найчастіше спори виникають саме через прогалини в укладеному договорі, його нечіткість, неконкретність тощо. Варто врахувати й те, що при виробленні проекту договору багато його умов характеризуються невизначеністю стосовно того, який ефект буде досягнуто в результаті використання об'єкта інтелектуальної власності. Це значно ускладнює укладання договору.

Ліцензійний договір має відповідати докладним, однозначним формулюванням, що не допускають їх двозначного тлумачення, конкретній характеристиці предмета договору, прав і обов'язків, відповідальності тощо.

Ліцензійний договір має передбачати способи використання об'єкта інтелектуальної власності (конкретні права, що передаються за таким договором, строк дії і територію, на які передається право), розмір винагороди і/або порядок визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання об'єкта інтелектуальної власності, порядок і строки її виплати, а також інші умови, які сторони визнають за доцільне включити до договору.

У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про спосіб використання об'єкта інтелектуальної власності договір вважається укладеним на такі способи використання об'єкта інтелектуальної власності, які можуть вважатися необхідними для досягнення наміру сторін, що був визначений при укладенні договору.

Якщо в ліцензійному договорі не зазначені строки, на які видається право, договір може бути розірваний ліцензіаром за спливом п'яти років від дати його укладення, якщо користувач буде письмово повідомлений про це за шість місяців до розірвання договору.

Якщо в договорі не містяться умови про територію, на яку видається право, чинність його поширюється на територію України.

Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта інтелектуальної власності, які на момент укладення договору були невідомі.

Умови ліцензійного договору, що обмежують авторів або винахідників у створенні в майбутньому нових об'єктів інтелектуальної власності на певну тему або в певній галузі, є недійсними.

Умови ліцензійного договору, які суперечать чинному законодавству, також визнаються недійсними.

Бажано, щоб ліцензійний договір мав преамбулу, в якій чітко і докладно були б визначені права ліцензіата на предмет договору, наприклад, назва винаходу, номери патентів, виробничий досвід, ноу-хау тощо. У ній має бути викладене бажання ліцензіата придбати певні права на об'єкт інтелектуальної власності та його мета.

У преамбулі слід дати докладне визначення понять (термінів), які використовуються в тексті договору.

Законодавством визначені обов'язкові умови та реквізити ліцензійного договору. В ньому повинні бути зазначені:

- сторони договору: повне найменування та юридична адреса – для юридичної особи; прізвище, ім'я по – батькові та адреса – для фізичної особи;

- номер патенту;
- назва винаходу;
- предмет договору;
- обсяг прав, що передаються;
- права та обов'язки сторін;
- вид ліцензії;
- територія дії ліцензійного договору;
- строк дії ліцензійного договору;
- підписи сторін;
- дата укладання договору.

Слід пам'ятати, що при укладанні ліцензійного договору розділ „Предмет договору” є найбільш складним. Важливо докладно визначити предмет договору. В ньому має бути однозначно сказано, що передається і на яких умовах (право на використання об'єкта інтелектуальної власності, вид ліцензії, технічна документація, ноу-хау, послуги, технічна допомога), а також подана характеристика території, на якій буде вироблятися, застосовуватися, продаватися продукція за ліцензією.

У ліцензійному договорі мають бути докладно визначені права та обов'язки сторін, які обумовлюються предметом договору. В умовах ринкової економіки в договорі слід надійно забезпечити конфіденційність інформації, що міститься в ліцензії. Слід прямо передбачити обов'язок ліцензіата не розголошувати і не передавати третім особам отриману ним інформацію, яка не була опублікована і загальнодоступна на день підписання договору. Така інформація складає комерційну таємницю, яка може в умовах ринку забезпечити ліцензіару виробничий успіх.

Важливе значення в ліцензійному договорі має строк його дії, який обумовлюється такими чинниками: строком дії права інтелектуальної власності, строком морального старіння об'єкта, часом, необхідним для освоєння ліцензії, ступенем заінтересованості сторін у тривалому співробітництві. Строк дії ліцензійного договору не має бути довшим за строк дії права на об'єкт інтелектуальної власності на день підписання угоди.

У договорі варто передбачити наслідки припинення його дії, бо з цим пов'язані важливі правові питання. Таких наслідків може бути два:

а) ліцензіат повертає ліцензіару всю технічну документацію і повністю припиняє використання винаходу і ноу-хау;

б) ліцензіат залишає в себе одержану ним технічну документацію, вправі продовжувати використання винаходу і ноу-хау на власний розсуд, виробляти, використовувати і продавати продукцію за ліцензією.

Суттєвою умовою ліцензійного договору є плата за використання винаходу за ліцензією. Вона може бути двох видів: ціни ліцензії або ліцензійної винагороди. У договорі докладно визначаються строки і порядок платежів. Визначення ціни ліцензії є найбільш складним питанням. Ціна ліцензії є не що інше, як справедливий баланс економічних інтересів ліцензіара і ліцензіата. Вона обумовлюється такими чинниками:

1. економічною і технічною цінністю об'єкта, що забезпечує ліцензіату одержання додаткового прибутку чи іншого економічного ефекту протягом строку дії ліцензійного договору;

2. часом і капіталовкладеннями, необхідними для освоєння ліцензії і організації виробництва продукції за нею;

3. сукупністю прав, що передаються ліцензіату (виключна або невиключна ліцензія);

4. обсягом технічної документації і ноу-хау, що передаються за договором, а також технічною допомогою, що надається при освоєнні ліцензії;

5. строком дії договору; видом і порядком ліцензійних платежів тощо.

Ціна ліцензії є частиною прибутку (економічного ефекту) ліцензіата, який він може одержати від використання винаходу. У світовій практиці поширене визначення ціни ліцензії на основі процентних відрахувань від вартості продукції, що реалізується ліцензіатом, або на основі фіксованого платежу з кожної одиниці продукції в твердій сумі. Ціна ліцензії залежить також і від виду платежів. При одноразовій виплаті ціна буде нижчою,

оскільки вона гарантує ліцензіату отримання всієї вартості ліцензії незалежно від фактичного результату використання винаходу.

Але більш широко практикуються ліцензійні платежі у вигляді поточних відрахувань від прибутку ліцензіата в погодженій сторонами частці протягом строку дії ліцензійного договору. Це можуть бути також комбіновані платежі, за якими ліцензіат виплачує певну суму одноразово або частинами, а потім здійснює поточні відрахування від прибутку.

Форма ліцензійного договору. Ліцензійний договір має бути укладений у письмовій формі, якщо інше не передбачено погодженням сторін. Письмова форма не є обов'язковою для авторських ліцензійних договорів про опублікування творів у періодичних виданнях і енциклопедичних словниках. Ліцензійні договори на право використання об'єктів промислової власності набувають чинності після їх реєстрації у патентному відомстві України.

Як визначитись з вибором виду ліцензії?

Вибір виду ліцензії залежить, перш за все, від попиту на ринку продукції, виготовленої із застосуванням запатентованого винаходу.

Виключні ліцензії краще надавати у тих випадках, коли такий ринок невеликий та винахід має обмежену сферу використання.

Невиключні ліцензії надаються, як правило, у тих випадках, коли є постійний попит на продукцію, виготовлену із застосуванням запатентованого винаходу, а наявність декількох ліцензіатів не буде перешкоджати її реалізації.

Доказом виключної або невиключної ліцензії завжди є відповідь на питання: чи одержав ліцензіат стосовно будь-якого виду використання виключні права, чи ні?

Скільки можна видати ліцензій на підставі одного патенту?

На підставі одного патенту може бути видано:

- декілька виключних ліцензій за умови, що не будуть співпадати території дії виключних прав, наданих за цими ліцензіями, та такі права не будуть взаємно перетинатися (будуть відрізнятися за обсягом прав);
- необмежену кількість невиключних ліцензій.

Хто може надати кваліфіковану допомогу при укладанні договору/ліцензійного договору?

Це є вкрай суттєвим питанням. Відносини сторін при виконанні зобов'язань за договором залежать від того, наскільки вдало він складений. Оскільки договір є юридичним документом, то складати його повинен фахівець. Чим більшою є потенційна комерційна цінність винаходу, тим більшою є необхідність в одержанні професійної допомоги, наприклад, з боку представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного), який має спеціальну кваліфікацію, цілком достатню для надання поради та допомоги з будь-якого питання щодо передачі прав. Можна також скористатися послугами спеціалізованих фірм.

9.5. Відкрита ліцензія.

Законодавство передбачає можливість видачі так званої „відкритої” ліцензії. Якщо власник патенту на винахід зацікавлений у зниженні розміру збору за підтримання чинності патенту, йому державою надана можливість зробити офіційну заяву до Установи про надання дозволу будь-якій особі використовувати зазначений винахід. За таких умов він одержує від держави пільги по сплаті щорічного збору за підтримання чинності патенту, розмір якого знижується на 50%.

У власника патенту також є право відкликати свою заяву.

Порядок надання „відкритої” ліцензії визначено „Інструкцією про розгляд та публікацію заяви власника патенту України про надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі)”.

9.6. Примусове відчуження прав на винахід (корисну модель).

Якщо винахід (корисна модель), крім секретного винаходу (корисної моделі), не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років починаючи від дати публікації відомостей про видачу патенту або від дати, коли використання винаходу (корисної моделі) було припинено, то будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати винахід (корисну модель), у разі відмови власника прав від укладання ліцензійного договору може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання винаходу (корисної моделі).

Права власності на винахід, що засвідчується патентом, можуть бути обмежені на підставі примусової ліцензії. Порядок надання примусової ліцензії визначений законодавством і реалізується двома шляхами:

1. в адміністративному порядку;
2. в судовому порядку.

Адміністративний порядок застосовується, якщо цього вимагають суспільні інтереси та інтереси національної безпеки. У такому разі Кабінет Міністрів України має право на відчуження прав на використання винаходу (корисної моделі) визначеній ним особі без згоди власника патенту (деклараційного патенту) у разі його безпідставної відмови у видачі ліцензії на умовах невиключної ліцензії на використання винаходу (корисної моделі). При цьому:

1. дозвіл на таке використання надається виходячи з конкретних обставин;
2. обсяг і тривалість такого використання визначаються метою наданого дозволу, і у випадку напівпровідникової технології воно має бути лише некомерційним використанням органами державної влади чи виправленням антиконкурентної практики за рішенням відповідного органу державної влади;
3. дозвіл на таке використання не позбавляє власника патенту права надавати дозволи на використання винаходу (корисної моделі);

4. право на таке використання не передається, крім випадку, коли воно передається разом з тією частиною підприємства чи ділової практики, в якій здійснюється це використання;

5. використання дозволяється переважно для забезпечення потреб внутрішнього ринку;

6. про надання дозволу на використання винаходу (корисної моделі) власнику патенту надсилається повідомлення одразу, як це стане практично можливим;

7. дозвіл на використання відміняється, якщо перестають існувати обставини, через які його видано;

8. власнику патенту сплачується адекватна компенсація відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі).

Рішення Кабінету Міністрів України про надання дозволу на використання винаходу (корисної моделі), строк і умови його надання, відміну дозволу на використання, розмір та порядок виплати винагороди власнику патенту можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Власник патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель може видати ліцензію на використання його винаходу (корисної моделі) тільки особі, що має дозвіл доступу до цього винаходу (корисної моделі) від Державного експерта.

Якщо зазначена особа не може досягти із власником такого патенту згоди щодо видачі ліцензії, Кабінет Міністрів України має право дозволити їй використання секретного винаходу (корисної моделі).

Спори щодо умов видачі ліцензій і виплати компенсацій та їх розміру вирішуються у судовому порядку.

Таким чином, винахід може використовуватись тільки в обсязі, визначеному рішенням Кабміну України, в якому також вказується розмір компенсації, що сплачується власникові патенту, порядок її сплати, а також орган, який здійснюватиме контроль за використанням винаходу.

У судовому порядку примусову ліцензію може бути видано за клопотанням зацікавленої особи, направленим до судових органів, якщо власник патенту або його правонаступник не використовував або недостатньо використовував винахід на території України впродовж 3-х років після видачі патенту або його використання було припинено більш, ніж на 3 роки. Проте суд (арбітражний суд) може винести це рішення тільки за таких умов:

1. власник патенту не зможе довести, що факт невикористання винаходу був зумовлений поважними причинами;

2. зацікавлена особа доведе, що вона не змогла на прийнятних умовах укласти ліцензійний договір на використання винаходу з власником патенту;

У законі передбачена можливість видачі примусової ліцензії на залежні винаходи, які не можуть використовуватись без порушення прав власників патентів на залежні винаходи.

Обсяг використання винаходу, строк дії примусової ліцензії, розмір та порядок виплати винагороди власнику патенту зазначаються в рішенні судового органу.

У всіх випадках власник примусової ліцензії не має виключного права на використання винаходу та не має права видавати субліцензії.

9.7. Захист прав патентовласника.

Будь-яке посягання на права власника патенту, передбачені Законом, вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Порушенням визнається будь-яке посягання на права власника патенту, передбачені законодавством про промислову власність. Це може бути неправомірне використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, порушення особистих немайнових прав тощо.

На вимогу власника патенту таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику патенту заподіяні збитки.

Вимагати відновлення порушених прав власника патенту може також особа, яка придбала ліцензію, якщо інше не передбачено ліцензійним договором.

Будь-які спори, що виникають у зв'язку із застосуванням законодавства про промислову власність, розв'язуються судом. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у зв'язку з застосуванням Закону України „Про охорону прав на винаходи корисні моделі”.

Суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

- авторство на винахід (корисну модель);
- встановлення факту використання винаходу (корисної моделі);
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- право попереднього користування;
- компенсації.

Суди розглядають також усі інші спори, пов'язані з охороною прав патентовласників, що надаються законодавством про промислову власність.

9.8. Авторські договори.

Основною правовою формою використання творів науки, літератури і мистецтва є цивільно-правові договори, які дістали назву **авторських**.

Використання твору автора іншими особами (користувачами) здійснюється відповідно до ст. 29 Закону про авторське право на підставі авторського договору.

За таким договором автор зобов'язаний створити і передати замовлений твір або передати готовий твір для використання, а

користувач зобов'язаний використати або почати використання твору передбаченим договором способом в обумовленому ним обсязі, у визначений строк і виплатити автору встановлену договором винагороду.

Це самостійна група договірних зобов'язань, які відзначаються певними особливостями:

1. Передусім, суб'єктами вказаних договорів, з одного боку, завжди є автор (співавтори) або їхні правонаступники, а з іншого боку — як правило, певна організація, яка за родом своєї діяльності може використати твір обумовленим у договорі способом. правонаступниками можуть бути спадкоємці та інші особи, яким автор передав право використання твору.

2. Якщо з боку автора виступають дві або більше особи (співавтори, кілька спадкоємців або інших правонаступників), то для укладання договору необхідна згода усіх цих суб'єктів, незалежно від того, яка частка авторської винагороди їм належить. Без такої згоди твір не можна використовувати. Означені особи можуть доручити ведення переговорів, підписання договору, а інколи й подальшу роботу з автором комусь одному, але таке доручення має бути оформлено в письмовому вигляді, воно становить частину авторського договору.

3. При укладанні авторського договору з кількома співавторами слід з'ясувати характер співавторства — подільне чи неподільне. У першому випадку в договорі може бути відзначено авторство окремих співавторів. Проте в усіх випадках колективного твору укладається один авторський договір.

4. У випадку використання кількох колективних творів на кожний із них укладається окремий авторський договір. Наприклад, із співавторами слів пісні — один договір, а із співавторами музики — другий. У такому випадку це — окремі види творів, а не співавторство.

5. Автор може передати право на використання свого твору як на території України, так і за її межами будь-яким громадянам і юридичним особам, у тому числі іноземним. У більшості випадків контрагентами авторів (співавторів та їхніх правонаступників), як правило, є юридичні особи — державні, громадські, кооперативні та інші організації будь-якої форми власності, які можуть використовувати твір у той чи інший спосіб. Проте в деяких авторських договорах контрагентом автора можуть бути і громадяни, наприклад, замовник у договорі художнього замовлення. Будь-який громадянин може укласти договір із художником або скульптором про створення певного твору. Але у видавничих, постановочних, сценарних та деяких інших авторських договорах контрагентами авторів є, як правило, юридичні особи.

Авторські договори з іноземними авторами укладаються за участю Державного агентства України з авторських і суміжних прав.

6. Важливою особливістю авторських договорів є те, що об'єктами (предметами) їх є нематеріальні блага — твори науки, літератури чи мистецтва. Вони стають об'єктом договору за однієї умови — якщо виражені

в такій об'єктивній формі, яка дозволяє відтворювати і розмножувати їх. Об'єктом авторського договору можуть бути твори, вже створені на момент укладення договору, а також твори, які автор (співавтори) зобов'язуються створити і передати для використання.

Важливою творчою ознакою об'єкта договірних відносин є новизна твору, яка може виявлятися або в самому змісті твору і у формі викладу нового змісту, або тільки у формі викладу вже відомого змісту.

Авторський договір має бути укладений у письмовій формі, якщо законодавством не передбачено інше (п. 2 ст. 29 Закону про авторське право). Письмова форма не обов'язкова для договорів про опублікування творів у періодичних виданнях та енциклопедичних словниках.

9.9. Види авторських договорів.

Існують наступні види авторських договорів:

1. Авторський договір
2. Видавничий договір
3. Договір на депонування рукопису
4. Постановочний договір
5. Сценарний договір
6. Договір художнього замовлення
7. Договір про використання в промисловості неопублікованого твору

декоративно-прикладного мистецтва

Авторський договір — це консенсуальна угода, за якою автор або правонаступники передають готовий твір певній особі для використання, або ж автор бере на себе створити певний твір і передати його для використання обумовленим у договорі способом.

Договір двосторонній, оскільки кожна із сторін наділена певними правами і обов'язками.

Існують конкретні види авторських договорів про передачу твору для використання:

1. договір про видання або перевидання твору в оригіналі (видавничий договір); договір про депонування рукопису;
2. договір про публічне виконання твору (постановочний договір); договір про використання твору в кінофільмі чи телевізійному фільмі (сценарний договір), у радіо-чи телевізійній передачі;
3. договір про створення твору образотворчого мистецтва з метою публічного виставлення (договір художнього замовлення);
4. договір про використання у промисловості твору декоративно-прикладного мистецтва тощо.

Видавничий договір як один й видів авторських договорів характеризується специфічним способом використання твору — виданням і розповсюдженням твору через торгівлю, бібліотеки та інші організації.

Видавничі договори розрізняються за своїм предметом - договори на видання літературних творів, творів образотворчого мистецтва, музичних

творів. Договори на видання літературних творів поділяються на видання оригінальних творів та на видання творів у перекладі як вітчизняних авторів, так і зарубіжних.

Останнім часом все більшого поширення набувають комерційні видавничі договори, за якими видання літературного твору здійснюється видавництвом на кошти самого автора. На автора також покладається обов'язок розповсюдження твору. Ймовірно, що в умовах ринкової економіки ці договори набудуть поширення.

Умови окремих різновидів видавничих договорів багато в чому співпадають, але вони й істотно відрізняються один від одного характером свого предмета. Так, при виданні літературних творів предмет договору визнається видом літератури, її жанром, призначенням. Поданий рукопис має відповідати погодженій заявці, плану, навчальній програмі (для навчальної літератури), обумовленому обсягу. Предмет видавничого договору на видання творів образотворчого мистецтва визначається назвою, темою, сюжетом, видом роботи, її розміром, технікою виконання тощо. Видання музичних творів здійснюється шляхом передачі видавництву нот у вигляді клавiру, партитури.

Видавничий договір може бути укладений як на готовий твір, так і на твір, що буде створено в майбутньому. Цей останній договір називається ще договором замовлення (літературного або художнього).

Договір на депонування рукопису. Депонування означає передачу на зберігання. У тих випадках, коли твір має вузькоспеціалізований характер і необхідно швидко одержати інформацію про нього, вдаються до депонування. За цим договором організація за погодженням з автором передає належним чином оформлений оригінал разом із рефератом твору інформаційному органу, який зобов'язаний безплатно зберігати оригінал і надавати інформацію про нього шляхом публікації реферату. Крім того, цей орган зобов'язаний на замовлення всіх зацікавлених осіб виготовляти копії твору повністю або частково і видавати їм. Частіше за все на депонування передають оригінали рефератів статей, оглядів, монографій, збірників наукових праць, матеріали конференцій, з'їздів, нарад і симпозіумів вузькоспеціалізованого характеру, які видавати друкарським способом немає можливості.

Постановочний договір. Твір може бути випущений у світ публічним виконанням у видовищному закладі. Контрагентами договору є, з одного боку, автор — творець сценічного твору або його правонаступники, а з іншого — видовищний заклад (постановник). За цим договором автор передає або зобов'язується створити і передати видовищному закладу драматичний, музичний або музично-драматичний, хореографічний або пантомімний твір, а заклад-постановник зобов'язується здійснити в межах обумовленого договором або законом строку постановку і публічне виконання твору (випустити його у світ) та сплатити автору винагороду. Винагорода складається з двох частин: одноразової винагороди та збору за кожний спектакль.

Сценарний договір. За цим договором автор передає або зобов'язується створити і передати кіно-, теле- або радіостудії сценарій фільму або теле- чи радіопередачі в обумовлений договором строк, а студія зобов'язується виплатити автору винагороду. Предметом договору може бути твір — літературний сценарій, який має відповідати творчій заявці, що додається до договору. У заявці викладається основна ідея, сюжетний задум і характеристика головних дійових осіб.

Договір художнього замовлення. За цим договором автор зобов'язується створити і передати замовнику в обумовлений договором строк твір образотворчого мистецтва, а замовник зобов'язаний виплатити автору погоджену винагороду. Це поки що єдиний з авторських договорів, у якому контрагентом автора може бути не тільки юридична особа, а й громадянин. Особливість вказаного договору полягає в тому, що замовник не зобов'язаний випускати твір у світ, тобто виставляти твір для публічного огляду. Це право замовника — він може це зробити, а може і не робити.

Предметом договору художнього замовлення є твір образотворчого мистецтва. Це — твори живопису, графіки, скульптури, декоративного мистецтва, фотографічні твори і твори, одержані способами, аналогічними фотографа. Перелік творів образотворчого мистецтва не є вичерпним, оскільки досягнення науково-технічного прогресу обумовлюють появу нових об'єктів авторського права, отже, і нових об'єктів художнього замовлення.

Особливістю цього договору є й те, що твір образотворчого мистецтва, створений на замовлення, переходить у власність замовника, якщо інше не передбачено договором.

Договір про використання в промисловості неопублікованого твору декоративно-прикладного мистецтва. Законодавство не визначає, що слід розуміти під творами декоративно-прикладного мистецтва. Практика виробила тільки приблизний перелік творів, які можуть бути предметом зазначеного договору. Це, наприклад, твори, які мають утилітарне, сувенірне або декоративне призначення і вирізняються оригінальним художньо-естетичним виконанням. Це можуть бути художні вироби побутового призначення, які задовольняють практичні потреби, а також є прикрасою середовища і людини. До цієї категорії практика відносить серветки, килими, хустки, одяг, взуття, вироби із шкіри, кістки, пластмаси, іграшки, значки, сувеніри, вироби зі скла, фарфору, металу, ювелірні і галантерейні вироби тощо.

Особливістю означеного договору є те, що контрагентом автора завжди виступає промислове підприємство, яке зобов'язується випустити у світ твір на промисловій основі. Отже, за цим договором автор передає або зобов'язується створити і передати твір декоративно-прикладного мистецтва підприємству, яке зобов'язується випустити його у світ на промисловій основі. Твір має бути придатним для використання в промисловості і відповідати певним художньо-естетичним вимогам. Визнання твору об'єктом декоративно-прикладного мистецтва, і отже, його придатності для використання в промисловості здійснюють спеціалісти (художні ради).

Зміст авторських договорів. Як і будь-який цивільно-правовий договір, авторський договір має відповідати вимогам закону і містити усі необхідні умови та реквізити, без яких договір є недійсним (сторони договору, їх адреси і місцезнаходження тощо). Сторонами в авторських договорах з одного боку завжди є громадянин — автор або його правонаступники, а з другого, як правило, — юридична особа, яка за родом своєї діяльності має змогу випустити твір у світ. Це можуть бути державні, колективні, акціонерні та інші організації будь-яких форм власності. Із цього загального правила є лише два винятки — у договорі художнього замовлення замовником може бути і громадянин, а в договорах про депонування рукописів з обох боків виступають організації.

Об'єктом договору, як уже зазначалось, є результат творчої праці — твір, втілений у таку об'єктивну форму, що робить його придатним для сприйняття іншими способами, відтворення і розповсюдження.

Використання твору допускається виключно на основі авторського договору з автором або іншою особою, яка має авторське право (ст. 29 Закону про авторське право). Форма авторського договору письмова, якщо законодавством не передбачено інше. Недодержання простої письмової форми, що вимагається законом, у разі виникнення спору позбавляє сторони змоги посилатися для підтвердження угоди на показання свідків. Однак недодержання письмової форми не спричинює недійсності авторського договору. Більш того, закон допускає в окремих випадках можливість укладати авторський договір в усній формі, наприклад, про опублікування творів у періодичних виданнях та енциклопедіях.

Строки в авторських договорах мають суттєве значення. Для різних авторських договорів вони неоднакові. У видавничому договорі слід розрізняти строк його дії, строк випуску твору у світ, строк подання роботи до видавництва за договором замовлення, строки для розгляду і оцінки твору та інші. Відповідно до чинного законодавства видавничий договір діє протягом встановленого строку. Безстрокові договори не допускаються.

Строк для випуску твору в світ менший від строку дії видавничого договору. Цей строк конкретизується в Типових видавничих договорах. Так, твір обсягом до 10 авторських аркушів має бути випущений у світ протягом 1 року, понад 10 авторських аркушів — протягом 2 років.

Типові видавничі договори передбачають також конкретні строки для подання твору до видавництва. Строк, протягом якого автор зобов'язаний створити і передати видавництву обумовлений договором твір, визначається тільки угодою сторін, він не підлягає нормуванню.

Строки розгляду і оцінки твору нормовані і не можуть змінюватися угодою сторін ні в більший, ні в менший бік.

Відповідно до Типового видавничого договору рукопис вважається таким, що надійшов до видавництва, якщо він поданий комплектне, належним чином оформлений і протягом 10 днів після його одержання видавництво не пред'явило авторові претензій щодо оформлення чи комплектності рукопису.

Протягом 30 днів і додатково ще по 4 дні на кожний авторський аркуш видавництво зобов'язане розглянути поданий у належному вигляді рукопис і повідомити автора або про схвалення твору, або про його відхилення на підставах, передбачених договором, або про внесення до твору необхідних поправок з точним визначенням їх суті. Виправлений автором рукопис видавництво має розглянути протягом 15 днів і додатково по 2 дні на кожний авторський аркуш. Якщо авторові протягом зазначеного строку не було надіслано повідомлення, твір вважається схваленим. Для інших видів авторських договорів відповідними типовими договорами також встановлені конкретні строки для створення і передачі твору організації, для його розгляду і опрацювання, але іншої тривалості.

Усі авторські договори двосторонні, тобто кожна із сторін наділена певними правами та обов'язками.

Обов'язки автора твору. За авторським договором (крім договору про депонування рукопису) автор передає або зобов'язується створити і в обумовлений договором строк передати організації (або громадянину — в договорі художнього замовлення) оформлений відповідно до встановлених вимог твір.

Автор твору зобов'язаний (там, де це передбачено типовим договором) вносити за вказівкою організації зміни і поправки, якщо вони виходять за межі умов договору. Інколи виникає необхідність внести відповідні зміни, поправки або доповнення навіть після схвалення твору. У таких випадках автор зобов'язаний доопрацювати твір, внести відповідні зміни, поправки чи доповнення.

Автор зобов'язаний на вимогу видавництва і без додаткової винагороди вчитати коректуру, для чого угодою сторін визначається певний строк.

Обов'язки особи, яка використовує твір. Організація, з якою укладено авторський договір про створення і передачу для використання твору, зобов'язана прийняти обумовлений договором твір, розглянути його в усталені строки і відповідно оцінити його. Власне прийняти твір — означає схвалити якість його оформлення. Якщо твір оформлено належним чином, автору видається розписка (повідомлення) про те, що твір прийнято. В усталені строки видавництво має розглянути твір і прийняти рішення про схвалення твору, його доопрацювання або відхилення. Якщо доопрацювання твору з об'єктивних причин неможливе або після доопрацювання було визнано його непридатність для використання, авторський договір підлягає розірванню.

Основним обов'язком особи, яка прийняла твір для використання, є випуск його у світ в усталені строки. Відповідно до Закону про авторське право твір вважається випущеним у світ (опублікованим), якщо випущено в обіг примірники твору або твір публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню або в будь-який інший спосіб повідомлений невизначеному колу осіб.

Якщо ж організація протягом визначеного договором строку не здійснила або не почала використання схваленого нею твору, вона

зобов'язана на вимогу автора сплатити йому обумовлену винагороду повністю, якщо не доведе, що використати твір не змогла через обставини, які залежать від автора.

РОЗДІЛ 10. УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

10.1. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності

Як і будь-який товар, об'єкт інтелектуальної власності має свій життєвий цикл. Можна виділити п'ять етапів життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності.

1. створення об'єкта інтелектуальної власності,
2. набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності,
3. використання (комерціалізація) прав на об'єкт інтелектуальної власності,
4. захист прав інтелектуальної власності,
5. утилізація об'єкта інтелектуальної власності.

Створення об'єкта інтелектуальної власності розпочинається з ідеї. Наприклад, це може бути ідея винаходу або художнього твору. У підприємницькій діяльності ідеї, як правило, направлені на підвищення конкурентоспроможності технологій або виробів. Далі йде розроблення цієї ідеї. Наприклад, якщо це винахід, то необхідно зробити патентний пошук, щоб переконатися, що таких винаходів ще не було. Потім перевірити цю ідею експериментально. Закінчується створення об'єкта інтелектуальної власності оформленням його на матеріальному носії (папері, електронному носії тощо) таким чином, щоб він став зрозумілим для інших осіб.

Набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності, як правило, завершується отриманням від держави охоронного документа - патенту або свідоцтва на нього. Наявність такого документа у великій мірі унеможливорює порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності з боку недобросовісних конкурентів.

Використання прав на об'єкти інтелектуальної власності є найпродуктивнішим етапом їх життєвого циклу. До цього етапу об'єкти інтелектуальної власності не приносять користі розробнику. Навпаки, витрачалися кошти на їх створення та набуття правової охорони. І тільки на етапі використання (комерціалізації) компенсуються попередні витрати, а також одержується прибуток - власне те, для чого в більшості випадків створюються об'єкти інтелектуальної власності.

Захист прав здійснюється у випадку, коли ці права порушуються недобросовісним конкурентом. Чинне законодавство України надає власнику прав на об'єкт права інтелектуальної власності декілька шляхів захисту своїх прав. Нині розгляд справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності, здійснюється в адміністративному або судовому порядку.

Утилізація є останнім етапом життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності. Оскільки за визначенням об'єкт інтелектуальної власності є нематеріальним, то немає необхідності його знищувати або переробляти у щось інше. Просто після закінчення юридично визначеного строку дії прав інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності і переходить у

суспільне надбання. Тобто будь-хто може його використовувати без дозволу правовласника.

10.2. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі його створення

На цьому етапі необхідно відповісти на питання:

"Який товар буде конкурентоздатним і мати попит на ринку у майбутньому, можливо через кілька років?" І тільки після цього варто приступати до його розроблення. Необхідно виробити стратегію фірми. Спланувати капіталовкладення в інтелектуальну власність, визначити ресурси, що необхідні для розроблення нової технології і забезпечення конкурентоздатності як самої технології, так і товарів, що виробляються на її основі. Необхідно також оцінити можливості основних конкурентів.

При визначенні стратегії фірми щодо розроблення об'єктів права інтелектуальної власності, їх правової охорони і подальшого використання неоціненну користь надають патентні дослідження, що проводяться за допомогою патентної інформації.

Патентна інформація - це технічна і правова інформація, що міститься в офіційних періодичних публікаціях відомств інтелектуальної власності, які є в усіх країнах, де законодавством передбачена правова охорона об'єктів інтелектуальної власності. Майже дві третини технічної інформації, що розкривається у патентній інформації, більш ніде не публікується.

Патентна інформація допомагає:

- відслідковувати передові досягнення у даній сфері;
- знайти партнерів по бізнесу;
- знайти постачальників та матеріали;
- відстежувати діяльність реальних і потенційних конкурентів;
- знайти відповідні ринки.

Технічна інформація, яка міститься в патентних документах, дозволяє:

- уникнути зайвих витрат на дублювання досліджень;
- виявити і оцінити технологію для ліцензування та передання технології;

- знайти альтернативні технології;
- бути на сучасному рівні у певній галузі;
- знайти готові рішення технологічних проблем;
- знайти ідеї для подальших інновацій.

І, нарешті, патентна інформація може використовуватися для того, щоб:

- уникнути можливих проблем з порушенням прав власників охоронних документів на об'єкти промислової власності;
- оцінити патентоспроможність власних винаходів;
- заперечувати проти видачі патентів, які знаходяться у колізії з патентом, що належить певному підприємству.

10.3. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі набуття прав

Якщо отримано результат інтелектуальної діяльності, який відповідає юридичним вимогам щодо об'єкта прав інтелектуальної власності, наприклад, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, комп'ютерної програми, твору літератури тощо, виникає принципове питання: "Чи слід надавати результату інтелектуальної діяльності правову охорону патентом або свідоцтвом?"

Надання правової охорони є доцільним, якщо:

- об'єкт охорони є невідомим раніше, тобто він не є рівнем техніки;
- охорона надає виключне право на об'єкт передбачуваної охорони;
- об'єкт охорони є комерційно значущим;
- об'єкт охорони сприятиме зменшенню витрат компанії;
- об'єкт охорони сприяє задоволенню потреб споживача;
- об'єкт охорони сприяє зміцненню положення на ринку чи положення компанії у певній галузі;
- об'єкт охорони буде сприйнятий ринком, тобто буде на нього попит;
- об'єкт охорони є таким, що потенційно може ліцензуватися;
- витрати на правову охорону будуть меншими ніж доход від його використання;
- об'єкт охорони підвищує цінність сумарних активів.

Але навіть якщо потенційний об'єкт охорони відповідає більшості з перерахованих вище критеріїв, слід подумати про альтернативний варіант охорони в режимі комерційної таємниці (ноу-хау). Така охорона доцільна у випадку, якщо охорона патентом чи свідоцтвом є слабкою і її може обійти конкурент, наприклад, отримавши схожий патент.

Якщо прийняте рішення про набуття правової охорони, то необхідно відповісти на друге важливе питання:

"Коли надавати правову охорону?". Як правило, не слід отримувати патент на початковій стадії розроблення ідеї або коли ще не готова виробнича база для її реалізації. У цьому випадку конкуренти, ознайомившись з описом винаходу, можуть випередити розробника об'єкта інтелектуальної власності з виходом інноваційного товару на ринок. Оптимальним варіантом є отримання патенту в момент виходу товару на ринок. У цьому випадку конкурент не встигне спрацювати на випередження.

10.4. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі використання прав

Є кілька стратегій, яких дотримується фірма при використанні прав на об'єкти інтелектуальної власності.

По-перше, це стратегія захисту від конкурентів за допомогою отримання монопольного права на виробництво нової продукції на період продажу її на ринку. При цьому необхідно визначити оптимальний спосіб і територію реєстрації виключних прав. Важливим є забезпечення патентної чистоти виробів з тим, щоб уникнути значних витрат у разі порушення прав.

По-друге, це стратегія ліцензування на основі отримання монопольних прав на технологію виробництва, що примушує інших виробників придбати у власника прав дозвіл на використання цієї технології за ліцензійним договором. Ця стратегія дає можливість контролювати ринок і переслідувати недобросовісних конкурентів.

По-третє, це стратегія формування уставного капіталу підприємства шляхом внесення до його складу прав на об'єкти інтелектуальної власності, що мають визначену вартість. Для підприємця, особливо початківця, ця стратегія дозволяє без використання грошей формувати значний за розміром уставний капітал та зайняти на ринку активну позицію.

По-четверте, це стратегія створення іміджу компанії. Ця стратегія спрямована на те, щоб шляхом управління інтелектуальної власності підвищити інвестиційну привабливість підприємства.

10.5. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі захисту прав

Разом із збільшенням кількості об'єктів інтелектуальної власності, ростом конкуренції на ринках товарів і послуг зростає кількість порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності недобросовісними конкурентами. Для боротьби з цим явищем підприємства створюють служби безпеки, що займаються попередженням і виявленням правопорушень, а також захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Судовий порядок захисту прав є найбільш ефективним, але практика показує, що тільки незначний відсоток спорів щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності вирішується у суді. Як правило, сторони погоджуються на мирову, щоб уникнути значних фінансових витрат, а також ризику втрати свого бізнесу.

У великій мірі зменшенню кількості правопорушень сприяє політика фірми, що спрямована на профілактику правопорушень.

10.6. Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі утилізації

Як уже відмічалось вище, після закінчення юридично визначеного строку дії прав на об'єкт інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності і переходить у суспільне надбання. Тобто його може використовувати без дозволу правовласника будь-хто. Тому на цьому етапі підприємство повинно спрогнозувати наслідки вичерпання прав на свої об'єкти інтелектуальної власності, а з іншого боку, відкривається можливість

безоплатного використання науково-технічних і технологічних розробок, права на які належали до їх вичерпання іншими правовласниками. Для багатьох підприємств це невичерпна, а часто і єдина можливість використати у своїй діяльності досягнення науково-технічного прогресу.

РОЗДІЛ 11. ПРАВОВІ ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ТОВАРНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ І ПОСЛУГ.

Ринкова економіка зумовлює необхідність чіткого розмежування як учасників цивільного обороту, так і товарів та послуг, що заповнили ринок. За радянських часів особливої потреби в такому розмежуванні не виникало. Радянський ринок здебільшого відчував постійну нестачу товарів і послуг, завдяки чому проблеми регулювання правових відносин, що складались у сфері створення і використання розрізняльних символів чи якихось інших позначень, не виникало. Щоправда, був прийнятий нормативний акт про товарні знаки. Проте він застосовувався в торгівлі колишнього СРСР із зарубіжними країнами, а в межах самого СРСР — нечасто.

Власного законодавства про товарні знаки Україна не мала.

Із переходом України до ринкової економіки різко зросла потреба в правовому регулюванні відносин у галузі індивідуалізації не лише товарів і послуг, а й учасників цивільного обороту. 15 грудня 1993 р. був прийнятий Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" (далі — Закон про товарні знаки), який на даний час діє в редакції від 21 грудня 2000 року. У розвиток цього Закону ДДІВ України прийняв ряд відомчих нормативних актів.

Закони про фірмове найменування (фірму) і про місце походження товару поки що не прийняті, але потреба в них є, і безумовно, вони будуть розроблені та прийняті найближчим часом. Цього вимагають інтереси розвитку підприємництва. Охорона права інтелектуальної власності на комерційне найменування офіційно запроваджується лише новим Цивільним кодексом (ЦК) України. Спеціального закону про охорону цього об'єкта в Україні не було. Фактично така охорона здійснювалася Положенням про фірму від 22 червня 1927 року та Законом України „Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991 року з наступними змінами і доповненнями.

Підприємницька діяльність в умовах сучасної ринкової економіки надзвичайно різноманітна, багатoproфільна. Водночас багато підприємств виробляють одну і ту саму продукцію, надають одні й ті самі послуги, але неоднакової якості і рівня. Споживачеві інколи буває непросто відрізнити товар одного підприємства від такого самого товару, що виробляється іншим підприємством. Саме в цьому можуть допомогти правові засоби індивідуалізації товарів, послуг і самих виробників, посередників тощо. Саме цими чинниками було зумовлено прийняття Закону про товарні знаки.

Зазначені знаки допомагають споживачеві розрізнити однорідні товари різних виробників. Проте в сучасних умовах ринкової

економіки одних таких знаків уже замало. Виникла потреба розрізнити виробників, що створюють товари одного і того самого виду, підприємців, що надають подібні між собою послуги. Тому у світовій практиці виник такий засіб розпізнання виробників, як їх назва, найменування, фірма. Але якщо одна фірма виробляє товари чи надає послуги, які роблять їй честь, то її назвою можуть скористатися також інші підприємці, котрі виробляють товар

нижчої якості, що не користується попитом, з метою ввести споживачів у оману. Тому виникла необхідність надати правову охорону найменуванню або фірмі, щоб ними не могли неправомірно скористатися інші особи. Так склався цивільно-правовий інститут — право на фірмове найменування або просто право на фірму, завданням якого є індивідуалізація виробників з метою захисту їх ділової репутації від неправомірних посягань третіх осіб.

Крім товарних знаків, виникла необхідність ще в одному правовому засобі для розрізнення товарів одного і того самого виду. На ринку має значення не тільки якість товару, його зовнішній вигляд та його виробник. Часто на якісні характеристики товару впливають природні властивості географічного району місця виготовлення товару, що зумовлює його попит (наприклад, миргородська вода, оболонське пиво). Отже, виникла необхідність розрізняти певні товари і за місцем їх виробництва. Так з'явився ще один цивільно-правовий інститут — право на найменування місця походження товару. Географічні позначення охороняються Законом України „Про охорону прав на зазначення походження товарів” від 16 червня 1999 р. в редакції від 21 грудня 2000 року.

Тож склалася група із **трьох цивільно-правових інститутів**, завданням яких є індивідуалізація учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Це право на знаки для товарів і послуг, право на найменування (фірму), право на найменування місця походження товару.

Норми про охорону прав інтелектуальної власності на торговельні марки, комерційні найменування та географічні зазначення в новому ЦК викладено в Главі 43 "Право інтелектуальної власності на комерційне найменування" - 3 статті; в Главі 44 "Право інтелектуальної власності на торговельну марку" - 9 статей; в Главі 45 "Право інтелектуальної власності на географічне зазначення" - 4 статті. Усього ці три субінституції містять 16 статей. Названі законодавчі акти про охорону зазначених об'єктів містять: Положення про фірму - 14 статей; Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" - 24 статті; Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" - 26 статей. Усього 64 статті проти 16 статей ЦК.

Не всі статті згаданих законодавчих актів за своєю юридичною природою є цивільно-правовими. Там чимало організаційно-правових і адміністративно-правових норм. І все ж слід визнати, що ЦК зазначеним субінституціям приділив недостатню увагу. Проте, у вказаних Главах викладено принципові цивільно-правові засади охорони прав на комерційне найменування, торговельні марки і географічні зазначення.

Але наявність зазначених субінституцій у ЦК України явище, безперечно, позитивне.

Принциповими цивільно-правовими засадами названих субінституцій є такі положення:

- 1) комерційне найменування, торговельні марки, географічні зазначення проголошено об'єктами правової охорони;
- 2) вони є результатами інтелектуальної, творчої діяльності;

3) комерційне найменування, торговельні марки, географічні зазначення проголошено об'єктами права інтелектуальної власності;

4) ці об'єкти є об'єктами цивільного обігу.

Достоїнством ЦК стосовно охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг є максимальне наближення основних цивільно-правових засад цієї охорони до міжнародних стандартів. У них враховано як міжнародний досвід, так і найновіші досягнення національної цивільно-правової науки та правозастосовної практики.

11.1. Знаки для товарів і послуг.

Знак для товарів і послуг (далі — знак) — це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб. Однакові товари можуть виготовлятися різними виробниками та розповсюджуватись різними продавцями. При здійсненні покупки споживач орієнтується на знаки, які виступають гарантом якості уже відомого йому товару. Іншими словами, конкуруючі товари розрізняються лише знаками.

В умовах ринкової економіки істотно зростає значення знаків для розрізнення одних і тих самих товарів, що виробляються різними виробниками, чи послуг, що надаються різними особами. Коли виробництво товарів і надання послуг переважають попит, гостро постає питання певної їх індивідуалізації. Товари і послуги, що виробляються (надаються) різними підприємствами, завжди вирізняються якимись характеристиками, ознаками, якістю тощо. Споживач має напевне знати, хто виробник того чи іншого товару, хто надає ті чи інші послуги, чим характеризується той чи інший товар (послуги), який товар вигідніше придбати, які послуги відзначаються вищою якістю тощо. Тут споживачеві допомагають знаки для товарів і послуг (більш усталений термін — "товарні знаки").

Товарний знак — це знак, який допомагає відрізнити продукт(товар) одного підприємства від подібного продукту(товару) іншого виробника. Цей товар повинен мати розпізнавальний знак, щоб покупець міг зробити свій вибір. Такий вибір значно спрощується, якщо продукт позначений товарними знаками, оскільки, знаючи товарні знаки тієї чи іншої фірми, покупець може скласти уявлення про якість та інші характеристики товару. Товарні знаки, зокрема, відіграють важливу роль для розпізнання товарів широкого вжитку, в тому числі і для тих, які призначені для домашнього господарства. До товарного знака дуже близький знак обслуговування — для розрізнення сервісу підприємств. До сервісу належать, наприклад, надання автомобілів в оренду, організація туристичних мандрівок, підготовка різного роду оглядів тощо. Економічна роль сервісу останнім часом зростає, тому знаки обслуговування набувають усе більшого значення.

11.1.1. Види товарних знаків.

В міжнародній практиці, поряд з розподілом знаків за формою їх зображення розрізняють індивідуальні і колективні знаки.

Індивідуальний знак — це позначення, зареєстроване на ім'я окремої юридичної або фізичної особи, яка займається підприємницькою діяльністю

Колективний — це знак спілки, господарської асоціації або іншого добровільного об'єднання підприємств (далі — об'єднання), призначені для позначення товарів, які ними випускаються або реалізуються, які мають спільні якісні або інші загальні характеристики. Колективний знак повинен відповідати усім вимогам, які пред'являються до індивідуальних знаків. При цьому колективний знак є об'єктом виключного права об'єднання, а не права кожного підприємства, що входить до його складу.

Підприємства — учасники об'єднання можуть використовувати колективний знак як єдиний засіб для позначення товарів або використовувати його поряд із своїм індивідуальним товарним знаком.

Об'єднання, як власник колективного знака, має право контролю за його використанням. Умови використання колективного знака повинні відображатися в спеціальному правовому документі, що називається статутом колективного знака.

У світі немає таких країн, де б не застосовувалися товарні знаки і де б вони не захищались. Виключне право на використання товарних знаків, як правило, одержують шляхом їх реєстрації, але в деяких країнах це виключне право закріплюється фактом першого використання знака.

Які позначення можуть бути об'єктом знака?

Закон передбачає такі види знаків для товарів і послуг:

1. словесні (слова та абрєвіатури, наприклад, Таврія, Славутич, КрАЗ);
2. зображувальні (композиції ліній, плям, фігур, форм на площині);
3. об'ємні (композиції фігур у трьох вимірах, тобто у формі самого виробу або його упаковки — флакони, пляшки тощо);
4. комбіновані (сполучення зображувальних, словесних і об'ємних елементів).

Отже, об'єктом знака можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів.

Закон про товарні знаки не згадує про звукові знаки, але такі є, наприклад, музичні сигнали як позивні тієї чи іншої організації радіомовлення. За законодавством зарубіжних країн звукові сигнали можуть визнаватися товарними знаками.

Під **словесним знаком** розуміють позначення, яке має вигляд слова (слів) або сполучення літер, що мають словесний характер. Такі знаки набувають все більшого поширення, оскільки вони мають ряд переваг перед іншими знаками. Ці знаки легше запам'ятовуються, простіше відтворюються, їх зручно рекламувати, особливо по радіо і телебаченню

Зображувальний знак має вигляд зображення конкретного характеру або композиції ліній, плям, фігур будь-яких форм і кольорів на площині. Наприклад, орнаменти та символи, зображення тварин, птахів, стилізовані зображення всіляких предметів, іноді з включенням літерних елементів.

Об'ємний знак представляє собою композицію у вигляді фігур (ліній) або їх комбінацій у трьох вимірах. Прикладом такого знака є фігурне мило, оригінальний вид упаковки, флакона, пляшки, коробки для цигарок та ін.

Комбінований знак має вигляд комбінації елементів різноманітного характеру найчастіше це словесно-зображувальні композиції.

Інші об'єкти знаків: До інших об'єктів знака можуть бути віднесені звукові, світлові, світло-звукові та інші позначення.

За ступенем відомості знаки поділяють на **звичайні та загальновідомі**.

Звичайний знак — це будь-яке нове оригінальне позначення товарів (послуг), яке відповідає усім умовам надання правової охорони.

Зокрема, необхідною умовою його охорони є державна реєстрація позначення.

Загальновідомим знаком визнається таке позначення, яке відоме широкому колу споживачів завдяки його використанню для позначення певних товарів.

Позначення, заявлене як знак для товарів і послуг, має бути корисним, придатним для маркірування товарів і відповідати вимогам промислової естетики і ергономіки.

Заявлене позначення має бути новим, тобто невідомим ніде у світі і тому придатним для реєстрації за кордоном. Для виявлення новизни позначення провадиться експертиза заявленого позначення по суті.

Позначення має бути корисним. Це впливає зі ст. 5 Закону про товарні знаки, відповідно до якої правова охорона надається позначенню, що не суперечить суспільним інтересам. Воно має певним чином індивідуалізувати надійну конкурентоспроможність і стабільність попиту на товар і послуги.

Знак повинен мати об'єктивне вираження, яке дозволяє маркірувати ним випущені вироби і упаковку, використовувати у технічній і супровідній документації тощо без зниження якості і зовнішнього вигляду товару, тобто бути технологічним.

Нарешті, позначення має відповідати вимогам промислової естетики і ергономіки, що включає благозвучність, у тому числі бути милозвучним і легковимовним. Лише сукупність зазначених вимог дає підставу визнати заявлене позначення як знак для товарів і послуг.

11.1.2. Функції товарного знака.

Товарні знаки виконують в основному чотири функції:

1. Індивідуалізуюча, яка полягає в тому, що знак забезпечує необхідну відмінність однорідних товарів (послуг) різних виробників, що знаходяться у цивільному обороті, дозволяючи розпізнавати і запам'ятовувати за

зовнішніми ознаками товари (послуги), які випускаються конкретним підприємством;

2. Гарантійна полягає в тому, що знак виступає гарантом якості товару чи послуг відомих споживачам;

3. Рекламна полягає в тому, що на основі психологічного впливу на споживача, забезпечується стійкий інтерес до певного товару, що маркується знаком, та його виробника, який забезпечує таку популярність, тобто знак є неодмінним елементом реклами, за допомогою якої встановлюється зв'язок товару з його виробником;

4. Вказівна полягає в тому, що знак вказує на походження товару або послуг;

Крім того, знак виконує й інші допоміжні функції, в тому числі стимулюючу, психологічну, виховну.

Як уже зазначалось, товарний знак виокремлює товари і послуги конкретного підприємства серед інших подібних. Це допомагає володільцю знака у продажу товару або наданні послуг, а покупцеві — у виборі потрібного товару чи послуги серед аналогічних.

Щоб це виокремлення маркірованого товару чи послуг було більш ефективним, знаки мають бути характерними (тобто відрізнятися від назви самого товару або сфери його застосування) і водночас суттєво відрізнятися від знаків, що використовуються конкурентами.

Функція вказівки на джерело походження товару чи послуг дуже близька до функції виокремлення. Тут під джерелом мається на увазі не географічна область, а підприємство.

Функція вказівки на певну якість товару чи послуг полягає в тому, що товарний знак, за загальним правилом і традицією, що склалася, має вказувати на якість товару чи послуг, які у споживача не викликають сумніву. Тобто такий знак вказує на високу якість та інші позитивні характеристики товару чи послуг.

Функція рекламування є також однією із основних функцій знака. Завдяки зв'язку між товаром (послугами) і знаком останній надає споживачам інформацію про товари, послуги і тим самим допомагає їх володільцям стимулювати і зберігати попит на ці товари і послуги. Отже, знаки не повинні вводити в оману споживача, використовуватись для фальсифікації, реклами або нечесної конкуренції.

Варто зазначити, що хоча продавці і покупці (споживачі) як учасники ринкових відносин є протилежними сторонами, вони однаковою мірою зацікавлені в запобіганні фальсифікації товарних знаків. Продавець прагне не допустити захоплення його ринку збуту обманним шляхом, споживачу не хочеться бути ошуканим, при виборі товару він прагне уникнути підробки.

Рівень розвитку тієї чи іншої країни визначається рядом чинників. Основними є придбання і освоєння передових технологій, заохочення національних кадрів до винахідницької та інноваційної діяльності. Успішне поширення і впровадження нововведень істотно залежить від обстановки, яка складається в галузі підприємництва. Ефективно діюча система товарних

знаків може справити позитивний вплив на економічний розвиток країни, сприяючи створенню для підприємництва умов, необхідних для придбання і впровадження передових технологій.

Використання товарних знаків для позначення вироблених товарів і послуг, що надаються, зумовлюють необхідність постійно піклуватись про їх високу якість, про неухильне підвищення ефективності і раціональності виробництва, конкурентоспроможності

продукції. Зростання попиту на високоякісну продукцію і послуги, в свою чергу, зумовлює необхідність розширення виробництва, зайнятості населення тощо. Усі ці чинники забезпечують рівень добробуту народу в цілому, стимулюють виробництво сировини, необхідної для споживчих товарів, що зумовлює поліпшення національного бюджету.

Товарні знаки безпосередньо впливають на технологічний розвиток країни через інновації, необхідні для постійного збереження якості товарів і послуг. Такому розвитку можуть сприяти ліцензії на товарні знаки тощо.

11.2. Правова охорона знака в Україні.

В Україні правова охорона товарних знаків здійснюється Законом України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 15 грудня 1993 р. в редакції від 21 грудня 2000 р.

Закон про товарні знаки має за головну мету забезпечення індивідуалізації товарів і послуг певними позначеннями. В умовах ринкової економіки така індивідуалізація вкрай необхідна, оскільки вона дає змогу товари одного виробника чи послуги однієї організації відрізнити від однорідних товарів і послуг інших виробників чи осіб, що надають послуги. Саме цим він відрізняється від законодавства про фірмове найменування (фірму), метою якого є забезпечення індивідуалізації виробників, а не товарів чи послуг.

Закон про товарні знаки за своїм змістом відповідає основним вимогам Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Його призначення полягає не лише в нормативному забезпеченні розрізнення товарів і послуг; він охоплює значно ширшу сферу. Позначення певних товарів чи послуг товарним знаком накладає на їх володільця серйозні зобов'язання, дисциплінує виробника чи особу, що надає послуги. Жоден підприємець, який зареєстрував знак на своє ім'я, не стане ризикувати своєю діловою репутацією, виробляти товар чи надавати послуги нижчої якості в порівнянні з товарами і послугами своїх конкурентів, бо інакше йому доведеться полишити свою підприємницьку діяльність в умовах ринку. Споживач дуже швидко розбереться у якості товарів або послуг, зробить відповідні висновки щодо тих, хто їх виробляє чи надає. Тому запровадження знаків для товарів і послуг — це шлях підвищення якості продукції в найширшому розумінні цього слова.

Під якістю товарів слід розуміти багатий спектр характеристик товару, позначеного знаком певного виробника. Це його технічний рівень, зовнішній

вигляд, якість конструктивного вирішення і якість його виготовлення, мала матеріаломісткість, енергоекономічність та багато інших параметрів.

Отже, товарний знак — не просто позначення для вирізнення товару одного виробника серед однорідних товарів інших. Це — один із досить впливових правових засобів підвищення ефективності і технічного рівня самого виробництва, бо без цього створити товар, який би відповідав сучасним вимогам, неможливо. Це — засіб оновлення виробництва, приведення його технології до сучасного рівня, засіб значного підвищення якості продукції чи надання послуг. Завдяки товарному знаку досягається необхідний споживачеві асортимент товарів чи послуг, наповненість ринку.

Основна позитивна риса Закону про товарні знаки полягає в тому, що за ним товарний знак наділений функціями, які він має виконувати, а саме — відрізняти товари одного виробника від подібних товарів чи послуг іншого виробника чи особи, що надає послуги.

Закон про товарні знаки не містить визначення підстав чи критеріїв, за якими те чи інше позначення можна визнати товарним знаком. Він наводить лише перелік позначень, які не можуть бути визнані знаками для товарів і послуг. Звідси напрашується висновок, що усі інші позначення, які не перелічені в Законі, можуть бути визнані знаками для товарів і послуг. Проте це не означає, що позначення, яке заявляється для реєстрації як знак для товарів і послуг, не повинно відповідати певним вимогам. Закон такі вимоги встановлює. Передусім: **правова охорона** надається знаку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені Законом.

Право власності на знак охороняється державою і засвідчується свідоцтвом. Свідоцтво є офіційним охоронним документом, що видається від імені держави уповноваженим на це державним органом.

Строк дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника свідоцтва щоразу на 10 років. Кількість продовжень не обмежується. Свідоцтво України діє лише на території України.

Відповідно до Закону основні функції знаків для товарів і послуг — це **індивідуалізація виробленої продукції і наданих послуг, захист їх якості та інших достоїнств від зазіхань, забезпечення стійкості попиту, захист інтересів сумлінних виробників і споживачів, реклама виробів та послуг, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг в умовах ринкової економіки.**

Закон докладно визначає, які позначення не можуть бути визнані знаками для товарів і послуг. Перелік позначень, наведених у Законі, що **не можуть бути визнані як знаки для товарів і послуг**, умовно можна поділити на чотири групи.

Першу групу складають символи, позначення, відзнаки, що мають уже офіційно визнане значення для держави чи суспільства. До цієї групи належать:

- державні герби, прапори, емблеми;
- офіційні назви держав;
- скорочені або повні найменування міжнародних і міжурядових організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;
- нагороди та інші відзнаки.

За згодою компетентних органів або власників позначень вони можуть вноситися до знака як елементи, що не охороняються.

Другу групу позначень складають позначення, які не відповідають вимогам законодавства, тобто вони або:

- не мають розрізняльної здатності;
- є загальноживаними як позначення товарів і послуг певного виду;
- лише вказують на вид, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товару або надання послуги. Так, не визнаються, наприклад, знаками для товарів і послуг позначення у вигляді чаші, обвитої змією, оскільки це позначення є усталеним символом для фармацевтичних препаратів і взагалі для медицини.

Численні словесні позначення, такі як "Укрторгреклама", "Промінвест-банк", "Українська біржа нерухомості" та інші підпадають під зазначений виняток і можуть бути внесені до знака як елементи, що не охороняються, якщо вони не мають домінуючого розташування в зображенні знака.

- є загальноживаними символами і термінами;
- є оманливими або такими, що можуть ввести в оману споживача щодо товару (послуги) або особи, яка виготовляє товар чи надає послуги.

Що означає „позначення не має розрізняльної здатності”?

Позначення не має розрізняльної здатності, якщо воно належить до:

- позначень, які складаються лише з однієї літери, цифри, лінії, простої геометричної фігури, що не мають характерного графічного виконання;

До відома: Це найчисленніша і характерна група позначень, що не має розрізняльної здатності. Такі позначення не можуть бути використані як знак у зв'язку з тим, що споживачі можуть їх розглядати як прості посилання на сорт, тип, серію та інші технічні характеристики виробу.

Прості геометричні фігури (ромби, трикутники, кола, квадрати) взяті окремо поза комбінацією з іншими фігурами, літерами або словами втратили свою розрізняльну здатність у зв'язку з їх широким розповсюдженням.

- реалістичних зображень товарів, якщо знак заявляється на реєстрацію як знак для позначення цих товарів;

До відома: Прості реалістичні зображення товарів не можуть бути використані як знак тому, що вони позначають лише сам товар і не пов'язують його з виробником. Такі зображення можуть розміщувати на своєму товарі будь-які виробники, і такі позначення можуть вільно використовуватися. Реалістичні зображення товарів не можуть

індивідуалізувати товар і його виробника у зв'язку з тим, що вони не мають особистих розрізняльних ознак і позбавлені оригінальності.

- тривимірних об'єктів, форма яких зумовлена виключно функціональним позначенням;
- загальноновживаних скорочень;
- позначень, які тривалий час використовувались в Україні кількома виробниками як знаки для товарів, що мають спільну якість або інші спільні характеристики.

Які позначення належать до загальноновживаних символів?

До загальноновживаних символів, крім тих, які пов'язані з певною діяльністю, належать також умовні позначення, що використовуються в науці та техніці, позначення хімічних елементів, математичних символів, наприклад, такий символ, як інтеграл.

До цієї групи також належать позбавлені оригінальності позначення, в яких за основу беруть зображення предмета, характерного для даної галузі господарства. Наприклад, для швейної промисловості — зображення голки з ниткою або предметів одягу, фігури людини; для машинобудування — зображення шестерні, для конструкторського бюро — зображення циркуля тощо, оскільки такі позначення через частоту використання не можуть індивідуалізувати товар і його виробника, легко можуть бути сплутані споживачами і практично не відрізняються один від одного.

Зверніть увагу: Загальноновживані символи і терміни є перешкодою для реєстрації знака лише у тому випадку, коли знак заявляється для товарів, що належать до тієї ж галузі, що і загальноновживані символи і терміни.

До третьої групи позначень закон відносить такі, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з:

1. раніше зареєстрованими знаками чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи щодо однорідних товарів і послуг;
2. знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна;
3. фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Держпатенту України заявки стосовно однорідних товарів і послуг;
4. найменування місця походження товарів, крім випадків, коли вони включені до знака як елементи, що не охороняються, і зареєстровані на ім'я інших осіб, які мають право користуватися такими найменуваннями;
5. сертифікаційними знаками, зареєстрованими в установленому порядку.

Тотожними прийнято називати однакові позначення.

Схожими прийнято називати такі позначення, які, незважаючи на різні складові елементи, створюють однакові зорові враження (або фонетично близькі — для словесних знаків), а у випадку реєстрації можуть викликати у споживачів сумніви щодо виробника товару.

Сертифікаційними знаками є знаки, які служать лише як посилання на відповідність якості товарів або послуг певним стандартам.

Українським виробникам довелося відмовитися від вживання таких назв напоїв як "Коньяк", "Шампанське", які майже зникли з етикеток. Така продукція має походження з відповідних провінцій Франції — Коньяк і Шампань, і тому такі позначення в Україні не можуть бути визнані знаками для товарів.

Проте експертиза України відмовила американській фірмі "Сінгрэн" у реєстрації знака "Київська Русь" для спиртних напоїв, тому що це історична назва місцевості, яка й сьогодні, і не тільки для українського споживача, аж ніяк не асоціюється зі Сполученими Штатами Америки. А згідно з постановою Київської міської ради народних депутатів на всі запозичення, що стосуються історичних цінностей, пов'язаних із містом Києвом, необхідно одержати дозвіл та сплатити значний податок.

Не реєструються як знаки для товарів і послуг позначення, які відтворюють:

- промислові знаки, права на які належать в Україні іншим особам;
- назви відомих в Україні творів науки, літератури і мистецтва або цитати і персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників;
- прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети і факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Отже, знаки для товарів і послуг — це зареєстровані в установленому порядку позначення, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається наведеними у свідоцтві зображенням знака і переліком товарів та послуг, згрупованих у класи згідно з Міжнародною класифікацією товарів і послуг.

11.3. Суб'єкти права на знаки для товарів і послуг.

Право на одержання свідоцтва на знак має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники.

Варто розрізнити суб'єкти права на подання заявки на знак для товарів і послуг і суб'єкти права на знак для товарів і послуг.

Суб'єктами права на подання заявки на знак для товарів і послуг можуть бути будь-які особи. Це, передусім, громадяни України, громадяни іноземних держав і особи без громадянства. Це будь-які юридичні особи — юридичні особи України, юридичні особи, постійне місцезнаходження яких у зарубіжних країнах. Це може бути будь-яке інше об'єднання тих чи інших осіб. Право на подання заявки на знак для товарів і послуг мають також правонаступники зазначених осіб.

Особа, яка бажає одержати свідоцтво, подає до Інституту промислової власності України заявку на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг. Вона може бути подана особисто заявником або через представника у справах інтелектуальної власності чи іншу довірену особу. Іноземні громадяни і юридичні особи, які проживають чи мають постійне

місцезнаходження поза межами України, у відносинах з Установою реалізують свої права через представників у справах інтелектуальної власності.

Право на одержання свідоцтва, отже, має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники за умови правильного оформлення заявочних матеріалів. Якщо заявку на одне і те саме позначення або тотожне подали дві чи більше осіб, то право на одержання свідоцтва має заявник, заявка якого має більш ранню дату подання, або якщо заявлено пріоритет — більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або не відхилена.

Порядок оформлення та подання заявки на знак.

Заявка складається українською мовою і має стосуватися лише одного знака. Вона має містити такі документи:

1. заяву про реєстрацію знака, підписану заявником або його довіреною особою;
2. зображення позначення, що заявляється;
3. перелік товарів і послуг, для яких заявник просить зареєструвати знак, згрупованих за Міжнародною класифікацією товарів і послуг для реєстрації знаків;
4. документ про сплату збору за подання заявки.

За подання заявки на знак для перших трьох класів МКТП, в тому числі за проведення експертизи позначення, громадянам та юридичним особам України необхідно сплатити збір згідно з „Положенням про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, яке затверджено постановою Кабміну України від 16 червня 2003 р.

5. довіреність патентному повіреному або іншій довірєній особі (при необхідності);
6. інші необхідні додаткові документи.

У заяві зазначаються прізвище, ім'я та по батькові заявника (заявників), якщо заявку подає громадянин. Якщо заявка подається від імені юридичної особи, то в заяві зазначається її адреса.

Знак для товарів і послуг може бути заявлений у будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів. У такому разі в заяві має бути вказаний колір чи поєднання кольорів, охорону яких заявник просить. До заяви мають бути додані кольорові зображення вказаного знака в кількості примірників, що визначається ДДІВ України.

Назви у знаках для товарів і послуг подаються українськими заявниками українською мовою, якщо товари реалізуються, а послуги надаються виключно на території України (ч. 3 ст. 36 Закону Української РСР "Про мови в Українській РСР").

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору має надійти до Установи разом із заявкою або протягом двох місяців від дати подання заявки.

Установа може визначати дату подання заявки за днем її надходження, якщо в її складі будуть, принаймні, такі матеріали: а) клопотання в довільній формі про реєстрацію знака, викладене українською мовою; б) відомості щодо заявника та його адреси, викладені українською мовою; в) частина, яка зовнішньо нагадує позначення, що може бути знаком; г) відомості щодо переліку товарів і послуг, для яких заявляється знак.

Якщо заявка подана до Установи не в повному обсязі, то вона може бути доповнена протягом двох місяців від дати одержання заявником повідомлення Установи. Якщо протягом зазначеного строку заявка не буде приведена у відповідність до вимог Закону, то датою подання заявки буде дата одержання Установою повністю оформленої відповідно до вимог Закону заявки. Якщо цього не буде зроблено — заявка вважається неподаною, про що заявнику надсилається повідомлення.

Рішення Установи про встановлення дати подання заявки надсилається заявнику після надходження документа про сплату збору за подання заявки. У протилежному разі рішення заявнику не надсилається, а сама заявка вважається відкликаною.

Проте слід мати на увазі, що заявник може скористатись правом на пріоритет попередньої заявки на такий же знак протягом шести місяців від дати подання попередньої заявки до патентного відомства чи до відповідного органу держави — учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності.

Пріоритет знака може бути визначений також за датою відкриття офіційних або офіційно визнаних міжнародних виставок, якщо знак був використаний в експонаті, що демонструвався на почесних виставках. Однак для визнання пріоритету знака за цією датою необхідні дві неодмінні умови:

1) виставка проведена на території держави — учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності;

2) заявка надійшла до Установи не пізніше шести місяців від дати відкриття зазначеної виставки.

Правом пріоритету можна скористатися за умови, що заява про це надійшла до Установи не пізніше трьох місяців від дати подання заявки. У заяві має бути вказано дату подання і номер попередньої заявки та додано копію заявки українською мовою. Якщо ж ідеться про виставочний пріоритет, то має бути поданий документ, який підтверджує показ зазначеного знака на виставці.

Право на пріоритет втрачається, якщо у визначені строки не будуть подані зазначені матеріали.

11.4. Експертиза заявки на знак.

Експертиза заявки означає процес дослідження позначень, що становлять предмет заявки, на відповідність вимогам, викладеним у Законі та Правилах, з метою реєстрації позначення як знака.

Експертиза заявки складається з наступних етапів:

- Встановлення дати подання заявки;
- Експертиза заявки за формальними ознаками;
- Експертиза заявки по суті;
- Прийняття рішення про видачу свідоцтва або про відхилення заявки.

Після встановлення дати подання заявки на знак для товарів і послуг та наявності документа про сплату відповідного збору Установа проводить експертизу заявки. За власною ініціативою або на запрошення Установи заявник може брати участь особисто або через свого представника в розгляді питань, що могли виникнути під час проведення експертизи. Протягом цього часу до прийняття рішення про реєстрацію знака або про відхилення заявки заявник може з власної ініціативи вносити до заявки виправлення і уточнення. Додаткові матеріали до заявки розглядаються, якщо вони не виходять за межі розкритої у поданій заявці суті позначення та переліку вказаних в заявці товарів і послуг. Додаткові матеріали вважаються такими, що виходять за межі розкритої у поданій заявці суті позначення, якщо вони містять ознаки, які слід включити до позначення, що заявляється як знак.

Експертиза заявки на знак для товарів і послуг фактично складається із двох окремих експертиз — **експертизи заявки за формальними ознаками і експертизи заявки по суті.**

У чому суть експертизи за формальними ознаками?

Формальна експертиза встановлює відповідність матеріалів поданої заявки встановленим вимогам та обсяг прав, що заявляються заявником.

Якщо під час перевірки буде встановлено, що заявка не відповідає встановленим вимогам, заявнику надсилається повідомлення про необхідність уточнення або виправлення матеріалів заявки впродовж двомісячного строку від дати одержання заявником зазначеного повідомлення.

У разі відсутності відповіді на повідомлення Установи, порушення строків відповіді на повідомлення та ненадання мотивованого клопотання про продовження цих строків заявка вважається відхиленою, про що заявнику направляється повідомлення.

Чи має право заявник вносити виправлення та уточнення до матеріалів заявки?

Заявник має право з власної ініціативи вносити виправлення та уточнення до матеріалів заявки до дати одержання рішення про реєстрацію знака або відхилення заявки.

Внесення виправлень та уточнень здійснюється за заявою заявника, до якої додається документ про сплату збору та, в разі необхідності, документ, що підтверджує можливість внесення виправлень і уточнень.

За внесення з ініціативи заявника виправлень та уточнень до матеріалів заявки громадянам та юридичним особам України необхідно сплатити збір.

Чи може заявник доповнити представлені ним матеріали заявки?

Заявник може надати будь-які додаткові матеріали, що сприятимуть проведенню експертизи або свідчать на користь реєстрації знака.

Додаткові матеріали, що змінюють суть заявки, до розгляду не приймаються і при проведенні експертизи не враховуються, про що заявник повідомляється.

Додаткові матеріали вважаються такими, що змінюють суть заявки, якщо вони стосуються будь-якої зміни у позначенні, що заявлено на реєстрацію як знак, або доповнюють перелік товарів і (або) послуг, зазначених у заявці.

Якщо заявка відповідає встановленим вимогам і документ про сплату збору за подання заявки оформлено правильно, Установа проводить експертизу заявки по суті.

Що означає експертиза заявки по суті?

Метою цієї експертизи є виявлення відповідності заявленого позначення умовам надання правової охорони. Експертиза заявки по суті полягає в тому, що Установа перевіряє чи може заявлене на реєстрацію позначення служити знаком, чи не знаходиться воно у конфлікті з уже діючими знаками, чи має заявлене позначення розрізняльну здатність, чи не суперечить воно суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі, тобто чи відповідає це позначення умовам надання правової охорони.

Що є результатом проведення експертизи по суті?

Результатом проведення експертизи заявки по суті є прийняття Установою одного з двох рішень:

- рішення про реєстрацію знака;
- рішення, про відхилення заявки.

У якому випадку Установа виносить рішення про відхилення заявки?

Якщо встановлено, що заявлене на реєстрацію позначення не відповідає умовам надання правової охорони для всього переліку товарів і послуг або його частини Установа виносить рішення про відхилення заявки.

Заявник може подати до Апеляційної палати Установи заперечення проти будь-якого рішення Установи.

Заперечення подається протягом трьох місяців від дати одержання заявником відповідного рішення. До заперечення додається документ про сплату збору.

За подання до Апеляційної палати заперечення проти рішення, винесеного Відомством сплачується збір.

За позитивним результатом експертизи заявки по суті Установа надсилає заявнику рішення про реєстрацію знака.

Якщо заявник одержав рішення про реєстрацію знака, то це означає, що:

- заявлене позначення відповідає умовам надання правової охорони;
- заявлене позначення буде зареєстроване у Установі як знак для товарів і послуг, за умови сплати збору за видачу свідоцтва;
- відомості про видачу свідоцтва будуть опубліковані в офіційному бюлетені Установи «Промислова власність»

- свідоцтво на знак буде видано особі, яка має на це право.

За видачу свідоцтва сплачується збір. Якщо протягом трьох місяців від дати надходження рішення про видачу свідоцтва документ про сплату збору за видачу свідоцтва не надійшов до Відомства, публікація не проводиться, а заявка вважається відкликаною.

До дати прийняття рішення про реєстрацію знака заявник має право в будь-який час відкликати свою заявку.

На підставі публікації відомостей про видачу свідоцтва будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки.

Одночасно з публікацією відомостей про видачу свідоцтва Установа здійснює державну реєстрацію знака. Після внесення до Реєстру відомостей про знак будь-яка особа має право ознайомитися з ними.

На підставі державної реєстрації знака Установа в місячний термін видає заявнику свідоцтво. Якщо право на одержання свідоцтва мають кілька осіб, їм видається одне свідоцтво.

Будь-яке рішення Установи за заявкою на знак може бути оскаржено заявником протягом трьох місяців від дати одержання рішення. Рішення може бути оскаржено до Апеляційної палати Установи. Скарга має бути розглянута Апеляційною палатою протягом чотирьох місяців від дати її одержання. Скарга розглядається в межах мотивів, викладених у ній.

Рішення Апеляційної палати може бути оскаржено до суду протягом шести місяців від дати його одержання.

11.5. Права і обов'язки, що впливають із свідоцтва на знак.

Права власника свідоцтва на знак.

Права, що надаються заявнику одержаним на знак свідоцтвом, діють від дати подання заявки і за умови сплати відповідного збору. Свідоцтво про реєстрацію знака надає його володільцю право власності на знак. Строк його чинності — 10 років від дати подання заявки. Чинність свідоцтва за клопотанням його власника може бути подовжена на 10 років. Клопотання про подовження чинності свідоцтва має бути подане протягом останнього року його дії. Кількість разів подовження чинності свідоцтва не обмежена, тобто свідоцтво на знак для товарів і послуг може діяти необмежений строк, але для підтримання його в силі необхідно кожні десять років подовжувати його чинність за умови сплати встановленого збору.

Свідоцтво України на знак для товарів і послуг надає його власнику такі права:

- виключне право на використання знака;
- право забороняти іншим особам використовувати зареєстрований знак без його дозволу;
- право порушувати судові справи проти несанкціонованого використання знака та вимагати від порушника відшкодування заподіяних збитків;п

- право проставляти поряд із знаком попереджувальне маркування про його реєстрацію в Україні;
- право вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати.

Що таке „попереджувальне маркування”?

Попереджувальне маркування — це проставлення поряд із знаком символу ®, який вказує, що знак зареєстровано в Україні.

Як показує практика, використання зазначеного символу свідчить про додаткові властивості товару, зокрема, підтверджує його особливий, фірмовий статус, притаманний товарам високої якості.

Що надає власнику право власності на знак?

Право власності на знак, що підтверджується свідоцтвом, надає його власнику повноваження, подібні до тих, що і право власності на будь-який об'єкт, який чинним законодавством визнаний товаром, і тому може бути об'єктом будь-яких цивільних правочинів.

Зокрема, у власника свідоцтва є можливість обрати будь-яку форму підприємницької діяльності щодо організації використання свого знака, а саме:

- надавати послуги або розпочати власне виробництво та збут товарів, на яких буде проставлятися знак;
- внести право власності на зареєстрований знак чи право на його використання як свій внесок у статутний фонд підприємства, що створюється або вже діє, тобто використати своє право власності як інвестиції;
- передати права на знак в заставу.

Виключне право власника свідоцтва на використання знака, його сутність

Свідоцтво надає його власнику виключне право користуватися і розпоряджатися знаком за своїм розсудом.

Виключне право діє від дати публікації в офіційному бюлетені Відомства «Промислова власність» відомостей про видачу свідоцтва; охороняється виключне право тільки на території України.

Право власника називається виключним, тому що власник свідоцтва є єдиною особою, якій законодавством дозволено використовувати знак доки інші особи не одержать на це дозвіл від власника.

Використанням знака визнаються наступні дії: застосування його на товарах і при наданні послуг, для яких зареєстровано знак, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час демонстрації експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, в проспектах, рахунках, на бланках та іншій документації, пов'язаній із введенням зазначених товарів і послуг в господарський оборот.

Всі зазначені вище дії стосовно використання знака, що охороняється, можуть здійснюватись лише власником.

До відома: Виключне право надає можливість його власнику обмежувати права інших осіб при використанні знака.

Власник зберігає за собою виключне право на знак тільки впродовж дії свідоцтва.

Знак для товарів і послуг може бути використаний у будь-який спосіб, що не суперечить чинному законодавству. Це може бути застосування на товарах і при наданні послуг, для яких зареєстровано знак, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час демонстрації експонатів на виставках, ярмарках, що проводяться в Україні, в проспектах, рахунках, на бланках та іншій документації, пов'язаній із запровадженням товарів і послуг у господарський оборот.

Якщо знак належить кільком власникам, то користування ним визначається угодою між ними. Якщо немає такої угоди, кожен із співвласників має право користуватися знаком на власний розсуд. Але жоден із них не має права видавати дозвіл (ліцензію) на використання знака та передавати право власності Іншій особі без згоди інших співвласників свідоцтва.

Власник свідоцтва має право забороняти іншим особам використовувати зареєстрований знак без його дозволу.

Право власності на знак на підставі договору може бути передано будь-якій іншій особі, що стає правонаступником власника свідоцтва. Проте передача права власності на знак не допускається, якщо це може ввести в оману споживача щодо товару і послуги або щодо особи, яка виробляє товар чи надає послуги. Суб'єкту права власності на знак належить право видавати дозвіл (ліцензію) будь-якій іншій особі на використання знака на підставі ліцензійного договору. В ліцензійному договорі має бути обов'язково передбачена умова, за якою ліцензіат бере на себе зобов'язання ні в якому разі не допустити зниження якості товарів і послуг. Ліцензіар зобов'язаний здійснювати контроль за дотриманням цієї умови.

Договір про передачу права власності на знак та ліцензійний договір під загрозою їх недійсності мають бути зареєстровані в Установі. Для будь-яких третіх осіб зазначені договори набувають чинності лише після їх реєстрації.

Інколи проставлення знака на товарах недостатньо для їх охорони. У такому разі власник свідоцтва має право поряд із знаком проставляти попереджувальне маркірування, яке застерігає потенційних порушників, що знак зареєстрований. Особи, які здійснюють посередницьку діяльність і мають свій знак, на підставі договору з виробником товару або особою, що надає послуги, поряд із знаком зазначених осіб або замість їх знака можуть проставляти свій знак.

Використання знака для товарів і послуг має здійснюватись таким чином, аби це не завдавало шкоди іншим особам. Власник свідоцтва має добросовісно користуватися виключним правом, що випливає із свідоцтва.

Обов'язки власника свідоцтва

Законодавством, окрім прав, встановлено і обов'язки власника свідоцтва. Це, в першу чергу, обов'язок добросовісно користуватись виключними правами, що впливають з свідоцтва.

Якщо знак не використовувався або недостатньо використовувався на території України впродовж трьох років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва, або від дати, коли використання знака було припинено без поважних причин, будь-яка особа має право звернутися до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва.

Взаємовідносини співвласників свідоцтва

Якщо Ви співвласник свідоцтва, пам'ятайте, що:

- знак, свідоцтво на який належить кільком особам (співвласникам), є їх спільною власністю;

- частки кожного із співвласників визначаються угодою між ними, а за її відсутності визнаються рівними.

У разі відсутності угоди між співвласниками щодо визначення їх взаємовідносин при використанні знака, кожен має право:

- особисто використовувати знак на свій розсуд;
- самостійно порушувати судові справи проти порушників прав власників свідоцтва. Разом з тим, жоден із співвласників не має права без згоди решти власників свідоцтва:

- давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання знака іншій особі;

- передавати право власності на знак.

Припинення дії свідоцтва або визнання його недійсним.

Чинність свідоцтва може бути припинена або свідоцтво може бути визнано недійсним у передбачених Законом випадках. Так, власник свідоцтва може в будь-який час відмовитись від нього повністю або частково на підставі заяви, поданої до Установи. Така відмова набирає чинності з моменту публікації відомостей про це в офіційному бюлетені Установи.

Свідоцтво на знак припиняє свою чинність у разі несплати збору за подовження строку його дії. Сплата збору за подовження строку його чинності на наступний строк має бути здійснена протягом останніх двох місяців його чинності, а документ має надійти до Установи до кінця останнього року чинності свідоцтва.

Як уже зазначалося, чинність свідоцтва припиняється, якщо вона не подовжена. Збір на подовження чинності може бути сплачено, а документ про його сплату надійде до Установи протягом шести місяців після закінчення встановленого строку. У такому разі розмір зазначеного збору збільшується на 50 відсотків.

Чинність свідоцтва може бути припинена рішенням суду, якщо знак не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від дати, коли використання знака було припинено. Проте при вирішенні цього

питання суд може зважити на подані власником свідоцтва докази того, що знак не використовувався з незалежних від нього причин

Чинність свідоцтва може припинитися за рішенням суду також у випадку перетворення знака в позначення, що стало загальноживаним як позначення товарів і послуг певного виду після подання заявки.

Дія свідоцтва припиняється з першого дня, що настає за днем спливу строку чинності свідоцтва, за який було сплачено збір.

Свідоцтво може бути визнано недійсним повністю або частково у разі:

1. невідповідності зареєстрованого знака умовам надання правової охорони;
2. наявності у свідоцтві елементів зображення знака та переліку товарів і послуг, яких не було у поданій заявці.

Чинність свідоцтва може бути оскаржена будь-якою особою протягом шести місяців від дня опублікування відомостей про видачу свідоцтва до Апеляційної палати. Апеляційна палата зобов'язана розглянути скаргу протягом шести місяців від дати її надходження. Власник свідоцтва має право на ознайомлення зі скаргою. У розгляді скарги можуть брати участь скаржник і власник свідоцтва.

Рішення Апеляційної палати може бути оскаржене до суду.

Якщо видача свідоцтва не була оскаржена у визначений термін до Апеляційної палати, то свідоцтво може бути визнане недійсним тільки в судовому порядку.

Свідоцтво або його частина, визнані недійсними, вважаються такими, що не набрали чинності, від дати подання заявки.

Знак може бути зареєстрований в іноземній державі будь-якою особою. Якщо реєстрація знака в іноземній державі здійснюється відповідно до Мадридської угоди про реєстрацію знаків, то заявка на зарубіжну реєстрацію подається через ДДІВ України. Пов'язані з реєстрацією в іноземній державі витрати покладено на заявника або за його згодою на іншу особу.

11.6. Захист прав на знаки для товарів і послуг.

Захист прав на знаки для товарів і послуг може здійснюватись в адміністративному, змішаному або судовому порядку.

Порушенням прав власника свідоцтва вважається будь-яке посягання на них з боку третіх осіб. На вимогу власника свідоцтва таке порушення має бути припинено. Якщо порушенням власнику були заподіяні майнові чи моральні збитки, вони мають бути відшкодовані порушником.

Порушення прав власника може виявлятися у будь-якій формі чи будь-який спосіб. Тому і відповідальність порушника може бути різною. Наприклад, власник свідоцтва має право вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з його настільки, що їх можна сплутати. Виготовлені зображення знака або позначення можуть бути знищені на вимогу власника свідоцтва. Право на

захист має також особа, яка користується знаком на підставі ліцензійного договору, якщо інше не передбачено ним.

Суди відповідно до їх компетенції розглядають спори про встановлення власника свідоцтва, укладання та виконання ліцензійних договорів, порушення майнових прав власника свідоцтва.

Суди розглядають також інші спори, пов'язані з охороною права на знак для товарів і послуг.

При цьому важливо ознайомитися з відповідною зарубіжною практикою захисту прав на товарні знаки. Чинність зареєстрованого товарного знака поширюється в межах держави, де або для якої цей знак зареєстровано. Вислів "для якої" стосується тих випадків, коли товарний знак зареєстрований для ряду країн в Міжнародному бюро ВОІВ або регіональному відомстві по товарних знаках, наприклад, в Африканській організації з охорони інтелектуальної власності. Реєстрація знака в одній країні не є чинною в інших країнах. Щоб одержати правову охорону в інших країнах, товарний знак має бути зареєстрований в кожній з них, за винятком випадків реєстрації у відповідних міжнародних органах.

Як уже зазначалося, на відміну від винаходів охорона товарного знака не обмежена у часі. Прикладом може бути товарний знак винозаводчика П.Смирнова. Якщо охорона заснована на реєстрації, то національні закони містять приписи, що реєстрація має силу тільки протягом того часу, на який знак зареєстровано, наприклад, на 10 років. Проте його охорону можна продовжувати необмежену кількість разів, приміром, через кожні 10 років, сплачуючи при цьому встановлений збір. Отже, охорона товарного знака може бути необмеженою. На практиці відомі випадки, коли товарний знак охороняється понад сто років.

11.7. Використання знака.

Виключне право на товарний знак, яке набувається через його реєстрацію, можна визначити як право заборони іншим особам використовувати цей самий знак із комерційною метою. Що означає "із комерційною метою"? Тут можливі два варіанти. Найпростіший випадок порушення виключного права на товарний знак — це коли знак використовується іншим підприємством для товарів або послуг, подібних до тих, що і самого володільця. Це явне порушення, і немає потреби з'ясовувати, чи є в цьому випадку ризик обману споживачів.

Звичайно вважають, що "використання" знака означає відтворення його на товарах або при наданні послуг, або при рекламуванні, продажу, імпорту товарів із незаконним використанням знака, або при пропозиції і наданні послуг під таким знаком. У деяких законах згадуються навіть підготовчі дії, наприклад, накопичення на складах товарів для продажу.

Практично в усіх країнах визнається, що порушення має місце, коли використання товарного знака для аналогічних товарів вводить в оману споживача. Якщо споживач вважає, що товар чи послуга, на яких

використано товарний знак, вироблені на підприємстві володільця знака, то він уже введений в оману і, отже, володільць товарного знака вправі вимагати припинення такого використання.

Національні закони багатьох країн називають ще два випадки порушення прав на товарний знак: використання знака невідповідно до його статусу або не за призначенням.

Перший випадок стосується використання товарного знака, що охороняється, для абсолютно інших товарів чи послуг. Наприклад, якщо товарний знак "Кока-кола" використовується виробником джинсів і якщо при цьому складається враження, що запропонований товар підвищує репутацію "Кока-коли" як напою, який любить сучасна молодь, то це послужить на користь інтересам компанії "Кока-кола". І навряд чи варто стверджувати, що може виникнути плутанина стосовно походження джинсів, якщо виробник їх зазначить, що випустила їх не компанія "Кока-кола". Він тільки одержить прибуток, скориставшись репутацією товарного знака "Кока-кола", не вводячи споживача в оману.

Другий випадок стосується використання знака, що охороняється, в словниках, енциклопедіях або інших подібних виданнях. Тут також складається ситуація, коли відомі товарні знаки часом використовуються як назви продуктів. Може трапитися так, що редактори словника незумисне використовують товарний знак як назву продукту. Звичайно, таке використання не має комерційної мети і не вважається порушенням. Проте оскільки подібне використання все ж завдає власнику товарного знака певної шкоди, бо виникає небезпека перетворення товарного знака в родову назву, то в ряді країн вважають, що власник знака може таке використання заборонити.

11.8. Право на фірмове (комерційне) найменування.

Фірмове (комерційне) найменування — це будь-яка назва підприємства, установи чи організації, що має статус юридичної особи. Згідно ЦК ним визнається позначення (найменування), що дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших і не вводити в оману споживача щодо справжньої її діяльності(ст. 489).

Назва має бути чіткою, короткою, такою, що легко сприймається і запам'ятовується. Однією із необхідних умов такого фірмового найменування є відповідність назви характеру діяльності певної фірми. Ця вимога в законодавстві зарубіжних країн дістала назву "принцип істинності фірми". Не може бути визнана найменуванням фірми, що продає одяг, вироблений із вовни овець, наприклад, назва "Дарунки ланів".

Ще однією правовою ознакою фірмового найменування є вимога щодо його оригінальності. Не може дістати правову охорону найменування, яке повторює уже використане або настільки схоже з ним, що їх легко сплутати. Найменування фірми має відрізнитись від інших подібних.

Нині спостерігається ситуація, коли різні підприємницькі структури із різними напрямками діяльності мають однакові або дуже схожі між собою найменування. Багато підприємців не знають про те, що фірмове найменування має бути захищене чинним законодавством.

Користування одним і тим самим найменуванням різними підприємствами, організаціями, установами та іншими підприємницькими структурами може завдавати значні матеріальні і моральні збитки окремим користувачам одного і того самого найменування. Однак ст. 489 ЦК України зазначає, що певні особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють і(або) реалізують, та послуг, що ними надаються. Отже, необхідною умовою для виникнення права інтелектуальної власності на одне й те саме комерційне найменування двох осіб має бути неприпустимість допущення помилки споживачів щодо вироблених цими особами товарів чи наданих послуг.

Фірмове найменування має своїм призначенням індивідуалізацію певного підприємства, організації чи установи, передусім виокремлення її підприємницької чи будь-якої Іншої діяльності. Така індивідуалізація потрібна для акцентування, пропаганди якісних ознак діяльності, збереження, розвитку та правової охорони фірмового найменування. Але мова йде про правову охорону фірмового найменування не як про самоціль, а як про захист ділової репутації фірми, її престижу, авторитету. Ділова репутація здобувається зусиллями цілого (великого чи малого) колективу, його розумінням потреб ринку, передусім споживачів, умінням організувати підприємницьку діяльність. Усе це спонукає користувача фірмового найменування оберігати свою назву, тобто престиж фірми. При цьому прагнення оберігати престиж фірми має два шляхи. Перший — це заборона використовувати таке саме найменування іншим особам, тобто протидія неправомірному посяганню на престиж, ділову репутацію фірми.

Інший шлях полягає в тому, що фірма для підтримки і розвитку своєї ділової репутації має постійно піклуватися про свій авторитет — розвивати виробництво на якісно вищій технічній основі, використовувати енергоекономічні технології, поліпшувати якість продукції тощо. Використання фірмового найменування покладає на його користувача ряд важливих обов'язків щодо свого іміджу.

Індивідуалізація підприємства, організації чи установи засобом фірмового найменування зумовлює необхідність надання правової охорони такому найменуванню. Без правової охорони користування фірмовим найменуванням втрачає будь-який сенс, практичний резон. Але правова охорона фірмового найменування з боку держави може мати місце лише за наявності певних умов.

Передусім має бути докладно визначено, хто має право бути власником фірмового найменування (фірми). Сам об'єкт правової охорони — фірмове найменування (фірма) — уже передбачає, що суб'єктом може бути будь-яка юридична особа, яка має постійне місцезнаходження на території України.

Чи може бути суб'єктом права на фірмове найменування (фірму) фізична особа? Питання небезспірне. Уявляється, що фірму може створити і фізична особа. Але носієм права на фірмове найменування все ж буде не фізична особа, а фірма, створена нею. При цьому не має значення кількість членів колективу цієї фірми. Він може складатися лише з однієї особи — засновника. У такому разі суб'єктом права на фірмове найменування буде фірмач — засновник — фізична особа.

Правова охорона комерційному найменуванню надається без обов'язкової державної реєстрації, а з моменту першого використання цього найменування. Тобто правова охорона комерційному найменуванню надається за фактом його використання. Для надання правової охорони не має значення, чи є комерційне найменування частиною торговельної марки. Проте відомості про комерційне найменування можуть вноситися до державних реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.

Незважаючи на те, що ЦК надає комерційному найменуванню правову охорону за фактом його першого використання, все-таки краще, коли відомості про нього будуть занесеними до державного реєстру.

Право попереднього користування. Воно полягає в тому, що фірма, яка користувалася найменуванням до його реєстрації іншою фірмою, зберігає право на його подальше використання. Право попереднього користування стосується всіх об'єктів промислової власності, а також фірмового найменування.

Особливістю охорони права інтелектуальної власності на комерційне найменування є визначення майнових прав інтелектуальної власності за ЦК. Ст. 490 ЦК не поділяє майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування на виключні і невиключні. Ця стаття просто проголошує, що майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є:

- 1) право використання комерційного найменування;
- 2) право перешкоджати (невиключне) іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, а також забороняти таке використання;
- 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Право попереднього користування полягає в тому, що юридична особа, яка користується фірмовим найменуванням і зареєструвала його в установленому порядку, має виключне право на його використання. Це означає також, що власник фірмового найменування має право забороняти іншим особам використовувати це саме фірмове найменування.

Власник фірмового найменування наділений правом використовувати його в будь-який спосіб, що не суперечить закону. Так, фірмове найменування може бути використано на товарах, їх упаковці, в рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках та іншій документації. Безумовно, фірмове найменування може використовуватись також при демонстрації товару на виставках, ярмарках, що проводяться на території України.

За міжнародною практикою фірмове найменування може також використовуватись власником у товарних знаках, які йому належать.

Використання зареєстрованого на ім'я певної юридичної особи фірмового найменування іншими юридичними особами без дозволу володільця не повинно допускатися. Здобута власником фірмового найменування ділова репутація в умовах ринкової економіки має досить високу ціну. За нею криється наполеглива праця колективу, в результаті якої досягнута висока якість товару, надання послуг, інші економічні показники. Винагорода за цей труд — великий попит товару, що виробляється підприємством під певним фірмовим найменуванням. Саме тому власнику фірмового найменування надається можливість розпоряджатися виключним правом на фірму на власний розсуд. Він, має право передавати своє виключне право на використання фірмового найменування іншим особам за певну винагороду. Фірмове найменування має давати своєму власнику прибуток шляхом здачі його у своєрідний найом. Так, наприклад, вартість знака фірми "Холдинг—центр" на 1.01.93 р. становила 2 млн 300 тис. доларів, Російської товарно-сировинної біржі — 769 тис. російських рублів, Всеросійського банку — 114 млн російських рублів. На жаль, даних про вартість знаків українських власників поки що немає.

Виключне право на використання фірмового найменування не обмежується певними строками. Такою є міжнародна практика.

Чинність права на фірмове найменування припиняється у зв'язку з ліквідацією юридичної особи, відмовою від певного фірмового найменування.

Юридична особа, яка неправомірно використала чуже фірмове найменування (фірму), зобов'язана припинити його використання і відшкодувати потерпілому заподіяні збитки у повному обсязі.

11.9. Право на найменування місця походження товару.

Право на найменування місця походження товару — це новий цивільно-правовий інститут, який в Україні тільки формується.

Треба сказати, що в країнах із розвинутою ринковою економікою цей інститут відомий уже давно. Він згадується в Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. Конвенція, зокрема, проголошує, що вказівка на походження або найменування місця походження товару відноситься до об'єктів промислової власності і підпадає під дію Паризької конвенції (ст. 1). Стаття 10 Конвенції проголошує, що пряме чи публічне використання неправильного зазначення походження виробу або особи виробника, фабриканта чи комерсанта є правопорушенням, яке тягне відповідальність за цивільним законодавством. Якщо при виробленні чи виробництві товару або торгівлі ним буде неправильно зазначено місце походження чи місцевість, або неправильно вказано країну, де знаходиться цей пункт, чи країну, де застосовується неправдива вказівка про

походження, то це визнається порушенням прав фізичної чи юридичної особи, які с виробниками чи комерсантами щодо цього товару.

Зміст цих статей Паризької конвенції про охорону промислової власності наведено для того, щоб підкреслити вагомість зазначення найменування місця походження товару в умовах ринкових відносин ще наприкінці минулого століття. Протягом нинішнього століття значення і роль права на найменування місця походження товару не тільки не зменшились, а ще більше зросли. Свідченням цього с розробка і прийняття законодавства про місце походження товару в країнах СНД, де до цього часу його ніколи не було. Не було такого законодавства і в Україні.

На даний час охорона прав на географічні позначення здійснюється Законом України „Про охорону прав на зазначення походження товарів” від 16 червня 1999 р. в редакції від 21 грудня 2000 року. Розробка і прийняття зазначеного законодавства — це гостра потреба сьогодення. Справа в тому, що на якісні характеристики, крім технічного рівня, технології, якості матеріалів, впливають також інші чинники, які часто не залежать навіть від технічного рівня виробництва чи будь-яких інших умов вироблення товару. Такими додатковими чинниками, що зумовлюють значною мірою якісні та інші характеристики товару, можуть бути певні властивості того чи іншого географічного району (приміром, вода, повітря, ґрунти, кліматичні, гідрологічні та інші умови). Так, певні сорти вина можна виробити з винограду, що вирощується тільки в певній місцевості; на виробництво пива впливають ряд властивостей саме даного географічного району — вода, ячмінь, хміль тощо. Тканина певного сорту може бути вироблена тільки із вовни овець певної породи, що вирощується в певній місцевості.

Це — природні чинники географічного району, які можуть зумовлювати певні якісні показники виробленого товару, наприклад, мінеральної води тощо. Але на якісні його характеристики можуть впливати також і люди — виробники цього товару. Гуцульські киптарики, мабуть, ніхто краще не зробить, ніж самі гуцули. Виробництвом оптичних приладів прославив себе київський завод "Арсенал", миколаївські та херсонські суднобудівники здобули авторитет у світі. Таких прикладів можна навести багато, коли саме майстерність, професіоналізм виробника, технічний рівень виробництва зумовлюють попит товару і, отже, його конкурентоспроможність на ринку.

Можливий ще й третій напрям впливу на конкурентоспроможність товару — це поєднання географічного чинника з людським. Уміле використання спеціалістами високого класу, фахівцями переваг, властивостей та інших якостей певного району значно підвищує конкурентоспроможність виробів, ефективність виробництва. Наприклад, із винограду, що має особливі властивості, винороби високого класу виробляють вино, яке користується великим попитом на ринку. Зрозуміло, що некваліфікований спеціаліст навіть із хорошого винограду не зможе зробити добре вино. Таке поєднання природного чинника з людським дає значний ефект, підвищує конкурентоспроможність товару.

Тож на ринку складається певна оцінка товару, виробленого в певному географічному регіоні та ще й у поєднанні із людським чинником. Зростає значення найменування місця походження товару, виникає необхідність його правового регулювання.

В умовах переходу України до ринкових відносин постає потреба впровадження цього інституту і в нашому цивільному законодавстві. Власного досвіду в розробці такого законодавства Україна не має. Але є досвід зарубіжних країн, у тому числі Російської Федерації, який має бути використаний. При цьому слід мати на увазі особливість права на найменування місця походження товару. Вона полягає в тому, що право на найменування місця походження товару не має виключного характеру, тобто не є монопольним. Воно може належати кільком користувачам одночасно. Ця своєрідна особливість накладає певний відбиток на інститут в цілому.

Дамо визначення поняття місця походження товару, його основні правові ознаки.

По-перше, найменуванням місця походження товару є назва країни, населеного пункту, місцевості чи будь-якого іншого географічного об'єкта. Це може бути історична назва географічного об'єкта.

Законодавство зарубіжних країн, як правило, містить певні обмеження щодо найменування місця походження товару. Так, не визнаються місцем походження товару позначення, які хоча і містять назву географічного об'єкта, проте, увійшли в загальноживаний обіг як позначення товару певного виду, не пов'язаного з місцем його вироблення.

По-друге, однією із необхідних ознак такого визначення має бути вимога, що найменування місця походження товару використовується для позначення певного роду товарів, які виробляються в даному географічному об'єкті, тобто в конкретно означеній місцевості.

По-третє, позначення вказує на особливі властивості товару, яких не мають товари такого роду, що виробляються в іншій місцевості, іншому географічному об'єкті.

По-четверте, ці особливі властивості товару зумовлені саме природними або людськими чинниками певного географічного об'єкта або природними і людськими чинниками одночасно.

Найменування місця походження товару набуває значення лише за умови його державної реєстрації в установленому чинним законодавством порядку або в силу міжнародних договорів держави.

Заявником на реєстрацію найменування місця походження товару в принципі може бути будь-яка юридична чи фізична особа, яка має намір виробляти товар із характерними для певного географічного об'єкта властивостями або вже виробляє зазначений товар. Проте слід мати на увазі ту особливість цього інституту, що право на використання найменування місця походження товару не є монопольним, тобто воно не є виключним правом. Це означає, що одне і те саме найменування місця походження товару може бути зареєстровано на ім'я кількох заявників — користувачів цього найменування.

Особа, яка зареєструвала на своє ім'я найменування місця походження товару, одержує право на його використання (але не виключне право), якщо товар, що виробляється, відповідає вимогам, викладеним у заявці на реєстрацію.

Проте для користування найменуванням місця походження, товару не обов'язково усім користувачам його реєструвати, достатньо однієї реєстрації на ім'я будь-якої фізичної чи юридичної особи.

Право користування цим найменуванням місця походження товару на підставі державної реєстрації може бути надано будь-якій фізичній чи юридичній особі. Але таке право може бути надано за однієї неодмінної умови — виробник товару знаходиться в тому ж географічному об'єкті і виробляє товар з тими ж властивостями, які визначені у свідоцтві про реєстрацію найменування місця походження товару.

Використанням найменування місця походження товару заведено вважати застосування на товарах, для яких воно зареєстровано, а також на їх упаковці; в рекламі, проспектах, рахунках та іншій діловій документації, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках, а також у разі демонстрації товару на виставках і ярмарках, які проводяться на території держави.

Як уже зазначалося, право на користування найменуванням місця походження товару не є виключним, і тому власник свідоцтва на нього не має права видавати ліцензії на використання цього найменування іншим особам. Вони можуть просто одержати свідоцтво на право користування цим же найменуванням місця походження товару.

У законодавстві зарубіжних країн передбачається право юридичних і фізичних осіб, які здійснюють посередницьку діяльність, використовувати свій товарний знак разом із найменуванням місця походження товару на підставі договору.

Для більшої ефективності охорони свого права на користування найменуванням місця походження товару власник свідоцтва може проставляти поряд із найменуванням місця походження товару попереджувальне маркірування. Воно має застерегти про те, що використане найменування зареєстроване в усталеному порядку.

В більшості країн строк чинності свідоцтва обмежений, як правило, десятима роками. Але в законодавстві багатьох країн міститься правило, за яким власник свідоцтва може клопотати про подовження його чинності. Кількість разів подовження строку чинності свідоцтва не обмежується. Однак чинність свідоцтва може бути подовжена лише за умови, що його власник знаходиться в тому самому географічному об'єкті і виробляє товар із зазначеними у свідоцтві властивостями.

11.10. Право на раціоналізаторську пропозицію.

Раціоналізаторські пропозиції є результатом найбільш поширеного виду технічної творчості, яка за своєю новизною і технічним рівнем є

нижчою від винахідництва, проте за доступністю, масштабністю та деякими іншими факторами не поступається йому. Саме своїм масовим застосуванням раціоналізаторські пропозиції інколи здатні давати більший економічний ефект, ніж винаходи. Економія від використання раціоналізаторських пропозицій у підсумку буває більшою, ніж від використання винаходів. Саме тому раціоналізаторство як форма технічної творчості заслуговує на всіляке заохочення і стимулювання, а його результати — раціоналізаторські пропозиції — потребують надійної правової охорони. При цьому слід мати на увазі, що досить часто заявки на винаходи відхиляються тому, що втрачена їх новизна, але пропозиції у своїй суті є винаходами, і в таких випадках буде доречною правова охорона раціоналізаторських пропозицій.

Громадяни колишнього СРСР звикли до раціоналізаторства, оскільки воно приносило користь підприємству, де працював раціоналізатор, і самому раціоналізатору давало право на винагороду, моральне задоволення від своєї суспільне корисної діяльності. Раціоналізаторство є невід'ємною складовою виробничої діяльності, яка не може розвиватись без постійного і систематичного удосконалення. Воно спрямоване саме на удосконалення продукції, технології виробництва, техніки та іншого обладнання і стосується будь-якої сфери — промисловості, транспорту, оборони, охорони здоров'я, сільського господарства тощо. Саме широке використання пропозицій, спрямованих на удосконалення процесів суспільно корисної праці, і дає досить помітний економічний ефект.

Раціоналізатори завжди були в пошані в Україні, їх діяльність заохочувалась і стимулювалась, вони були наділені рядом прав і пільг.

Нині раціоналізаторська діяльність регулюється Цивільним кодексом України, Тимчасовим положенням про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій (далі — Тимчасове положення), затвердженим Указом Президента України від 18 вересня 1992 р., та Методичними рекомендаціями про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, затвердженими наказом Держпатенту України від 27 квітня 1995 р. Держпатент України прийняв ряд відомчих нормативних актів, спрямованих на поглиблену регламентацію регулювання раціоналізаторської діяльності. Тимчасове положення змінене Указом Президента України "Про визнання такими, що втратили чинність, Указів Президента України у зв'язку з прийняттям законів України щодо промислової власності" від 22 червня 1995 р. № 324/94.

11.10.1. Ознаки раціоналізаторської пропозиції.

Відповідно до наведених нормативних актів **раціоналізаторською визнається пропозиція, яка є новою і корисною для підприємства, якому вона подана, і передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва, техніки або складу матеріалів.**

Отже, раціоналізаторська пропозиція має стосуватись виробів, технології, задіяної техніки або складу матеріалів. Тож об'єктами

раціоналізаторських пропозицій можуть бути конструктивні рішення виробів, технологічні процеси, тобто способи, а також речовина (склад матеріалів). Але не треба розуміти наведений перелік об'єктів як обмеження раціоналізаторства. Раціоналізаторська пропозиція може стосуватись будь-якої сфери суспільно корисної діяльності людини. Це може бути удосконалення медичних інструментів та апаратури, зв'язку і транспорту тощо.

До раціоналізаторської пропозиції законодавство встановило три необхідних вимоги:

1. вона має належати до профілю підприємства, якому подана;
2. має бути новою;
3. має бути корисною підприємству, якому подана.

Пропозиція подається тому підприємству, якому відповідає за профілем його діяльності. При цьому не має значення, де працює раціоналізатор і взагалі чи він працює. Раціоналізаторська пропозиція має відношення до діяльності підприємства, якщо вона може бути використана в технологічному процесі цього підприємства, у продукції, що ним виробляється, у задіяній техніці або матеріалах.

Така пропозиція визнається **новою** для підприємства, якому вона подана, якщо її сутність на цьому підприємстві до подачі заяви на неї не була відома. Для встановлення новизни раціоналізаторської пропозиції використовуються усі наявні на підприємстві джерела інформації, які містять відомості про цю або подібну пропозицію.

Однак новизна раціоналізаторської пропозиції не втрачається, якщо вона використовується за ініціативою її автора не більше як три місяці до подання заяви. Безумовно, мова йде про використання на тому підприємстві, де подана заява.

Раціоналізаторська пропозиція визнається **корисною** для підприємства, якому подана заява на неї, якщо її використання дає змогу підвищити економічну ефективність виробництва, одержати кращий дохід (прибуток) або одержати інший позитивний ефект. Позитивний ефект може полягати в будь-якому підвищенні технічного рівня виробництва, поліпшенні умов та безпеки праці, зниженні негативного впливу на навколишнє середовище тощо.

Зазначені Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію (далі — Методичні рекомендації) містять ряд умов, за наявності яких пропозиція не може бути визнана раціоналізаторською. Це:

- запозичення чужого досвіду без власного творчого внеску;
- пропозиції, що містять відомі рішення;
- пропозиції не технічного, а організаційного характеру;
- пропозиції щодо удосконалення організації і управління господарством.

Другу групу пропозицій, що не визнаються раціоналізаторськими, складають такі, що погіршують умови праці, якість робіт, викликають або

збільшують рівень забруднення навколишнього середовища, знижують надійність та інші показники якості продукції. Не визнаються раціоналізаторськими пропозиції, які лише ставлять завдання, але не дають конкретного вирішення.

Раціоналізатором, тобто **автором раціоналізаторської пропозиції** визнається особа, що створила її своєю творчою працею. Якщо раціоналізаторська пропозиція створена спільною творчою працею кількох осіб, то вони визнаються співавторами, а порядок користування правами на їх пропозицію визначається угодою між ними. Не визнаються співавторами особи, які надавали авторові раціоналізаторської пропозиції лише технічну допомогу, наприклад, здійснювали креслярські роботи, виготовляли зразки, допомагали в оформленні документації, виконували розрахунки, проводили дослідну перевірку тощо, або сприяли оформленню прав на раціоналізаторську пропозицію та її використання.

Склад співавторів на раціоналізаторську пропозицію після подання заяви за загальним правилом не може змінюватись. Проте у виняткових випадках за відсутності спору про авторство склад співавторів може бути переглянутий підприємством, установою чи організацією, куди подано заяву на раціоналізаторську пропозицію. Зазначені Методичні рекомендації встановлюють досить суворі правила зміни складу співавторів на раціоналізаторську пропозицію. Заява про зміну складу співавторів має розглядатися посадовою особою, що приймає рішення по пропозиції, спільно з первинною організацією Товариства винахідників і раціоналізаторів України (далі — ТВР) до винесення рішення щодо пропозиції.

Значні обмеження існують щодо пропозицій, які подаються інженерно-технічними працівниками. Мова йде лише про інженерно-технічних працівників науково-дослідних, проектних, конструкторських, технологічних організацій і аналогічних підрозділів підприємств. Під такими підрозділами маються на увазі науково-дослідні, проектні, конструкторські технологічні організації, відділи головного конструктора і конструкторські відділи, відділи головного технолога і технологічні відділи, відділи головного металурга, заводські лабораторії. Пропозиції цієї категорії працівників не визнаються раціоналізаторськими за умови, що подані ними пропозиції стосуються проектів, які ними розробляються. На інженерно-технічних працівників інших підрозділів і тих, що не брали участі в розробці зазначених проектів, таке обмеження не поширюється.

То що ж, пропозиції зазначеної групи працівників взагалі не можуть визнаватися раціоналізаторськими? Ні, пропозиції, які вносяться інженерно-технічними працівниками вищезазначених організацій і підрозділів і стосуються проектів, що ними розробляються, можуть бути визнані раціоналізаторськими за наявності умов, визначених Методичними рекомендаціями.

Пропозиції інженерно-технічних керівних працівників науково-дослідних, проектних, конструкторських, технологічних організацій і аналогічних підрозділів підприємств, які не розробляли проекти, конструкції

і технологічні процеси, а також пропозиції інших працівників, подані на стадії експериментальної (дослідної) перевірки проекту, конструкції, технологічного процесу можуть визнаватися раціоналізаторськими.

Пропозиції інженерно-технічних керівних працівників, які беруть участь у розгляді і затвердженні в усталеному порядку відповідних проектів, конструкцій і технологічних процесів, а також пропозиції, подані цими працівниками в співавторстві з іншими особами визнаються раціоналізаторськими в спеціально встановленому порядку.

11.10.2. Складання, подання та розгляд заяви на раціоналізаторську пропозицію.

Заява на раціоналізаторську пропозицію складається автором (співавторами) за спеціальною формою (Р-1), затвердженою Міністерством статистики України. Заява та інші документи, що стосуються раціоналізаторської пропозиції, заповнюються чорнилом чи пастою від руки або на друкарській машинці чітко, розбірливо, без помарок і виправлень.

Заява складається окремо на кожен раціоналізаторську пропозицію. Якщо в одній заяві міститься дві або більше самостійних пропозицій, то авторові пропонують оформити кожен пропозицію окремою заявою у 15-денний строк від дня його повідомлення про це. Якщо автор у зазначений строк переоформить заяву на кожен пропозицію окремо, то пріоритет кожної пропозиції встановлюється за первісною датою надходження заяви. Якщо автор у зазначений строк не переоформить заяви, то вона розглядається тільки в частині пропозиції, яка викладена в заяві першою.

У заяві зазначаються найменування пропозиції, всі без винятку співавтори, спільною творчою працею яких створена пропозиція, а також їх прізвища, імена та по батькові, місце роботи, посада, освіта, рік народження. Коли автором пропозиції є особа, яка не працює на підприємстві, куди подається пропозиція, то вказується її домашня адреса.

Форма заяви на раціоналізаторську пропозицію містить розділ "Опис пропозиції". Цей опис починається з викладу недоліків певної конструкції, виробу, технології виробництва і техніки, що застосовується, чи складу матеріалу. Далі в описі викладаються переваги пропозиції, завдяки яким усуваються зазначені недоліки, зміст запропонованого рішення. Опис має бути складений так, щоб у ньому містилися усі необхідні дані, достатні для практичного здійснення пропозиції без участі автора чи співавторів. У Описі наводяться також відомості про прибуток чи інший позитивний ефект, який може дати використання раціоналізаторської пропозиції.

У необхідних випадках до заяви додаються графічні матеріали (креслення, схеми, ескізи тощо), техніко-економічні розрахунки та додаткові відомості про пропозицію, якщо вона подавалась раніше або подається водночас на інші підприємства.

Усі матеріали заяви (графічні чи інші) мають бути підписані усіма співавторами, зазначеними у заяві. На заяві і графічних матеріалах необхідна дата заповнення (написання) і виготовлення.

Підприємство, до якого подається заява, в разі зацікавленості в цій пропозиції, може надати авторові допомогу в складанні заяви, виготовленні креслень, схем, ескізів тощо.

Подання заяви.

Заява на раціоналізаторську пропозицію подається тому підприємству, діяльності якого стосується пропозиція. Не має значення працює на цьому підприємстві її автор чи ні.

Заява на раціоналізаторську пропозицію може бути подана в міністерство. У такому разі вона направляється на розгляд того підприємства, до діяльності якого має відношення, без її реєстрації в журналі, але із зазначенням дати надходження.

Пропозиція визнається такою, що стосується діяльності підприємства, якщо вона може бути використана цим підприємством в технологічному процесі або у продукції, що ним виробляється, а також у техніці, що застосовується, чи в складі матеріалу.

Заява на раціоналізаторську пропозицію передусім перевіряється на предмет її відповідності вимогам, встановленим Методичними рекомендаціями. Правильно складена заява реєструється в журналі реєстрації заяв на раціоналізаторські пропозиції (далі — Журнал) по формі, затвердженій Міністерством статистики України. Реєстрація заяви має бути здійснена в день її надходження. На заяві проставляється дата надходження до підприємства, якому вона подана, і номер, під яким вона зареєстрована.

Журнал має бути прошнурований, скріплений печаткою підприємства і підписаний особою, що приймає рішення щодо пропозиції.

Якщо раціоналізаторська пропозиція не має відношення до діяльності підприємства, якому подана, або сама заява складена з порушенням встановлених вимог, то вона не реєструється і не приймається до розгляду.

У разі відмови авторові раціоналізаторської пропозиції в реєстрації, йому у письмовій формі повідомляються причини відмови. У цьому повідомленні має бути вказано найменування пропозиції і дата її надходження на підприємство або до міністерства (відомства).

При незгоді автора з відмовою в реєстрації і прийнятті до розгляду його заяви, він може оскаржити відмову, звернувшись до керівника підприємства, міністерства (відомства). Скарга має бути розглянута у 15-денний строк.

Правильно складена заява приймається до розгляду. З моменту реєстрації вона вважається документом підприємства, міністерства (відомства), і на прохання автора чи співавторів їм може бути видана копія зареєстрованої заяви.

Автор має право після реєстрації заяви на раціоналізаторську пропозицію вносити до неї зміни і доповнення. Однак зазначені зміни і доповнення можуть вноситися лише до прийняття рішення про визнання

пропозиції раціоналізаторської. Зміни і доповнення не повинні стосуватися її суті, а якщо вони стосуються суті, то можуть бути оформлені як окрема пропозиція.

Автор має право на одержання довідки, якою засвідчується факт і дата надходження заяви. Така довідка має бути надана авторові протягом п'яти днів від дати надходження прохання про це.

Якщо заява не відповідає встановленим вимогам і тому не підлягає реєстрації в журналі, вона має бути зареєстрована як вхідна кореспонденція.

Розгляд заяви на раціоналізаторську пропозицію.

Зареєстрована заява на раціоналізаторську пропозицію піддається своєрідній експертизі по суті. Вона направляється тому підрозділу підприємства чи відповідним службам, до діяльності яких має безпосереднє відношення. Заява, що зареєстрована міністерством (відомством), у разі необхідності направляється для висновку щодо пропозиції науково-дослідним, проектним, конструкторським, технологічним організаціям, а також підприємствам, на яких вона може бути використана. У висновку щодо пропозиції має міститись оцінка її новизни і корисності.

Якщо пропозиція не має новизни, то такий висновок мусить бути належним чином обґрунтований.

За результатами розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію може бути прийняте таке рішення:

- визнати пропозицію раціоналізаторською і прийняти до використання;
- провести дослідну перевірку пропозиції;
- пропозицію відхилити.

Рішення по пропозиції приймається керівником підприємства чи керівником відповідного підрозділу, на якого це покладено наказом по підприємству, з урахуванням висновків до пропозиції стосовно її новизни і корисності.

У разі визнання пропозиції раціоналізаторською підприємство розробляє організаційно-технічні заходи, які мають забезпечити її ефективне використання.

Проте можливі випадки, коли пропозиція визнається раціоналізаторською не повністю, а лише частково, тоді в рішенні мусить бути вказано, в якій саме частині вона визнається раціоналізаторською.

Рішення про відхилення пропозиції має бути аргументовано мотивами відхилення

Порядок розгляду заяв на раціоналізаторські пропозиції, внесені керівником, його заступником, головним інженером, заступником головного інженера підприємства за місцем роботи чи на підпорядкованих підприємствах, де що інший, їх заяви розглядаються і рішення по них приймаються керівником вищестоящої організації. Такий порядок діє і стосовно пропозицій, внесених зазначеними працівниками у співавторстві з іншими особами.

У таких випадках заява на раціоналізаторську пропозицію реєструється в Журналі підприємства і направляється керівнику вищестоящої організації з висновками до пропозиції щодо її новизни і корисності для цього підприємства. У матеріалах заяви має бути викладена особиста творча участь авторів у створенні запропонованої пропозиції.

Рішення за такими заявами приймає керівник вищестоящої організації, після чого заява повертається підприємству, якому вона була подана.

Певна особливість в оформленні прав на раціоналізаторську пропозицію існує щодо тих пропозицій, які пов'язані зі зміною затверджених нормативів і технічної документації (проектів, стандартів, технічних умов та іншої нормативної технічної і конструкторської документації). Рішення про визнання таких пропозицій раціоналізаторськими і прийняття їх до використання приймається лише після того, як відповідна організація, що затвердила зазначені нормативи, дасть дозвіл на їх зміну. У такому разі строк розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію подовжується на час оформлення дозволу.

Зазначені організації можуть лише видавати дозвіл на зміну затверджених нормативів і технічної документації за пропозицією. Але вони не вирішують питання про можливість визнання пропозиції раціоналізаторською.

Рішення щодо заяви має бути прийнято протягом місяця з дня її надходження на підприємство.

Будь-яке рішення за заявою на раціоналізаторську пропозицію може бути оскаржено. Автор пропозиції в разі відмови у визнанні її раціоналізаторською або в прийнятті до використання має право оскаржити рішення протягом трьох місяців від дати його одержання. Скарга подається керівнику підприємства, міністерства (відомства), який прийняв це рішення. Скарга автора має бути розглянута протягом місяця від дати її надходження. Розгляд скарги на підприємстві за місцем роботи автора здійснюється його керівником спільно з первинною організацією ТВР за участю самого автора.

Прийнята до використання пропозиція може бути також запроваджена і на інших підприємствах. Підприємство, що прийняло пропозицію до використання, може направити інформацію про неї зацікавленим підприємствам з метою укладання угоди.

Протягом місяця після винесення рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання авторіві видається свідоцтво установленної форми. Якщо авторство на пропозицію мають кілька співавторів, то свідоцтво видається кожному із них.

Воно видається підприємством, яке прийняло рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання, підписується керівником підприємства і стверджується печаткою. У свідоцтві вказується дата і номер заяви, зазначені в Журналі реєстрації.

У разі співавторства у свідоцтві вказуються прізвища усіх співавторів у алфавітному порядку.

Факт використання раціоналізаторської пропозиції potwierджується спеціальним актом за формою, затвердженою Міністерством статистики України.

11.11. Права автора раціоналізаторської пропозиції та їх захист.

Автор раціоналізаторської пропозиції, як і будь-який інший суб'єкт права інтелектуальної власності, відповідно до чинного законодавства має певні особисті немайнові і майнові права.

До особистих немайнових прав автора раціоналізаторської пропозиції належать право авторства, право на ім'я, право на назву раціоналізаторської пропозиції, право на пріоритет. До майнових прав — право на винагороду.

Зміст особистих немайнових прав уже розкривався раніше, і тому немає потреби повторюватись. Що стосується права на винагороду, то воно має свої особливості. Раціоналізатор, подаючи заяву до підприємства про визнання поданої ним пропозиції раціоналізаторською, у разі визнання її такою водночас передає підприємству і право на використання за певну винагороду. Розмір винагороди визначається відповідно до Тимчасового положення. Пункт 11 ч.3 Методичних рекомендацій встановлює, що винагорода автору чи співавторам виплачується в порядку, передбаченому Тимчасовим положенням. Пункт 40 Методичних рекомендацій деталізує: якщо використання раціоналізаторської пропозиції дає певний економічний ефект (прибуток), то складається розрахунок річної ефективності. Пропозиції, використання яких дає інший позитивний ефект, а не економічний, мають свою специфіку визначення розміру винагороди.

Відповідно до п. 53 Тимчасового положення право на винагороду має автор чи співавтори раціоналізаторської пропозиції протягом двох років від дати початку її використання на підприємстві, яке видало авторові свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію. Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством і не може бути менше:

- 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;
- 2 відсотків від частки собівартості продукції (робіт і послуг), що припадає на раціоналізаторську пропозицію, корисний ефект від якої не впливає на одержання доходу.

Винагорода виплачується автору відповідно до договору, але не пізніше 3 місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на захист своїх особистих немайнових і майнових прав. Особисті немайнові права автора раціоналізаторської пропозиції захищаються в позовному порядку.

Автор має право на подання заяви на раціоналізаторську пропозицію. Але за наявності певних відхилень від встановлених вимог йому може бути відмовлено в прийнятті заяви до розгляду. Така відмова може бути оскаржена керівнику підприємства, міністерства (відомства). Скарга має бути

розглянута в 15-денний строк. Тобто такі скарги розглядаються в адміністративному порядку.

Відмова у визнанні пропозиції раціоналізаторською або в прийнятті її до використання може бути оскаржена керівнику підприємства, міністерства (відомства) в тримісячний строк. Скарга має бути розглянута зазначеними особами в місячний строк. У разі незгоди автора з прийнятим за його скаргою рішенням або якщо при розгляді скарги рішення не прийняте у зв'язку з недосягненням угоди між керівником підприємства І радою ТВР, автор може звернутися до суду. У такому випадку передбачено адміністративно-судовий порядок захисту прав автора раціоналізаторської пропозиції.

Усі інші спори, що виникають у зв'язку із використанням раціоналізаторської пропозиції, розглядаються в судовому порядку.

РОЗДІЛ 12. ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

12.1. Загальні положення

Якщо є право інтелектуальної власності, то власники цих прав повинні мати можливість забезпечити захист своїх прав, щоб запобігти у подальшому їх порушенню і компенсувати втрати, що виникають унаслідок порушення цих прав.

Після того як об'єкт інтелектуальної власності створений і охоронним документом закріплені на нього права, настає важливий етап у його життєвому циклі - включення в господарський оборот. Саме на цьому етапі об'єкт інтелектуальної власності приносить правовласнику прибуток чи іншу користь, власне те, заради чого він і був створений. Однак, як тільки інформація про об'єкт інтелектуальної власності стає відомою несумлінним конкурентам, у них виникає спокуса використати його у своїх інтересах. При цьому порушник прав знаходиться в більш вигідних умовах, чим правовласник: він не несе витрат на стадії створення та охорони об'єкта інтелектуальної власності. Крім того, він може мати готову виробничу базу для використання об'єкта інтелектуальної власності, у той час, як правовласник повинен ще витратити час і ресурси на її створення. Тому порушник прав може швидше випустити продукцію з використанням об'єктів інтелектуальної власності і просунути її на ринок по більш низькій ціні, ніж власник прав об'єкта інтелектуальної власності. Такий розвиток подій не тільки порушує права конкретного правоволодільця, але має і серйозні наслідки для суспільства в цілому, уповільнюючи його соціальний і економічний розвиток і ускладнюючи цивілізоване співробітництво з іншими країнами.

У наш час фактор захисту прав здобуває особливо великого значення, тому що у зв'язку зі швидким розвитком технологій, з'явилася можливість порушення прав у таких обсягах, що були неможливі раніше. Тому без належної правоохоронної інфраструктури, що забезпечує як захист прав, так і обмеження можливості одержання аналогічних прав іншими, система охорони інтелектуальної власності не може бути ефективною.

Норми про захист прав на конкретні види інтелектуальної власності цивільно-правовими засобами були викладені у відповідних главах. Тут мова піде про захист права інтелектуальної власності іншими галузями законодавства, а також про пільги, що надаються суб'єктам зазначених прав при їх захисті. Як правило, ці загальні норми стосуються усіх об'єктів права інтелектуальної власності.

Зокрема, право інтелектуальної власності захищається нормами кримінального права України. У Кримінальному кодексі України міститься, принаймні, дві статті, присвячені захисту права інтелектуальної власності (статті 136 і 137).

Стаття 136 "Порушення авторських прав" проголошує: "Випуск під своїм ім'ям або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури

та мистецтва, незаконне відтворення або розповсюдження такого твору — караються виправними роботами на строк до двох років або штрафом у розмірі від п'ятдесяти до ста двадцяти мінімальних розмірів заробітної плати".

Порушення авторських прав переслідується у кримінальному порядку при вчиненні таких дій, що порушують суб'єктивні права автора чи особи, що має авторське право:

- 1) незаконне використання і відтворення творів та об'єктів суміжних прав (контрафакція);
- 2) примушення до авторства;
- 3) привласнення авторства (плагіат).

Поняття **незаконне використання творів та об'єктів суміжних прав (контрафакція)** передбачає опублікування чи інше обнародування твору, його відтворення, розповсюдження, а також ввезення в Україну без дозволу осіб, які мають авторське право чи суміжні права, примірників творів, фонограм, програм мовлення.

Примірники творів, фонограм, виготовлених і розповсюджених із порушенням авторського права і суміжних прав є контрафактними. Твір вважається використаним (обнародуваним), якщо він у тій чи іншій формі доведений до відома широкого загалу і став доступним для невизначеного кола осіб.

Примушення до авторства передбачає психічний або фізичний вплив на автора з метою примусити його створити відповідний твір (погрозою убивства, заподіяння тілесних ушкоджень чи знищення майна щодо самого автора або щодо його близьких родичів). Це може бути і так зване примусове співавторство, коли автора шляхом погрози застосування фізичної сили, використання службової або іншої залежності примушують включити у співавтори осіб, які не брали участі в створенні зазначених об'єктів.

Привласнення авторства (плагіат) — це оприлюднення у повному обсязі або частково чужого твору під своїм ім'ям.

Об'єктивна сторона злочину характеризується умислом. Мотиви порушення авторського права і суміжних прав не мають значення для кваліфікації злочину. Ними можуть бути корисливість, кар'єризм або інша особиста зацікавленість. Якщо ж привласнення авторства пов'язане з крадіжкою самого твору (рукопис, креслення, картина), відповідальність настає за статтями 136 і 140 КК України.

Суб'єктом цього злочину може бути як службова, так і приватна особа, у тому числі і сам автор, якщо він приховав співавторство іншої особи.

Кримінальний кодекс України передбачає також кримінальну відповідальність за порушення прав промислової власності.

Стаття 137 КК України проголошує: "Привласнення авторства на чужі відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок чи раціоналізаторську пропозицію або розголошення без згоди автора змісту винаходу, корисної моделі чи промислового зразка до їх офіційної публікації

карається виправними роботами строком до двох років або штрафом до тридцяти мінімальних розмірів заробітної плати".

Кримінально-правовий захист патентних прав передбачений у випадках злочинних посягань на суб'єктивні права авторів об'єктів промислової власності. Об'єктивна сторона цього злочину має такі форми:

а) привласнення авторства на чуже відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію чи сорт рослин;

б) розголошення без згоди автора змісту відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка до їх офіційної публікації.

З об'єктивної сторони порушення патентних прав у формі привласнення авторства може бути вчинене шляхом обманного використання документів і матеріалів про відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, раціоналізаторську пропозицію чи сорт рослин або авторства на користь особи, яка не брала участі у створенні зазначених об'єктів, або примушення до співавторства із зазначеною особою. Таке порушення може здійснюватися шляхом точного або в суттєвих рисах подібного відтворення чужого винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції.

Розголошення відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, раціоналізаторської пропозиції чи сорту рослин — це порушення права автора на одержання патенту чи диплому. Це може бути розголошення без згоди автора до подання заявки до Установи ознак патентоспроможності зазначених об'єктів, що позбавило автора можливості одержати диплом чи патент.

Порушення патентних прав вважається злочином, якщо воно вчинене умисно.

Суб'єктом злочину може бути як службова, так і приватна особа, у тому числі і сам автор, якщо він приховав співавторство іншої особи.

Адміністративна відповідальність встановлена за неправомірне використання фірмового найменування, знака для товарів і послуг або будь-якого іншого маркірування товару, неправомірне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені (абзац 1 ч. 1 ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

За зазначені порушення така сама відповідальність встановлена і Законом України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" (абзац 2 ст. 7).

Більш широке тлумачення порушення прав інтелектуальної власності дає Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 р. Стаття 4 цього Закону визнає неправомірним використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, назв місць походження товарів, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання (підприємця), який має пріоритет

на їх використання. Відповідно до цього Закону не дозволяється копіювання зовнішнього вигляду виробу.

Заходи проти недобросовісної конкуренції передбачені також і Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність". Абзац 3 ч. 1 ст. 31 цього Закону встановлює відповідальність за незаконне використання або підробку фірмових назв, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг.

Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19 березня 1996 р. будь-які об'єкти права інтелектуальної власності визнає видом іноземного інвестування. Для цього Закон встановлює такі дві умови:

1) вартість прав на інтелектуальну власність підтверджена відповідно до законів (процедур) країни-інвестора в конвертованій валюті або міжнародними торговими звичаями;

2) зазначені права легалізовані на території України і підтверджені експертною оцінкою, включаючи авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо.

12.2. Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності

Перераховані нижче дії, що вчинені без дозволу власника патенту на винахід або корисну модель, **визнаються порушенням його прав:**

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

- застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Порушенням прав визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях.

Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Що стосується географічного зазначення походження товару, то **порушенням прав визнається:**

- нанесення його на товар або на етикетку;
- нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі;
- запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Крім того, порушенням прав власника свідоцтва на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару є:

- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про право на його використання;
- використання зареєстрованого зазначення географічного походження товару, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: "вид", "тип", "стиль", "марка", "імітація" тощо;
- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару або подібного до нього позначення для відмінних від описаних у Реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації;
- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару як видової назви.

Вказані далі дії, вчинені без дозволу власника свідоцтва на торговельну марку, **визначаються порушенням його прав:**

- нанесення знака на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);
- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;
- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому відмітності знака.

Неправомірне (без дозволу автора) використання творів є порушенням прав автора. Посилання користувача твору на низький художній чи науковий рівень твору, на мету використання твору, на невеликий обсяг використання твору тощо не можуть братися до уваги при вирішенні питання про відповідальність користувача.

Вважається порушенням особистих немайнових прав автора оприлюднення твору без зазначення імені автора, ілюстрування твору, спотворення твору, зміна твору тощо.

Будь-яке відтворення чи використання твору без дозволу автора без виплати йому винагороди, є порушенням його виключних майнових прав.

Використання виконань творів шляхом публічного повідомлення виконань, фіксації їх на носії та розповсюдження зафіксованих виконань без дозволу виконавця є порушенням його прав.

12.3. Категорії спорів

Суб'єкт, права якого порушені, може вимагати:

- визнання цього права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміни правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльність органу державної влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд також може захистити право інтелектуальної власності та інтереси власника прав об'єкта інтелектуальної власності, що охороняються законом, іншим цивільно-правовим способом, який встановлений договором чи законом.

Суперечки щодо інтелектуальної власності поділяються на дві групи.

До першої відносяться суперечки про визнання (чи невизнання) результату інтелектуальної діяльності об'єктом інтелектуальної власності. Стосовно об'єктів промислової власності це суперечки:

- пов'язані з відмовою у видачі патенту;
- по запереченнях третіх осіб проти видачі патенту;
- про визнання патенту недійсним.

До другої групи відносяться суперечки, що стосуються порушення прав:

- про заборону дій, що порушують права на патент;
- про відшкодування шкоди, заподіяної порушником патентних прав;
- про визнання дій, що не порушують патент;
- про післякористування винаходів, пов'язане з укладанням чи використанням ліцензійних угод;
- про надання примусової ліцензії;
- про виплату винагороди автору роботодавцем;
- про компенсацію за використання винаходу державою тощо.

12.4. Форми, порядки та способи захисту права інтелектуальної власності

Існують дві форми захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційна і неюрисдикційна.

Неюрисдикційна форма передбачає захист права інтелектуальної власності своїми силами, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист.

Наприклад, це може бути відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу (уступку) майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо. Обрані засоби самозахисту не повинні бути забороненими законодавством та не повинні суперечити моральним засадам суспільства.

Юридичні форми захисту застосовують два порядки захисту: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний).

Загальний порядок захисту здійснюється в судах.

Спеціальний порядок захисту прав здійснюється в органах державного управління або в органах Антимонопольного комітету України, або в органах державної митної служби України.

12.5. Адміністративно-правовий спосіб захисту прав

Адміністративний спосіб полягає в розгляді та вирішенні суперечки органом державного управління. Процедура розгляду набагато простіша, ніж у цивільному судочинстві. Правовою основою є Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також закони України: "Про захист від недобросовісної конкуренції", "Про авторське право і суміжні права", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", "Про охорону прав на сорти рослин" тощо.

У галузі авторського права і суміжних прав адміністративний спосіб захисту прав передбачено тільки за публічний показ, порушення умов публічного демонстрування і тиражування кіно- і відеофільмів без прокатного посвідчення. Стосовно об'єктів промислової власності цей спосіб захисту прав передбачає накладення штрафів за неправомірне використання фірмових найменувань, торговельних марок тощо. Засобом захисту в цьому випадку є скарга, яку у встановленому адміністративним законодавством порядку подають у відповідний орган державного управління.

Здійснення дій, обумовлених законодавством України як недобросовісна конкуренція, спричиняє накладення Антимонопольним комітетом України штрафів, а також адміністративну і цивільно-правову відповідальність. До таких дій відносяться:

- неправомірне використання чужого імені, фірмового найменування, торговельних марок;
- введення в обіг під своїм позначенням товару іншого виробника;

- відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарської діяльності і введення його в господарський оборот;
- неправомірний збір, розголошення і використання комерційної таємниці, а також інші протиправні дії.

Отже, Антимонопольним комітетом України розглядаються скарги щодо дій після вводу об'єктів права інтелектуальної власності до господарського обороту.

Типовими видами адміністративних стягнень можуть бути: попередження, штраф, виправні роботи, адміністративний арешт тощо.

Так, незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення права інтелектуальної власності тягне за собою накладення штрафу від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції, а також обладнання і матеріалів, що призначені для їх виготовлення.

12.6. Цивільно-правовий спосіб захисту прав

Суперечки, що пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, підвідомчі судам загальної юрисдикції і вищому господарському суду. Якщо хоча б однією зі сторін у суперечці є фізична особа, то зазначена суперечка підвідомча суду загальної юрисдикції.

У випадку порушення прав потерпілий подає позов - заяву, звернену до суду, про відправлення правосуддя з метою захисту особистих чи майнових прав. У позовній заяві вказується форма захисту (заборона робити будь-яку дію, відшкодування збитків тощо), розмір нанесеного збитку, приводяться докази обґрунтованості вимог, будь-яку дію, відшкодування збитків тощо), розмір нанесеного збитку, приводяться докази обґрунтованості вимог.

За загальним правилом цивільного судочинства конкретна цивільна справа, як правило, розглядається за місцем перебування відповідача. У будь-якому судовому розгляді про порушення прав інтелектуальної власності зважаються два основних питання. Перше пов'язане зі встановленням чи не встановленням факту використання об'єкта інтелектуальної власності, що охороняється. Друге - з визначенням розміру збитків, що підлягають стягненню з відповідача на користь позивача.

Власник прав на об'єкт інтелектуальної власності має право вимагати від порушника:

- визнання прав власника;
- відновлення положення, що існувало до порушення права;
- припинення дій, що порушують право чи створюють погрозу його порушенню;
- відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду тощо.

Якщо в результаті незаконного використання об'єкта інтелектуальної власності порушник одержав доход, потерпілий має право вимагати

відшкодування втраченої вигоди в розмірі не меншому, ніж сума такого доходу.

Якщо одночасно з порушенням майнових прав порушені особисті немайнові права автора, то він може зажадати майнову компенсацію за нанесення йому морального збитку, розмір якої визначається судом. Порушенням прав авторства є присвоєння результатів чужої творчої праці і спроба видати ці результати за власну розробку.

Суд, господарський суд має право прийняти рішення чи визначення про заборону випуску твору, використання постанови, фонограми передачі в ефір чи по проводах, про припинення їхнього поширення, про вилучення, конфіскацію всіх примірників твору, якщо буде досить даних про порушення авторського права і суміжних прав.

Застосування цивільно-правових санкцій за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності можливо в межах загального терміну позову, тобто протягом трьох років з дати, коли власник права довідався чи повинний був довідатися про порушення свого права.

У Великобританії, Німеччині та низці інших країн існують спеціалізовані патентні суди. Це дозволяє сконцентрувати досвід вирішення патентних суперечок, створити умови для правильного й однакового застосування нормативних актів, скоротити число інстанцій, що розглядають суперечки.

В Україні поки що немає патентного суду, але існує практика створення судових колегій з інтелектуальної власності, наприклад, при Вищому господарському суді України. У таких колегіях працюють судді, які мають спеціальну фахову підготовку з інтелектуальної власності і тому можуть компетентне вирішувати суперечки щодо інтелектуальної власності.

12.7. Кримінальна відповідальність за порушення прав

Поряд з нормами цивільно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, чинним законодавством передбачена також кримінальна відповідальність. Кримінальна відповідальність настає тільки тоді, коли матеріальна шкода у 200 і більше разів перевищила неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Якщо матеріальна шкода у 1000 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то матеріальна шкода вважається заподіяною в особливо великому розмірі. Так, незаконний випуск під своїм ім'ям чи присвоєння авторства на чужий твір науки, літератури чи мистецтва, а також незаконне відтворення чи поширення такого твору, присвоєння авторства на чужі об'єкти промислової власності передбачає застосування норм цивільно-правового захисту.

Законодавство України передбачає також кримінально-правові санкції за незаконне зазіхання на комерційну таємницю. Карним злочином є незаконний збір з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (промислове шпигунство), якщо це наносить великий матеріальний збиток суб'єкту підприємницької діяльності. Як покарання

передбачається застосування до порушника штрафу у розмірі від 200 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі від 2-х до 5-ти років тощо.

Залучення до кримінальної відповідальності конкретних винуватців злочину не виключає вимог про відшкодування заподіяного збитку.

Особливий випадок - захист прав на об'єкти інтелектуальної власності при перетинанні кордону. Митним кодексом України (ст. 74) товари й інші предмети, виготовлені з порушенням прав інтелектуальної власності, не можуть як імпортуватися, так й експортуватися через митний кордон України.

У судовій процедурі вирішення спорів важливе місце займають докази. Розрізняють три форми доказів: "документальний доказ" - доказ, наданий у письмовому вигляді чи у вигляді будь-якого документа; "речовий доказ" - доказ, що існує у вигляді предметів; "показання свідків" - усні показання експерта. Наявність охоронного документа - патенту чи свідоцтва, є важливим доказом.

12.8. Пільги суб'єктів інтелектуальної власності при захисті їх прав.

При захисті своїх суб'єктивних прав автори та інші особи, яким належать права на інтелектуальну власність, користуються певними пільгами.

Так, відповідно до Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК) позивачі — автори об'єктів права інтелектуальної власності, які не є власниками охоронних документів на ці об'єкти, — за позовами, що впливають із авторського права, права на відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок та раціоналізаторську пропозицію звільняються від сплати судових витрат у доход держави повністю (ст. 70 ЦПК України).

Частина 1 ст. 126 цього Кодексу надає позивачам за позовами, що впливають із авторського права, права на відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок та раціоналізаторську пропозицію, право звертатись до суду за місцем проживання.

Суд, постановляючи рішення, може допустити його негайне виконання у випадку присудження винагороди авторам за використання творів у галузі науки, літератури і мистецтва, а і також інших об'єктів права інтелектуальної власності, на які видано охоронні документи (ч. 1 ст. 218 ЦПК України).

Відповідно до ст. 374 ЦПК України при недостатності стягненої з боржника суми для задоволення усіх вимог за виконавчими документами у першу чергу задовольняються вимоги про виплату винагороди за використання творів у галузі науки, літератури і мистецтва, а також інших об'єктів інтелектуальної власності, на які видано охоронні документи.

Певні пільги для захисту інтересів суб'єктів права на промислову власність передбачає трудове законодавство. Так, відповідно до ст. 42 Кодексу законів про працю України переважне право на залишення на роботі

при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці мають за рівних умов продуктивності праці і кваліфікації автори винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій.

За працівником, який створив винахід, корисну модель, промисловий зразок або вніс раціоналізаторську пропозицію, що зумовили зміну технічних норм і розцінок, зберігаються попередні розцінки протягом шести місяців від дати початку їх впровадження. Попередні розцінки зберігаються і в тих випадках, коли автор зазначених об'єктів інтелектуальної власності раніше не виконував роботу, норми і розцінки на яку змінено у зв'язку з їх впровадженням, і був переведений на цю роботу після їх впровадження.

За іншими працівниками, які допомогли авторові у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції, попередні розцінки зберігаються протягом трьох місяців (ст. 91 Кодексу законів про працю України (КЗпП)).

Трудове законодавство України передбачає гарантії для працівників — авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Стаття 126 КЗпП України проголошує: за працівниками — авторами винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій зберігається середній заробіток при звільненні від основної роботи для участі у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка чи раціоналізаторської пропозиції на тому, ж підприємстві, в установі, організації.

При впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка або раціоналізаторської пропозиції на іншому підприємстві, в установі, організації, робота з такого впровадження оплачується за погодженням сторін у розмірі не нижче середнього заробітку за місцем постійної роботи.

Чинне законодавство України містить ряд пільг щодо сплати мита і зборів, які надаються суб'єктам прав на інтелектуальну власність. Так, відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України "Про державне мито" від 21 січня 1993 р. від сплати державного мита звільняються інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизан), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку.

Звільняються від сплати мита автори, які передали виключне право на використання винаходу державі, за дії, пов'язані з експертизою заявки на винахід. Від сплати будь-яких зборів за вчинення дій, пов'язаних з оформленням прав на об'єкти промислової власності, звільняється Фонд винаходів України.

Не сплачують мита також пенсіонери, учні та студенти навчальних закладів, інші малозабезпечені громадяни за дії, пов'язані з поданням заявки на видачу патенту на новий сорт рослин, проведення експертизи заявки, видачею, переоформленням і підтриманням чинності патенту. Якщо подається колективна заявка чи колективом патентоволодільців, то розмір мита зменшується на частку, пропорційну кількості громадян, звільнених від сплати мита.

Проте мито за оформлення своїх суб'єктивних прав на інтелектуальну власність сплачують не всі суб'єкти зазначених дій. За дії, пов'язані з одержанням патентів на сорти рослин і підтримання їх чинності, мито сплачують тільки автори нових сортів рослин та їх правонаступники. Мито сплачується за подання заявки на видачу патенту України на сорт рослин, за видачу або переоформлення на прохання заявника патенту на сорт, за подання клопотання про подовження строку дії патенту.

Крім того, щорічно, починаючи з дати надходження заявки про видачу патенту, сплачується мито за підтримання його чинності. Розмір мита визначається згідно „Положення про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, яке затверджено постановою Кабміну України від 16 червня 2003 р.

За підтримання чинності патенту, за яким опубліковано заяву його власника про надання будь-кому відкритої ліцензії, розмір вищезгаданого щорічного мита зменшується на 50 відсотків.

Інші суб'єкти права інтелектуальної власності за дії, пов'язані з оформленням чи переоформленням своїх суб'єктивних прав, мита не сплачують. Вони відповідно до чинного законодавства України про інтелектуальну власність сплачують встановлені збори. Дії, за які стягується збір, а також їх розміри визначаються „Положенням про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності”, яке затверджено постановою Кабміну України від 16 червня 2003 р.

Відповідно до Положення пільгами щодо сплати встановлених зборів користуються ветерани війни, громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і віднесені до I—IV категорій. Вони звільняються від сплати зборів за перетворення заявки на винахід у заявку на корисну модель; за перетворення заявки на корисну модель у заявку на винахід; за перетворення заявки на корисну модель у заявку на групу винаходів; за ознайомлення з матеріалами заявки; за видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок; за реєстрацію ліцензійного договору стосовно одного патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Інваліди, учні та вихованці навчально-виховних закладів, студенти вищих навчальних закладів за вищенаведені дії, а також за підтримання чинності патенту з третього по п'ятий рік його дії, сплачують встановлений збір у половинному розмірі.

Передбачені пільги надаються також колективу авторів — володільців патенту, кожен із яких є ветераном війни або громадянином, який постраждав внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Пільги, наведені вище, надаються за клопотанням заявника, власника патенту. Підставою для надання пільг є копія посвідчення ветерана війни, довідки медико-соціальної експертної комісії, документ, виданий навчальним закладом, посвідчення особи, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Власники патентів України на винаходи, корисні моделі, які передають право власності на винахід, корисну модель Фонду винаходів України, звільняються від сплати зборів за видачу патенту на винахід без проведення експертизи по суті, в тому числі за підтримання чинності патенту протягом п'яти років дії.

Автори винаходів, захищених авторським свідоцтвом СРСР, які передають право на одержання патенту Фонду винаходів України, звільняються від сплати зборів за видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Збори сплачуються відповідно до додатка до Положення про порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та знаки для товарів і послуг.

Водночас чинне законодавство України накладає на користувачів об'єктів інтелектуальної власності досить серйозні обов'язки. Так, відповідно до Закону України "Про охорону атмосферного повітря" забороняється використання відкриттів, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, застосування нової техніки, імпортованих устаткування, технологій і систем, якщо вони не відповідають встановленим в Україні вимогам щодо охорони атмосферного повітря. У разі порушення встановлених вимог така діяльність припиняється уповноваженими на те державними органами, а винні особи притягаються до відповідальності за чинним законодавством.

РОЗДІЛ 13. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

13.1. Всесвітня організація інтелектуальної власності.

Національне законодавство про охорону права інтелектуальної власності має чинність тільки в межах тієї держави, яка його прийняла. За межами цієї держави правова охорона результатам інтелектуальної діяльності не надається. Там виникає можливість використовувати зазначені результати без дозволу їх власника чи володільця і без виплати належної винагороди. Такий стан не міг задовольнити суб'єкти прав інтелектуальної власності. Тому вже з кінця минулого століття починають укладатися міжнародні угоди, якими передбачається охорона прав на результати творчої діяльності, і за межами країни їх виникнення. Такі угоди хоча і не завжди досягали поставленої мети, проте виявилися в ряді напрямів досить ефективними, доцільними і виправданими. Тому їх розвиток і удосконалення тривають. Так склалася міжнародна система охорони інтелектуальної власності.

На сьогодні найбільш авторитетною організацією є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Фактично, вона була започаткована ще в 1883—1886 рр., коли були прийняті відповідно Паризька конвенція про охорону промислової власності і Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів.

14 липня 1967 р. в Стокгольмі була підписана конвенція, якою утворювалася Всесвітня організація інтелектуальної власності. Вона набрала чинності в 1970 р.

У грудні 1974 р. ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй.

Конвенція поставила перед ВОІВ такі завдання:

— сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами і, у конкретних випадках, у взаємодії з будь-якою Іншою міжнародною організацією;

— забезпечувати адміністративне співробітництво між створеними союзами в галузі охорони інтелектуальної власності.

Сприяючи охороні інтелектуальної власності в усьому світі, ВОІВ заохочує укладання нових міжнародних договорів і удосконалення національних законодавств, важливою ділянкою її діяльності є надання технічної допомоги країнам, що розвиваються. В обов'язки ВОІВ входить збирання і розповсюдження інформації, організація роботи відповідних служб, які займаються забезпеченням охорони винаходів, знаків і промислових зразків, якщо таку охорону бажають одержати одночасно в кількох країнах, сприяння розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами.

У сфері адміністративного співробітництва ВОІВ централізує адміністративне управління союзами в Міжнародному бюро в Женеві, яке є

секретаріатом ВОІВ, а також здійснює контроль за таким управлінням через свої органи.

На 1 січня 1995 р. ВОІВ виконувала адміністративні функції майже усіх Союзів і договорів, що стосуються інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 1 Угоди ВОІВ з Організацією Об'єднаних Націй ВОІВ відповідає за здійснення необхідних дій, передбачених Конвенцією, якою вона була утворена, а також договорами і угодами, адміністративні функції яких вона виконує. ВОІВ несе також відповідальність за розвиток інтелектуальної діяльності і сприяє передачі технологій, які стосуються промислової власності, країнам, що розвиваються, з метою прискорення їх економічного, соціального і культурного розвитку.

При виконанні своїх функцій ВОІВ керується завданнями міжнародного співробітництва з метою розвитку; повною мірою використовуючи досягнення інтелектуальної діяльності, сприяє більш широкому використанню інтелектуальної власності для заохочення національної творчої діяльності.

Органи ВОІВ.

ВОІВ має три керівних органи, які засновані в межах Конвенції:

1. Генеральна Асамблея (країни — члени ВОІВ за умови, що вони також є членами Асамблеї Паризького і/або Бернського союзів),
2. Конференція (всі країни — члени ВОІВ),
3. Координаційний комітет (країни, обрані із числа ВОІВ, Паризького і Бернського союзів та Швейцарія). На 1 січня 1995 р. членами Комітету були 58 країн).

Генеральна Асамблея приймає дворічний бюджет, спільний для всіх Союзів. Конференція приймає дворічний бюджет Конвенції.

Генеральна Асамблея і Конференція збираються на чергові сесії один раз на два роки. Координаційний комітет збирається на чергову сесію один раз на рік.

Виконавчим главою ВОІВ є Генеральний директор, який обирається Генеральною Асамблеєю на шестирічний строк, що може бути подовжений.

За станом на 9 квітня 1995 р. членами ВОІВ були 152 держави, точніше сказати, вони стали учасниками Конвенції, якою була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна є членом ВОІВ.

Будь-яка держава може стати членом ВОІВ за таких умов:

- держава є членом Паризького або Бернського союзу;
- держава, є членом ООН, або будь-якої спеціалізованої установи, пов'язаної з ООН.
- держави — члени Міжнародного агентства з атомної енергії або такі, що є стороною Міжнародного Суду, чи запрошені Генеральною Асамблеєю ВОІВ стати учасником Конвенції.

Членство ВОІВ оформляється здачею на охорону ратифікаційної грамоти або акта про приєднання Генеральному директору ВОІВ у Женеві. Держави, які є членами Паризького або Бернського союзів, можуть стати членами ВОІВ тільки у тому випадку, коли вони уже пов'язані, принаймні,

адміністративними положеннями Стокгольмського акта (1967 р.) Паризької конвенції або Паризького акта (1971 р.) Бернської конвенції. Вони можуть стати членами ВОІВ шляхом одночасної ратифікації або приєднання до адміністративних положень одного із них.

13.2. Міжнародна охорона промислової власності.

Промислова власність має своєю метою охорону винаходів, знаків (товарних знаків і знаків обслуговування), промислових зразків і боротьбу проти недобросовісної конкуренції.

Зазначені три об'єкти правової охорони мають певні спільні риси, оскільки охорона винаходів, знаків і промислових зразків надається у вигляді виключних прав на використання. Боротьба з недобросовісною конкуренцією не має відношення до виключних прав, але вона спрямована проти таких методів конкуренції, які суперечать чесній практиці в промислових і торгових справах, наприклад, у зв'язку з конфіденційною інформацією (комерційна таємниця).

У міжнародно-правовій практиці промислова власність охоплює також охорону географічних вказівок (вказівки джерела походження і найменування місця походження).

Відповідно до законодавства багатьох країн і міжнародних угод **винаходом** визнається така нова ідея, яка дозволяє на практиці вирішити конкретну проблему в галузі техніки. Для того, щоб така ідея стала об'єктом правової охорони (стала патентоспроможною), вона має відповідати певним вимогам: бути **новою**, тобто ще ніде не опублікованою, і не використовуватися. Ідея має бути **неочевидною**, тобто вона не повинна бути звичайним інженерним рішенням фахівця відповідної галузі господарювання. І нарешті, ідея має стосуватися рішення проблеми, **придатного для застосування в промисловості**, тобто це рішення може бути використане промисловим шляхом.

Патент — це техніко-юридичний документ, що містить опис винаходу, на підставі якого фахівець може це рішення використати. Патент видається урядовим органом тієї держави, куди подана заявка, і має чинність в межах цієї держави. Патент встановлює такий правовий режим, відповідно до якого запатентований винахід може бути використаний (виготовлений, застосований, ввезений тощо) тільки патентовласником або з його дозволу. Патентна охорона винаходу в більшості країн обмежена терміном у 20 років. У деяких країнах цей термін коротший.

На кінець 1993 р. в усьому світі мали чинність близько 4 млн патентів, з них у 1993 р. видано близько 700 тис.

Промислові зразки. Промисловим зразком є орнаментальний аспект корисного виробу. Орнаментальний аспект може складатися із тримірних елементів (форма виробу) або двомірних елементів (контуру, малюнка, кольору). Проте він не повинен обумовлюватися лише призначенням корисного виробу.

Охороноспроможність промислового зразка зумовлюється його оригінальністю або новизною і має бути зареєстрована в державному відомстві. Охорона промислового зразка означає, що крім володільця ніхто інший не може використовувати зареєстрований промисловий зразок. Правова охорона промислового зразка надається на 10—15 років.

У 1993 р. в усьому світі було зареєстровано близько 200 тис. промислових зразків. Крім того, на підставі Гаазької угоди було зареєстровано ще 5 198 промислових зразків. На кінець 1993 р. були чинними близько 1,1 млн реєстрацій промислових зразків.

Знаки. Це позначення, які мають своєю метою розрізнення товарів і послуг одного промислового чи торгового підприємства від таких же товарів і послуг іншого підприємства. Знак може складатися із одного або кількох характерних слів, букв, цифр, малюнків або зображень, монограм або підписів, кольорів або комбінації кольорів, емблем. За законодавством деяких країн знаком може бути також форма або інше спеціальне оформлення контейнера чи упаковки товару (за умови, що це не впливає виключно із функцій контейнера чи упаковки). Знак може також складатися із комбінації будь-яких зазначених елементів.

У деяких країнах знаки одержують правову охорону не на підставі державної реєстрації, а на підставі фактичного використання. Проте для більшої ефективності охорони знака все ж краще його зареєструвати у патентному відомстві. Зареєстрований знак не може бути використаний будь-якою особою, крім володільця свідоцтва на знак.

Не допускається також використання подібного позначення, яке здатне ввести споживача в оману.

У 1993 р. в усьому світі було зареєстровано 1,1 млн знаків. Крім того, на підставі Мадридської угоди було зареєстровано ще 20762 міжнародних знаки, що відповідає приблизно 220 тис. національних реєстрацій. На кінець 1993 р. у світі налічувалось понад 8 млн чинних реєстрацій знаків. Сюди не входить 295 тис. міжнародних реєстрацій, здійснених на підставі Мадридської угоди, що відповідає приблизно 3 млн національних реєстрацій.

Недобросовісна конкуренція. Припинення недобросовісної конкуренції має своєю метою зупинити такі дії чи практику, що здійснюються в ході торгової чи промислової діяльності, які суперечать чесній практиці, зокрема щодо:

- дій, які здатні зумовити змішування з продукцією чи послугами або промисловою чи торговою діяльністю підприємства;
- неправдивих відомостей, здатних дискредитувати продукцію чи послуги або промислову чи торгову діяльність підприємства;
- вказівок або тверджень, здатних ввести в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності або кількості продукції чи послуг;
- дій, спрямованих на неправомірне присвоєння, розкриття або використання комерційної таємниці;

- дій, здатних зумовити зниження розрізняльної здатності або завдати іншої шкоди репутації іншого зразка, або спрямованих на неправомірне використання нематеріальних активів чи репутації іншого підприємства.

Міжнародна охорона. Законодавство будь-якої конкретної країни регулює відносини тільки цієї країни. Отже, патент, реєстрація знака чи промислового зразка мають чинність тільки у певній країні. Якщо ж власник патенту, товарного знака чи промислового зразка бажає одержати правову охорону в кількох країнах, він має її одержати в кожній із цих країн окремо.

У 1883 р. одинадцять країн підписали Паризьку конвенцію про охорону промислової власності, якою утворили Міжнародний союз з охорони промислової власності. Мета цього Союзу — забезпечити одержання правової охорони своїм громадянам і юридичним особам у зарубіжних країнах.

Охорона промислової власності — не самоціль, вона є засобом заохочення творчої діяльності, індустріалізації, капіталовкладень і чесної торгівлі. Усе це покликане сприяти підвищенню безпеки і комфорту, боротьбі з бідністю і поліпшенню людського життя.

Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.).

За станом на 6 червня 1995 р. учасницями Конвенції була 131 країна.

Конвенція доповнювалася в Мадриді в 1891 р. Пояснювальним протоколом. Переглядалась у Брюсселі в 1900 р., у Вашингтоні в 1911 р., у Гаазі в 1925 р., у Лондоні в 1934 р., у Лісабоні в 1958 р., у Стокгольмі в 1967 р., а 1979 р. до неї були внесені поправки.

Конвенція відкрита для всіх країн. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання мають подаватися на охорону Генеральному директору ВОІВ.

Визначальні положення Конвенції можна поділити на три основні категорії: національний режим, право пріоритету, загальні правила.

Правила про національний режим полягають у тому, що країна — учасниця Конвенції зобов'язана надавати громадянам іншої країни — учасниці Конвенції таку ж саму охорону, яку вона надає власним громадянам. Правова охорона, що надається Конвенцією, має поширюватися також і на громадян держав, які не є учасницями Конвенції, якщо вони мають місце проживання або не фіктивне промислове чи торгове підприємство в країні, що є членом Конвенції.

Важливим є правило Конвенції про право пріоритету на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки тощо. Воно полягає в тому, що правильно оформлена заявка, подана в одній із країн — членів Конвенції протягом певного строку (12 місяців стосовно патентів та моделей і 6 місяців стосовно промислових зразків), передбачає при поданні цієї ж заявки в іншій країні — члені Паризького союзу визнання за такою заявкою пріоритету за першою поданою заявкою. Якщо заявник протягом зазначеного строку забажає подати заявку на цей же винахід чи інший об'єкт промислової власності в кілька країн — членів Паризького союзу, то він має право просити визнати за ним пріоритет в усіх країнах за першою поданою ним заявкою в першій країні — члені Паризького союзу. Тобто ці пізніше подані

заявки будуть мати пріоритет (звідси термін "право пріоритету") стосовно тих заявок, які могли б бути подані в зазначений строк на такий же винахід, корисну модель, промисловий зразок, товарний знак тощо іншими особами. Однією із важливих переваг цього положення є те, що коли заявник забажає одержати охорону в кількох країнах, він не зобов'язаний подавати всі заявки одночасно, оскільки в його розпорядженні є 12 чи 6 місяців.

Конвенція встановила ряд загальних правил, яких мають дотримуватися всі її учасники.

Стосовно патентів. Патенти проголошено незалежними, тобто патент, виданий однією із країн — учасниць Конвенції, має чинність лише в межах тієї країни, яка його видала. Видача патенту певною країною ніякою мірою не зобов'язує інші країни — учасниці Конвенції видавати такий само патент на такий само винахід. Для одержання правової охорони винаходу в певній конкретній країні необхідно подати заявку і одержати патент у цій країні. Проте якщо в одній із країн — учасниць Конвенції у видачі патенту буде відмовлено або виданий патент буде визнано недійсним, то цей юридичний факт сам по собі не зумовлює таких само дій в іншій країні — учасниці Конвенції.

Винахідник має право бути названим як автор винаходу в патенті.

Важливим положенням Конвенції є правило, за яким у видачі патенту не може бути відмовлено чи виданий патент бути визнано недійсним на тій підставі, що продаж запатентованого виробу або виробу, виробленого запатентованим способом, підпадає під заборону або обмеження, встановлені національним законодавством.

У разі невикористання запатентованого об'єкта промислової власності протягом строку, встановленого національним законодавством, кожна країна має право видати примусову ліцензію. Умови і порядок її видачі встановлюються національним законодавством.

Умови і порядок видачі свідоцтв на **товарні знаки** також визначаються національним законодавством кожної країни — учасниці Конвенції. Тому не може бути відмовлено в реєстрації знака або реєстрацію визнано недійсною в іншій країні — учасниці Конвенції на тій підставі, що знак не зареєстрований в країні його походження. Припинення дії або анулювання реєстрації знака в одній із країн — учасниць Конвенції не зумовлює автоматично визнання реєстрації знака або припинення його чинності на цій підставі в інших країнах — учасницях Конвенції.

Якщо національним законодавством країни — учасниці Конвенції передбачається обов'язкове використання знака, то в разі його невикористання реєстрація може бути анульована лише за впливом розумного строку.

Країни — учасниці Конвенції зобов'язані відмовляти в реєстрації і забороняти використання позначення, яке є відтворенням, імітацією або перекладом іншого знака, що може і спричинити обман споживачів стосовно інших знаків.

Зазначені країни зобов'язані також відмовляти в реєстрації і забороняти використання таких знаків, які містять без відповідного на те дозволу державні емблеми, офіційні знаки та клейма контролю і гаранті. Це положення поширюється також на герби, прапори, емблеми, скорочені і повні найменування певних міжурядових організацій.

Промислові зразки підлягають правовій охороні в кожній країні — учасниці Конвенції незалежно від того, чи виробляється виріб в тій країні, де використано промисловий зразок.

Фірмові найменування підлягають правовій охороні в кожній країні — учасниці Конвенції без обов'язкової подачі заявки чи реєстрації.

Кожна країна — учасниця Конвенції зобов'язана вживати відповідних заходів проти прямого чи побічного використання вказівок щодо походження продукту або стосовно виробника цього продукту, якщо вони не відповідають дійсності, вводять споживача в оману.

Країна — учасниця Конвенції зобов'язана забезпечити ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

13.3. Міжнародна охорона літературної і художньої власності (авторське право).

Твори, що охороняються. Об'єктами охорони авторського права є "літературні і художні твори", тобто оригінали витворів у галузі літератури і мистецтва. Формою, в якій втілюються такі витвори, можуть бути слова, символи, музика, картини, тримірні предмети або комбінації форм (наприклад, опера або кінофільм). Національні законодавства майже усіх країн передбачають охорону таких видів творів:

- літературні твори: романи, новели, вірші, драматичні, твори і будь-які інші твори незалежно від їх змісту (фантастика або інша література), обсягу, мети (розваги, освіта, Інформація, реклама, пропаганда тощо), форми (рукописи, /машинописний або друкований текст, книга, брошура, листівка, газета, журнал), опубліковані і неопубліковані. У більшості країн охороняються також комп'ютерні програми та "усні твори", тобто твори, не зафіксовані в письмовому вигляді;

- музичні твори: класична або легка музика, пісні, хорова музика, опера, музична комедія, оперета; інструментальна музика чи то для одного інструмента (соло), чи кількох інструментів (сонати, камерна музика тощо) або для багатьох інструментів (оркестри);

- хореографічні твор;

- художні твори: двомірні (малюнки, картини, гравюри, літографії) або тримірні (скульптури, архітектурні споруди) незалежно від змісту (конкретні чи абстрактні) і призначення ("чисте" мистецтво, в цілях реклами тощо);

- карти і технічні креслення;

- фотографічні твори: незалежно від теми (портрети, пейзажі, поточні події тощо) і мети, з якою вони зроблені;
- аудіовізуальні твори (раніше вони називалися "кінофільми" або "кінематографічні твори"), чи то німі, чи звукові незалежно від їх мети (кінопрокат, показ по телебаченню тощо), жанру (кінодрама, документальні фільми, кінохроніка тощо), тривалості, методу зйомки (художні зйомки, мультиплікація тощо) чи технологічного процесу (фільми на прозорій плівці, на відеомагнітній плівці тощо).

Цивільно-правове законодавство деяких країн передбачає охорону похідних творів (переклади, адаптації) і збірників (добірок) творів, які за результатами добору і розташування є інтелектуальною творчістю.

Деякі законодавства передбачають охорону "програмного забезпечення ЕОМ" і "творів прикладного мистецтва" (художні ювелірні вироби, лампи, меблі, шпалери тощо).

Законодавством охороняються також так звані суміжні права (виконання, фонограми, передачі організацій мовлення).

Зараз у світі щорічно випускаються близько 1 млн книг (назв книг) і близько 5 тис. фільмів, число копій фонограм сягає 3 млрд.

За загальним правилом твір може бути використаний третіми особами лише з дозволу володільця авторського права. Найбільш типовим є право копіювати (звідси копірайт) або іншим чином відтворювати будь-який вид твору; право здійснювати звуковий запис виконання будь-якого твору; право виконувати перед публікою твори, зокрема, музичні, драматичні або аудіовізуальні; право здійснювати публічний показ таких творів по дратах або передавати по радіо, телебаченню або іншими засобами трансляції; право перекладати іншою мовою літературні твори; право на прокат, особливо стосовно творів, записаних на фонограму і комп'ютерних програм; право екранізувати будь-які твори, зокрема право створювати на їх основі аудіовізуальні твори.

Власник авторського права може передавати своє право іншим особам або видавати дозвіл на певні види використання. Проте особисті немайнові права відчуженню не підлягають.

Суб'єкти авторського права. Всі законодавства визнають авторське право передусім за його творцем. Проте цивільно-правове законодавство деяких країн визнає авторське право за роботодавцем, якщо на момент створення твору автор був службовцем або працював, або був найнятий спеціально для створення певного твору.

Охорона авторського права за законодавством всіх країн надається незалежно від будь-яких формальностей, тобто охорона авторського права починається з моменту виникнення твору.

Строки охорони. Охорона авторського права обмежена часом. У більшості країн строк охорони авторського права триває протягом життя автора і 50 років по його смерті, а за законодавством деяких країн — протягом життя автора і 70 років по його смерті.

Міжнародна охорона. Твори іноземних авторів не підлягають охороні. За винятком тих випадків, коли це передбачено міжнародними договорами або коли певна країна є учасницею відповідних конвенцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 352 с.
2. Закон України „Про власність” від 7 лютого 1991 р.
3. Закон України „Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності” від 13 грудня 1991 р.
4. Закон України „Про науково-технічну інформацію” від 25 червня 1993 р.
5. Закон України „Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р.
6. Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 15 грудня 1993 р. № 3687.
7. Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. №3688.
8. Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15 грудня 1993 р. №3689.
9. Закон України „Про державну таємницю” від 21 січня 1994 р. №3855
10. Закон України „ Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності” від 28 лютого 1995 р. № 75/95.
11. Закон України „Про охорону прав на зазначення походження товарів” від 21 грудня 2000 р. № 2188.
12. Закон України „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм” від 7 грудня 2000 р. №2122.
13. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” від 1 червня 2000 р. №1771.
14. Закон України „Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності” від 21 грудня 2000 р. №2188.
15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про тимчасовий порядок видачі патентів України без проведення експертизи заявок по суті” від 29 серпня 1994 р. №593.
16. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та знаки для товарів і послуг” від 10 жовтня 1994 р. №701.
17. Збірник нормативних актів з питань промислової власності\ Уклад.: В.О.Жаров, Л.І.Ніколаєнко, В.Д.Пархоменко, Л.Петров; За ред. В.Л.Петрова, В.О.Жарова.- К.: Вища школа, 1998.-486 с.
18. Договор о патентной кооперации (РСТ) (инструкция к РСТ).- М.: ВНИИПИ, 1988.-206 с.
19. Указания по составлению заявки на изобретение.- М.: ВНИИПИ, 1984.-74 с.

20. Указания по составлению заявки на открытие.- М.: ВНИИПИ, 1984.-47 с.
21. Указания о порядке составления, подачи и рассмотрения заявления на рационализаторское предложение.- М.: ВНИИПИ, 1984.- 28 с.
22. Андреев И.Б., Антонова Ю.Г., Бриль Э.М. и др.. Методика проведения патентного поиска в фондах стран минимума документации РСТ.- М.: ВНИИПИ, 1985.- 63 с.
23. Забелин В.Н. Методические рекомендации по использованию логических правил доказательства в практике патентной экспертизы.- М.: ВНИИПИ, 1987.- 35с.
24. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України. – К.: Юрінком Інтер, 1998.- 334с.
25. Сусліков Л.М., Дьордяй В.С. Патентознавство. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.
26. Патентоведение. Учебник для вузов. Под ред. В.А. Ряшенцева. – М.: Машиностроение, 1976. – 269 с.
27. Нормативні документи про правову охорону об'єктів промислової власності в Україні. – К.: Державне патентне відомство України, 1992.- 290с.
28. Основы интеллектуальной собственности. – К.: Издательский Дом «Ин Юре», 1999.- 600с.
29. Иноземцев Л.А., Чихачев Н.А. Патентоведение советских изобретений в зарубежных странах. – М.: Машиностроение, 1979. – 207 с.
30. Корисна модель. Науково-практичне видання. за редакцією В.Л.Петрова. – Київ.: Видавничий Дім „Ин Юре”, 1999. – 127с.
31. Крайнев П.П., Работягова Л.І., Дятлик І.І. Патентування винаходів в Україні. – К.: Видавничий Дім „Ин Юре”, 2000. – 340 с.
32. Прахов Б.Г. Интеллектуальная собственность: Словарь-справочник. – К.: Вища школа, 1999. – 256 с.
33. Сергеев А.П. Патентное право. –М.: Изд-во БЕК, 1994. – 191 с.
34. Прахов Б.Г. Интеллектуальная собственность: Словарь-справочник.-К.: Вища школа, 1999. - 256 с.
35. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І.І. Дахно. - К.: Либідь, 2003. - 200 с.
36. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С.О. Довгий, В.О. Зайчук та ін. - К.: Форум, 2002. - 320 с.
37. Права интеллектуальной собственности в Украине. Авторское право: Сборник систематизированного законодательства. - К.: ЗАО "Холдинговая компания "Блиц-информ", 2004. — 226 с.
38. Право інтелектуальної власності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін. За ред.. О.А. Підпригори. - К.: В.Д. "Ин-Юре", 2002. - 623 с.
39. Право інтелектуальної власності. Академічний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-

Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін. За ред.. О.А. Підпригори 2-ге вид. перероб і доп. - К.: В.Д. "Ін-Юре", 2004. - 672 с.

40. Оценка интеллектуальной собственности: Учебное пособие для студ. экон. спец, вузов / С.А. Смирнов, Г.И. Андреев, В.В. Витчинка и др. Под ред. С.А. Смирнова. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 342с.

41. Мікульонок І. О. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2005. – 232 с.

42. Драпак Г., Скиба М. Основи інтелектуальної власності. Навч.посіб. – К.: Кондор, 2007 - 156с.